



T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI

JOHN LANGSHAW AUSTIN'DE DİL-DÜNYA-DÜŞÜNME BİRLİĞİ
BAĞLAMINDA FENOMEN KAVRAMI VE SÖZ EDİMLERİ KURAMI

(DOKTORA TEZİ)

OKAN KÜÇÜK

BURSA -2023



T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI

JOHN LANGSHAW AUSTIN'DE DİL-DÜNYA-DÜŞÜNME BİRLİĞİ
BAĞLAMINDA FENOMEN KAVRAMI VE SÖZ EDİMLERİ KURAMI

(DOKTORA TEZİ)

OKAN KÜÇÜK

Danışman:

Prof. Dr. MUHSİN YILMAZ

BURSA -2023

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı'nda 711643003 numaralı Okan KÜÇÜK'ün hazırladığı “John Langshaw Austin’de Dil-Dünya-Düşünme Birliği Bağlamında Fenomen Kavramı ve Söz Edimleri Kuramı” başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 24.07.2023 günü 14:30 – 17:00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Muhsin YILMAZ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Tefik Alıcı
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Zekiye Kutlusoy
Maltepe Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Erdal Cengiz
Ankara Üniversitesi

24/07/2023



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 14/07/2023

Tez Başlığı / Konusu: John Langshaw Austin'de Dil-Dünya-Düşünme Birliği Bağlamında Fenomen Kavramı ve Söz Edimleri Kuramı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 144 sayfalık kısmına ilişkin, 14/07/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

14/07/2023

Adı Soyadı:	Okan KÜÇÜK
Öğrenci No:	711643003
Anabilim Dalı:	Felsefe
Programı:	Felsefe
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora

Danışman

Prof. Dr. Muhsin YILMAZ

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “John Langshaw Austin’de Dil-Dünya-Düşünme Birliği Bağlamında Fenomen Kavramı ve Söz Edimleri Kuramı” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

24.07.2023

Adı Soyadı : Okan KÜÇÜK
Öğrenci No : 711643003
Anabilim Dalı : FELSEFE
Programı : FELSEFE
Tezin Türü : DOKTORA

ÖZET

Yazar adı soyadı	Okan KÜÇÜK
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Felsefe
Bilim dalı	Felsefe Tarihi
Tezin niteliği	DOKTORA
Mezuniyet tarihi	24/07/2023
Tez danışmanı	Prof. Dr. Muhsin YILMAZ

John Langshaw Austin’de Dil-Dünya-Düşünme Birliği Bağlamında Fenomen Kavramı ve Söz Edimleri Kuramı

Bu çalışmada John Langshaw Austin’in fenomen kavramı ve Söz Edimleri Kuramı dil-dünya-düşünme birliği bağlamında analiz edilmektedir. Austin felsefe tarihindeki merkezi konulardan etik, estetik, politika ve epistemoloji gibi alanların, Linguistik Fenomenoloji adını verdiği bilimsel bir yaklaşımla tekrar ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Linguistik fenomenoloji söz konusu alanların felsefe tarihinin kavramları ile değil gündelik dilin analizi ile ele alındığı bilimsel araştırma disiplini olma iddiasını taşımaktadır. Tezimizin amacı bu radikal tutumun gerekçeleri, yöntemi ve sonuçları ile Austin’in yaklaşımını tartışarak çağdaş felsefe için sunduğu yorum olanaklarını değerlendirmektir. Birinci bölümümüzde Austin’in felsefe tarihine ve kavramlarına yönelttiği negatif eleştirileri ele alacağız. İkinci bölümümüzde Austin’in gündelik dil araştırmasının bilimsel kıstaslara uygun şekilde nasıl yapılması gerektiğine ve bu çalışmada ne gibi bilişsel sonuçlara ulaşılabileceğine dair görüşleri sunulacaktır. Austin’in bilimsel yaklaşımının amacı dilin uylarım kurallarını açığa çıkartmaktır. Bu uylarım kurallarının en temel olanlarından biri ‘bir şey söylemenin bir şey yapmak’ olduğu olgusudur. Bu bağlamda üçüncü bölümümüzde Austin’in Söz Edimleri Kuramını birinci ve ikinci bölümde sunduğumuz görüşleri çerçevesinde değerlendirerek, fenomen kavramının dil-düşünme-dünya birliği bağlamından hareketle yorumlayacağız. Sonuç başlığımızda ise Austin’in gündelik dil, bilim ve felsefe hakkındaki görüşlerini, insani bilişselliğin çağdaş bir yorumuna kapı arayacak şekilde, Türkçemizin verdiği imkanları da kullanarak, yeni kelime ve terimler eşliğinde tartışacağız.

Anahtar kelimeler: Gündelik dil, uylarım, eylem, edimsel, birlik, fenomen

ABSTRACT

Name & surname	Okan KÜÇÜK
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Philosophy
Subfield	History of Philosophy
Degree awarded	PhD.
Date of degree awarded	24/07/2023
Supervisor	Prof. Dr. Muhsin YILMAZ

The Concept of Phenomenon and the Theory of Speech Act in the Context of Language-World-Thinking Unity in John Langshaw Austin

In this study, John Langshaw Austin's concept of phenomenon and Speech Act Theory are analyzed in the context of language-world-thinking unity. Austin argues that areas such as ethics, aesthetics, politics, and epistemology, which are central issues in the history of philosophy, should be reconsidered with a scientific approach he calls Linguistic Phenomenology. Linguistic phenomenology claims to be a scientific research discipline in which these fields are dealt with not with the concepts of the history of philosophy, but with the analysis of ordinary language. The aim of our thesis is to evaluate the interpretation possibilities it offers for contemporary philosophy by discussing the reasons, methods, and results of this radical attitude and Austin's approach. In our first part, we will deal with Austin's negative criticisms of the history and concepts of philosophy. In our second part, Austin's views on how ordinary language research should be done in accordance with scientific criteria and what cognitive results can be achieved in this research will be presented. The aim of Austin's scientific approach is to reveal the conventions of language. One of the most fundamental findings of these conventions is the fact that 'to say something is to do something'. In this context, in our third section, we will evaluate Austin's Speech Acts Theory within the framework of the views we presented in the first and second sections, and we will interpret the concept of phenomenon in the context of language-thinking-world unity. In our concluding section, we will discuss Austin's views on ordinary language, science, and philosophy, which will give an opportunity to a contemporary interpretation of human cognition, using the opportunities provided by our Turkish language, with new words and terms.

Keywords: Ordinary language, convention, action, performative, unity, phenomenon

ÖNSÖZ

İnsan kendi bilişselliğinin sorumluluğunu ne başka bir insana ne de başka bir şeye yükleyebilir. Ve yalnızca cahiller yanılmazlar. Büyük düşünürlerin uyarıları sayesinde yanılabilceğimiz farkındalığıyla çıktığımız yoldaki bir durak olan bu çalışmamızda, elbette yanılmamış olabileceğimizi iddia etmemekteyiz. Her insan gibi kendi yaşamımıza özgü dertlerimiz ve sorularımızla felsefe tarihinin akıntısında yıkanmaya çalışmaktayız. Belki aynı suda iki defa yıkanamıyoruz, ancak her defasında bu tecrübeyi yaşamamın verdiği hazzı da reddetmiyoruz. Her ne kadar bilişselliğimiz kendi sorumluluğumuzda olsa da bu akıntıda yalnız olmadığımızı bilmemiz her daim bizleri teskin ediyor. Düşünme edimi hakkındaki düşüncelerimizden dolayı, kitaplardan çok daha derin bir boyutta, minnettar olduğumuz insanlara teşekkür etmenin boynumuzun borcudur. Hiçbir yazı ve hiçbir bilginin canlı bir tartışmanın yerini tutmadığı bilinciyle, çalışmamızdaki iki kelamın ve bir meramın sahipliğini kendimize mal etmememiz gerektiğinin de farkındayız. Hatalar, yanlışlar ve kusurlar benim olmakla birlikte, pozitif ne varsa bizimdir. İnsanın konuşmasının ve yazmasının asli sebeplerinden biri sevgidir. Felsefe bilmenin ve/veya bilgeliğin sevgisi olarak insani konuşmanın zirvesidir elbette. İnsan kendi bilişselliğinde, paylaşarak -eğer bu bir (b)ilim olacaksa; uylaşarak, uzlaşarak ve uslaşarak- yücelir. Bu işteşliklerin insanlığa katkısı ancak sevgide temelini bulmaktadır. Ben de bu kısa önsözde birkaç özel insana teşekkür etmek istiyorum.

Her türlü düşünme, dil ile olanaklıdır ve ilk kelimeleri aile öğretir. Sevgiyi ve kadim bir geçmişe sahip olan dilimi bana öğreten, zihnimin ilk adımlarında elimden tutan anneme, babama, abime ve ablama teşekkür ediyorum. Her ne kadar bir zatı olmadığından teşekkür etmenin ‘garip’ bir durum yarattığını bilmekle birlikte ‘ikincil bir töz olan’ Türkçe’ mize de -düşünme olanağının tarihsel taşıyıcısı olduğu için- minnettar olmalıyız.

Çalışmalarım sırasında verdiği destek ve yönlendirmelerle ama en önemlisi bana gösterdiği sabır, yüce gönüllük ve inançtan ötürü danışmanım Prof. Dr. Muhsin YILMAZ’a çok şey borçluyum. Değerli hocam, bir tez danışmanının yapması gerekenlerin de ötesinde, belki de bir doktora öğrencisine ‘bir insan olarak’ nasıl saygı, sabır ve anlayış gösterilmesi gerektiğini bana yaşatarak öğretmiştir. Nitekim değişmeyen ve değişmemesi umulan bir şey olacaksa bu fikirlerden ziyade etik davranışlardır. Kendisine bir öğretim üyesinde olması gereken hasletlerden en az birini bana kavratmış için minnettarım.

Doktora sürecimdeki en kritik anlarda ihtiyacım olan motivasyonu ve kararlılığı artıracak cümleleri nasıl bulduğunu hala anlayamadığım; tecrübe ve anlayış ile harmanlanan sözleri vasıtasıyla gençlere cesaret veren Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN’e de çok teşekkür ediyorum. Psikoloji profesörü ve aynı zamanda felsefe aşığı olan Prof. Dr. Tevfik ALICI’ya tez izleme komitesi ve tez savunmasında verdiği destek ve yönlendirmelerden dolayı teşekkür ederim. Jüri üyeliğimi kabul eden ve yorumları ile katkılarda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Zekiye KUTLUSOY’a ve Prof. Dr. Erdal CENGİZ’e de teşekkür ederim.

Farklı mekanlarda, farklı zamanlarda ve farklı düşüncelerle aynı şey(ler)e baktığımız, yürüdüğü yolun ilk taşına adım atmaya heyecanla beklediğim ve kendi alanında Türkçe felsefeye yaptığı katkıları bir nebze de olsun ilerletebilmeyi ancak hayal edebildiğim

değerli hocam Prof. Dr. Zeki ÖZCAN’a teşekkür ederim. Tezimin temel iddialarını baştan sona birkaç defa dinleme eziyetine katlanan, sabır ve dikkatle dinleyip yorumlar yapan ve beni cesaretlendiren Mustafa DİKMEN ve Güvenç ŞENSOY’a da teşekkür ederim.

Ve nihayet bir eş olarak, kendi yolculuğunun yanında benimkine de zamanını, emeğini ve sabrını katarak bana yoldaş olan; bazı insanların şans, benim ise kaderim olarak gördüğüm eşim, yoldaşım ve meslektaşım olan; kalplerimizin yanında zihinlerimizin de birleştiği Semiha’ma sonsuz teşekkür ediyorum. O ve onun katkıları ve destekleri olmasaydı herhâlde bu çalışma bitirilemezdi. Hakikatin var olup olmadığı bilgisine ulaşamayız belki, ancak birçok filozofunda işaret ettiği gibi, onun dışıl olduğunu anlamamız uzun sürmez! Son olarak tezin yazımı esnasında klavyenin tuşlarına en az benim kadar basan kedimiz Bihter’e de teşekkür etmek istiyorum. Tarih seni affetmeyecek!

Okan KÜÇÜK
BURSA 2023



İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iv
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AUSTİN'DE NEGATİF ELEŞTİRİ

1.1. Negatif Eleştirinin Ana Hatları	9
1.1.1. Uygunsuzluk: Fenomenin Karmaşıklığı ve Felsefi Söylemin Basitliği	12
1.1.2. Felsefede Sistematik Yanılgıların Kaynakları	13
1.2. Felsefi Söylemin Analizi.....	20
1.2.1. Varlık İddialarının Analizi: Bilinemeyenler, Bildirilemezler	22
1.2.2. 'Tümel'ler Hakkındaki Söylemlerin Analizi	35
1.2.3. 'Anlam'a dair Soruların Analizi: Sorulamayan Cevaplanamazlar.....	41
1.3. Fenomen I: Söylenemeyenin Peşindeki İnsan.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

1. LİNGÜİSTİK FENOMENOLOJİ

1.1. Prematüre Bilim: Linguistik Fenomenoloji	53
---	----

1.1.1. Veri olarak Gündelik Dil.....	57
1.1.2. Austinci Bilimsellik Kısıtları: Ulaşımlar Üzerine Uzlaşımın Olanağı	62
1.2. Prosedürler	66
1.2.1. Analizin Prototip İfadesi	67
1.2.2. Alan Seçiminin Kural ve Koşulları	70
1.2.3. İfadeleri Toplama	74
1.2.4. Ayrımlar ve Bağlantılar.....	76
1.2.5. Dilin Ulaşımsal Doğası	80
1.2.6. Yeni Kelime ve Terimler	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. EYLEMSEL PARADİGMA: SÖZ EDİMLERİ KURAMI

1.1. Saptayıcı ve Edimsel Sözcelem Ayrımı.....	88
1.1.1. Edimsel Sözcelemlere dair Ön Belirlemeler	91
1.1.2. Yerindelik Koşulları ve İsabetsizlikler Öğretisi.....	95
1.1.3. Belirtik ve Örtük Edimseller: Dilin Evrimi ve Felsefe	99
1.2. Söz Edimleri Kuramı	104
1.2.1. Düzsöz Eylemi	105
1.2.2. Edimsöz Eylemi ve Edimsöz Gücü.....	108
1.2.3. Etkisöz Eylemi	112
1.3. Fenomen Kavramı II: Dil-Dünya-Düşünme Birliği.....	115
SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA	140
ÖZGEÇMİŞ.....	143

GİRİŞ

İnsanın sorgulama tarihinde felsefe ufuk açıcı ve kargaşanın hâkim olduğu merkezi ilk güneş konumundadır: zaman zaman, bilim olarak tayin etmek amacıyla, uzak bir nihai duruma doğru istikrarlı şekilde gelişerek soğumuş ve iyi düzenlenmiş bir gezegen fırlatır. Bu uzun zaman önce matematiğin doğuşunda ve ardından tekrar fiziğin doğuşunda gerçekleşti: son yüzyılda aynı sürece, yavaş ve aynı zamanda neredeyse fark edilemez şekilde matematikçilerin ve filozofların ortak katılımlarıyla matematiksel mantığın doğuşuna şahitlik ettik. Peki, gelecek yüzyılın filozof, dilbilimci ve sayısız diğer dil öğrencisinin ortak çalışmalarıyla doğru ve kapsamlı bir dil biliminin doğuşunu görmemiz imkân dâhilinde değil midir? Böylece felsefeden kurtulabileceğimiz tek yol olan onu bir üst rütbeye terfi ettirerek felsefenin bir parçasından kendimizi kurtarabiliriz (yine de ciddi miktarda geriye kalacaktır)(Austin, 1979, s. 232).

Felsefe ilk ortaya çıktığında evrensel olan bir açıklama, anlamlandırma girişimi olarak görülmüştür. Değişimin temeli olan hareketin başlatıcısından insanın politik hayatına kadar bütüncül-tümel bir söylem dillendirilmeye çalışılmıştır. Felsefe ile aranılan genellik, farklı varlık düzeylerindeki hiyerarşiyi ve ilişkiyi açıklamak için kullanılmıştır. Başlangıçta felsefenin karşıtı olarak görebileceğimiz mitolojinin parçalı anlatılarının hegemonyası yıkılmış ve böylece felsefe ‘mitolojik olmayan’ bir insani bilişselliğin zirvesini temsil ettiği düşünülmüş ya da bu zirveyi hedefleyen bir tırmanış olarak görülmüştür. Bu, insani bilişsellik için büyük bir devrim niteliğindedir. Günümüzde ise farklı bir tablo ile karşı karşıyayız. Tabiri caizse insani bilişsellik, felsefe ve bilim arasında bir gerilimde kendisine yeni bir yol çizmeye çalışmaktadır. Bütünsel bir anlatı olanağının yerini ‘bilimsel yöntem’ odaklı, objektif ve determinist açıklamalara bıraktığını görmekteyiz. Bu, yeni bir insani bilişsellik devriminin kaçınılmaz sürecini işaret etmektedir. Felsefe disiplini yerini parça parça da olsa bilime bırakmaktadır. Yine günümüz insanı, yani bizler, bu sürecin nihayete ermiş bir söyleminin bulunmadığı bir safhasında hayatlarımızı sürdürmekteyiz. Gündelik hayatımızda farkında olmasak da çetin bir mücadelenin içerisindeyiz. Bu mücadelenin indirgenebileceği belki de en anlamlı ve temel ikirciklik, bilimin determinizmi karşısında insanın özgürlüğü problemidir. Bu problem çağdaş felsefenin kendisini evinde hissettiği her alanda yani etikte, politikada, ontolojide ve epistemolojide kendisini gösterir. Kısacası huzursuzluk evin içine kadar girmiştir. *Yeni* bilim ile *kadim felsefenin* anlatıları insani bilişselliğin uyması gereken kurallar üzerine derin bir tartışma içerisindedir. Anakronizm yapma tehlikesine rağmen bir gerçeği dile getirmekten çekinmemek gerekmektedir: Felsefe bugünün mitolojisi konumundadır.

Kadim felsefenin bütünsellik idealini gerçekleştirebilmenin imkânı, ne yazık ki, bu idealin hayallerini kuranlar için artık mümkün görünmemektedir. Fizik alanda yaşanan devrim insan yaşamını ‘amaçlandırmak’ gibi bir ideali karşılamakla ilgilenmemektedir. Bunun sebebi çok açıktır: canlı ya da bilinçli varlık ile cansız ya da bilinçsiz varlık aynı bilginin konusu değildir. Fiziksel hareketin yasaları ile insani eylemin uylaşımları birbirine indirgenemez ya da bağdaştırılamaz. Bilimsel yöntemle hareketin temellendirildiği konu alanı kadim felsefeden ayrıldığında, felsefenin bütüncüllük ideali bir daha gerçekleşmeyecek şekilde son bulmuştur. İnsani bilişsellik determinist ve indeterminist iki farklı bilme biçimine ayrılmış ve modern filozoflar bu iki alanı insan zihninde bir araya getirmenin yolunu aramışlardır. Ancak bu idealin de sonuçlanmadığını, kadim ideallerin yaklaşımlarını takip ederek bir çıkmaza sürüklendiğimizi bugün açıkça görebiliyoruz. Felsefe, bilimi kendi yöntemleri ile kavramaya çalıştıkça ve bilim konu alanlarını artırdıkça, kadim idealleri savunanlar kendilerini tehdit altında hissetmektedirler. Antik ve orta çağ felsefesinin var olanları aynı yöntemsel yaklaşımla incelemesi bir defa parçalandığında aynı yöntemi kalan parçaya uygulamanın hiçbir yolu kalmamaktadır. Çünkü yöntem nesnesine göre tasarlanan bir postulattır. Bir formül açıklamak için tasarlandığı fenomenden elde edilen verilere göre şekillenir.

Bizler içinde yaşamakta olduğumuz devrimsel süreci doğru okumak zorundayız. Modern filozofların çabasını takdir etmenin yanında bilişsel devrimin geldiği noktayı da kavramalı ve felsefenin idealini geleceğe yönelik yenilemek durumunda olduğumuzun farkına varmalıyız. Minerva’nın baykuşu tarihsel süreç olgu(n)laşmadan kanatlarını açmaz(Hegel, 1991, s. 31). Ancak bilişsellik yeni bir ufka doğru kanatlarını açmak istemektedir. Felsefe ile bilim arasındaki çizdiğimiz bu gerilim en çok filozoflar üzerinde bir baskı meydana getirmektedir. Her konunun bilimselleştiği günümüz dünyasında felsefe, bilişsellikte kendi konumunu belirlemeye, kurmaya ve söylemlendirmeye çalışmaktadır. Buna karşın günümüzde büyük filozofların sistemleri ve/veya felsefi söylemlerin tamamı birer meta-anlatı olarak görülmekte ve inanılırlıklarını kaybetmektedir(Lyotard, 2000, s. 12). Bunun yanında kimi filozoflar felsefeyi bir dönüşüme tabi tutmaya çalışmaktadır. Felsefe ile bilim arasında bir sınır çizmeye, böylece felsefe için, gerçekleşmekte olan bilişsel devrimin içerisinde, bir konum belirlemeye çalışmaktadırlar. Örneğin Edmund Husserl, felsefeyi 'kesin bir bilim' haline

getirmemizi önerir(Husserl, 2020). Bertrand Russell da felsefe için mantıksal analizi felsefenin bilimsel yöntemi olarak belirlemektedir(Russell, 2022). Yaşanmakta olan sürece farklı bir tepki olarak, her şeyin bilimselleşmeye başladığı bir çağda felsefeyi şiir ve sanata yaklaştıran, bilimin teknik aklına karşı bir tür sınır duvarı kuran düşünürler de söz konudur. Eleştirel Teori düşünürleri ve Martin Heidegger bu girişimlere örnek olarak verilebilir. Ancak bilişsel devrim olarak nitelendirdiğimiz süreç bugün de devam etmektedir. Bilimsel araştırmalar ele aldıkları fenomenleri felsefenin temel problemlerini de kapsayacak şekilde genişletmektedir. Örneğin sinirbilim çalışmaları batı felsefesi tarihinin ‘akıl’, ‘uslamlama’, ‘düşünme’, ‘ide’ gibi kavramlarını deneysel araştırmalara dayanarak eleştirmeye başlamış ve bu eleştiriler birer meydan okumaya dönüşmüştür(Lakoff & Johnson, 1999, ss. 3-9). Günümüzde kadim felsefe problemlerini ele almak, araştırma olanaklarımızda gerçekleşen teknolojik imkanların sağladığı yeni kavrayışları ve yeni yaklaşım tarzlarını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple felsefe ve bilim arasında çizilmeye çalışılan sınırlar her geçen gün meşruiyetlerini kaybetmektedir.

Tezimizde yukarıda değindiğimiz insani bilişselliğin karşılaştığı devrimsel sürece verilen iki farklı tepkinin dışında üçüncü bir yaklaşım tarzını, John Langshaw Austin’in Linguistik Fenomenolojisi ve Söz Edimleri Kuramını ele alacağız. Girişimizin başındaki alıntıda da değinildiği üzere, devrimin genişletilmeye çalışıldığı ve felsefenin konu alanlarından bir kısmı ‘bilimsel’ denilebilecek bir yöntem ile ele almaya çalışan Austin, bilimsel bir felsefe ya da felsefenin yeni bir biçime kavuşturularak bilimlerden ayrılmasını savunmamaktadır. O genel itibari ile felsefede ele alınan konuları, felsefeden ayırarak yeni bir bilim dalı altında incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bunun yanında bu yeni bilimin ayrılmasından sonra ise felsefe yaşamına devam edebilecektir. Yani bir filozof olarak bilişsel devrimi ileri götürmeyi istemenin yanında devrimi sonuçlandırmak gibi bir hedefinin olmadığını belirtmektedir. Amacı yalnızca ele aldığı konular hakkında pozitif bir katkı sunabilmektir(Austin, 1964, s. 5). Bu açıdan Austin’in insanın bilişsel devrimindeki pozisyonu orijinaldir: Aktif ve bilinçli bir şekilde felsefeden bir bilim alanı çıkartmak ve bu bilim alanının bağımsızlığını sağlayarak felsefeyi dışarıda bırakmak son derece radikal bir girişimdir. Düşünme tarihinde felsefeden ayrılan bilim dalları uzun bir süreç içerisinde ve genellikle tarihin geriye dönük bir okuması ile fark edilmektedirler. Ancak Austin’in yaklaşımı, genel amacı göz önüne alındığında, radikal

bir eylemdir. Tezimizin amaçlarından biri Austin'in bu edimini açıklığa kavuşturmak ve değerlendirmektir. Bu sebeple onun yaklaşımını üç temel aşamada ele almanın yerinde olacağını düşünüyoruz.

İlk aşamada Austin'in bir *filozof* olarak felsefe tarihinde gördüğü hataları eleştirdiği negatif eleştirisini birinci bölümümüzde ele alacağız. İkinci bölümümüzde kurmak istediği bilimini, Austin'in verdiği isimle Linguistik Fenomeoloji'yi, nesne, yöntem ve amaçları bakımından inceleyeceğiz. Üçüncü ve son bölümde ise Linguistik Fenomenoloji'nin bir sonucu olarak gördüğümüz Söz Edimleri Kuramını değerlendireceğiz. Bütün bu incelemeler sürecinde Austin'in felsefeye yönelik temel eleştirilerinden hareketle ortaya koymaya çalıştığı yeni bilimin nesnesini niteleyen fenomen kavramını dil, dünya ve düşünme ilişkisi bağlamında yorumlayarak Türkçe felsefe için sağladığı kavrayış imkanlarını değerlendirmeye ve ortaya çıkarmaya çalışacağız.

İlk bölümümüz Austin'in felsefeye yönelik eleştirilerini içermektedir. Austin filozofun yöntemi sebebiyle ele aldığı konulara yabancılaştığını ve araştırdığı fenomen(ler)e uygun olmayan söylemler geliştirdiğini, bilgisini sunduğu kavramsal yapının hem sahte-varlık iddialarına dayandığını hem de figüratif dil ögeleri aracılığıyla ciddi olmayan söylencelerle yapılandırılmış olduğunu iddia etmektedir. Negatif eleştiride filozof, bir saplantı içerisinde, kendi kesin bilgi idealini fenomene uygulayan bir insan olarak resmedilmektedir. Austin felsefenin ele aldığı konuların bilimsel bir fenomen olarak ele alınabileceğini, bu fenomen alanının kendisine uygun bilimsel bir yaklaşım tarzı ve yöntem ile ele alınabileceğini ileri sürmektedir.

İkinci bölümümüzde Linguistik Fenomenolojinin araştırma nesne ve yöntemi incelenecektir. Linguistik Fenomenolojinin araştırma konusu, yani fenomeni, insani eylem alanıdır. Bu sebeple insani eyleme dair araştırmanın bilimsellik kıstasları ve veri kaynağına dair görüşleri ele alınacak, ardından yöntemin uygulama prensipleri tanıtılacaktır. Son olarak yöntemden beklenen çıktıların mahiyeti üzerinde durulacaktır. Austin fenomeni gerçeklikte olduğu haliyle bırakan ve insani eylemleri, eylemin yaşanmakta olduğu dili analiz ederek; araştırmasında insanların tarih içerisinde

geliştirerek yetkinleştirdikleri kavrayışın taşıyıcısı gündelik dili kavramayı, felsefe tarihinde süreklilik arz eden kavramların yerine ikame etmektedir.

Üçüncü ve son bölümümüzde Linguistik Fenomenoloji'nin pozitif sonuçlarından Söz Edimleri Kuramı'nı insan eyleminin merkeze alınmasını ifade eden eylemsel paradigma açısından inceleyeceğiz. Felsefe için de yeni bir perspektif sunan bu paradigmanın, fenomen kavramı açısından bir değerlendirmesini yaparak, fenomenin yeni bilim ve Austin tarafından nasıl ele alındığını tartışacağız. Son olarak da fenomen kavramının dil-dünya-düşünme birliği bağlamında bir değerlendirmesine yer vererek, insani bilişsellğe ve insanın felsefi çabasına dair yeni dilsel olanaklar hakkında bir değerlendirme sunacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AUSTİN'DE NEGATİF ELEŞTİRİ

Felsefe tarihi bir eleştiri tarihidir. Filozoflar, genellikle, halefi ile ilişkisinde değerlendirilir. Bir silsilenin takipçileri az ya da çok felsefi düşünceye kattıkları farklılıklar üzerinden ele alınırlar. Üzerine çalıştıkları sorunlar genellikle felsefe tarihindeki kadim problemler ve kavramlardır. Felsefe kavramlarla ve kavramsal soru(n)larla gerçekleştirilen bir etkinliktir. Analitik ya da çözümleyici felsefe bu silsilede bir çözümlemeyle, problem ve kavramların ele alınış biçimlerine getirdiği yenilikle felsefe tarihinde seçkinleşir. Linguistik dönemeç genel itibari ile metafizik karşıtlığı ile anılıyor ise bunun sebebi filozofların ele aldıkları soru(n) ve kavramlara karşı belirli bir 'dil' kavrayışı merkezinde eleştiri getirmelerinden dolayıdır. Bu dil kavrayışları spekülative felsefe için yakıcı bir madde gibi bazı felsefi problem ve kavramları yok eder. Bu yok ediş onların felsefe yaparken kullanılmamaları gerektiğini savlamakla sonuçlanır. Filozofun 'tümel' kavramlara ve problemlere verdiği yüksek değer ve önemin 'gereksizliğini' savunurlar. Çünkü felsefe 'bilimin' yaptığı gibi 'olgu'larda temellendirilebilir. Genel itibari ile de analitik gelenek içerisinde bu gereksiz/temelsiz dilsel dışavurumlara sahte¹ sıfatı yakıştırılır. Sahte varlık ve sahte-problemlere karşı çıkış, metafizik karşıtlığı olarak, analitik felsefe geleneği ile özdeşleşmiştir. Dilci filozoflar, yani kendileri felsefi olana dair fikirlerini dillendirirken hakkında konuşulamayacak, konuşulduğunda anlamsız olacak, konuşanın subjektif konuştuğu; ayartıcı, yanıltıcı bir bilişsellik tarihini 'karşıtları' olarak var etmiş olurlar. Bu filozofların haleflerine olan eleştirileri bu sebeple son derece sert olduğu ve bu eleştirileri kabul etmek için biz felsefecilerin bazı duygusal zincirler taşıdıkları bilinen bir gerçektir.

Felsefede halef-selef ilişkisini daha geniş bir perspektifle ele alacak olursak, felsefe tarihi hakikatin ya da doğruluğun kendisine dayandırılarak bilginin (sözde) olanağını 'bu

¹ 'Pseudo'. Başka bir açıdan 'gerçekliğe' ya da varlık 'iddialarına' atfen kullanılmasının yanı sıra söylemde var kılındıkları anlamına gelecek şekilde: 'Sözde'.

vardır' a itiraz edip aslında 'şu vardır' biçiminde savunma tarihidir. Lakin her ikisine mutlak bir karşıtlıkta 'X var değildir' değilmesini savunan kuşkucular da söz konusudur. İlki felsefenin varlık koşulları ya da felsefenin olumlanmasını; ikincisi ise olumsuzlanmasını verir. Austin felsefe ve karşıtı yaklaşımların bu iki alan arasına sıkıştığını düşünür: 'X vardır' ya da 'X var değildir'. Gerçekte 'X var değildir' diyerek bir dogmatisti ikna edemeyiz. X var değilse ve dogmatist X'e dair söylemler geliştirmişse, yapılabilecek -ya da Austinci açıdan yapılması gereken- farklı bir karşı çıkıştır: 'X var olmayabilirdi'.

'X var olmayabilirdi' konumu, Austinci eleştirinin içeriğini ve felsefe tarihi açısından yerini açıklığa kavuşturmaktadır. İlk Austin'i mevcut tartışma tarihindeki dikotomilerin dışına çıkartır. Kendi konumunu filozofun ve kuşkucunun dışına yerleştirir. Farklı bir tartışmacı olarak, üçüncü kişi olarak tartışmaya dahil olur. Ne felsefe içinde kalarak başlangıç noktasına referansta bulunur ne de felsefenin reddiyesi anlamında kuşkucu olur.² Bu konumlanma Austin'i filozofların karşısında bir konuşan olarak, filozofun ele aldığı konular hakkında konuşabilme³ olanağı sunar. Filozof ve şüpheliyi veya felsefe akımlarını kendi rakibi olmaktan çıkartır. Us, hakikatin kavrayıcısı/taşıyıcısı olarak, bir zorlayıcı olarak ele alınmaktan vazgeçilir. Düşünürlerin bilginin kesinliğini bina eden doğruluk, hakikat vb. yüksek erimli kavramlar hakkındaki iddialarını *söylemler*⁴ haline

² Elbette 'x var değildir' ile 'x vardır' gibi iki temel iddiayı tek potada ele almak mümkündür, yani şüphelileri filozof gibi göstererek -ya da tam tersi- felsefi olanı genişletmeye çalışabiliriz. Örneğin David Hume'u bilginin imkanını ortadan kaldırmış 'şüphencilik' maskesi takan bir filozof *gibi* okumak, Kant'ı ise bilimsel ve metafizik araştırmanın kurtarıcısı olarak okumak tercih edilebilir. Ya da hiçbir yorumlama gerçekleştirmeden insani bilişselliğin tarihinde karşıtlaşan ancak birlikte yol yürüten zıtlıklar gibi diyalektik bir yaklaşıma sahip olabiliriz. Austin felsefe tarihindeki temel zıtlıklara karşı çıkmaktadır. Felsefe yapmamak için Herakleitos'a geri dönmez.

³ Henüz çok erken ancak dile getirmekte bir beis görmüyoruz. Normalde bir felsefi sistem diğer konuşmacıların konuşamaz duruma geldiği bir iletişim modelini gizli bir motivasyon olarak taşımaktadır. Kısaca felsefenin temel mottosu *Son Söz'e* ulaşmaktır diyebiliriz. Şüphesiz Felsefe tarihinde bunun olanaksızlığına şahit oluruz. Ancak yine de kendimizi Platon'un dip notlarını okur gibi hissederiz: Sanki, bu olanak farklı söylemlerde tek bir hakikatin farklı dile getirilişleri gibidir. Değişime kapalı olan, buna karşın değişimi açıklamak isteyen bir sistemlilik, felsefenin *Telos*'udu.: Bu sebeple felsefe son derece kafa karıştırıcı, bir o kadar da keyifli bir etkinliktir. Yine felsefe, mutlaklık iddiasında ele alınmadığı durumlarda bile, bilgeliğin insan için olanak dahilinde olup olmadığının dahi hesabını ver(e)meyen, sonuçta sevgi/arzu ile bağlı olunan bir bilgeliğin hedeflendiği bir düşünüm tarihini, kendi tarihini yaratmış bir etkinliktir.

⁴ Tezimizde felsefi söylem dediğimizde, Austin'in pozisyonundan kaynaklanan bir ifade kullanmaktayız: Konuşanlar arasında bir tartışmada söylemin kurallılığına haiz bir dinleyici/okuyucu olarak muhatap aldığımız sözcelemler olması anlamında. Böylece filozofun anlatısı analiz edilirken filozofun karakteri ve psikolojik durumu konu edinilebilir olacaktır.

getirir. Böylece filozofların hakikat/doğruluk hakkındaki argümanları felsefi *aksiyom*⁵ alternatifleri olarak okumaktan vazgeçip; söylemlerinin birer parçası olarak değerlendirebilir. Kısaca Austin felsefeyi kendi pozisyonundan ve diğer konumların imkanlarını reddetmeden *söylemde* analiz eder.⁶

Austin'in düşüncelerini eleştirdiği filozofların felsefe tarihi tartışmalarındaki iddialarını kendi düşüncelerini temellendirmek açısından değerlendirmemektedir. O eleştiri yaparken negatif bir işlem gerçekleştirir. Filozofların felsefi bilgi için *gerçekleştirdiği* söylemlerindeki pozitif katkılarını kendi iddialarına taşımaya çalışmaz. Bu Austin'in pozitif⁷ yaklaşımlarının yeni bir başlangıç noktasından kurulduğu anlamına gelmektedir. Bu bölümde sunulacak olan Austin'in negatif eleştirilerini bu *sıfır* noktasına varmak için yaptığını gözden kaçırmamak önemlidir. Austin'in orijinalliği bizim açımızdan bu sıfır noktasında yatmaktadır. Kendisine selefi olduğu bir halef atamak, yani düşüncesinin felsefeye katabileceği pozitif katkının bir değişim ya da dönüşüm geçirerek izlenebileceği filozoflar bulmak, kendi söylemimizin konusunu teşkil etmemektedir. Bu yöndeki herhangi bir denemenin akim bir edim olarak kalacağını düşünmekteyiz.⁸

Felsefede eleştiri geleneği pozitif bir yön taşır. Elbette filozoflar yerinde ve değerli tümceler kurarlar ve bunlar söylemlerinde gösterilebilir. Ancak söylemlerinde oluşturdukları koşulların sağladığı anlaşılabilirlikte teşhis edilen Austinci itirazlar, temellerden başlayan bir farklılığı bize gösterecektir. Şu an için bizleri ilgilendiren Austin'in temel iddiası şudur: Felsefe tarihinde ele alınmış ve felsefeye özgü anlamlar

⁵ Doğruluğu herkes tarafında bilindiği iddia edilen, kendisi kanıtlanamasa da kanıtlanmak için kullanıldığı sistemi temellendiren ilkeler anlamında kullanılmıştır.

⁶ Austin felsefeyi *dünyevileştirmek* istemektedir.(Austin, 1979, s. 178) Gerçek konumlarda ve karşılıklı konuşulmalıdır. Felsefe, bu dünyadaki insanın, bu dünyada olanlar hakkında, bu dünyada konuşması olarak var olmalıdır.

⁷ Pozitif kelimesi ilkin bilimsel olma iddiasını yansıtmak için kullanılmaktadır. İkinci olarak da Austin'in ortaya koyduğu düşüncelerin yalnızca negatif boyutta değerlendirilmemesi gerektiğinin ve sonuçta yeni bir yaklaşım için katkılar sunduğunu anlatmaktadır.

⁸ Başka çalışmalar tezimizdeki bu yaklaşımı benimsemeden bir Austin okuması gerçekleştirebilirler. Ancak Austin'in pozitif yaklaşımında takip ettiği temel ilkeleri bu okuma olanaklarını dışarıda bırakmaktadır. Birçok yazısında, dersinde ve hatıratlarında açıkça dile getirdiği gibi Austin felsefe kavramları ve filozofların düşüncelerinden bile isteye uzak durmaya çalışmakta, gündelik dilin araştırılmasını felsefe tarihi araştırmalarının yerine ikame etmektedir(Austin, 1979, s. 183). Kısaca eğer Austin'in fikirlerini anlamak/kavramak istiyorsak ve bunu Austin'in söylemine sadık kalarak yapmak istiyorsak, yol ve yöntemimizde onun söylemine sadık kalmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz.

kazandırılan kimi kavramları pozitif araştırmadan uzak tutmak. Bu bölümde Austin'in felsefeye yönelik geliştirdiği negatif eleştirileri ele alacağız.

1.1. Negatif Eleştirinin Ana Hatları

Girişimizde de ifade ettiğimiz gibi Austin felsefe de bir dönüşümü⁹ değil bir bilim dalının felsefeden özgürleşmesinin düşünsel¹⁰ şartlarını belirlemek ister. Bir bilim kurmayı hedeflediği için bilimsel yönteminin kuşatıcılığı¹¹ ele aldığı konu alanı için geçerlidir. Austin ve filozoflar arasındaki ilişkiyi bu perspektiften ele almak son derece önemlidir. İlerleyen bölümlerde ayrıntısına gireceğimiz bu konuda bilmemiz gereken Austin'in, filozofların hakkında konuştuğu bir dizi konunun felsefede ele alınan yöntemlerce ele alınamayacağını, daha yerinde bir ifadeyle alınmasının konunun hem kavranışına hem de kendisine büyük zararlar verdiğini ortaya koymasıdır. Yani Austin yönteminin kabul edilmesinde başarılı olur ise hedeflediği konu alanı filozofların konu alanı olmaktan çıkacaktır.

Filozof ve Austin arasındaki fark Linguistik Fenomenoloji yönteminin ele alınmasıyla netlik kazanacaktır. Lakin Austin'in filozofları neden -son derece cüretkâr ithamlarla- eleştirmekte olduğuna kısaca değinmek gerekir. İlk Austin felsefeye ait olarak görünen bir konu alanını felsefeden ayırmak istemektedir ve ilk yapması gereken iş filozofların bu konu alanını hakkıyla ele almadığını gösterilmesidir. İkinci olarak bu konuyu bir strateji sonucunda söyleme dökmek durumundadır, çünkü ikna etmesi gereken bir kitle vardır. Bu nokta da Austin bir filozof olarak konuşmaktadır. Çünkü Austin bir bilim kurmayı istese de bunu ancak ve ancak yöntem ve yöntemin nesnesini kurarak/kurgulayarak başarabilir. Bu da onu çağdaş bir filozof konumunda görebileceğimiz anlamına gelir.

⁹ Metamorphosis. Yani tam (exact) bir bilim olarak felsefenin olanağını temellendirmeye ya da -yeni bir felsefe yaklaşımı olarak- bir yorumbilim (hermenötik) haline getirmeye ya da bireyin özgürlüğüne dair varoluşsal bir umudu yüceltecek bir *söylem* ortaya koymaya çalışmaz.

¹⁰ Mantıksal ya da apriori dayanaklar değil. Eylemde olan insanın eylemini araştırma kuralları/uylaşımları açısından.

¹¹ Kapsamı demeyi çok isterdik. Ancak Austin'in kısa ömrü erişmek istediği sınırların netliğini tam çizmesini engellemiştir. Ancak tezimizde bu probleme de dikkat çekilerek 'sınırlara' dair konuşmak durumundayız.

Austin'in filozoflara karşıtlığı *filozof*'luğuna; yöntemi ve sonuçları bilim insanlığına yorulabilir. Ancak her durumda her ikisidir: İnsan çok sayıda sıfatı aynı anda taşıyabilir.

Austin bir bilim peşinde aktif olarak öğrenci yetiştirmekteydi, filozofları ve felsefe öğrencilerini yaptıkları/yapabilecekleri hatalardan geri döndürmeye çalışmaktaydı. Yazılarında 'hata'¹² kelimesi adeta filozofların düşünme pratikleri ile özdeşleşmiştir. Filozoflara, hataların kaynağını oluşturduğunu düşündüğü psikolojik teşhisler de koyar. Felsefi nezakete karşıt bir tavır gibi görülebilecek şekilde filozofu 'saplantılı' olmakla itham eder. Filozofların söylemlerinde ve söylemlerini temellendirdikleri örneklemelerde saplantılı tutumlarını açığa çıkartır. Ancak bu ithamı bir hakaret olarak almamak gerekir. Filozoflara saplantılı demek, onları normal bir insan olarak nitelendirmenin, onları insan olarak var etmenin dilsel bir koşuludur. Onu sıradan bir insan olarak açığa çıkartmak için, yalnızca normal olduğunu değil, yaptığı işten yani kurguladığı söylemden ve söylemini dayandırdığı olgulardan dolayı *anormal* ilan etmek gerekir. Kısaca 'A filozofunun söylemi *subjektiftir/psikolojizmdir*' demekle, 'X *objesine* dayandırılan Y önermesini dillendirmek sübjektivizm/psikolojizm değildir' demek arasında 'saplantılı' felsefi bir yaklaşım içermek yönünden bir fark yoktur.¹³

Austin filozofları tek tek ve kendi söylem bütünlüklerinin tutarlılıkları açısından ele alarak eleştirmemektedir. Genel itibari ile söylemlerin dayanaklarını ve bu dayanaklardan türetiliş biçimlerini, yani söylemde dillendirilişlerini inceler. Austin'in filozoflara yönelttiği eleştiriler, onların söylemlerinin sistematik yapılarının bütünlükte

¹² Austin İngilizce 'mis-ön ekini, hatalı ya da yanlış anlamına gelecek şekilde, çok sık kullanmaktadır. Hatalı yönlendirmeler, hatalı kavramsallaştırmalar, hatalı okumalar, hatalı kavramalar gibi insanın yapabildiği her düşünsel etkinliği hatalı olabileceğine daimî bir atıf vardır. Ancak birazdan ele alacağımız kimi hatalar *ölümcüldür* ve diğer hataların kaynağıdırlar. Zamanla anlaşılır ki hata filozofun değil, insanın eylemine dairdir. Felsefe yapmak bir eylemdir.

¹³ Bir konuşan, başka bir konuşan hakkında konuşurken *konusmasının* hakkını vermekle mesuldür. Nitekim, birine 'saplantılı' ithamında bulunduğumuzda kendi yaptığımız işte 'saplantılı olmayacağımıza' dair 'söz vermiş' sayılabiliriz -ya da en azından daha isabetli şekilde *dikkatli* olacağımıza, eleştirdiğimiz konuda *önlemler* alacağımıza, söylediklerimizin de yalnızca kendimizin değil, aynı konuda uzman olan başkalarının da *rahatlıkla anlaşılabilmesine* dair söz veriz. Bunun yanında 'saplantı' insan *hakkında* bir kelimedir: kayalar, bulutlar, koltuklar ve şömineler -belki bir de filozoflar- saplantıya kapılmazlar. İnsan eylemlerinde ve edimlerinde *pasif* değildir: O, saplantılı olabiliyorsa ben de olabilirim, biz de olabiliriz; dolayısı ile kendimizi korumamız gerekir: *Psukheye* sahip bir canlı buna sahip değilmiş gibi ya da ölümüne hazırlanırken ölümsüzlüğünün olanağını temellendiren bir *Nous* gibi davranamaz, yani edimindeki sorumluluğunu -kendi bilişselliğinin sorumluluğunu- başka(laşmış) bir *zihne* ya da *nesneye/şeye* yükleyerek, daimî edimselliğini durağanlaştıramaz.

incelenmesinde açığa çıkarıl(a)maz. Geleneksel epistemolojik kuramlaştırmaya ya da ona yol açan ‘entelektüel güdülere’ ilişkin genel bir eleştirel kuram sunmamaktadır. Bunun yerine, bireysel argümanları parça parça eleştiriye tabi tutmakta ve sabırla işlerin kavram, motivasyon, argümantasyon ve açık gerçeklere göre nasıl ters gittiğini göstermektedir. Negatif eleştirisini aşamalar içinde gerçekleştirmektedir, ancak amacı radikaldir: Büyük yapıları molozlar haline getirmek(Gustafsson & Sorli, 2012, s. 78). Bunu yapmanın yolu da yapılmak istenilene ve hedeflere dair uygun bir politika izlemekten geçer. Negatif eleştiride uygun olan politika çok daha erken bir aşamaya geri dönmek ve tüm doktrini daha zeminden kalkmadan önce ortadan kaldırmaktır(Austin, 1964, s. 142).

Austin felsefeyi, filozoflar üzerinden toptan bir eleştiriye tabi tutar. Felsefe tarihindeki kimi yaklaşımların ele alınmasının sebebi yalnızca hataların gösterilmesidir. ‘Hata’ var olmasaydı düzeltilemezdi: hata yok da diyemeyiz: ama hata olmayabilirdi denilebilir ve düzeltilebilir. Felsefi söylemlere yöneltilebilecek ilk itiraz çiğneyebileceklerinden daha fazla bir parça ısırdıkları gerçeğidir(Austin, 1964, s. 1). Austin negatif eleştirisinde basitçe şu edimi gerçekleştirmeye çalışır: “Bunu yapmanın basit bir yolu yoktur-göreceğimiz gibi, kısmen basit bir ‘argüman’ olmadığı için böyledir. Bu, baştan çıkarıcı (çoğunlukla sözlü) bir yığın safsatayı birer birer ortaya çıkarmak, çok çeşitli gizli saikleri ortaya çıkarmak meselesidir- bir anlamda bizi tam da başladığımız yerde bırakan bir işlem(Austin, 1964, ss. 4-5).”

Toparlayacak olursak filozof fenomeni kavrarken hem yanılır hem de birçok yanılgılara sebep olur. Bu hatalar silsilesinin terk edilmesi elzemdir. Elbette terk etmeden önce hataların ortaya çıkarılması, terk edişi gerekçelendirilmesi gerekir. Peki Austin için hataların, yani filozofun gerçekleştirdiği ve başkalarını -diğer filozoflar ve felsefecileri- yanlış yönlendiren bu hataların kaynakları ve sonuçları nelerdir? Bu bölümde Austin’in negatif eleştirisine dair son derece genel bir harita çıkartmaya çalışacağız. Hedefimiz Austin’in söyleminin meramını açık hale getirmektir. Nitekim Austin de fenomene dahildir ve *biz*¹⁴ onun söylemini analiz etmekteyiz.

¹⁴ Hem akademik dil açısından hem de Türkçe konuşanlar açısından: Biz.

1.1.1. Uygunsuzluk: Fenomenin Karmaşıklığı ve Felsefi Söylemin Basitliği

Negatif eleştirinin başlatılabileceği Austinci uyarı filozofların söylemlerinin ele aldıkları konuları açıklamada aşırı basit kalmalarıdır. Aydınlatılmaya çalışılan konunun kendi iç gerekliliklerine uygun olmayan, açıklanmalarında olmazsa olmaz kimi koşulların görmezden gelinmesi ile ya da gereğinden fazla genelleştirilmeleri ile ortaya çıkan bir yanlış yönlendiriciliğe dikkat çeker. Tabiri caiz ise filozof, hakkında konuştuğu konuya, konuyu ele alış biçim ve yöntemlerinden dolayı yabancılaşır. Sistemini üzerine kurduğu temel kavramlarının ve bu kavramlar arası geliştirdiği ilişkilerin iç tutarlılığını sağladığında hedeflediği hakikat kendi söyleminin ereği olduğundan paralel/sanal bir ‘sözde gerçeklik’ evreni kurmaktadır. Negatif eleştiri filozofun söylediği ile hakkında konuştuğu şey arasında bir uygunsuzluk olduğunu vurgulayarak, şeylerin karmaşık olmaya meyilli olduğunu ancak filozofun söyleminin ‘şeyler’ karşısında aşırı-basit kaldığı -basit- tespitine dayanmaktadır(Austin, 1979, s. 239). Dolayısı ile Austin ele alınan fenomenlere uygun olan araştırmanın çok daha fazla kelimeye ve kendisinin önerdiği fenomenin *karmaşıklığına* uygun araştırma yöntemine ihtiyaç duyduğunu zımnen ifade etmiş olur. Doğal dilin insanın yaşamındaki etkinliği çok açıktır ve insanın dildeki *etkinliği/edimselliği* de yadsınamaz. Her ikisi de insan ve dil, dünyada *etkindir*. Felsefenin ele aldığı bu toplam ‘fenomen’ kaçınılmaz olarak doğası gereği karmaşıktır. Nitekim filozofun söyleminin aşırı basit yapısı ‘doğa(l)’ olanı, *gerçek* saymadığından fenomeni aydınlatamaz.

Austin’in filozoflara ve felsefi sistemlere yönelik eleştirilerinin yekpare bir eleştiri olduğunu söyleyemeyiz. Elbette ne tek bir felsefi yöntem ne de tek bir felsefi öğreti vardır. Ancak eleştirinin hedefini genelleştiren özel tip bir hatanın, daha doğrusu bir *eğilimin* teşhisidir. Austin, filozofların çoğunluğuna genellediği bu tespit ve teşhisler ile felsefi sistemler/söylemlerin fenomene uygunsuzluğunun aslında eğilimden kaynaklandığını düşünmektedir. Hakikat ya da kesinlik arayışının bütüncül ve tek anlatı içinde ilişkisel süreklilikle yapılandırılan bir söyleme ulaşılabilmesine dair sanrısız bir saplantı, filozofların içine düştüğü yanlış yönlendiriciliği dışa vuracaktır. Felsefe tarihinde ortak olan ve onu skolastik bir açıdan ele almamıza ve analiz etmemize imkân veren, filozofa dair bu teşhistir. Elbette Austin teşhise ‘rast gelmez’, filozofların söylemlerini incelerken bu söylemlerin sentaks ve semantiğinden çıkarsar. Bu teşhis,

insanın kendi kendine koyabileceği olanaklar dahilinde görülemeyecek bir hedefin peşinden gitmek için kurgulanmış, filozofun yaptığı işin ereğini oluşturan içsel bir yönelimin sonucu olan -ancak hiç de zorunlu olmayan- bir psikolojik yönelimlilik teşhisidir. Bu -sözüm ona- düşünsel *Telos(lar)*, felsefi öğretilerin yapısı ve bileşenleri analiz edildiğinde, söylemlerinde verilen örneklemeler ile söylem karşılaştırıldığında, görmezden gelinen ya da -bilinçli yahut bilinçdışı- gizlenen -olmazsa olmaz- öğelerin açığa çıkartıldığında anlaşılabilir olacaktır. Özetle, filozofların doktrinel yaklaşımları, söylemleri açısından, çiğneyebileceklerinden daha büyük parçalar ısırmaya bu sebeple meyillidirler(Austin, 1964, s. 1). Austin'in negatif felsefesi bu uyumsuzluğun açıklığa kavuşturulması ve kendisinden alınan dersler neticesinde yeni bir başlangıç yapılması gerektiği sonucuna varış olarak anlaşılabilir. “Hayat, doğruluk ve şeyler karmaşık olma eğilimindedir. Basit olan şeyler değil, filozoflardır. Aşırı basitleştirmenin filozofların meslek hastalığı olduğunun söylendiğini duymuşsunuzdur ve bir şekilde buna katılabilirsiniz. Ama bu onların mesleği olduğuna dair sinsi şüphe içindir(Austin, 1979, s. 252).”

1.1.2. Felsefede Sistematik Yanılgıların Kaynakları

Austin filozofların yarattıkları yanılgıların kaynağını *Sense and Sensibilia*'da öğrencilerine şu ifadelerle özetler:

(...) ‘Skolastik’ dedim, ama aynı derecede ‘felsefi’ de diyebilirdim; aşırı basitleştirme, şematizasyon ve aynı dar kapsamdaki verimsiz ‘örneklerin’ saplantılı bir şekilde sürekli tekrarı yalnızca bu konuya has değildir, hatta filozofların nadir zayıflıkları olarak göz ardı edilemeyecek kadar yaygındır(Austin, 1964, s. 3).

Austin birçok yerde filozofa ve felsefe etkinliğine bir meslek benzetmesi yapmaktadır. Filozoflar onun gözünde hep aynı tip hataları tekrarlayan, mesleki bir hastalığa kapılmıştır, hatta bu hastalığın ‘mesleğin’ kendisi olduğunu ima eder(Austin, 1979, s. 236). Bu hastalığın teşhisi filozofun söylemdeki edimini işaret eder. Filozof söyleminde aşırı basitleştirmeler kullanır. Aşırı basitleştirme, kavramsal boyutta ele alırsak bir kategorizasyon problemi olarak görülebilir. Ancak Austin felsefeye yönelik eleştirisini, özünde, felsefe kavramları ile gerçekleştirilmemektedir. O, gündelik dilin olanaklarını

kullanmakta ısrar eder ve bu basitleştirmelerden sıyrılabilmek için kelimeleri¹⁵ gündelik dilde kullandığı şekliyle hep hazır tutar.

Aşırı basitleştirme negatif eleştirinin dilsel boyutunu görünür kılar. İlk basamakta filozofun bizlere *açılan* söyleminin dayanakları olan felsefi kavramların kendilerini işaret eder. İkinci olarak dünya hakkında konuşmakta olan filozof basitleştirilmiş söylemlerinin iç yapısını hem nitelik hem de nicelik açısından kısıtlı olgusal örneklemelere dayandırmakta ve/veya yansıtmaktadırlar. Ancak negatif eleştirinin tezimiz açısından en önemli boyutu düşünme boyutunda gerçekleşir. Austin açıkça filozofun, düşünce tarihinde sağladığı otoritesini ve zihinsel durumunu hedef almakta ve filozofların saplantılı insanlar olduğu ithamında bulunmaktadır.¹⁶ Saplantı teşhisi diğer iki boyut için belirleyici nitelikte olmakla birlikte her boyut birbirinin gerekçesidir.

Filozofun saplantısı, her şeyin kapsandığı bir sistem kurmayı amaçlamasında, bu sitemin ‘her şeye’ uygulanabileceği inancında ve nihayet bunu yapabilecek ‘zihinsel yetilere’ sahip olduğu varsayımında temellendirilir. Gerçekte insanlar içinde bir insan olan filozofu, felsefe yapmaya iten hakikat ve/veya kesin bilginin olanağına dair saplantısıdır. Modern dönem felsefesinde bilimin başarıları, yani felsefeden ayrı olarak uygulayabildiği yöntemleri ile bu hakikat kavrayışı felsefi bilgide kesinlik arayışına dönüşmüştür. Filozof kendisini, bilim insanının ürettiği bilgisinin ‘kesin bilgi’ olup olmadığını teşhis etmekte yükümlü kıldığı gibi, kendi konu alanına da bu perspektiften temellendirmeler yapmakta sakınca görmemektedir. Felsefe, köklerinden yani genelin bilgisi olmaktan vazgeçememektedir. Felsefe saplantı sonucu kendisine biçtiği görevin gerçekleşme olanaklarını felsefe tarihinde aradıkça kendi konu alanlarını da kavrayamamaktadır.

¹⁵ Biz de elimizden geldiğince, felsefi bir kavrama değindiğimizde bu kavramı tırnak içinde kullanacağız. Austin’in pozisyonu, felsefi kavramların kendi düşüncelerine karışmaması için büyük bir ihtimam göstermeyi gerektirmektedir.

¹⁶“Filozofların endişeleriyle ilgili verileri ihmal ettiklerini göstermek için, onların endişelerinin ne olduğunu anlamak gerekir; ve böyle bir anlayış, kişinin nahoş bulabileceği düşünce tarzlarına karşı bir ölçüde entelektüel sempati gerektirir(Bennett, 2011, s. 281).” Bennet gibi birçok düşünür Austin’in felsefeye karşı bu genel tutumuna filozofa gösterilmesi gereken bir ‘empati’ eksikliği ya da ‘felsefenin *derin* konularına karşı’ bir anlayış yoksunluğu olarak yorumlamaktadırlar. Bizim pozisyonumuz şudur: Eğer gerekçelendirilmeler sağlamsa, itham yerindedir. ‘Saplantı’ kelimesi yalnızca filozofa yakışan özel bir kavram değildir. Temizlik hastası birine ‘saplantılı’ demem için o kişinin kedisini temizlerken kezzap kullanmasını beklememize gerek yoktur.

Dolayısı ile bu saplantılı tavrın ilk olarak tedavi edilmesi, terapiye tabi tutulması gerekir. Saplantılı düşünümün sonuçları ile gösterilmesi, yaptığı hataların sayım dökümünün yapılması ve aynı hatalardan korunulması elzemdir.

Filozofa dair saplantı teşhisi, daha sonra açıklığa kavuşturacağımız önemli bir edimin göstergesidir. Çünkü gündelik dil bizlere iki temel imkân verir: ilk olarak dünya hakkında konuşmak, ikinci olarak dünyanın parçası olan insan hakkında konuşmak. Filozofun söyleminin fenomenle uygunsuzluğunu gösterebilmek için filozofun *yanılabilir* bilinçli bir varlık olarak görünür kılınması şarttır. Filozofun söylemi varlık hakkında yegâne söylem olmak zorunda değildir. Filozof yaptıkları üzerinden nitelenebilmelidir. Filozof kendi söyleminde ayrıcalıklı bir konumda ise bu konum açığa çıkartılmalıdır. Açığa çıkartma, gizlenmiş olan *felsefi personanın* nitelendirilmesi ve maskenin düşürülmesi olacaktır. Austin'in göstermek istediği şey, bir söylemde keşfedilen felsefi kişiliğe münhasır olan belirgin biçimdeki *sesin* varlığıdır. Kesinlikle filozofun kendi sesi olmayan bu ses, yine insana ait olmaması açısından gerçek değildir. Austin'in bir maskeyi düşürmesiyle açığa çıkan şey kendisi ile konuşulabildiği kişidir (Glendinning, 2011, s. 33).

‘Saplantı’ kelimesini bir ‘kavram’ olarak ele almamak gerekir. Filozof bir tanrı değildir, bir yarı-tanrı da değildir, tanrının bilgisini insanlara açıklayan hizmetkarı da değildir, doğru düşünümün kurucu ve değişmez ilkelerin -konumsuz ve zamansız- algılayıcısı da değildir. O, söyleminde sıradan bir insan olarak konuşmakta, kurgulanmış ve analiz edilebilir söylemler üretmektedir. Saçma¹⁷ argümanlar kurabilir, anlamsız/anlaşılmaz sorular sorabilir; başkalarını söylemine inandırabilir, söyleminin ilkelerini kabul etmeye davet edebilir, yalan söyleyebilir, dürüst olmayabilir ya da çıkarı için olgulara dair çarpıtmalarda bulunabilir. Ancak kendini de kandırdığında bir saplantı durumuna düşer. Bu ve bunun gibi sebeple filozoflar kendi söylemlerinin bütünlüğü bağlamında eleştirilemezler.

¹⁷ Nonsense

Felsefe tarihinde gündelik dil felsefesi analitik felsefenin çatısı altında ele alınıyor olsa da Austin analitik geleneğe dahil filozofları da içine alacak şekilde daha sert ifadeler kullanır. Bu ifadeler gündelik hayatta sıradan insanların kullandığı ifadelerdir. Örneklendirmek gerekirse; filozofların vazgeçemedikleri fetişleri olduğu(Austin, 2009, s. 162); sistemlerinin ayık bir zihinle kurulmamış olduğu(Austin, 1979, s. 117) ve taş devrinden kalma fikirleri takip ettiklerine dair ifade ve imalarda bulunmaktadır. Bu imaların arasında saplantılı düşünceye sahip oldukları ise en sistematikleşmiş eleştirisinin merkezinde bulunur. Gündelik dilde hem kendimiz hem de başkaları için sıkça yaptığımız bu nitelendirme Austinci yaklaşım için önemlidir. Çünkü akılda, varlığa dair son sözü söylemeye olanak tanıyacak bir sözde yapıya dair olanakların önünü kesmek istemektedir. Yine de Austin saplantı kelimesini ne Sartre'ın *Bulantı* kelimesini ne de Heidegger'in *Kaygı* kelimesini kullandığı gibi kullanmaz, böyle bir beklenti ile de okunamaz.¹⁸ Onun eleştirisinde, yöntem ve sonuçlarında kendisi terimler önerdiğini dile getirmediği müddetçe kelimelerin gündelik konuşmada, felsefeyi anlamaya çalışmazken, kullanabildiğimiz anlamları ile okumamız gerekir.

Birine saplantılı denildiğinde, eğer ortada hiçbir emare yokken dile getiriliyorsa mesnetsiz bir iddia ya da hakaret olur. Şimdi kısaca onun, filozofu hangi gerekçelerle saplantılı ilan ettiğine değinelim. Çünkü bir yanılgı yalnızca psikolojik bir saplantı ithamı ile gösterilemez. Onu gösteren dilsel davranışlar ve uygunsuzluklar vardır.

Saplantının hem göstergesi hem de sonucu olan, kendi teorisini doğrulayacak örneklemeleri seçme ya da bu örneklemeleri kendi teorisine göre örtük biçimde betimleyerek teoriyi doğru gösterme davranışı ile karşılaşırız. Gündelik dilde anlamın taşıyıcısı olmaktan çok, hakkında açıklamalar getirmeye çalıştığımız fenomenleri işaret etmeye çalıştığımız olgu durumlarının hakkında çok da nesnel olmayan betimlerle karşılaşmaktayız. Gündelik dilde olgular hakkında yetersiz kelimelerle konuştuğumuzda

¹⁸ Bulantı ve Kaygı kavramlarının filozofların felsefi söylemlerini oluştururken kullanılma biçimleri için bkz.(Aşar, 2014)

yanlış çıkarımlar yapmak çok doğaldır. Ancak olguları işimize geldiği gibi betimlemek son derece sorunludur.

Felsefi söylemlerinde filozoflar fikirlerini aktarırken ya da yapılandırırken olgusal örnekler kullanırlar. Örneğin algı yanılmasını, ‘algılarımın/duyumlarımın beni yanılttığı’ gibi metaforik bir noktaya çekmek için örnekler verirler. Ancak bu örnekler yalnızca kendi temel soru ve sorunları, ya da savundukları teorileri destekleme imkânı görülen olgu sunumlarından başka bir amaca hizmet etmemektedir. Suya batırılmış bir kaşık bana kırık görünür, ama kaşık gerçekte kırık değildir. Dolayısı ile algılarım beni yanıltır. Bir açıdan dairesel görünen bir para, başka bir açıdan eliptik görünebilir. Sıcaklığı farklı yer ve zamanlarda farklı hissederim(Austin, 1964, ss. 20-21). Aslında felsefi düşüncenin bir problemi sunmak için kullandığı bu ve başka birçok örnekten her biri farklı şekillerde ve rahatlıkla açıklanabilir; böylece de düşünmeyi tatmin edebilir. Örneğin sıradan bir kişiyi suyun içindeki kırık kaşık imgesi ile kaşığın kırık olmayan halini karşılaştırmaya çağırdığımızda; basitçe birinin suyun içinde olduğunu ve ışık yüzünden kırık görüldüğü, diğlerinin ise standart bir kaşık olduğu cevabını alırız. Ne de olsa kaşığın kısmen batırıldığı suyu görmeden edemiyoruzdur. Bu durumda düşünceyi ya da algıyı yanıltan hiçbir şey yoktur. Ancak filozoflar dikkatli okunduğunda karşılaştırmaya çağırdığı şeyler kırık kaşık ve kırık olamayan kaşıktır(Austin, 1964, s. 29). Başka bir örnekte rüya/düş tecrübesi ile uyanırken yaşadığım tecrübe arasında nitelik açısından fark olmadığını iddia ederler. Dolayısı ile bu iki tecrübe arasında nasıl karar vereceğimi bilemem. Bu problemden kurtulmak için tanrıya ihtiyacım olduğuna inandırılırım(Descartes, 2021, ss. 49-53). Gerçekte, yalnızca söylemleri dikkate alındığında hiçbir filozof verdikleri örneklerin karşısında şüpheye düşmemekte, kendi sundukları olgusal örnekler karşısında heyecanlanmamaktadır.¹⁹ Algı felsefesi ile ilgili tartışan ya da kitap yazan filozofun zihni çok berraktır, aklındaki soru çok açıktır: Zihin neyi algılar: Duyu-verisini mi? yoksa maddi özdeği mi? Gerçekte tuttuğu taraf önceden bellidir. Ama önce, karar vermemiz için iki seçenek arasında bırakılmamız gerekir. Tabi iki taraf hangisidir? Duyu verisi ve maddi

¹⁹ Bir felsefi problemin tanıtılmasına hizmet eden felsefi söylemler, kendi normlarında sorunu net bir şekilde karşımıza çıkartmamaktadırlar. Halbuki filozofun temel sorunu açıktır: Bilginin kesinliğini temellendirme girişiminde bulunmak. Ancak gündelik hayatta sağlıklı bir zihne sahip hiçbir insanın böyle bir derdi olduğunu varsaymayız. Felsefi problemler doğaları gereği bilinemez statüdedir. Sokrates dahi ‘nelik’ araştırmasının cevabını bilmediğini her fırsatta dile getirmekteydi.

özdek arasında mı karar veririz? Yoksa zihin ve algı arasındaki ilişkiyi ‘zorunluluk’ zemininde mi ele al(dırıl)ırız? Felsefenin sorunu tartıştıklarında değildir, tartışmadıklarında; ya da *tartışmayı*²⁰ *başaramamasındadır*. Austin açısından bakıldığında ise sorun bir felsefi problemi tartışabilmek değildir; onu *anlamaktır*(Austin, 1979, s. 50)!

Sıradan insan bu iki kelimeyi -maddi nesne ve duyu-verisi- de hayatında kullanmaz, onları nasıl kullanacağını da bilmez, aslında anlamamaktadır. Filozof nasıl kullanacağını bilmediği kelimeleri kötü örneklerle açıklamaya çalışır. Çünkü filozofa özgü olan problemi iletmenin başka yolu yoktur. Aşırı-basitleştirilmiş sorularını anlamlı kılmaktan başka hiçbir işe yaramayan örnekler ve bu örneklerin devamlı gündemde tutulmasına felsefe tarihinde tekrar ve tekrar şahit oluruz. Bu sebeple bir sahne kurulur ve gündelik hayattan çok sayıda örnek verilir. Ancak bu örneklerin neredeyse hiçbiri gerçek bir problem teşkil etmez. Edildiği kabul edilir ve yansıtılmak için tasarlandıkları sözde-problemlere olgusal dayanaklar olarak gösterilir. Tözler gibi algılar da iki kelimeye indirgenmek istenir: Aldatıcı ve gerçek deneyimler. Bu deneyimler arasında gerçek deneyimi bulmak gerekmektedir ve belirli ayartıcı olgulara yoğunlaşılır. Bütün hikâye aldatıldığım ve aldatılamaz bir durumun imkanı olduğu üzerine bina edilir. Bu konuda yardıma ihtiyacım olduğu, eğer filozof olmasaydı bir an uyanık olup olmadığım noktasında kafamın karışabileceği hissine kapılana kadar *aldatılırim*. Çok basit birkaç bilimsel açıklama ya da karşısında sorun yaşadığım yanılgı durumlarına bir süre maruz kalmam filozofların tekrarlamaktan haz aldıkları örneklerin normalleşmesi için yeterlidir.

²⁰ Filozoflar *yalnız* insanlar olarak görülebilir. Türkçe ’de ‘işteş fiil’ türettiğimiz ekler ile aralarında ciddi sıkıntılar olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu yalnızca *söylemde* böyledir. İnsan kavrayışında, düşünmesinde *yalnız* değildir. Bir dağın tepesinde(Nietzsche, 2020, s. 54) ya da ayrı bir metaforik yaşam tecrübesinde(bknz. Arendt, 2018) vb. ‘düşünsel’ yalnızlık söylemleri, fenomendeki insani bilişselliğin düşününsel boyutunun mahiyetini aydınlatmaktan çok gizlemektedir. Filozofların söylemlerinde yer vermediği ancak Austin’in ısrarla altını çizdiği şey; gündelik dil ile düşünüm arasında kurduğu edimselliği, insani bilişselliğin varlıktaki yerini açığa çıkartmaktır. *Yalnızlık* üzerine bina edilmiş her felsefi söylem yapılanması, Austin açısından anlaşılabilirlikten uzaklaşma, yabancılaşma olarak görülebilir. Tezimiz düşünümün, biz insanların yalnız değil, işteş bir süreklilikte ortaya çıkartılması için tasarlanmıştır.

Elbette filozofların ilgilendikleri ne algı problemleridir ne de bizim aldanıp aldanmadığımızdır; onlar gerçekte *biliş*²¹ ile ilgilenirler(Austin, 1964, s. 104).

Yolunda giden şeyler ile ters giden şeyler arasında düzgün ve basit bir ikilik yoktur. İşler, hepimizin çok iyi bildiği gibi, pek çok farklı şekilde ters gidebilir. Bunların herhangi bir genel tarzda sınıflandırılması gerekmez ve böyle olduğu da varsayılmamalıdır. Bazen sıradan bir adam, duyularına aldandığını söylemektense duyularının aldandığını söylemeyi tercih edebilir: Elin çabukluğu gözü aldatır. Ama kesinlikle en sade insanlar bile, duyu organlarının bozuk veya anormal olduğu veya herhangi bir şekilde yanlış çalıştığı durumları, ortam veya daha genel olarak algı koşullarının anormal veya algıyı etkileyici olduğu durumları, yanlış bir çıkarımın veya nesnelere yanlış bir şekilde yansıtıldığı durumları rahatlıkla anlar, ayırımına varır ve hayatına devam eder. Gündelik hayatta filozofun tartışmasını dinlemeye ihtiyaç yoktur(Austin, 1964, s. 13). Olgulara dair filozofların kategorizasyonları o kadar geneldir ki ihtiyaç duyulan, bilimsel açıklama ve gündelik tecrübeyi örgütleyen kelimelerle rahatlıkla çözümlenebilen olayları büyük problemlere giriş kapısı olarak sunarlar.

Aşırı basitleştirme ve genelleme filozofun bir diğer mesleki hastalığıdır. Gündelik hayatta bir insan herhangi bir kelimeyi kendi dilinde izin verilen kaplamının dışına nadiren genellemektedir. Ancak filozof birden fazla yöntemle kelimeleri dilde izin verilenin çok daha üstünde genellemeye tabi tutar. Gündelik dilin kelimeleri ve felsefi kavramlar arasında ortaya çıkan karşıtlığın temel sebeplerinden biri bu aşırı genelleme eğilimidir. Bu genellemeler felsefede ele aldığı alanda/konuda düzenliliğin sağlanabileceği sabiteler olarak kullanılmaktadır. Az sayıda kelime ile mümkün olan en geniş alandaki düzeni sağlamak, felsefi söylemde filozofun gerçekleştirdiği standartlaşmış eylemlerden biridir. Örnek vermek gerekirse: Dil kavramı, fiili ‘bütün’ dillerin -Türkçe, İngilizce, Arapça, Grekçe, Latince vd.- temsilcisi olarak atanır. Bütün dillerin ortak özelliklerinin taşıyıcısı olarak kabul edilir. Ancak yeterli derecede içeriklendirilemez, çünkü içeriksizleştirilmiştir. Çünkü filozof bu dilleri -en azından makul miktarını, makul

²¹Bir tür algı malumatının güvenilirliğini sorgulatmaya çalışan filozofu, hedefinin zihnin etkinliğine -aslında edimine- örtük vurgusunu biraz daha görünür kılmak için ‘knowledge’ a karşılık bilme yerine biliş kelimesini tercih ettik.

yöntemlerle araştırarak ortaklıklarını göstermeden- kendi özel izin ve bilgisi varmışçasına, bütün dillerin ortak özelliklerini taşıdığını savunur. Dünya için ise ‘olguların’ toplamı olarak -zihnin dışında/içinde- ‘orada’ olan ve kendisini filozofun emrine sunan bir kavram olarak bütün olgular hakkında konuşma otoritesini bir anda üstüne alır.

Aşırı genelleştirme tümevarımın tikellerdeki ortaklığına dayandırılır. Ancak bu temellendirme o kadar acele gerçekleşir ki, sanki genel olarak düşünmenin en meşru işlemi olarak kabul edilir. Yeterli araştırma ve düşünüm gerçekleştirilmeden bu tümel kavramlar kabul edilir ve felsefi söylemde en temel ögeler olarak yerlerini alırlar. Bu işlemden sonra yapılacak bir işlem vardır: kavramlar arası ilişkileri söylemde ilişkilendirmek. Ve önemli sorular sorulmaya başlanır. ‘Dil ile Dünya nasıl ilişkilendirilmektedir?’, ‘Zihnin dünya ile ilişkisinde Dilin önemi nedir?’, ‘Dil düşünmeyi etkiler mi?’, ‘Dil mi düşünceyi biçimlendirir, yoksa düşünce mi dili? Hangi sırayla?’. Aşırı genellenmenin amacı bellidir: aşırı derecede karmaşık olan veri hakkında konuşmayı imkânlı kılmak için imkansızı düşünebildiğini iddia etmek.

1.2. Felsefi Söylemin Analizi

Austin felsefi problemleri çözümleyerek çözünmeye²² bırakır. Çözünme bir son verme, felsefi olarak nitelendirilebilecek yapıdaki soru(n)ların sorulamaması anlamına gelmektedir. Austin kendi ilgi alanındaki -insani eylem alanı- felsefi söylemlerin yalnızca anlamsızlığını göstermeyi değil, onların olanağını da gündemden düşürmek istemektedir(Fischer, 2014, ss. 126-127). Fenomenin aynı skolastik süreçten geçmemesi gerektiğini ve bir sıfır noktasından başlaması gerektiğini ileri sürmekte, bunun gerekli olduğunu iddia etmektedir. Bu başlığımızda felsefi problemlerin neden çözülemediğini değil, neden çözünmesi gerektiğini ele alacağız.

²² Daha önce de vurguladığımız gibi filozofların sistemlerini bütünlüğünde ele almayan Austin, temel hataların belirtikleştirilmesi ile felsefe tarihindeki birçok problemi kadük hale getirmeyi amaçlar. Austin’in negatif yaklaşımı kabul edildiğinde birçok sorun kendi kendine çözünür.

Austin filozofların söylemlerini nasıl analiz etmektedir? İlk söylemin felsefi temellerini teşkil eden varlık kabullerinin temellerini oluşturan argümanların hedef ve geçerliliklerini analiz etmektedir. Austin bu analizi yaparken, filozofun var olduğunu iddia ettiği sahte varlıkların var olmadıklarını kanıtlamaya çalışmaz. Daha önce de dikkat çektiğimiz gibi ‘X vardır’ iddiasına karşılık ‘X var değildir’ konumunu almadan ‘X olmayabilirdi’ pozisyonunda bulunarak filozofların söylemlerini analiz eder. İkinci olarak varlıkları kabul edildikten sonra felsefi söylemde bu sahteliklerin dile getiriliş biçimlerinin bir analizini yaparak, yani filozofun X hakkında konuşma biçimlerini analiz ederek, söylemde filozofun dilin imkanlarını fenomenin aydınlatılması hedefinden saptırdığını açığa çıkartmaya çalışır. Filozoflar genellikle az sayıda olan ve kendisinin yüksek derece önem verdiği bu sahte varlıkları, gündelik dilin olanaklarını yani felsefece çok önemsenmeyen kelimelerle açıklama girişiminde bulunduğu söylem oluşturma sürecini kendi lehine kullanırken farkında olmadığı hatalar yaparlar. Bu noktada Austin’in açığa çıkartmayı hedeflediği şey gündelik dilde kelime, tümce ve soruların kullanım biçimlerinin hatalı şekilde kullanıldığında felsefi araştırmaya nasıl biçim verdiğidir. Austin’in bir diğer analizi gündelik hayatta doğal bir dilde iletişim kuran filozofun kendi felsefi anlatısını örgütlerken sahte varlıklara dair bir araştırmayı nasıl başlatabildiği yönündeki bir probleme odaklanır. Bu nokta felsefi bir problemin aslında gündelik dilin hatalı kullanılması ve anlamlı soru ve sorunların da gündelik dilde izin verilen/üzerine uylasılan yapılarca belirlendiği varsayımına dayanmaktadır. Nitekim filozofların gündelik dilde sorulması meşru olmayan sorulardan kaçınması gerektiği düşüncesi Austin için bir kavrayış noktası olarak görülebilir.

Austin yukarıda dile getirdiğimiz her bir analiz aşamasında filozofun gündelik dili suistimal ederek kendi söylem biçiminde aşırı genelleştirmeler yaptığı ve ideal bir dünya, ideal bir dil ve ideal bir düşünme kavrayışı çerçevesinde hareket ettiğini göstermek istemektedir. Bütün bu ideal düzenlemeler, yukarıda ifade ettiğimiz gibi bir saplantı teşhisine de ilerlese de aslında, düşünce için ölümcül hatalar listesini bizlere sunmaktadır. Felsefe de birden fazla ölümcül günah vardır ve kurtuluşa giden yol herhangi bir hiyerarşik düzende aranamaz(Austin, 1979, s. 129).

1.2.1. Varlık İddialarının Analizi: Bilinemeyenler, Bildirilemezler

Var olmayanların var olmadıkları ne kanıtlanabilir ne de tanıtlanabilir. Sahte varlıklar kanıtlandıkları düşünülen ya da kabul edilen nesnelerdir. Bu sebeple Austin'in onların var olmadıklarını kanıtlamaya çalışmaz. Zaten varlıkları felsefe yaparak kanıtlanabiliyor olsa idi, bugüne kadar haklarında gerçekleşen tartışmalar son bulmuş olacaktı. Austin açısından felsefe için varlıklarının genel anlamda kabul edilme sebebi, felsefe yapabilmek için gerekli olduklarının zannedilmesi, ya da *felsefi* olması planlanan bir düşünme edimi için ihtiyaç duyulmalarıdır. Austin bu varlıklara ihtiyacımız olmadığını, hatta varlıkları kabul etmenin felsefe tarihinde süreklilik arz eden büyük hatalara sebebiyet verdiğini öne sürecektir. Sonuçta felsefeden değil yapılan hatalardan kaçınılması gerekir. İlk ölümcül hata felsefenin 'tümel' kavramlarla yapıldığı, yapılması gerektiğine yönelik hatadır.

Sahte varlıklar sahte problemlerinde kaynağını oluşturur: Sahte problemler, sahte varlıkların kabul edilmelerinden dolayı ortaya çıkarlar. Bu durum felsefi söylemde kurulan bu sözde varlıkların yine gündelik dilde kendilerine yer verilmeye çalışılırken üzerine uyaşılmış kullanım kurallarına kabul edilemez bir suistimaller silsilesine sebep olmaları ile sonuçlanır. Şu hususu başta dile getirmek önemlidir: Austin filozofların aydınlatmaya çalıştıkları konular hakkında söylediklerinin toptan geçersiz olduğunu değil, temel kimi hatalardan dolayı ele aldıkları konuyu, kavrama olanağından saptıklarını dolayısı ile saptırdıklarını-, kısaca yanlış yönlendirici söylemlerde bulunduklarını dile getirmektedir.

İlk söylememiz gereken husus şudur: sıradan insanlara 'tümeller' olarak sunulan terimlerin, insanlar filozoflardan alışkanlık kazanıncaya kadar bu terimleri kullanamadığı gerçeğinde, yani sıradan insanın tümellere dair sorgulamalarda bir şok tepkisi verdiği gerçeğinden hareket edecektir.

Austin'e göre 'tümel'²³ kelimesi felsefe tarihi için son derece önemli bir kelimedir. Filozof için kavram 'tümel' olmadan anlaşılamaz görünür²⁴. Nitekim 'tümel' kendini felsefe olarak sunan bütün düşünme pratiklerinde gizli ya da açık olarak vardır. Felsefe yapmak istediğimizde tümel tasavvuru kavram kelimesinin bir eşleniği gibi görülmektedir(Austin, 1979, ss. 32-33). Ancak filozof olmayanlar için tümel kelimesinin anlamlı²⁵ şekilde kullanılması mümkün değildir. Çünkü kendisi de tıpkı nitelediği 'kavram' kelimesine katmaya çalıştığı anlam gibi neyin kastedildiğinin belirsiz olduğu bir kullanıma sahiptir. Elbette sıradan insan için belirsizdir: Filozoflar bu terime karşılık gelecek 'varlıkları' kendi söylemlerinde sundukları yine 'kavramsal' nitelikte *özel akli yetiler* sayesinde 'tanışık' olduklarını iddia ederler.

Austin felsefenin ilk doğduğu yıllardan Kant'a kadar bu sahte varlıkların kanıtlanmasına dair ele alınabilecek bir argümanla karşılaşmadığımızı düşünür. Descartes'in Tanrı idesini savunma biçimi bir argümantasyon değildir. Empiristlerin 'soyut kavramları' türetme yani soyutlama biçimleri de böyledir. Aslına bakılırsa her iki akım da apriori kavramlar ile 'tanışıklık'ın 'zihinsel' bir tanışıklık olarak kurmaktadır.²⁶ Descartes 'meditasyon' yaparak; Locke ise 'soyutlama' yaparak ulaştıkları felsefi kavramları söylemlerinin temeline yerleştirirler.²⁷ Austin bu tip 'tanışıklığa' dair söylenmesi gereken

²³ 'Universal'

²⁴ Bir diğer eşlikçisi 'soyut' kelimesidir. Kavramlar soyuttur. Çünkü soyutlanırlar. Ancak bir ses soyut mudur, somut mudur? Ya da dillendirilmiş bir kelime?

²⁵ Austin için bir terim olarak kullanıldığı mantık bilimi müstesnadır(Austin, 1979, s. 40).

²⁶ Daha doğrusu 'tanışıklığın' dolayımsızlığına dair, şahidin gizli şahadetine 'açık ve seçik' gönderimde bulunmaktadır. Kendisine güvenilen ve emin olunan bir kişi gibi ele alınmanın verdiği bir inançla ya da otorite ile gerçekleşen bir inanılma durumu söz konusudur. Daha genel olarak 'şahidin' otoriteye kavuştuğu yer, diğerlerinin şahit olmamasıdır. Eğer olsalardı kendilerine 'şahit olarak' ihtiyaç kalmazdı. Eğer şahitliğe ihtiyaç varsa mutlaka gizli bir şeyler vardır. Gizli olan bir şey de ya açığa çıkartılır ya da tanıtlanır. Ancak filozoflar tümel kavramlarını kanıtlama ya da tanıtlama zahmetine girmezler. Bizler için düşünülebilir değil, kabul edilmesi gereken şeyler olarak sunmaktadır. Ya da en fazla düşünülebilir olanın 'mahiyetini' de filozoflar belirlerler. Bu belirleme durumunda da yine şahitlik söz konusudur. İddialarında bulunan tek şey şahitlikleridir. Onlara inanıp inanmamak *bizlere* kalmaktadır. Kısacası ortada gerçek ve açık bir tartışma söz konusu değildir. 'var olmaması' ya da 'bilinememesi' imkan dahilinde olan; hatta 'bilinmesinin', 'tanınmasının', 'savlanmasının' imkan dahilinde olamayacağının savunulabileceği söz de şeylerin 'var' kabul edilmesi istenmektedir. Austin bu 'var olmayabilirler' sınıfını ancak dili hatalı kavrayarak ve kavratarak ortaya çıkartılabilecek sorularla düşündürtmeye çalışıldığını savlamaktadır.

²⁷ İleride de göreceğimiz gibi Austin'in en önemli farkı *söylemin* temellendirilmesine yönelik eleştirilere karşı önerdiği yaklaşım biçimidir. Onun bilimsellik iddiasının zemininde fenomenin dil-dünya-düşünme birliği bağlamında ele alacağımız üçlü yapının birbirleri arasında herhangi bir öncelikte bulunmama farkındalığı yatmaktadır. Bu üçleme içerisinde Austin'de söylemin organize edilmesi esnasında herhangi bir öncelik söz konusu edilemez. Fenomen bir bütündür. Dil, dünya ya da düşünme bir düzenlilik sağlayıcı ya da düzenliliğin mekânı ya da düzenliliğin garantörü olarak ele alınamaz!

çok da bir şey olmadığını düşünür. Bunun sebebi ele alınacak bir argüman olmaması, yani sunulan bir argümana gerek duyulmamasıdır. Tümel kavramlara dair tanışıklığın açık seçik olduğunu savunan herhangi bir doktrin bunların varlığını argümantasyonla temellendirmeye çalışmaz. Yine de bu düşünürlerin söylemleri analiz edilebilir. Tabi bu analiz bir argümana uygulanabilecek prosedürlerden farklı olacaktır. Bu sebeple Austin'in kendi ele alış biçimine saygı göstererek önce Kant'ın Transandantal argümanına getirdiği eleştirileri ele alacağız.

Austin'in Transandantal argümanı analiz etme sebebi bu argümanın gizil ya da açık tümellik iddiasını savunan çağdaş filozoflarca el altında bulundurulmasıdır. Felsefede ele alınacak birçok güncel sorun bu aşkınsal standardın savunduğu düşünce çizgisinde hâlâ yürürlüktedir. Tüm değerlendirilebilirlik koşullarının meşruluğunun bir eleştirisini başlatmak, henüz bu koşulların kendilerinin değerini araştırmak değildir(Narboux, 2011, s. 205).

Austin açısından Transandantal olan bu argüman belirli varsayımlara dayanmaktadır. İlk varsayım çok sayıda ve farklı olan şeyleri 'duyumsadığımız'dır. Bu varsayımda genel itibari ile bu şeylerin, 'maddi özdek' mi yoksa 'algılar' mı olduğuna yönelik dikotomiden bağımsız olarak, verili olduğu kabul edilir. Bu sayede argüman dikotomi dikkate alınmadan her türlü 'tanıdık' nesneye uygulanabilir. İkinci olarak pek çok farklı duyumu aynı tek adla çağırmayı alışkanlık haline getirdiğimiz varsayılır: duyumsananlar 'bu yeşildir' ve 'şu yeşildir' dediğimizde 'bu' ve 'şu' olarak işaret ettiğimiz aynı olmayan şeylerdir. Son olarak, bu uygulamanın 'gerekçelendirilebilir' veya zaruri olduğu varsayılır. Bu varsayımları takiben sorgulamaya başlarız: böyle bir uygulama/işlem nasıl mümkün olabilir(Austin, 1979, s. 33)?

Austin Kantçı Transandantal argümanı aşağıdaki formda sunar:

- (a) Her durumda aynı tek adı kullandığımıza göre, her durumda 'orada' kesinlikle aynı tek bir şey olmalıdır: adın kendisi olduğu bir şey: bu nedenle, bu adla anılan tüm duyumsamalarda 'ortak' olan bir şey. Bu varlığa, her ne olursa olsun, bir 'tümel' denilsin.

(b) Duyumsadığımız şeylerin çok veya farklı olduğu kabul edildiğinden, tek ve özdeş olan bu 'tümel'in duyumsanmadığı sonucu çıkar(Austin, 1979, ss. 33-34).

Argümanın genel bir eleştirisi şu şekildedir. İlk argüman tümellerin var olduğu gibi bir iddia taşımaz. Bu sebeple transandantaldır.²⁸ Argüman basitçe şu iddia ile sınırlandırılabilir: Eğer duyum içeriğinden başka bir şey olmasa idi, yapabiliyor olmakta olduğumuz şeyi yapamıyor olacaktık, yani şeyleri isimlendiremeyecektik. Austin ilk olarak bu argümanın felsefe tarihinde neyi dışladığına bakar. 'Tümeller'e dair tanışıklığımız hiçbir şekilde kendilerine 'rast geldiğimiz' şeyler olarak sunulmamaktadır. Onların ne olduklarını değil, yalnızca ve yalnızca, onları bildiğimizi iddia edebiliriz. Belirli bir problemimiz vardır ve bu 'X' problemimizi *bizim yerimize*²⁹ çözer. Buraya kadar son derece işlevsel amaçlarla görülebilen apriori kavramlar, takip eden filozoflar tarafından, elbette alışkanlıklarının bir sonucu olarak, sanki onları özel tip algılarla algılayabiliyorlarmış gibi sunulurlar: Onlar 'düşünce nesneleri' olarak, 'tefekkür/temaşa' edilir ya da 'sezilir'.

Argümanın -genel anlamda da tümellere dair varlık kabul ve iddialarının- yarattığı çok daha ciddi bir problem vardır. Bu sahte varlıklar bir kere kabul edildiklerinde bir dizi soru sormak için zemin oluştururlar. Örneğin: 'tümel tikellerle nasıl ilişkilidir?', 'örnekleri olmayan tümeller olabilir mi?'. Bu soruların ortaya çıkış sebebi açıktır: Argüman dayandığı -sözüm ona fenomen sunumu sebebiyle- duyularla ilişkisi olan ancak kendisi duyumsanamayan özel nitelikli bir şeydir. Bu iki farklı şeyin ilişkisi açıklanmak zorundadır(Austin, 1979, ss. 34-34).³⁰

²⁸ Elbette Kant, Antik Yunan felsefesinde ileri sürülen kavramların apriori olduklarını iddia etmemektedir. Onun apriori kavramları deneyimi olanaklı kılan 'bağıntı' kavramlarını kapsar. Ancak Austin için bu konunun herhangi bir önemi yoktur. Çünkü savlananların mahiyeti kabul edildiklerinde aynıdır. Mevcutta kullanılan bir kelimenin, dilin ve dünyanın ögesi olmaktan çıkartılmasıdır. Apriori kavramlar hem dil hem de dünya dışıdır. Geriye tek bir seçenek kaldığından düşünceye aittir denilebilir. Zaten filozoflar da çok zaman kaybetmeden bu argümanın işaret ettiği varlıklara tanışık olduklarını – hiç yoktan bu kavramların felsefeyi ya da modern felsefeyi kurtardığını da ileri süreceklerdir(Austin, 1979, s. 34). Austin, en genel haliyle, felsefi kavramlarla ya da filozofların tasavvurlarıyla değil; gerçekte gündelik dilin kelimeleriyle düşündüğümüzü, kavradığımızı, yaşadığımızı ileri sürmektedir.

²⁹ Özellikle bağıntı kavramların da durum böyledir. İlk tümellerin 'var olmaktan' ve 'arzulanmaktan' başka görevleri yoktu. Peki neden bu yeni (modern) kavramlar belirli işlevleri yerine getirmektedir?

³⁰ Halbuki isimlendirme ve konuşma kendi halinde bırakılmış olsa çok daha az soruyla ve çok daha az problemle karşı karşıya kalırız. Kelimeler şeyler hakkında genelliklerdir. Böyle uyuşmuş ve böyle

Transandantal argüman, farklı filozoflar tarafından birbirinden farklı iki tümel tipi için kullanılmaktadır. Bu tümellerden ilki isimler, ikincisi bilim insanlarının öne sürdüğü önermelerdir. Her ikisinde de tümel nitelikte olduğu iddiası temellendirilmek istenmektedir. İkincisinin mahiyeti ile birincisinin mahiyeti farklı olmasına rağmen her ikisinin de transandantal olduğu ileri sürülür. Bilim insanlarının bildirimleri ‘doğrudur’ ancak duyumdan farklıdır. O halde önermelerine karşılık gelen ancak duyumdan farklı olan bir önerme biçimi tümel nitelikte var olmalıdır.³¹ Bu önerme biçiminin doğasına ve varlıksal kabulüne en çok sevinenler filozoflar olmuştur. Austin’e göre çok geçmeden filozoflar bu transandantal tümel tipini de ‘tanışıklıklar’ listesinde yer verirler(Austin, 1979, s. 35). Ancak farklı iki tümel olan ‘ad’ ve ‘matematiksel yapı’ birbiri ile karşılaştırılmaz iki şeydir.

kullanmaktayız. ‘Kalbimi kırdığını’ söylediğimde kolumu kırdığın gibi bir durumdan bahsetmem. Beni üzdüğünü ve eğer yapabilirsen neden böyle yaptığını açıklamamı isterim. Ortada fiziksel bir şiddet olayı yoktur, sadece bir metafor vardır. O da üzüntü durumunu iletmek içindir. Herhangi bir tümel ‘ad’ ya da ‘bağıntı’ orada olmak ya da bir yerde olmak zorunda değildir. Yalnızca bir seslendirmeden kaynağını bulan ve uyuşuklarımızda geçerlilikleri olan, konuşmak için kullandığımız kelimelerdir. Durumlardan, olaylardan, ilişkilerden bahsedebilmek için, insanlar arasında bir konuşma ortaklığı kurulabilsin diye oluşmuşlardır. Ancak filozof, filozof olmak istediği içindir ki, bunlar ‘var olmalı’ hem de kendilerine özel bir varlık atanabilir olmalıdır! Sorun hiçbir zaman ‘kelime’ olmamıştır. Gündelik tecrübemizden, gündelik tecrübesi olmayan bir şey türetmek ve ondan tekrar gündelik tecrübeyi temellendirmeye çalışmak geçersiz bir akıl yürütme sürecidir. Sıradan insan bunun neden yapıldığını, yapıldığında ne elde edildiğini, elde edilenle kazanımın ne olduğunu gündelik dilinde içerilmesine erek duyulmadığı için kavrayamaz. Yine filozofun çözdüğünü iddia ettiği tek problem kendi problemidir. Üzerine konuştuğu tek şey kendi kabul ettiği sahte nesneleridir. Kısaca filozof ve tümeli olmadığında, hakkında konuştukları kelimeler aynı görevlerini sürdürecektir; filozof ve tümel olsa da kelimeler aynı işlevlerini *devam* ettirecektir. Açıklanmaya çalışılan, gerçekte açıklanmaya gerek olmayan şeydir, ya da açıklanmak için *sözde* yaratılan bir şeydir!

³¹ Burada dikkat çekmemiz gerektiğini düşündüğümüz bir husus vardır. Austin her ne kadar bu konuyu tam ele almaya gerek duymasa da Kantın transandantal argümanı iki farklı bilme, doğruluk ya da aşkınsallık olanağını insan zihninde ayırmaktadır. Kantçı anlayışı uzun uzadıya betimlemeye ve gerekçelendirmeye gerek duymuyoruz. Kant içinde hayranlık ve korkunç bir saygı uyandıran “Üzerimdeki yıldızlı gökyüzü ve içimdeki ahlak yasasıdır(Kant, 2016, s. 174).” Kantçı yasallık kavrayışı tam olarak betimlenemez. ‘Yargı’ ve ‘akılın fakülteleri’ gibi son derece karmaşık modellemelerle sunmaya çalıştığı görüşlerinde genellikle gözden kaçan bir yorum olanağı vardır. O da yıldızlı gökyüzünün yasallığına duyduğu hayret ve şaşkınlığın kaynağı olan Newton’un Klasik fiziğidir. Klasik fiziğin yegâne iddiası incelendiğinde $F=m.a$ formülünde kuvvet kavramının bağıntısal bir kavram olduğu ve buna ek olarak kütlenin hipotetik bir kabul olmasının yanında, kuvvetin kütleye içkin olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Dünyadan gökyüzüne bakan insanın evrenin düzenliliğini kavradığı Klasik fiziğin başarısı karşısında heyecanlanmamak ve yeni düşünüm olanaklarının sağladığı bir felsefi ‘ahlak yasası’ düşlememek neredeyse imkânsızdır. Düşünsel Kütleye İçkin bağıntısal varlıkların apriori kabulü, klasik fiziğin kavramsal çerçevesi ve başarısının matematiksel sunumunu bir şaşkınlıkla anlaşılmış olması gayet mümkündür. Elbette Austin’in eleştirileri bu raddeye varmayacağını, eleştirisinin bir politikası olduğunu ve felsefi söylem daha yerden kalkmadan, kendi saplantılı amaçlarını gerçekleştirmeye doğru yol almadan, elemine etmek istemesi bu sebeptir. Filozofu ve – şu ana kadar bir anti-filozof portresi çizdiğimiz- Austin’in canlı sözün tartışma imkanından mahrum olduklarından dolayı bu böyledir.

Austin bu iki farklı tümel görüşünün temellendirilmekte olduğu transandantal argümantasyona şu soruyu yöneltir: Her ikisinin de duyumsanamaz olması dışında, bu iki farklı tümel tipinin aynı tümeli işaret ettiğine dair hangi akla yakın açıklamaya ulaşabiliriz(Austin, 1979, ss. 35-36)? Aynı türden iki farklı şeyin var olduğunu kanıtlamak için iki farklı transandantal argümanın ileri sürülebileceğini varsaymak tuhaftır. İlk eleştiri argümandaki tümeli kendi varoluşunu savlayan argümandan bağımsız olarak bildiğimiz varsayımına dayanır. Çünkü transandantal argüman yalnızca şunu savlar: Tümel ‘bu argümanın varlığını kanıtladığı X’tir’(Austin, 1979, s. 36). Argüman ile varlığı kanıtlanmak istenen ‘şey’ arasında hiçbir bağ yoktur: Duyumsanamayan ve argüman tarafından yalnızca gereklilik olarak sunulan bir X söz konusudur. Söylemimizde ilişkiyi sağlayacak bir aracıya, yani duyumsamaya dayandırılmayan yeni bir algılama biçimi olarak ‘sezgi’ye ihtiyaç duyarız. Ancak yeti açıklanmaz, düşünümün reflektif boyutunun taşıyıcısı olarak, mitik bir anlatı ögesi olarak, akli olma iddiasındaki bir söylemin indirgenemez ögesi haline getirilir.

Birinci argüman durumunda var olduğu ispatlanan ‘tümeller’in çeşitliliği, ikinci argüman durumunda olduğundan garip bir şekilde daha fazladır: Birincisi, her genel isme karşılık gelen bir ‘tümel’in var olduğunu kanıtlar, ikincisi ise yalnızca bilim insanı tarafından öne sürülen -ya da kullanılan- bir bildirimin³² karşılığıdır.³³ Ancak birinci argümanla var oldukları kanıtlanan ‘tümeller’in, yine de bilim adamları tarafından var oldukları kanıtlanan ‘tümeller’ sınıfının bir parçasını oluşturdukları düşünülebilir. Örneğin ‘dairesellik’ kavramının var olduğu her iki argümanla da kanıtlanabilir. İlk argümanda bu tümel herhangi bir daireye ‘yakınsama’ ya da farklı dairelerde ortak olan olarak sunulmaya çalışılırken ve duyumlarla ilişkilendirilmeye çalışılırken; ikinci argümanla var olduğu kanıtlanacak olan 'dairesellik', herhangi bir duyuya gerçekten yüklenemeyecek şekilde olmalıdır(Austin, 1979, s. 35).³⁴

³² Bilim insanının bir şeyleri bizlere bildirmesi, bir şeyleri bilmemizi sağlaması anlamında. En azından bize göre böyledir. Bir başkası bildirimlerin mantıksal yapıları hakkında matematiksel olduklarını söyleyebilir. Austin’in bu konudaki düşüncelerini bilememekteyiz. Ancak yorumlayabiliriz.

³³ Eğer bilim duyumsama ile ilgili değilse -matematiksel ise- bilimden geriye pek bir şey kalmayacaktır(Austin, 1979, s. 36 dipnot).

³⁴ Geometrik olan daireye iki farklı ‘tanışıklık’ tipi ortaya çıkar -ya da atanır. İlki düşünce nesnesi olarak sezilen bir daire ile duyumumda bu düşünce nesnesi ile tanınan *daireler* arasındaki ilişkinin bir zihin

Felsefe tarihinin kadim soruları da bu iki transandantal tümel tahayyülü karşısında zorluk yaşar. Cevaplandırılıp cevaplandırılmayacaklarından bağımsız olarak, bilim insanının önermesinin doğruluğu ve tikellerle ilişkisini sormak anlaşılabilir. Aslında sorun ikinci yaklaşımın birinci tip tümellere uygulanmasında bulunur. Sedir gibi bilimsel olmayan bir nesnenin duyumsanabilir sedirler için yakınsamalar olduğu gibi bir düşünce, bilim insanının tümelinden bağımsızdır(Austin, 1979, s. 35). Bilim insanlarının önermelerinin doğruluğu hususunda, bu önermelerin karşılık geleceği ‘varlıklar’ olarak tümellerin felsefe de bir postulat olanağı yarattığı ve modern felsefenin başlatıcısı olarak büyük bir neşe ile karşılandığını söylemek elbette yanlış olmaz. Bilim insanın önermesi belirli karaktere sahip olmalıdır. Tabi ki de ‘Transandantal’ olarak bu böyledir.³⁵

Austin bir sonraki aşamada argümanın geçerliliğini denetlemeye geçer. İki basamaklı olarak sunulan argüman (a) geçerli ise (b)’ninde geçerli olacağını sağlamak üzere inşa edilmiştir. Yani argümanın söylemek istediği şudur: tümeller varsa duyumsanmazlar. Tüm yapılan duyumdan oldukça farklı türde bir şeyin var olması gerektiğine dair inandırma etkinliğidir. Aslında Transandantal argüman birçok filozof tarafından yapılan ölümcül bir hatanın giderilmesi için kurulmuştur. Ancak kimi filozoflar argümanın yanlış olan tümeller vardır bölümünü kabul ederek, bunun argümanda gerekli bir sonuç olan ikinci bölümünü reddetmişlerdir.³⁶ Bu filozofların konuşmaları hala tümellerin

faaliyeti olarak ele alınması ve tanışıklığın zihin marifeti ile gerçekleştirilmesi gerekir. Bilim insanının ya da matematikçinin tümeline geldiğimizde çok daha anlaşılır bir zemine geliriz. Örneğin dairenin analitik geometride kullanılan ve genel kabul görmüş bir tanımsal ifadesi vardır: $x^2 + y^2 = r^2$. İki tümel arasında bir benzerlik ya da kavramsal ortaklık yoktur. İlki bir tümel kavrama ikincisi bir formüle karşılık gelir. Ancak ne ilki ne de ikincisi bir şeye karşılık gelmez. Bu şeylere kural dayatır. Austin’e göre ikinciye az çok -yani herkesin anladığını iddia edilmese de- anlarım, birincisini hiçbir şekilde anlayamam.

³⁵ Anlaşılamayan bir husus da şudur: Filozof, bilim insanının yaptığı iş hakkında -matematiksel formüllerle hareketi anlattığı matematiksel dilin mahiyeti vb. hakkında- konuşmak için, kendisini tek yetkili ilan eder gibidir. Nedense matematiği çok iyi kullanarak uzamın içindeki cismin yer değiştirmesine dair matematiksel formülleri oluşturan bilim insanı, kendi işini ve temel kavramlarını düşünmüyormuş/düşünemiyormuş gibi bir algıya sahibizdir. Bilim insanı neden kendi ürettiğine yabancı olsun? Bu Sokrates’in ayakkabı üreten zanaatkara ‘ayakkabı nedir?’ diye sormasına benzemektedir(bknz. Platon, 2008). Sanki ‘nelik’ probleminin tek düşünürü filozofmuş algısı yaratılmak, felsefenin yöntem problemini bir soru tipine indirgenmek istenmektedir. Austin ‘nelik’ problemini, filozofun onu kullanma biçiminden hareketle, çoğu durumda saçma bir soru olarak değerlendirecektir. Buna rağmen Austin dahi, zaman kavramını felsefeye bırakmaktadır: Halbuki zaman fiziğin konusu haline geleli çok olmamıştır. Yine de Austin diğer bilim insanlarının yaptığı işe karışmamakta ve onların çalışmalarından yardım almayı kendisine kâr saymaktadır. Yani genel amacına bir halel gelmemektedir.

³⁶ Austin burada tarihsel olarak geriye hareket etmektedir. Düşümlenen yerden başlayıp, çözmek için ipi takip etmektedir.

‘düşünceler’ olduğu yönündedir: ama çok geçmeden ‘tümelleri tikellerden soyutladığımız’ ve sonra ‘tümelleri tikellerde nasıl gördüğümüz’ üzerine teoriler oluşturulur.³⁷

Empirist teoriler tümellerin duyumdan ayrı ele alınamayacağını savlarlar. Duyum ile tümel arasındaki ilişkinin inşası üzerine fikirler öne sürerler. Filozofların söylemleri bu sözde fenomeni aydınlatmak için kurulur. Bu kuruluma elbette duyumdan başlayarak tümelleri nasıl soyutladığımız üzerine ‘akli gerekçelendirmeler’ vardır. Bir başka teori de tümelleri tikellerde nasıl algıladığımıza yönelik teorilerle perçinlenir. Tümeller var olduğu ve duyumsandıkları gibi anlaşılamaz bir durumda buluruz kendimizi. Böylece argümanımızın ilk halinden ayrılır ve bir mitolojiler oluştururuz: gerçekte gördüğümüz şeyler tümellerdir ve böylece gerçekte gördüğümüz şey hakkında ciddi bir açıklama sıkıntısına düşeriz. Duyumsanmakta olan tikele teoride yer veremeyiz. Gördüğümüz tümeldir ve tikeller ve tekiller tümellerin karışımıdır(Austin, 1979, ss. 37-38).

Austin son olarak ilk öncülün kabul edilmeyip ikincisinin kabul edildiği durumu göz önüne alır: Burada (a) argümanının ilk kısmının yanlış olduğuna işaret edilmelidir. Açıkçası bu, kabul edilmesi için hiçbir neden olmayan, bastırılmış bir öncüle, yani kelimelerin özünde 'özel adlar', olduğu varsayımına bağlıdır. Ama neden ‘tek özdeş’ sözcük kullanılıyorsa, onun işaret ettiği ‘tek özdeş’ nesnenin mevcut olmak zorunda olduğuna dair ya da neden bir kelimenin tüm işlevinin birçok şeyi belirtmek olmasına dair bir açıklamaya yer verilmez. Bununla birlikte, her halükârda, aynı adı farklı şeyler

³⁷ Tümeller hakkında hep ‘görme’ duyusu kullanılır. Peki örneğin neden tadılmazlar(Austin, 1979, s. 37)? Tabi Kant’ın beğeni için kullandığı ‘Taste’i de unutmamalıyız(bknz. Allison, 2001). Düşüncenin ‘kavrayış’ kelimesi ile metaforik ilişkisi gündelik dilde de son derece belirgindir. Ancak metaforların açıklık için kullanımı ile bir sözde varlığa dair varlık iddialarında kullanılmaları aynı şekilde ele alınamaz. Filozofun kendi söylemini ya da söylemindeki sahte varlıkları metaforik düşünme ile yapılmış olduğunu dillendiren ilk filozof elbette Austin değildir. “Nedir öyleyse hakikat? Bir metaforlar, metonomiler ve antropomorfizmler ordusu. Kısaca geliştirilmiş, yeri değiştirilmiş ve poetik ve retorik ile parlatılmış, uzun süreler kullanıldığından zorunlu, katı ve değişmez görünen insani ilişkilerin bir özeti: hakikatler, ne oldukları unutulmuş olan illüzyonlar; bitkin düşmüş ve duygusal güçlerinden yoksun metaforlar; resimlerini kaybetmiş ve artık para olmayan sadece bir metal olan madeni paralardır(Nietzsche, 1971, ss. 46-47).” Austin filozofu yalnızca negatif bir eleştiri getirmeyecektir. O metaforu hakikatin kurucusu olarak konumlamaz. Akıl yürütmelerimizin ya da söylemlerimizi geçersiz kılan bir yansıtmaya olduğunu düşünür: Bu konuşma biçiminin ciddi olmayan bir konuşma örneği olarak ele alınabilir. Elbette şeyler hakkında metaforlar aracılığı ile konuşabilirim, ancak bunu ne bir argümanda ne de daha sonra göreceğimiz gibi argümanda kanıtladığım X’lerle nasıl bir ilişki kurduğumu göstermek için kullanabiliriz.

için kullandığımız da tamamen yanlış kabul edilir: bu sefer 'yeşil' ve 'yeşil' aynı değildir, bunlar tıpkı 'bu' ve 'şu' ile gösterilen şeyler gibi iki benzer semboldür (token). Bu hususta 'kelimeler', tam da onların işaret ettiği nesnelerin düşünce için biçilmiş olan konumuna benzer bir konum edinirler(Austin, 1979, ss. 38-39).³⁸

Ancak bu yaklaşımı savunanlar, 'aynı tek' kelimeyle hiçbir zaman sayısal olarak özdeş olmayı kastetmemişlerdir. O halde hangi anlamda bir özdeşlik kastedilmektedir? Eğer 'niteliksel olarak özdeş' anlamına gelecek şekilde alınacaksa bu durumun sembollerin özdeş bir 'tipi' olduğu anlamı ile duyumların özdeş bir ortak karakteri paylaştığı anlamında olduğu açıktır: bu nedenle birincisi, aynı ortak karakter olarak alınamaz. İlki kendi kendini açıklayıcı iken, ikincisi, yani şey, belirsiz kabul edilir. Tüm bu sembollerin 'aynı anlama sahip olduğu' kastediliyorsa, o zaman tüm sorumuzu daha önce işaret ettiğimiz şekilde sormadan, sayısal olarak kendi kendine özdeş olan bir şey 'anlamında' almanın benzer sembollerin işi olduğunu varsayamayız. Bunlara ek olarak söylenebilecek şey 'farklı duyumlarda özdeş bir şey hissediyoruz' demektir. Bunun nasıl mümkün olabileceği anlaşılamaz; ama eğer doğruysa, bu özdeş şeyin tür olarak duyumdan farklı bir 'varlık' olmadığı gayet açıktır(Austin, 1979, s. 39).

Austin'e göre nominalistler -de- yapılamayacak olanı yapmaya yeltenirler. Yine de Austin nominalistlerin ayaklarına gelen bir fırsatı kaçırdığını düşünmektedir. Eğer nominalistler kendi içlerinde yeterince ilginç olan gerçekleri -yani kelimeleri- inceleselerdi, rakiplerine karşı çok daha çetin bir davayı çok az bir zahmetle sürdürebilirlerdi. Şeylerin benzer olduğunu söyledikleri sürece, belli bir açıdan benzer şeylerin ancak tümellerle açıklanabilir olduğunu veya yine benzerliğin yalnızca kısmi özdeşlik olarak 'anlaşılır' olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddialarla tamamen ikna olmamış olanlar bile, 'benzerlik' ve 'özdeşlik' dillerinin³⁹, aralarında seçim yapmanın önemsiz olduğu alternatifler olduğunu kabul edecek kadar ileri gidebilirler. Ama kesinlikle, 'farklı şeylere aynı adla hitap ettiğimiz' ve sunulan 'geçerli nedenlerle' bile şeyler olağan anlamda alındıklarında 'benzer' olmadığında, bunu yapmak aşırı derecede

³⁸ Austin'e göre bu kadar benzeşmedikleri yollar da vardır: Örneğin, bir simgenin diğeriyle aynı türde olması, benzerlik kadar uyulaşım ile da belirlenmektedir.

³⁹ Austin 'tümeller' ile temellendirilen söylemlerin bir dil oluşturma iddiası taşıdığını ima etmektedir.

zorlaşacaktır. Her birinde ‘özdeş’ bir şey olduğu iddia edildiğinde, nominalistin asıl ilgilendiği şey olarak tümel kendi bulundukları konumu çürütmektir. Austin tümellerin dayandırıldığı bu özdeşlik ve ortaklık iddiasını, dildeki temel kullanımlarla gerçekten çürütebileceğini düşündüğünden ya da nominalistlerle birlikte ulaşılan tümellik iddialarının bu üçüncü fazında çoktan ulaşmış olan bu kocakarı ilacı ile *tedavi edilemezleri* iyileştirmeyi ummak son derece iyi niyetli bir girişim gibi görülecektir (Austin, 1979, s. 70). Austin tümellerin gerekçelendirmelerine dair dil kullanımının kaçınılmazlığı fenomenine dayandırılmaya çalışılan bu yaklaşımları, kelimelerin kullanımları ile sınıandığında son derece basit ve kısır örneklemelere dayandığını kısaca göstermek ister.

Tarihsel tartışmaları bir yana bırakırsak, ‘farklı şeyleri’⁴⁰ aynı adla adlandırdığımız’ çeşitli iyi nedenler hakkında bir öğreti geliştirilmesi acil bir meseledir. Bu sürükleyici bir soru ama bildiğim kadarıyla filozoflar kadar filologlar tarafından da ihmal ediliyor. Aralarındaki tarafsız bölgede yatan, iki okul arasında kalıyor, böyle bir doktrini tamamen geliştirmek çok karmaşık ve belki de sıkıcı olurdu: ama aynı zamanda birçok yönden çok yararlı. İdeal dillerin değil, gerçek dillerin çalışılmasını gerektirir. Aristoteles⁴¹ bunu oldukça önemli ölçüde yaptı, ancak yetersiz ve hatalı bir şekilde (Austin, 1979, s. 70).

Austin ‘farklı türdeki şeyleri aynı adla çağırmanın nedenlerini ‘benzerlik’ kavramı gibi aşırı basit ölçütlerle ele alınamayacağını savladığı birkaç durumu listeler. Böylece örneklerin bizi felsefede sabit olan hatalara karşı nasıl *uyarabileceğini* gösterir. Genel olarak filozofların yalnızca birkaç örneğe dayanarak ve bu örnekte yaşanan genelleştirmelerden hareket ederek teorilerini inşa ettiklerini -ya da söylemlendirdiklerini- dile getirmiştik. Şimdi örneklem alanı genişleyen ve farklı örneklerin -filozofların basitleştirilmiş kavrayış biçimlerinden farklı- kısa

⁴⁰ Burada kastedilen “Kesin olarak, belirli *şeylerden* ziyade *belirti türden şeylerdir* (Austin, 1979, s. 70 dipnot).”

⁴¹ Richard Rorty kendisinin Austin’in felsefesinden çıkarsadığı genel modeli, bir Aristotelesçilik *olarak görme* niyetindedir (Richard Rorty, 1992, s. 37). Ancak öğrencisi John Searl bir hatıratında bizleri farklı bir Austin perspektifine davet eder: “Aristoteles üzerine ders verdiğinde, akademik kesinlik dikkat çekiciydi. Ve gerçekten de Aristoteles’teki bir pasaj hakkında “Grekçe değil, iyi Grekçe değil” demesiyle ünlüdür. Çok azımız, neyin Grekçe olup olmadığı konusunda kendimizi Aristoteles’in otoritesi olarak gösterme cüretine sahip oluruz (John R. Searle, 2014, s. 5).” Austin klasik diller konusunda uzmandır. Ancak genel yaklaşımındaki ısrarı ve filozofun dili suistimal ettiği fikrini Grekçeye uygulaması son derece gariptir. Bu felsefeye ne denli bir karşıtlık geliştirdiğinin göstergesidir. Austin indirgenemez olmak ister gibidir.

değerlendirmelerini aktaracağız. Bu *alan dışı müdahale*⁴² gerçekte kelimelerle neler yapabildiğimizi ancak filozofun -büyük ihtimalle örnekleri bilirken- teorisinde yer vermediği durumları listeler. Burada yalnızca Austin'in listelediği birkaç durumu ele alacağız.

Sağlıklı sıfatının kullanımını ele alırsak; sağlıklı bir vücuttan, sağlıklı bir tenden ve sağlıklı egzersizden bahsettiğimizde, bu ortak kelime sadece iki anlamlı olarak kullanılmadığını görebiliriz. Austin Aristoteles'in bu kelimenin 'paronim'⁴³ olarak kullanıldığını söylediğini iletir. Bu durumda, 'sağlıklı'nın birincil çekirdek/kor anlamı diyebileceğimiz bir şey vardır: 'Sağlıklı'nın sağlıklı bir beden için kullanıldığı anlam. Austin buna çekirdek anlam demesinin sebebi 'sağlıklı vücutların ürünü' ve 'sağlıklı bir vücuttan kaynaklanan' olarak ifade edilebilecek diğer iki anlamda 'parça olarak yer aldığını' düşünmesidir.⁴⁴ Kolayca anlaşılan bu basit durum, başka tanıdık kelimelere uygulanması gerektiğinde hemen unutulur. 'Maddi-özdek' ve 'duyum-verisi' için 'var' sözcüğünün iki anlamı mı kullanılmaktadır? yoksa bu ikisi arasında bir tercihte bulunup yalnızca bir anlamı olup olmaması gerektiğini mi tartışmalıyız? Austin'e göre bir kelimenin gerçekten 'her zaman aynı anlama mı sahip olduğu' veya 'birkaç farklı anlama sahip olup olmadığı' konusunda boş yere endişelenmekteyizdir(Austin, 1979, s. 71). Gerçekte kavrayışı sağlayan bir dil kullanımıdır ve bu dil kullanımının bir olanağa indirgenmesini belirleyen şey dilin kendisinde bir uylaşımdır. Hakkında konuşma biçimimizi anladığımızda mevcut soru ortadan kalkmakta çözünmektedir.

Austin ikinci olarak Aristoteles'in 'analojik' terimler dediği şeyi inceler: 'A, B'dir' ve 'X, Y'dir' benzer olduğunda ya da A ve X genellikle aynı adla anıldığında bir analogi kurulmaktadır. Örneğin, 'yapay zekâ' ve 'insan zekâsı' ikilisinde olduğu gibi farklı iki şeyin aralarındaki benzerlik bir kelime ile kurulur.⁴⁵ Burada her ikisine de 'zekâ' demek

⁴² Austin incelemek istediği, çözümdürmek istediği konulara alanın dışından müdahaleler düzenlemektedir. Bu bize Austin için genel bir stratejidir.

⁴³ Aynı seslendirilmeye sahip olduğu için genellikle anlam olarak bir benzerliğe sahip olan kelimeler.

⁴⁴ Burada parça olarak yer almak; anlamın gösterilmesinde (demonstrate the semantics) yani ne anlama geldiğini açıklarken -cümle içinde kullanma yoluyla- kelimenin çekirdek anlamından faydalanmanın yeterli olmasını kastedilmektedir.

⁴⁵ Austin burada 'the foot of a mountain and the foot of a list' örneğini kullanır. Türkçe çevirisinde uylaşımlarımız olmadığından günümüze atıf yapan bir örneği tercih ettik.

için iyi birkaç neden sayılabilir, ama onlara illa 'benzer' ya da 'analoji' mi demeliyiz? Elbette gündelik anlamda alındığında böyle değildir. Sırasıyla B ve Y ile içinde bulundukları ilişkilerin benzer ilişkiler olduğunu söyleyebiliriz, ama A ve X, içinde bulundukları ilişkilere bu yansıtılamaz ve A ile X'in her ikisine de 'zekâ' derken, aralarındaki bir 'benzerliğe' dikkat çekmek istediğimi söyleyen biri, muhtemelen yanlış olacaktır. Her halükârda, eğer analoji kurulacaksa, 'benzerliğin' bu tür olasılıkları kapsadığını hatırlamak, aslında analojinin sınırları olduğunun gündelik hayatta hep farkında olunduğunu unutmamak elzemdir. Aristoteles'in dediği gibi, bir terim 'farklı kategorilerde' kullanıldığında, özellikle vurgulanmış bir 'analoji' durumu ortaya çıkmaktadır: Örneğin, 'değişim'den niteliksel değişiklik, konum değiştirme, yer değiştirme vb. birçok kullanımın birbiri ile benzer olduğunu söylemek ne kadar yerinde olur(Austin, 1979, ss. 71-72)?⁴⁶

Austin benzerlikleri kurarken ortaya çıkan başka bir hatayı ortaya koyabilmek için "faşist" gibi bir kelimeyi ele almaktadır. Bu keilimenin orijinal ya da ilk kullanımında pek çok özelliği aynı anda ifade ettiğini, bunların x, y ve z olduğunu düşünelim. Şimdi daha ileri bir tarihte bu çarpıcı özelliklerden yalnızca birine sahip olan şeyler için de 'faşist' kelimesini kullanmaya başlarız. Böyle kullanıldığında 'faşist' denilen şeylerin birbirine hiç benzemesi gerekmez(Austin, 1979, s. 72). Bu durum bizleri en çok orijinal 'tam' anlamın unutulduğu zamanlar kafamızı karıştırabilir. İki politikacı da birbirine 'faşist' der, ancak biz nedenini kestiremeyiz. Çünkü biri orijinal kullanımın 'x' işlemine/özelliğine diğeri 'y' işlemine/özelliğine göre bu kelimeyi kullanmaktadır.

Austin son olarak daha ilginç bir vakayı ele alır. Felsefede önemli karışıklıklara sebep olan durum şuna benzemektedir: Bir kriket sopası, bir kriket topu ve bir kriket hakeminden bahsettiğimiz zaman, 'kriket' kelimesinin anlamını sorguladığımızda. Hepsinin aynı adla anılmasının nedeni, belki de her birinin 'kriket' denen *etkinlikte* oynayacağı bir rolü -kendi özel bölümü- olmasıdır. Kriketin basitçe 'krikette kullanılır' anlamına geldiğini söylemek yeterli değildir, çünkü bunu yapamayız. Kriket oyununda

⁴⁶ Aynı yaklaşım 'nedensellik' kelimesine de uygulanabilir. Bir cismin yer değiştirmesinin nedenselliği ile *etik dünyanın* nedenselliğine açıklayabilir miyiz? Determinizm ve indeterminizm: ilki yasalıdır ikincisi de yasalı *olmalıdır*. Bu ikisi 'akıl/us'ta birleşmelidir, ama neden?

sopa, top vb. tarafından oynanan özel bölümleri açıklamak dışında 'kriket' ile ne demek istediğimizi açıklamak pek mümkün değildir. Peki kriket kelimesi 'hangi objenin', hangi 'düşünce nesnesinin' adıdır? Kriketi anlamak için kriket *oynayanların* neler yaptığını analiz etmeliyiz, betimlemeliyiz hatta gerçekten yeterince betimlemek istiyorsam oynamalıyım da. Austin, Aristoteles'in Platon'u aştığı yerlerden birinin burası olduğunu düşünmektedir. Çünkü 'iyi' kelimesi de kriket kelimesinin kullanıldığı gibi durumlar vardır.⁴⁷ Bu durumda, 'iyi' kelimesinin herhangi bir basit anlamıyla bir 'tanımını' ararsak ne kadar yanılacağımız çok açıktır: veya herhangi bir sıradan anlamda, 'iyi' şeylerin birbirine 'benzer' olma biçimini arayamayız. Bu tür yöntemlerle 'kriket'in ne anlama geldiğini bulmaya çalışırsak, büyük olasılıkla bunun da basit, analiz edilemez, duyular üstü bir nitelik olduğu sonucuna varırız(Austin, 1979, ss. 73-74).

Özetleyecek olursak, ele alınan bu örnekler, güven duyulabilecek bir araştırmaya başlamadan önce, farklı şeyleri aynı adla adlandırdığımız -birbirine indirgenemez ancak birbirleri ile çakışabilen- nedenler hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu göstermeye yeterlidir. Platon'un ya da diğer birçok filozofun basit tarzında bir tanım yapma arzusuyla acele edersek, 'var olan şeylerden' farklı olarak 'aynı anlam, farklı anlam' veya 'x'in anlamı' gibi katı ikiliği kullanmış oluruz. Sonuç olarak Austin, transandantal herhangi bir argümanın tümelleri var olduğunu kabul edebilmemize yönelik hiçbir gerekçe sunamadıklarını savunur. Bazı durumlarda önermelerden bahsetmek ya da cisimler hakkında konuştuğumuzu ima eden 'maddi nesne dili' olarak nitelenebilecek kullanımlar uygun olabilir. 'Kavram' kelimesi de aynı açıdan uygun olabilecek kullanımlara sahiptir. 'Kavram' kelimesini kullanmak -tümellik iddiası hariç

⁴⁷ Austin'in burada 'iyi' kelimesinin tek bir kullanım biçimiyle anlam kazandığı yönünde bir açıklama getirdiğini söylemiyoruz. Bu bölümde yalnızca felsefeye yöneltilen negatif eleştirileri ve nerelerde hata yapıldığını göstermeye odaklandık. 'İyi' kelimesi hakkında burada söylenenlerin Austin'in pozitif yaklaşımında nasıl yorumlanması gerektiğine gelince: İyi -özellikle- etik alanına dair bir kelimedir. Kriket'i anlamaya çalıştığımız gibi, yani oyunun nasıl oynandığını, kuralları, hangi aletlerin kullanıldığını vs. anlamadan hakkında bir şeyler söyleme imkânımız yoktur. Bu sebeple Etik alan hakkında iyi ve kötü, haklı ve haksız gibi kelimelerin nasıl ve ne amaçla ya da hangi anlamlarda vs. kullandığımızı anlamak istiyor isek; ahlaki eylemlere yani *insani eylemlere* odaklanmamız gerekir. Bu tip kelimeler hakkında konuşmak için gerçek insanların ve gerçek eylemlerin, gerçekte nasıl gerçekleştiğine, yani gündelik hayatta nasıl örgütlendiğine, sözlerin nasıl kullanıldığına -elbette insani eylem alanında, örneğin fizikte değil- dair çok uzun soluklu bir araştırmaya girişmek gerekir. Austin Oxford'ta Ahlak felsefesi kürsüsü sahibi bir profesör olarak araştırmasına başlamıştır ve bilimsel bir yöntem belirleyerek Linguistik Fenomenoloji adını vermiştir. Söz Edimleri Kuramı bir eylem kuramıdır. Son tahlilde Etik'i bilimsel bir yöntemle aydınlatmayı amaçlar, ancak araştırmaları 49 yaşında (1960) erken ölümü sebebiyle sonuçlanamamıştır.

tutularak- sembol ve simgeler dahil olmak üzere duyum hakkında karmaşık bir şeyler söylemek için kullanılabileceğimiz durumlara uygundur.⁴⁸ Bu açıdan Austin'in 'kavram' kelimesini kullanımını herhangi bir filozofun kavramından beklediğimiz şekilde ele alamayız. Sıradan insanlar filozoflardan alışkanlık edinene kadar 'tümel kavramları' kullanmazlar ve bu alışkanlığın yol açtığı hatalar çok sayıda ve yaygındır(Austin, 1979, ss. 39-40).

Şimdi ele alınması gereken konu şudur: Filozofların tümel kavramlarını kabul ettiğimizde kendisinin ve bizlerin de bu kavrama sahip olduğumuzu nasıl izah ettiği konusudur. Burada çok önemli bir sorun vardır: tümel gibi bir sahte-varlık nasıl oluyor da gündelik dilin kullanıldığı bir 'düşünme' biçiminde ifade edilerek düşünmenin merkezine yerleşebilmektedir? Kısacası bizler nasıl oluyor da duyumsanmayanları, duyumsananlar üzerinden metaforik olarak anlamlandırabiliyoruz ya da filozof duyumsanmayan tümeli nasıl gündelik dilde kullanabilmektedir.

1.2.2. 'Tümel'ler Hakkındaki Söylemlerin Analizi

Austin Tümellerin varlığına dair argümantatif tartışmalardan uzak bir genel hata cinsine daha dikkat çeker. Öncelikle filozofun aşırı basitleştirilmiş ve az sayıdaki 'tümelleştirilmiş' kelimeler olarak kavramların kendi içinde hiçbir açıklayıcılıkları olamaz. Bu kavramlara sahip olmamız, onlarla işlemler yapabilmemiz ve gündelik hayatın içinde bu kavramlara ulaşabilir olmamız gerekir. Filozof kavramlarını genellikle sıradan kelimelerden seçmekte bu kelimelerin kullanım ve 'anlamaların'da oynamalar yapmaktadır. Bu kelimeler bağlamından çıkartmakta, anlamsızlaştırmakta, sıradan insanın *sıradan dili* ile kavrayamadığı bir konuma taşınmaktadır.⁴⁹ Lakin bu kavramlar yine yeniden gündelik dil içinde kullanılmak, hem de bu dilin kurallarına göre teknik olarak da açıklanmak zorundadırlar. Tabi ki filozof bu kuralları 'kavradığı' tümel, evrensel, apriori kavramlarının açıklanması için kullanacak ve farklı tipte hatalı yönlendirmelere kapı aralayacaktır. Yapılar meşruiyetlerini, gündelik dildeki meşru

⁴⁸ Başlığımızdaki 'Fenomen Kavramı' gibi

⁴⁹ Burada Austin'in temel pozisyonu 'dil dokunulamaz olduğu' gibi bir iddia değildir. Austin dile, kavramlara ve kelimelere müdahil olunabileceğini ancak bu müdahalenin dilin uyuşmsal örgütlenmesinin aydınlatılmasının ardından çok dikkatli bir şekilde yapılması gerektiğini düşünür.

kullanımların filozofun kavramlarına eklenmesi ile kazanmaktadır. Yani dilin pratik hayatta başka bir alan için açtığı imkanlar filozofun söylemini yapılandırmak için kullanılmaktadır. Örnekler çok fazla olmakla birlikte:

1. X gibi bir kavrama (gerçekten) *sahip* miyiz?
2. X gibi bir kavrama nasıl *sahip* oluruz?

Bu iki sorunun ünlü filozoflar tarafından birbirinden ayrıldığını ve sorulduğunu kabul edebiliriz. Örneğin Descartes, ‘Tanrı idesi’ hakkında her iki soruyu da ayrı ayrı sormaktadır.⁵⁰ Bununla birlikte, bunların gerçekten farklı ve cevaplanabilir soru türleri olup olmadığı Austin tarafından *şüphe* ile karşılanır(Austin, 1979, s. 40). İkinci sorunun edindiğimiz kavramın ‘apriori’ mi yoksa ‘aposteriori’ mi olduğunu sorabilmek amacıyla formüle edildiği aşıkardır. Ancak Austin açısından bu soruların sorulmalarının sebebi kavram kelimesine yüklenen tümellik niteliğinin gündelik aktarıma entegre edilmesidir.⁵¹ Ve elbette sorular daha en başta bir anlam yoksunluğu yaşar. Yine de basit bir inceleme ile ‘sahiplik’ kelimesinin sıradan bir kullanımda mülkiyet ile doğrudan ilişkisi olduğu anlaşılır. Genellikle mülkiyet eşyaları için kullanıldığından, kavramlarda bu eşyalar hakkında konuşma biçimimiz yansıtılmaya başlanır. Mülkiyette eşyalar belirli olan bir zamanda ve belirli olan bir biçimde; örneğin satın alma durumunda, parasını ödediğimizde ya da gerekli işlemler yürütüldüğünde, *noter* huzurunda vs. bireyin mülkiyetine geçer. Bu ‘mobilya’ kavramlar benim zihnimin sahipliğine geçecektir/geçmiştir. Bu *şeye* sahip olup olmadığım bir ‘zihin’ envanteri⁵² çıkartılarak denetlenebilir(Austin, 1979, s. 40).

Austin öncelikle ilk soruyu ele alır. ‘X Kavramına sahip miyiz?’ dediğimizde ne sormaktayız? Eğer bir birey veya bir grup birey hakkında ‘kırmızılık kavramına sahip olup olmadıklarını’ soruyorsak, bu ifadeye bazı anlamlar yüklemek pekâlâ olanaklıdır.

⁵⁰Descartes’in *Meditasyonlar* kitabındaki üçüncü meditasyon özellikle bu konuya ayrılmıştır(Descartes, 2021, ss. 69-90).

⁵¹ Ya da tam *tersi* olarak; sorularımızın uygulanma kurallarını taşıyan uylarımlarımızın farkındalığını es geçip, meşru olmayan sorular ürettiğimizden ‘Tümel’ kavramları türetebiliyoruzdur. Bir sonraki başlık bu konuyu ele alacaktır.

⁵² Locke *İnsan Anlığı Üzerine bir Deneme* adlı yapıtının ikinci kitabında bu envanteri, zihnin idelerini ve ilişkilerini ayrıntılı olarak ele alan ilk düşünürdür(Locke, 2017, ss. 97-283).

Soru 'O -veya onlar- 'kırmızı' kelimesini anlıyor mu?' olarak alınabilir. Ancak soru böyle anlaşıldığında da daha fazla açıklamaya ihtiyacı vardır; bunun hala muğlak olduğunu ve en azından birçok yorumda, bireyin 'sözcüğü' 'anlayıp' 'anlamadığına' dair kesin bir yanıt verilemeyeceğini hemen hemen kesin olarak söyleyebiliriz. Tabii şöyle bir durum daha vardır: 'Kırmızı' kelimesinin, kelime olmasının bir önemi var mıdır? Allık kullansa ve bunu anlasa olmaz mıydı? Ya 'yeşil' derken çoğu İngiliz'in "kırmızı" ile kastettiği şeyi kastediyorsa? Neden şöyle demeyelim çoğu İngiliz'in 'kırmızı', 'kırmızılık' vb. ve onlara dikkat çekmek için bazı harf/ses birlikteliklerini benimsemiş ve ne özellikleri ne de sembolleri 'unutmamış' olabilir. Bu, kastedilebilecek şeylerden yalnızca biridir ve yine de yeterince emin olamayız(Austin, 1979, ss. 41-42). Duyumsanabilir nesnelerle ilgili araştırmalarda bile incelenmesi gereken çok şey vardır. Çok sayıda zorlukla karşılaşırız, ancak konu bunlar üzerine çalışmanın hem olanaklı hem de listelenebilir durumlarını içermektedir.

Peki bir 'kavrama' nasıl sahip oluruz? Teorilerden biri, tıpkı kırmızılıkta olduğu gibi 'maddi şey'lerden türetmektir. Madem bu şekilde türetebiliyorum o halde zihnimdeki diğer kavramlar da böyle türetilmiştir7türetilmiş olabilir. Yine duyumsanabilir katı nesneler sıradan insanın kullanacağı bir ifade değildir. Algıladığı şeyin her zaman mobilya gibi bir şey mi yoksa bu diğer 'tanıdık nesneler' gibi, görünür boyutlarda, hacmi olan -yani uzamlı ve zaman içinde hareket edebilen/ettirilebilen- nesneler olup olmadığını merak da etmemektedir. Bu zavallı sıradan insan diğer insanlar, insan sesleri, nehirler, dağlar, alevler, gökkuşakları, gölgeler, sinema perdesindeki görüntüler, kitaplardaki ya da duvarlara asılan resimler, buharlar, gazlar *hakkında* bir katı cisme metaforik anlam taşınması yapmadan, neler oldukları üzerine konuşabilmektedir. İnsanların bütün bunlar hakkında *söylediklerini* ayrı ayrı ele alabiliriz. Bu farklı türdeki şeyleri görmek veya (bazı durumlarda) duymak veya koklamak, yani 'algılamak', bunların hepsi ile ilgili olarak 'katı nesneler'miş gibi konuşmaya indirgenebilir mi? ya da tam tersi tüm bunlar algılar ya da tümel/soyut kavramlarmış gibi ele alınabilir mi(Austin, 1964, ss. 7-8)?

Austin bir başka açıdan daha yukarıdaki iki soruyu takip etmenin gerek olmadığını düşünür. Sorulardaki 'biz' zamirinin kapsamı ile kastedilenler kimlerdir? Sorudaki 'biz' bütün insanları kastediyorsa eğer, soru form değiştirir ve 'falanca bir kavram var mıdır?'

demekten başka bir anlama gelmez.⁵³ Diyelim ki bu kavram var. Bu sefer, örneğin, ‘X kişisi bu kavrama sahip mi?’ diye sormak gerekir. Nitekim herhangi bir kişinin bir kelimeyi anlayıp anlamadığını sormak ile bu kelimeye sahip olup olmadığını sormak arasında ciddi bir fark vardır. Birinci soruyu belki bu şekilde anlayabiliriz, yani bir kelimenin anlamını araştırabiliriz, ancak ikinci soru yapısal olarak yalnızca nasıl kelimesinin eklenmiş hali olsa da birinciden son derece farklıdır(Austin, 1979, ss. 42-43).

Burada dikkat edilmesi gereken şey ilk sorunun ikinci soru ile nasıl karıştırılabileceğidir. Bu noktada felsefe tarihinde hatalı bir şekilde yapı kazandırılmaya çalışılan bu kavramlara sahip olmadığımızı iddia etmek yerine, bu kavramların var olamayacağını savunma söz konusudur. Berkeley’in Locke’a ‘maddi-özdek’ ya da ‘soyut ide’ ye sahip olunamayacağını iddia etmesi gibi. Her ikisi de bu iki sorunun etkisinde tartışmaktadır. Bir şeye sahibimdir -mülkiyetimdedir- ancak bu şey tümeldir⁵⁴, yani her insan bu tümele sahip olmalıdır. Berkeley’in sıradan insanların bu soyut şeyleri ve bu maddi özdeği⁵⁵ kavrayamayacağı yönündeki itirazı bu sebeple tümelliklerini/evrenselliklerini yitirmelerine neden olur(Berkeley, 1996, ss. 19-20). Tabi Berkeley hemen bu boşluğu, en azından kendi ruhuna *benzetebildiği*, ‘Tanrı’ ile doldurur(Berkeley, 1996, ss. 127-128). Böylece Berkeley’de hem tümeler hem de maddi nesneler -en azından algı formunda- ‘vardır’, başka bir anlamda ikisi de yoktur demiş olur. Dolayısıyla buradaki filozoflar başka bir yöntem denemektedirler: Herhangi birinin böyle bir kavrama sahip olmasının nedensel olarak imkânsız olduğunu gösterme iddiasındadırlar. Yapılan genellikle şu süreci takip etmektir: Kavramları yalnızca ‘elde edebileceğimiz’ koşul ya da koşullar hakkında bir teori kurarız ve sonra, iddia edilen bazı kavramlar söz konusu olduğunda,

⁵³ Aynı yerde Austin filozofun ‘biz’ kelimesi ile bütün insanları kastettiğini dile getirmektedir. Gerçekten de bütünü bilgisi olmak bireyi değil biz’i görmemek anlamına gelir. Klasik mantıkta tekil ve tümelin aynı görülmesi ve nicelemeler mantığında niceliksel açıdan bir grup insanı kastedecek şekilde ‘bazı insanlardan’ bahsedilmesi de göstermektedir ki yalnızca bireyselleştirici nitelikler değil, aynı zamanda uylaşımlarımızın, uzlaşımlarımızın geniş perspektiften ise ‘işteşlik’e bilme de yer verilmemektedir: bilişimizin araştırılmasında ‘biz modu’ kapatılmaktadır.

⁵⁴ ‘Universal’ iki şekilde çevrilebilir: Tümel ve Evrensel: Tümel denildiğinde geleneksel felsefe ve orta çağdaki kullanımı olduğu açıktır. Ancak İngilizce bu kelime, örneğin Kant için kullanıldığında, ‘evrensel’ yani ‘her insanda bulunan’ gibi bir anlamda kullanıldığını düşünüyoruz. Elbette Türkçe tümel kelimesini her iki anlamı kapsayacak şekilde de kullanabiliriz, yalnızca bir felsefi akım tercih etmemiz gerekir o kadar.

⁵⁵ Austin, Berkeley’in hem maddi-özdek hem de soyut ide hakkında aynı eleştiriyi yaptığını düşünür. Her ikisi de savlanamaz ve kanıtlanamaz. Lakin bir üçüncüyü yani Tanrıyı, bizce *Teslis* için, devreye sokarak problemi çözmüş gibi görünür. En azından Augustinus gibi saçma olduğu için bir söylem sunmamakta, akli gerekçeler öne sürmektedir.

bu koşulların herhangi bir insanda karşılanmadığını iddia ederiz: bu nedenle hiçbir insan onlara sahip değildir; çünkü sahip olunamaz(Austin, 1979, ss. 43-44).

Berkeley'in ardından Hume, daha önce buna benzer bir izlenim deneyimlemedikçe hiçbir fikre sahip olamayacağımız bir teoriyi hızla devreye sokmaktadır ve genellikle sahip olduğumuzu düşündüğümüz türden bir *nesnelerdeki-güç* fikrine sahip olamayacağımızı savunur, çünkü önceden sahip olduğumuz bir izlenimi yoktur(Austin, 1979, s. 44). Austin bazı kavramlara sahip olmadığımızı göstermek konusunda bu yaklaşımın yeterli olmadığını düşünür. Austin, Hume'un, önceki izlenimlerden türetilmemiş hiçbir fikre sahip olmadığımız şeklindeki sonucunun muhtemelen indüksiyonla kurulduğunu ileri sürer. Öncelikle Hume'da kanıt araştırmasının yetersiz olduğunu; eğer ben bir tümevarım yapacaksam, önce benim bir 'ideye' sahip olduğum tüm durumları dikkate almam gerektiğini ve her durumda önceki koşulları keşfetmem gerektiğini ileri sürerek itirazını dile getirir. Bu nedenle, tümevarımını yapmadan önce, nesnelerdeki-güç fikrine sahip olup olmadığımızı düşünmeliyizdir. Ayrıca bizim var olup olmadığımızı belirli durumlarda saptamak için bazı araçlara sahip olunmalıdır. Bu araçlara sahip olduğumuzu iddia eden Kant'tan önce Hume'un savladığı şey belirli bir fikre 'sahip olmama' durumudur. Bu ne anlama gelir? Hume'un durumunda, 'fikir' gerçekten bir imge olsaydı, o zaman doğrudan *iç gözlem* işe yarayabilirdi, ancak o zaman nesnelerdeki-güç hakkında hiçbir fikrimiz olmadığını kanıtlamak için bu kadar dolambaçlı bir yoldan gitmek zorunda kalması şaşırtıcı olurdu. Austin'e göre bu düşünme zinciri kavramların ne olduğuna dair diğer bazı teoriler üzerinde pek işe yaramayacaktır(Austin, 1979, ss. 44-45).⁵⁶

⁵⁶Bu noktada Austin ile aynı fikirde değiliz. Öncelikle Descartes ve Locke ile Berkeley, Hume ve Kant'ın tartıştıkları konular son derece farklıdır. *Nesnedeki-güç* kavramının Newton felsefesine/fiziğine bir gönderme olduğunu düşünmekteyiz: Kuvvet, kütlenin *hipotetik* hareketsiz formülasyonunda bir matematiksel fizik kanununun değer kabulüdür. Berkeley Hume ve Kant'ın tartışmalarında algılar arası ilişkinin fizikteki yansıması Newtoncu kuvvet kavramı iken; Descartes ve Locke Spinoza ve -aralarındaki diferansiyel denklem kavgası sebebiyle, görece olarak- Leibniz'de olmayan, Newton'un *kütle çekim* yasasıdır. Önceki filozoflar matematik, geometri ve algılamının felsefeye uygulamasını gerçekleştirmekteydiler. O yüzden aradıkları varlıklar ve sistemleri *aksiyomatiktir*. Berkeley, Hume ve Kant'a gelince; asıl sorunları bağıntı kavramlarıdır ki, kuvvet kavramının popülerliğine dayandırılabilir. Gözle görülmeyen ancak gökyüzünün sistemli hareketini ve yer yüzündeki hareketi tek formülle ($F = m \cdot a$) *kavratırken* kullanılan formülden, o dönemde yaşayıp etkilenmemiş olmak pek olası görünmüyor. Bunun yanında Kuvvet bir bağıntıdır; çünkü iki nesne *kendilerindeki-güçle* birbirlerini çektiği savlanır. Dolayısı ile kuvvet nesnenin içindedir; tıpkı bağıntı kavramlarının zihinde apriori var olmasına benzetilebilir.

Austin ilk sorunun belirli bir kelimenin anlamı olup olmadığını ima edebileceğini söylemişti. Ancak ikinci soru kavramların kökenleri ya da kaynakları ile ilgili bir sorudur ve şu anlama gelmektedir: Kelimeler nasıl anlamlanır/anlam kazanır? Hume’a göre bu sorunun cevabı x kelimesinin kullanıldığı ‘bu bir x’tir’ tümcesindeki ‘bu’ işaret zamirinin duyumsanabilir bir şeyi işaret etmesi ile mümkün olduğudur. Konu hakkındaki diğer açıklamalar da buna benzerdir. Nitekim Austin için şu soruları birbirinden ayırmak son derece önemlidir: X kelimesini anlamını biliyor muyum? X’lerin var olduğunu biliyor muyum? Burada bir x olduğunu biliyor muyum? Bunun burada olan bir x olduğunu biliyor muyum? Bizler bu soruların anlamının, ‘bu bir x’tir’ ifadesinin duyumsal içeriğinde anlam kazanacağı varsayımına öyle bir saplantı geliştirmişizdir ki, farklı olanaklarını görmezden geliriz. Tek bir kabulden hareket ederek yaptığımız araştırma Sonuç olarak belirli bir kelimenin anlamı olup olmadığının mutlak olarak analiz edilemez olduğunu söylemeye varır ve bu soru doğrudan bir inceleme yoluyla yanıtlanmamalıdır(Austin, 1979, ss. 46-47).

Austin son tahlilde kavramlarımızın ‘kökeni’, ‘edinilmeleri’ ve ‘oluşumları’ hakkındaki teorilerin gereğinden fazla tartışıldığını düşünmektedir. Filozofların ya bunlar hakkında bilgileri vardır ve bizimle paylaşmazlar ya da bunlardan türetilen söylemler saçmadırlar. Austin’e göre Kant bu tip kavramların (kategorilerin) kökenini gösterdiği iddiasıyla çok da farklı bir yoldan gitmemiştir. Austin bu konuda, eğer bunlar bilinebilir şeylerse, kendisinin bilmekte gerçekte kötü olduğunu itiraf eder. Metafizik tümdengelim apriori kavramların kökeninin Yargı formlarından geldiğini mi söylemektedir? Austin’e göre bu çok garip bir köken kavrayışıdır. Bunun yanında ‘nedensellik’ kavramımızın kökenine dair hiçbir şey söylemez. Zaten metafizikçi, metafiziğini yaptığı tümelliklerin varlıkları hakkında hiçbir kanıt da sunamaz; metafizik bu yüzden metafiziktir.

Elbette Austin’in filozofları yalnızca ‘dili kötü kullanan insanlar güruhu’ olarak görmediğini, ancak onların ellerinde bulunan az sayıda imkânı değerlendiren çok zeki insanlar olduğunu, yalnızca yanlış bir yöntem/yolda devam ettiklerini, bu sebeple insanın eylemleri hakkında düşünürken; felsefe tarihinin yolunu izleyen skolastik öğrenciler olduğunu düşündüğünü unutmamak gerekir. Austin tam anlamıyla eylem problemine kilitlenmiş ve eylemin bilimsel denebilecek bir yöntemle araştırılmasına kendisini adanmış, bağımsız bir düşünürdür.

Son olarak, kavramların kökenleri, sahiplikleri, oluşum süreçleri hakkında filozofun çok sayıda kurgulanmış varlık-alanı vardır. Yalnızca tümeller için değil, ayı zamanda tümellerin kavranması, soyutlanması, bulunduğu yer(ler) vs. metaforik yapılar kurularak düşünülmektedir.⁵⁷ Austin filozoflar sahte-varlıklarını söylemlerindeki gündelik dil vasıtası ile işleme biçimlerinde karşımıza çok sayıda sözde-varlıklar çıkarttıklarını düşünür. Bütün bu *sahtelikler* teorik düşüncenin yapıtaşlarını ve fenomene dair ontolojik zemini kurulmasında rol oynarlar:

- (a) Kavramlara sahip olmamdan sorumlu *failler* hakkındaki teoriler (ruhsal veya maddi), örneğin; şahsım, Tanrı, maddi nesneler.
- (b) Kavramların 'oluşumuna' yol açan *işlemlerle* ilgili teoriler, örneğin; 'soyutlama'nın dürüst ön hazırlama aşamaları.
- (c) Bu işlemlerin yürütülmesi gereken *malzemeler* hakkındaki teoriler, örneğin; duyuşal-olmayan 'sezgiler', duyular.
- (d) Kavramların bir şekilde çekip çıkarıldığı *kaynaklar* hakkındaki teoriler, örneğin; zihin.
- (e) Kavramların kazanıldığı anlar veya durumlar hakkındaki teoriler, örneğin; doğumda, doğumdan önce, x'i duyumsama anında(Austin, 1979, s. 47).

1.2.3. 'Anlam'a dair Soruların Analizi: Sorulamayan Cevaplanamazlar

Filozofların kapıldığı diğer hata, gündelik dildeki anlaşılabilir soruların yapısını bozarak gereğinden fazla genel ve anlaşılabilir sorular/problemler üretmeleridir. Austin bu durumu felsefi soruların içerik ve anlam açısından yoksunluk çekmesi açısından irdeler. Genel hata 'bir kelimenin anlamı' ifadesinin yanlış kavranmasıdır. Kendisinin 'anlam miti' olarak isimlendirdiği bu problem aynı zamanda onu, dil felsefesi geleneğinin ayırıcı konularından biri olan 'anlam teorisi' arayışına getirdiği kimi eleştirileri de içererek bu

⁵⁷ Rasyonalistin doğuştan idelerinin karşısına Empiristin soyutlama mekanizmasını koyduğumuzda, ikisinin de zihinde bulundurdıkları apriori varlıkları olduğunu söyleyebiliriz. Gilbert Ryle'in Descartes'in *makinedeki hayaletini* eleştirirken(Bknz. Ryle, 2011); Locke'un *hayalet makinesini* unuttuğu söylenebilir. İkisi kategorik apriorilendirilmiş bir zihinsel şema olarak aklın fakültelerinde buluşmaları boşuna değildir.

geleneğin dışına konumlandırmaktadır.⁵⁸ Yine de Austin analitik gelenekteki filozoflarla anlamlı olan tek şeyin bir tümce olduğu konusunda hemfikirdir.

Austin gündelik dilde bir kelimenin anlamını sözlükte aramaktan oldukça uygun bir şekilde bahsedebildiğimizi söyler. Sözlüklerde fark edilen şeylerden biri, bir kelimenin ya da deyimın anlamının, bir cümleinin anlamından türetildiği açıkça görülebilmektedir. Bu açıdan bir kelime veya deyimın ‘anlamı vardır’ demek, şunu söylemektir: Kelime ‘anamları olan’ cümleler içinde geçmektedir ve kelimenin veya deyimın sahip olduğu anlamı bilmek, içinde geçtiği cümlelerin anlamlarını bilmektir. Sözlükte ‘bir kelimenin anlamına baktığımız’ zaman olan şey, içinde geçtiği cümlelerin anlaşılmasına yardım etmektir. Dolayısıyla birincil anlamda ‘anlamı olan’ şeyin cümle olduğunu söylemek doğru görünmektedir. Austin’e göre analitik felsefe öncesinde yaşamış olan filozoflar ‘kelimelerin anlamı’ problemini tartışırken; cümleinin kelime ile olan ilişkisini gözden kaçırmışlar ve özel hatalara düşmüşlerdir(Austin, 1979, s. 56).

Gündelik dilde bize bir kelime sorulduğunda ne yapmakta olduğumuz sorgulandığında cümle ve kelime arasındaki ilişki daha açık biçimde ortaya çıkar. Mesela ‘müstehcen kelimesinin anlamı nedir?’ sorusuna yanıt verirken yapabileceğim iki tür şey vardır. Müstehcenliğin ne olduğunu ve ne olmadığını açıklamaya çalışarak, müstehcen kelimesinin kullanılabileceği cümlelere örnekler vererek soruya yanıt verebilirim. Bu, kelimenin belirli bir dilde ‘sözdizimini açıklamak’⁵⁹ tır. Öte yandan, soru soran kişinin ‘müstehcen’ sözcükleri içeren cümleler aracılığıyla doğru bir şekilde betimlememiz gereken durumları hayal etmesini, hatta fiilen deneyimlemesini sağlayarak, bu kelime ve türevlerinin nerelerde kullanılıp kullanılamayacağını da belirterek, kelimenin ‘anlamını göstermek’⁶⁰ diyebileceğimiz şeyi yapabilirim. Bu elbette basit bir durumdur ve kelimeyi

⁵⁸ Kısaca, Austin’in bir ‘anlam teorisi’ yoktur. Yalnızca şunu söyleyebiliriz *Söylemek ve Yapmak* kitabının sonunda Söz edimleri teorisinin ışığında, işlem ve göndermeye dayanan anlam teorisinin gözden geçirilmesi gerektiğini(Austin, 2009, s. 161) ve hatta daha önceki bölümlerde ‘güç’ kavramı ile edimsözel bir ‘anlam’(meaning) araştırılmasının gerekliliğine değinir.

⁵⁹ ‘explaining the syntactics’

⁶⁰ ‘demonstrating the semantics’

öğrenip öğrenmediğini sınamanın yollarından biri de aynı şekilde iki yoldan karşımdakini test etmekle olacaktır(Austin, 1979, s. 57).

Austin açısından felsefi problemlerin ortaya çıktığı garip bir an vardır. Bu an dilin sorunlu bir kullanımını işaret eder. Soru biçimlerimizde bir kayma yaşanmaktadır. Austin bu anı şöyle tasvir eder:

(...)'Fare' (kelimesinin) anlamı nedir?', 'Kedi' (kelimesinin) anlamı nedir?', 'paspas' (kelimesinin) anlamı nedir?' vb. ve ardından filozoflar olarak daha genel bir soru sormayı deneriz, 'bir kelimenin anlamı nedir?'. Ancak bu soruda bir gariplik vardır. Bununla tamamen haklı olabilecek belirli bir soruyu kastetmiyoruzdur, yani "kelime' (kelimesinin) anlamı nedir?': bu, 'fare' kelimesinin anlamını sormaktan daha genel olmayacak ve tamamen benzer bir şekilde yanıtlanacaktır.

Hayır: biz daha çok 'bir-kelimenin-genel-olarak anlamı nedir?' ya da 'herhangi bir kelimenin anlamı nedir?'-seçmekten hoşlanacağın 'herhangi' bir kelime de değil, daha ziyade hiçbir şekilde belirli olmayan bir kelime, sadece herhangi bir kelime. Eğer düşünmek için bir saniye dahi durursak, bu sormayı denemek için mükemmel derecede absürt bir sorudur(Austin, 1979, ss. 57-58).

Biz insanlar yalnızca 'X'in anlamı nedir?' gibi bir soruyu, eğer X belirli bir kelime ise, yanıt verebiliriz. Austin'e göre filozofların -kimi- soruları sözde genelleştirilmiş sorulardır. Normalde bir karşılıkları yoktur. Austin buna 'hiçbir şey hakkında soru sorma' yanılgısı demektedir. Sıradan insanlar, yani bizler, bu tip soruları kayıtsızlıkla karşılarız. Çünkü hem soruyu anlamayız hem de nasıl cevap vereceğimizi bilmeyiz. Ancak filozoflar buna genelleme derler ve onlar için bu işlem üzerine düşünmeyi gerektirmeyecek biçimde meşru görünmektedir.⁶¹ Hatanın birçok örneği vardır: 'hayali bir fareyi gerçek bir fareden nasıl ayırt edersin?' sorusundan 'gerçek bir şey nedir?' sorusuna varan, ancak yalnızca anlam yoksunluğuna çıkan birçok örnek verilebilir. Elbette 'bir fare nedir?' gibi kısaltılmış soruları anlarız, çünkü uyuşumlarımız vardır ve soruya 'fare kelimesinin anlamı nedir?' sorusu ile aynı yanıtı veririz(Austin, 1979, s. 58). Ancak filozoflar bu cevapları kabul etmezler. Onlar daha derin ve daha önemli olduklarını düşündükleri

⁶¹ İlk filozofun ilk sorusu: Dünya 'ne' yden yapılmıştır(Austin, 1964, s. 4)?

problemlere yelken açmak isterler. Zaten sistemleri kuruludur: sorular tümellere yönlendirmek içindir. Çünkü ‘anlam’ tümeldir.

‘Bir kelimenin anlamı nedir?’ gibi anlamsız bir soruyla karşı karşıya kaldığımızda ve belki de bunun saçma olduğunu belli belirsiz fark ettiğimizde, yine de ondan vazgeçme eğiliminde değilizdir. Bunun yerine onu merak uyandıran ve dikkate değer bir şekle dönüştürürüz. Şimdiye kadar, ‘Fare’ (kelimesinin) anlamı nedir?’ diye soruyorduk ve nihayetinde ‘Bir kelimenin anlamı nedir?’ e çevirdik. Ama şimdi, şaşkına dönerek, tabiri caizse hecelemeyi değiştiriyoruz ve ‘*Bir-kelimenin-anlamı* nedir?’ diye soruyoruz veya bazen ‘Bir kelimenin ‘*anlamı*’ nedir?’ diyebiliyoruz. Bu sorunun diğerinden ne kadar farklı olduğunu görmek kolaydır. Birdenbire geleneksel ve güven verici yanıtlardan oluşan bir kalabalık ortaya çıkmaktadır, yani soru açıkça bir varlık ‘taşıyıcısı’ oluverir. ‘Anlam’ mitik bir içerik kazanır. Sorunun cevabını, soruş biçiminden dolayı ‘bir kavram’, ‘bir idea’, ‘bir imge’, ‘bir benzer duyumlar sınıfı’ gibi uzunca bir liste ile cevaplamak durumunda bırakılırız. Bunların hepsi, sahte bir soruya verilen eşit derecede sahte yanıtlardır. Sorun şuradan kaynaklanır, felsefe genel sorular sormak ise bu sorular bütün kelimelere uygulanabilir olarak, yani bir postulat bir model gibi tasarlanmaktadır. Bu tip sorulara konu edinilebilen her şeyin bir ideası olabilir(Austin, 1979, ss. 58-59). Gündelik dilin uylaşmaları bizleri bu tip sorulardan korur. Dil yalnızca bir sözdizim sistemi değildir. Anlamlı olanın uylaşımına bağıntısı vardır. Her daim her şeyi söyleyemeyiz ve bazen neden söyleyemediğimizi anlamakta zorlanırız. Austin’de dilin kullanım biçimlerini suistimal edilmemesi esastır.

Peki filozoflar neden anlamlar, tümeller, ya da başka birtakım sözde-nesnelere gönderme yapma gereği duymaktadır? Tüm sözcüklerin adlar, yani aslında özel adlar olduğuna ve bu nedenle bir şeyi temsil ettiğine veya onu bir özel adın yaptığı şekilde belirttiğine dair tuhaf bir inanç vardır. Ancak, genel adların özel adlarla aynı şekilde ‘gönderimleri olduğu’ şeklindeki bu görüş, özel adların genel adlarla aynı şekilde ‘yan anlamları olduğu’ görüşü kadar tuhaftır ki bu genellikle hataya yol açmaktadır.

Sorularda olduğu gibi hakkında konuşmak istediğimiz gerçeklere uymayan birçok model geliştirmişizdir. Buna karşılık gerçek hayat çok çetin sınamalarla doludur. Ancak filozof

genellikle soru tipolojilerine sadık kaldıklarından vakit kaybederler. Genel problem şudur: gündelik hayatın problemlerine ışık tutmak istediğimizde yani ahlak, politika ve estetikle ilgilenmek istediğimizde, hakkında konuşulmak istenen bütün olaylar gündelik dilde ve sıradan insanlar arasında yaşanır. Aslında araştırılması gereken, insanların bu olayları yaşarken kullandıkları gündelik dilleridir. Gündelik dil filozofun konusunun bir parçasıdır ve bilim adamlarının cisimlerin hareketi için kullandıkları matematiksel-idealleştirilmiş diller, gündelik hayattaki sorunları kavramada hiçbir işe yaramazlar(Austin, 1979, s. 69).

1.3. Fenomen I: Söylenemeyenin Peşindeki İnsan

Buraya kadar filozofların söylemlerini inşa ettikleri kimi temellere dair Austinci eleştirinin merkezi noktalarına değinmeye çalıştık. Austin'in filozofların saplantılı olduğunu çünkü kesinliğin peşinde değişmez tümel kavramları temellendirme telaşında acele genelleştirmelere gittiklerini, dili suistimal ettiklerini ve bedelini gündelik dil merkeze alındığında 'anlaşılamamak' ile ödediklerini gördük. Filozof gündelik dilden uzaklaştıkça yalnızlaşır. Kendi söylemi -tümelerin ilişkilendirilmesi açısından- tutarlı oldukça gerçeklikten uzaklaşır. Kısaca Austin filozofu söylemi ile bir *fenomen* olarak değerlendirir ve yapay bir zihnin, yapay kavramlarında, yapay bir gerçeklikle örtüştüğü bir sanal evrende sıkışmış sıradan bir insan söylemi olarak eleştirir. Aynı felsefi *serüvene* katılmaya kararlı insanlar, felsefe yapmayı filozoflardan öğrendikçe, filozofların sorularını sormaya alıştıkça, birbirine benzeyen ancak gerçekte yaşanmakta olana benzemeyen cevaplara koşullanırlar. Austin bunun gündelik dili anlamamaktan kaynaklandığında ısrar etmektedir. Saplantı, söylemin aşırı düzenlenmesinde zirvesini bulacaktır. Felsefi sistem dediğimiz bu düzenliliği sağlamak için iki varlık-alanının karşıtlığının sürekli olarak birbirini desteklemesi gerektiği göreceğiz.⁶² Felsefi söylemler

⁶² Elbette ele alacağımız dikotomiler varlık alanlarını bölmemektedir. Bölünmüş varlık alanlarının sonucudurlar. Usun ediminde gerçekleşen bu bölünme -bizim açımızdan, ya da daha açık ifade ile Austin'in düşüncelerinden çıkardığımız kadarıyla- felsefe de özel tip hataların ortaya çıkmasının gerekçelerinden biridir. Austin filozofların söylemlerindeki dikotomilerden bahsetmektedir. Ancak genel bir incelemede Düşünme ile Dünya arasında bir varoluşsal farklılığa dayanıldığı aşıkardır. Dikotomiler söylemi örgütlerken; konuşmalarının kurallılığı 'varlık' alanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzerine bir -ussal-edim olduğundan, edimde bulunanın edimini söylemde -özellikle düzsözde- gördüğümüzden dolayı aslında düşünmenin ne olabileceği açıktır. Asıl sorun edimin nasıl gerçekleştiğidir. Bir defa dünya hakkındaki düşünsel bilgimin kaynağını sorduğumda ve bu ikisinin ilişkisine yoğunlaştığımda *Dili* unutturum- yani

eninde sonunda gelip bir dikotomiye dayanmaktadırlar. Austin her fırsatta bunu dile getirir.

Filozoflar bildirimleri tartışırken doğru-yanlış dikotomisine(Austin, 1979, s. 129,161) eylemleri tartışırken özgür-özgür olmayan dikotomisine(Austin, 1979, s. 130,161) sanatı tartışırken güzel-çirkin dikotomisine(Austin, 1979, s. 183) ahlak/etik üzerine tartışırken iyi-kötü dikotomisine(Austin, 1964, s. 73) ‘tözü’ tartışırken gerçeklik-görünüş dikotomisine(Austin, 1964, s. 71) duydukları saplantı her daim yöntemlerine, yani dile yabancılaşmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak filozoflar söylemlerinin derli toplu görünen bu dikotomilere derinden kök salmış tapınmalarından, Austin’in tabiriyle Gleichschaltung⁶³’un eski alışkanlıklarından vaz geçmelidirler(Austin, 1964, s. 3). Austin açısından bu totaliter tutumdan kurtulmanın yolu felsefi kavramlardan vazgeçerek gündelik dile yönelmektir. Felsefe sahte varlıklar yaratmaktan, sahte problemler üzerine tartışmaktan ve sahte sorular sormaktan daha tehlikeli bir iş olarak bütün bir dilin ‘idealleşmesi’ saplantısını nesilden nesile taşımaktadır.

Bu noktada Austin’in filozoflardan farklılaştığı iki noktanın altını çizmemiz gerekmektedir. Özellikle empirist filozoflar dünya hakkında konuşurken kullandığımız ‘ide’lerinin dildeki karşılığı olan kelimeleri ‘algı’ dan nasıl türetildikleri ile ilgilenmektedirler. ‘Duyumsama’ ile ‘Duyumsayanın’ ilişkisini ele alırlar: Zihin ile algılanan *şeyin*⁶⁴ ilişkisinde şeyin bilinebilirliğini araştırmışlardır. Austin bu konuda tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır: *Duyumlar dilsizdir*⁶⁵. Austin açısından filozofların en ölümcül hatası algılama/duyumsama ile düşünmeyi karıştırmalarıdır(Austin, 1964, s. 11, 1979, s. 49). Daha önce de değindiğimiz gibi

dilin söylemde yer verilmesi gereken önemini unutmurum. Aynı şekilde Dil ile Dünyanın ilişkisine yoğunlaşırsam; bu sefer düşünmenin edimini küçükserim-yani düşünmenin olanaklarını unutmurum. Bu ayrımlar için henüz erken ancak bölümümüzün amacını netleştirmek için önemlidir.

⁶³ İkinci dünya savaşı öncesi Nazilerin kullandığı ‘Nazileşme süreci’ olarak anlaşılabilecek bir kelime. Austin bu kelimeyi totaliter kontrolün bütün sisteme yayılması anlamında kullanır.

⁶⁴ ‘Duyum verisi’ ya da ‘maddi nesne’ olması fark etmeksizin.

⁶⁵ Austin işaret etmek istediğimiz *duyumların dilsizliği* düşüncesini ‘Sensa are dumb’ ve ‘our senses are dumb’ olarak iki farklı biçimde ifade etmektedir. Ayrım tezimizin erimi açısından sorun çıkartmamakla beraber, geçtikleri iki metnin ilki bir tartışma (debate) ikincisi ise bir ders sunumundan alındığından hakkında keskin ayrımlar yapmaya çalışmak yerinde olmayacaktır. Fikri iletmenin kâfi olduğu düşüncesindeyiz. Kısaca ifade edecek olursak Austin’e göre duyu organlarımızın ‘şahitliği’ söylemlerde temel kabul edilemezdir(bknz. Özcan, 2020, ss. 440-447).

duyumların ya da algıların bizi *yanıltması* imkan dahilinde değildir. Bunun böyle sunulabilmesi için önce ‘algıların’ *şeyleştirilmesi* ve akabinde *kişileştirilmesi*, yani kişileştirme sanatının uygulanması gerekir. Dolayısı ile Austin filozofların söylemindeki felsefi kavramların bir söylence formunu gizlediği için eleştirmektedir. Ciddi bir araştırmanın -belki de daha ciddi bir araştırmanın- bu tip söylem sorunlarını açığa çıkartması önemli ayrımlara gitmemizin önünü açabilir.

Peki ‘duyumlar dilsizdir’ ifadesindeki kasıt nedir? Bu aslında Austin’in düşüncelerinin temellerinden birini açığa çıkartmaktadır. Duyumlar hakkında konuşan insan ‘dil’ ile konuşur. Duyumları konuşturmaya çalışanlar ise -kimi- filozoflardır. Hem kelime türlerimiz hem dilbilgimiz hem dilsel uylaşlarımız sayesinde duyumlar hakkında konuşmaktayızdır.⁶⁶ Kısaca Austinci negatif analizin açığa çıkartmaya çalıştığı şey şudur: Dil, konuşma edimi merkeze alınmadan araştırıldığında şeyler hakkındaki söylemlerimiz söylence olma tehlikesine düşmektedir. İlk olarak yapılması gereken iş, şeyler hakkında zaten sahip olduğum bir *dil kullanım imkanının* konuşma fenomeninde ve bu fenomenin bütünlüğüne uygun bir yol/yöntem/prosedürle ve ‘dünya’ hakkındaki *birlikte konuşmamızın zemini olan gündelik dilden başlayarak* anlaşılması gerekmektedir. Bunun araştırılması işine ise Austin Linguistik Fenomenoloji adını verecektir. Ardından, yani dilin *dilsiz olan şeyleri* ortak olan gündelik dildeki kelimeler ve uylaşlarımız açısından açık ve berrak şekilde gördükten sonra onlar hakkındaki uygunsuz kavrayışlarımızı değiştirmek için harekete geçebiliriz. Kısacası Austin’in negatif felsefesi filozofun söyleminin geçersizliğini, filozofların ‘düşünmeye/zihne/akla’ atadığı/yerleştirdiği, epistemolojik saplantıların ‘ontolojik’ sonuçları olarak görebileceğimiz sahte varlıklar aracılığı ile hem bir çıkmaza hem de yanlış yönlendirici söylencelere sebep olduğuna dayandırmaktadır.

⁶⁶Duyumlar üzerine Dil *konusmaz*. Geniş bir perspektiften ele alacak olursak, Dil felsefesine yanlış bir yaklaşım sonucunda, örneğin ‘Düşünme’yi ‘Zihnin’ -ya da başka yeti taşıyıcı varlık alanlarının- aktivitesi olarak ele alan düşünürlerin yaklaşımı, bu felsefe yapma biçimini ‘düşünmenin kurallılıklarını dilde aramak/göstermek’ olduğuna yönelik bir hatalı kavrayışa ulaşmaktadır. Konuşan İnsandır; insan belirli bir Dili kullanarak konuşur ve bir Şeyler üzerine/hakkında konuşur. Ve hatta konuşan bir başkası ile de yani *birisi* ile konuşmaktadır. Dolayısı ile dil bizim yerimize ne düşünür ne konuşur: konuşan *bizleriz*: ben ve sen. Felsefi alışkanlıklardan kurtulmak onları terk etmekle de mümkün olabilir.

Austin'in Linguistik Fenomenolojisinde felsefe kavramlarını kullanmadan problemleri gündelik dil aracılığı ile nasıl ele aldığını önümüzdeki bölümlerde göreceğiz. Ancak filozofların neden dikotomilere saplandığına yönelik teşhisini de -en azında birkaç değini ile- iletmek istiyoruz. Gündelik dilin birkaç 'olağanüstü' kelimesinin nasıl yanlış anlaşılmalara sebebiyet verip, filozofların kelimeleri aldıkları anlamlarla 'düşünmeyi' nasıl dikotomi çıkmasına soktuklarına dair Austin'in analizine değinmemiz gerekir. Austin bu ele alacağımız kelimeleri kendi yöntemsel araştırmasında çıkarsamadığından⁶⁷ yalnızca negatif eleştirisi için kullanmaktayız. Uzun erimli bir çalışma ile ancak aydınlatılabilecek bu kelimelerin gündelik dilde gerçekte nasıl kullanıldıklarını üstünkörü sınıflandıran Austin, bu kullanımların dikotomileri bir daha düşünülmemesi gerektiğine yönelik dilsel kullanımlar olduğuna inanmaktadır.

Filozofların son derece önem verdiği bu kelimeler gündelik hayatta kullanılan kelimelerdir. Çok derin bir tarihleri vardır ve ne yeni moda kelimelerdir ne de teknik anlamları vardır. Ancak herkesin rahatlıkla kullandığı bu kelimeler 'kırmızı', 'kalem', 'ev' gibi kelimelere benzememektedir. Gündelik herhangi bir kelimeye yapamayacağımız gibi bu kelimeleri de doğaçlama kullanamayız. Ancak filozoflar daha önce de dile getirdiğimiz gibi herhangi bir kelimeye istedikleri 'anlamı' atayabilecekmiş gibi davranırlar. Aynı zamanda filozofların 'maddi özdek' gibi birçok kelimeyi hiçbir neden göstermeden anlamlı saydıkları da olur(Austin, 1964, s. 62). Austin, bu kelimelerin hiç de filozofun kullandığı gibi kullanmadığımız anlaşıldığında, birçok felsefi kaygıdan arınacağımızı düşünür.

Austin'in bu kullanımların hatalarını ortaya çıkartırken kullandığı örneklerden yalnızca biri karşıt-yönetici⁶⁸ kelimeleri ele alacağız. Karşıt yönetici kelimelerde, kendi başına bir gönderimi tasarlanamayan kelime, çok sayıda karşıtı ile anlam kazanmaktadır. Örneğin

⁶⁷ Daha önce de belirttiğimiz gibi belki de ömrü yetmediğinde dolayı bu kavramları kendi yaklaşımı ile açıklamaya zamanı olmamıştır.

⁶⁸ Austin 'Trouser words' olarak isimlendirdiği bu sınıfta karşıt kelimelerin, olağandışı kelimenin anlamını yönettiği için bu kelimeyi seçmiştir. İngilizcede 'who wears the trousers?' deyişi Türkçe de 'evin reisi kim?' sorusuna karşılık gelecek şekilde kullanılır. Son derece eril olan bu ifade kadınların etek giymesi gerektiği şeklindeki bir düşünceye dayanmaktadır. Evlilikte baskın karakter sergileyen kadınlara ithafen kullanılmaktadır.

filozofların çokça kullandığı gerçek⁶⁹ kelimesi böyledir. Gündelik konuşmada bir bağlam olmadan bu kelimeyi kullanmayız. Ancak son derece karmaşık kullanım olanakları ve esnekliği olan bu kelimeyi yine son derece rahat bir şekilde kullanabilmekteyizdir. ‘Gerçek bir ördek’ tek başına alındığında yalnızca bir ördektir. Anamlı olabilmesi için ‘gerçek-olmayan bir ördeğin’ anlaşılması gerekir. Peki ‘gerçek-olmayan ördek’ ne anlama gelir? Burada karşımıza uzun bir liste çıkar: Oyuncak ördek olabilir, bir ördek resmi olabilir, mumdan yapılmış bir ördek heykeli olabilir, belki de bir ördek hologramıdır. Bir ördeğin gerçek olup olmadığını sorabilmem için bu durumlardan -ya da başka durumlardan- en az biri olmak ya da hayal edilebilir/tasarlanabilir⁷⁰ olmak zorundadır. Neyi dışarıda bırakacağımızı bilmeden ‘gerçek’ kelimesini bir sıfat olarak kullan(a)mayız(Austin, 1964, ss. 70-71). Hele ki ‘tümel’ marifeti ile var olan tüm şeylere bu kelimeyi yüklemek ya da zihnin kategorilerinden biri yapmak anlaşılabilir değildir. Gerçek, olası gerçek olmama durumlarını dışarıda bırakır. Ancak onu kullanmam için ortam ve bağlam bana gerçek olmama durumları için atanmış kimi ihtimalleri sunması gerekir. Bu ihtimalleri saymak ve gerçek kelimesinin kullanım biçimlerini tespit etmek ise gündelik dil araştırması ile gayet olasıdır.

Filozof bu olasılıkları görmezden gelerek ve aşırı basitleştirerek ‘Gerçek ve Gerçek olmayan’ iki kategori kabul edip/ettirip her şeyi bu ikisi altında ele almaya meyillidir. Elbette bu büyük bir söylem sistemi içinde son derece faydalı bir ayrımdır. Ancak bizim kelimeyi kullanma uylasımalarımıza yani düşünümün gerçek verilerine aykırıdır. Aynı işlevi özgürlük kelimesi de gösterir. Tek başına ele alındığında anlamsızdır. Özgür

⁶⁹ ‘Real’, yani gerçek kelimesi Türkçe de daha farklı kullanılır. Örneğin biz ‘bir eylemi gerçekleştirebiliriz’ ancak bir İngiliz bunu yapamaz. Yine de felsefede kullandığımız anlamı ile yani ‘gerçekten var olanlar’ gibi kullanımlara cevap olarak okumak gerekmektedir.

⁷⁰ Filozofların şüpheden ya da olumsuz durumlardan başlayarak teorilerini temellendirdikleri zeminde burası olarak görebiliriz. Aslında bu durum en iyi bilim kurgu ya da fantastik edebiyat ve sinemada söz konusudur. Şöyle düşünebiliriz: The Architect ile Neo’yu karşılaştırıp düşündürmek istediğiniz bir *Raison D’être* meramınız var. Kocaman bir evren yaratırız ki *Raison D’être* belirli bir yaşamın merkezinde yaşamı anlamlandıran şey olsun. Ancak karşılaşmayı verebilmek için kurduğunuz bütün yapı aslında karşılaşmanın sonuçlarını örgütler. Sanatta karşılaşma trajik durumlar ile ilgi çekici kılınabilir ve trajedinin kalbinde dile getirilemeyen *Raison D’être* üzerine izleyiciyi düşündürtülebilir. Ancak felsefede trajik bir geçiş hissettirilmediğinden bu imkân dışlanır. Ve felsefede düşünenler, hayal ve gerçek arasında kararsız kalır. Çağdaş felsefe de sanata yönelmenin sebeplerinden biri de bu imkânı kullanmak ve trajik karşılaşmadan yorum imkânı türetmenin olanaklarını ortaya çıkartmaktır. Ancak Austin ciddiyeti araştırmanın olmazsa olmaz koşulu görmektedir. Derrida’da ciddi olmayan kullanım olanaklarını dışladığı için Austin’i eleştirmektedir(bknz. Glendinning, Simon, 2001).

olmama durumlarının ortadan kalkmasını ifade eder. Örneğin baskı altındaysanız, baskı üzerinizden kalkınca özgür olursunuz. Ya da tehdit ediliyorsanız tehdidin ortadan kalktığında özgür olursunuz. Özgür olduğumuz durumları sıralayamayız ya da özgür olmadığımız durumları; pozitif olarak yapılabilecek olan hangi durumlar için özgür olmadığımızı savunduğumuz hangi kelimeleri kullandığımızı sıralayarak başlamak.



İKİNCİ BÖLÜM

1. LİNGÜİSTİK FENOMENOLOJİ

Tezimizin bu bölümüne birkaç uyarı ile başlamak zorundayız. İlk olarak J. L. Austin'in Linguistik Fenomenoloji olarak isimlendirdiği 'olgunlaşmamış' bilimi bizi buna zorunlu bırakmaktadır. Çünkü bu bilimde felsefenin ilk bölümde ele aldığımız sözde kavramlara yer vermememiz gerekir. Austin çok açık bir şekilde felsefe tarihinin kavramlarına ve filozofların söylemlerine yer vermememiz gereken bir araştırma programı önermektedir. Bu bölümde Austin'in Linguistik Fenomenoloji araştırmasının 'verisi' olarak gündelik dile dair yaklaşımlarını, araştırma prosedürlerini ve araştırmanın sonuçlarından bir kısmına odaklanılacaktır. Austin'in yaptıkları felsefeyi etkiler ancak klasik anlamda felsefe değildir. Felsefe tarihinde tartışılmış olan konuları gündelik dil bağlamından hareketle tartışma denemesidir. Bu sebeple önerdiklerini ve kavrayışını mümkün olduğunca gündelik dilde sunmak gerekmektedir. Dolayısıyla okuyucunun felsefe tarihinde alışkanlık kazandığı soru ve kavram biçimlerini değil, yalnızca Türkçe anlatılış biçimi ile konuyu kavraması elzemdir.

İkinci olarak, Austin'in ele aldığı konulara yönelik tartışmasında veri olarak aldığı gündelik dil İngilizce'dir. Bizler ise Türkçe yazıyoruz, Türkçe düşünüyoruz ve Türkçe kavırıyoruz. Dolayısıyla; (a) birebir çevirinin olanaksızlığı; (b) gündelik dillerin farklı olmasından kaynaklanan kavrayış ve sunum farklılıkları söz konusudur. Örneğin Austin'in Söz Edimleri Kuramından bir kuramsal sonuç, bir de büyük çoğunluğu İngilizce için geçerli olacak kimi örnek ve genellemeler tespit edilebilir. Her aşamada, veriye bağlı olan yöntemler ve sonuçları göz önünde bulundurarak, mümkün olan en açık ve anlaşılır Türkçe anlatıma yer vermeye çalışacağız. Eğer yöntem ve sonuçlardaki İngilizce, araştırmaya dayanan -otantik- verileri kullanırsak, istenmeyen bir şey yapmış oluruz; yani Güzel Türkçemizi suistimal etmiş oluruz. Gayemiz Austin'in kuramsal

yaklaşımının temellerine odaklanmak ve bir düşünür olarak bizlere *düşündürtebileceği* düşünme olanaklarını ortaya koyabilmek olacaktır.

Üçüncü olarak elbette gerekli görüldüğünde ve gerekli açıklamalarla desteklemek kaydıyla teknik bazı kelimeleri Türkçe felsefede kullanıldığı haline sadık olarak ele alacağız.⁷¹ Nihayet bazı durumlarda Austin'in İngilizcede ifade etmekte zorlandığı ancak Türkçemizde daha uygun ifade edilebileceğini düşündüğümüz birçok kavrayışı açıkça iletebilen kelimeleri kullanma olanağına da sahibiz. Böylece Türkçe ile İngilizce arasındaki kavrayış geçişkenliğinin⁷² hissedildiği bir tez yazmış olacağız. Ancak bu tezimizi 'safı' bir betim olmaktan -yani Austinci olmaktan- uzaklaştıracaktır. Austin'in buna bir itirazı söz konusu değildir. Çünkü o da Linguistik Fenomenolojiyi yalnızca İngilizce yapılabilecek bir bilim olarak kurmamaktadır. Bilim herhangi bir dile uygulanabilir, dillerde keşfedilebilir olarak tasarlanmış ve sunulmuştur. Dolayısı ile amacımız Austin'in yaklaşımı betimlemek değil, söyleminde *yaptığını* analiz ederek açıklığa kavuşturmak olacak ve bunu mümkün olan en üst düzeyde ve Türkçe yapmaya gayret edeceğiz.

Bu uyarılarda sonra ilk olarak, Austinci bir gündelik dil yaklaşımının nasıl kavranması gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunacağız. Ardından Linguistik Fenomenolojinin konu ve yöntemlerini kendi analizimizde açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

⁷¹ Örneğin 'Ordinary Language' için önerilen Gündelik Dil kullanımı böyledir. Ordinary sıradan alelade ya da daha uygun bir şekilde olağan olarak çevrilebilir. Kelime genel manada 'extra ordinary' yani olağan üstü kelimesine karşıt olarak, ideal dillerin olanaksızlığına vurgu yapar. Ancak felsefe tarihi kitaplarımızda genellikle Gündelik dil tercih edilmektedir. Bu kullanıma saygı gösteriyoruz. Nitekim olağan kelimesi Türkçemizden olmak, olgu, olgunlaşmak, olumlama, oluş gibi birçok noktada felsefi kavrayış için çok önemli bir kelimedir. Kullanmak çok isterdik ancak sebep açıktır, felsefe tarihindeki kullanımı bağlamında kavramsal bir yükü vardır.

⁷² İngilizce ve Türkçe dilbilgisel, kültürel ve uylasımsal kurallılıklar açısından son derece farklı iki dil olmakla birlikte, dillerin sunduğu kavrayış olanakları birebir örtüşmese de, insan yaşamının tecrübi ortaklıklarının kesişimleri -hem pratik hem teorik hem de sanatsal- özellikle 'iletişim çağında' görünür durumdadır. Bizler bir kavramsal sistemin diğerine tercih edilmesinden ziyade bir sistemin diğerinden kazanabileceklerine ya da tam tersi birinin diğerine kazandırabileceklerine dair bir inançla *düşünmekteyiz*.

1.1. Prematüre Bilim: Linguistik Fenomenoloji

"Gündelik dil" sloganının ve "dilbilimsel" ya da "analitik" felsefe ya da "dilini analizi" gibi adların yaygınlığı göz önüne alındığında, yanlış anlaşılmalara karşı koymak için bir şeyin özellikle vurgulanması gerekir. Neyi ne zaman söylememiz gerektiğini, hangi kelimeleri hangi durumlarda kullanmamız gerektiğini incelediğimizde, yine sadece kelimelere (veya 'anamlara', her ne iseler) değil, aynı zamanda kelimeleri hakkında konuşmak için kullandığımız gerçekliklere de bakarız: fenomenlerin nihai hakemi olmasa da, algımızı keskinleştirmek için kelimelerin keskinleştirilmiş farkındalığını kullanıyoruz. Bu nedenle, bu şekilde felsefe yapmak için yukarıda verilenlerden daha az yanıltıcı bir ad kullanmanın daha iyi olabileceğini düşünüyorum - örneğin, "Linguistik fenomenoloji", ancak bunu söylemesi daha zordur(Austin, 1979, s. 182).

Linguistik Fenomenoloji isimlendirmesi J. L. Austin'in kendi isimlendirmesidir. Gündelik dil, dilbilimsel ya da analitik gibi isimlendirmelerin kendi yapmakta olduğu işi yeterince açıklamadığını, yanlış anlaşılmalara sebep olduğunu düşünmektedir. Gerçekten de çoğu zaman dil filozoflarının yalnızca dil analizi yaptığı düşünülür. Ancak analiz edilen, ya da analizin konusu olarak görülecek şey yalnızca dil değildir. Ancak Austin amacı bakımından böyle bir konumda değildir. Austin için şunu açıkça söyleyebiliriz: Linguistik Fenomenolojinin analizini amaçladığı konu, isminden de anlaşılacağı üzere fenomendir. Fenomen en genel anlamı ile bilimsel araştırmaya konu olabilen konu alanını ifade eder. Ele alınan fenomene göre bilim dalı değişiklik gösterebileceği gibi farklı bilim dalları ayı fenomene dair kendi yaklaşımlarını sergileyebilirler. Hangi fenomen ele alınıyorsa o fenomene uygun olan araştırma yöntemleri ışığında bir bilimsel yaklaşım geliştirilebilir. Linguistik Fenomenolojinin ele aldığı fenomen(ler)in alanı *insani eylem* alanıdır. İnsani eylemler, fiziksel harekete indirgenemeyen durumların neredeyse tamamını kapsar.

Austin'in filozoflara yönelik en temel eleştirilerinden biri insani eylem alanını fiziksel hareket yasalarına indirgeyerek ele almalarıdır. Bu son derece yanlış bir yaklaşım tarzıdır. Çünkü fiziksel hareket yasalarına dair bir araştırma genel olarak insanın zihinsel 'etki' sinin ihmal edilmeye çalışıldığı bilim dallarının konusu olabilir. Bilgi bu tür bir yaklaşımla 'teknikleşir' ve birçok çağdaş filozofta gördüğümüz 'determinizm' karşısında 'indeterminist' bir söylem geliştirme çalışmalarına sebep olur. Bu sebeple insanın özünün 'özgürlük' olarak ele alındığı farklı anlatıları felsefe tarihinin bu döneminde hala görmeye devam ediyoruz. Ancak Austin'i özgün kılan ve dikotomilerden uzaklaşmasını sağlayan,

insani eylemin fiziksel hareketten ayrılması gerektiği düşüncesidir. Kısaca Austin, insani eylem alanını fenomen(ler)in karmaşıklığını ortaya çıkartan ve ardından bu karmaşıklıkta düzenliliği araştıran bir söylem geliştirir.

Peki insani eylem nasıl ele alınabilir? Öncelikle bu alanın bilimsel bir fenomen olarak görülmesi esastır. Öncelikle fenomeni olduğu haliyle bırakmak ve müdahalede bulunmamak gerekir. Örneğin Ahlaki eylemler, ahlaki eylemler olarak yaşandığı biçimiyle kalmalı bu şekilde araştırılmalıdır. Bu bizleri dilin fenomene içkinlik nosyonuna götürür. Yani ahlaki bir eylem öncelikle dilin ihmal edilemediği bir eylemdir. Bu Elbette içinde yaşandığı yapıya müdahil olmamak ve onu bilimsel bir *olgu* olarak ele alırsak mümkündür. Dolayısı ile ahlak üzerine bir araştırma yapacak isek öncelikle ahlaklılığın mümkün olduğu, eylemin yaşanmakta olduğu dili, olduğu haliyle incelemek kavramak durumundayızdır.

Araştırmanın standartlaşmış bilimsel prosedürlerden farklılığı araştırmacının da araştırılan fenomenin bir parçası olmasından kaynaklanır. Bu, kavranması ve üstesinden gelinmesi son derece zor bir problemdir. Bir benzetme yoluyla zihnimize canlandırmak istersek; bir ağacın bütün ormanı kavramaya çalışmasını ve bunu *bir* ağaç olarak yapmaya çalıştığını hayal etmeye kendimizi *zorlayabiliriz*. Yani fenomene içkin olan dilsel kullanımın kurallarını bir bütün olarak görmek mümkün olmamakla beraber, gördüğünü iddia etmek de bilimsel bir yaklaşıma uygun olmaz. Dolayısı ile insani eyleme dair bilimsel bir araştırma *içten dışa* yürütülmesi gerekir. Dıştan içe doğru örgütlenmiş bir söylem insanın etkisini ihmal eder ya da benzetmeye sadık kalırsak ormanı ağaçlardan ibaret bir toplam olarak ele alırken; her ağacı da tek tür bir ağaç (örneğin gürgen, kayın, çınar vb.) olarak betimleriz.

Bir diğer husus insani eylem alanının *keyfi*, fiziksel hareketin ise *zorunlu* kurallığa tabi olduğuna yönelik basmakalıp bir önyargıdır. Austin'in ele aldığı fenomen olarak insani eylemlilik hiç de kuralsız bir tabiat çizmemektedir. Eylemler 'insan' merkezli incelemek istenildiğinde ve inceleme Austin'in yaptığı gibi gündelik dilden başlatıldığında kaotik bir yapı ile karşılaşılacağına yönelik bir önyargı hissedilir. Bu birinci bölümde ele almaya çalıştığımız bir saplantının göstergesidir. Austin biraz özenli araştırıldığında insani eylem

alanının da belirli bir düzenlilikte işlediğini savunmaktadır. Bu düzenlilik ya da kurallılık ‘kesin’ olmamakla birlikte kavranabilir ve üzerine çalışılabilir bir düzenliliktir. Yani ne kaotik bir keyfilik ne de filozofların kavranabileceğini iddia ettikleri bir düzenlilik söz konusudur.⁷³ Bilimsellik insani eylem evrenine düzen getirme idealinden değil bu evreni olduğu, olduğu ya da belirli bir düzeyde olgunlaştığı haliyle kavrayarak başlar ve bunun üzerine bina edilir.

Fiziksel hareketin konu edinildiği ya da bu harekete nazaran insani eylemi konu edinilen yaklaşımlarında fark edilmesi gereken bir sorun daha vardır: Düzenlilik arayışına bilimsel yönelimin işletiliş biçimi. Fiziksel evrene dair bir araştırma, özellikle gökbilimde, evrenin *olduğu haliyle*, yani çok sayıda gezegenin yaptığı hareketleri ölçme ile başlar. Bu ölçümlerin sonucunda ölçümlerde açığa çıkan bir düzenlilik fark edilir. Bu düzenlilik matematiksel dile yansıtılabildiğinde ise düzenlilik matematiksel bir yasa olarak ortaya koyulur ve bu yasa fiziki nesneler olan gezegenlerin hareketini bizler için aydınlatır. Yasaya duyulan inanç, sanki bu yasaya evrendeki bütün gezegenlerin uyduğu *içgörüsü* ile perçinlenir. Ancak yasanın hakkında olduğu gerçeklik yasanın kendisi değildir. Yani reflektif değil nesneldir. Sonuç olarak ölçümlerini yaptığımız, aslında gözlemleyebildiğimiz eş zamanlı hareket eden milyonlarca yıldızdan her daim daha fazlasının da varlığını göz ardı ederek bilim yapılması uygun değildir. Fizik hareketin her daim aynı şekilde gerçekleştiğine dair yasalılık inancı insani eylem evrenine yansıtılamaz. Lakin normalde gökyüzüne bakan, ancak onda düzen aramayan yani bilimsel bir düşünöme sahip olmayan insanlar aşırı derecede karmaşık, dolayısı ile rastgele hareket eden parıldayan noktalar görürler. Buna benzer şekilde insani eylemlerin yaşandığı dili ve kurallılığı araştırmak isteyen bir filozof korkuya kapılabilir. Korku gerçekliğin yansıtıldığı gündelik dildeki kurallıkların bilimsel yasallığa benzer bir düzenlilikte bulunamaması korkusudur. Austin açısından baktığımızda bu da bir saplantı

⁷³ Elbette bu durum *physis* ve *nomos* karşıtlığında okunabilir. Ancak bizler hareketin hareket etmeyen bir salt form tarafından başlatıldığına inanılan bir tarihte yaşamamaktayız.

olacaktır. Çünkü korkunun asıl kaynağı sabırlı ve titiz bir araştırmaya duyulması gereken güvenin yokluğundan kaynaklanmaktadır.⁷⁴

Gökbilim ile bir benzerlik kuracak olursak gökyüzü son derece karmaşık ve kimi insanları heyecanlandıran bir fenomendir. Aynı fenomende fark edilebilecek bir yasallık elbette gökcisimlerinin davranışı olarak hareketin incelenmesi olacaktır. İnsani eylemlerin evreninde insanlar gökcisimleri gibidir ve nihayetinde onların birbirleri arasındaki ilişkisi kütleli çekim kuvvetleri değil dilsel uylaşımalarıdır. Bu uylaşımalar ölçülemezler, hesaplanamazlar ya da belirli kabullerle yasallaştırılamazlar. Her daim bir muğlaklık ve farklılık olacaktır. Bu sebeple insani eylemlerin yönetici kurallılıkları ancak insana özgü olarak gördüğümüz dilsel edimlerle araştırılabilir. Dolayısıyla ilkin bu edimlerin ortaya çıkarılacağı dilsel uylaşımalar açığa çıkartılmalı ve belirli kurallılıklarla yönetilen eylemlerin olduğuna yönelik bir uzlaşımından hareket edilmelidir. Ancak bu varsayım yasallığa duyulan saplantısal inanca dönüşmemeli daha açık ifade edilirse teorik bir zorlamada bulunulmamalıdır. Eğer insani eyleme bilimsel bir yaklaşımla yaklaşmak istiyor isek önce insanlar arası eylemin, insanlar arasında yaşandığı haliyle yani gündelik hayattaki haliyle araştırılması bir esas olarak alınmalıdır.

Fizik evrenle insani eylem evrenini iki farklı varlık alanı olarak okumak, ya da varlığın iki boyutu olarak kavramaya çalışmak ise son derece yanlıştır. İleride de göreceğimiz gibi Austin fizik evrenin kavranışını da insani bir edimin sonucu olarak, hatta filozofun edimini de yani insani eylem alanının içinde konumlandırıldığını ele alacağız. Konunun açıklığa kavuşturulması için kurmuş olduğumuz benzerlik yalnızca Linguistik Fenomenoloji'nin olgunlaşmamış bir bilimsellik iddiasında olduğu gerçeğini bir nebze de olsa iletmek üzere tasarlandı. Nihayetinde fizik *yapan* insandır, felsefe *yapan* insandır:

⁷⁴ Austin'in pozisyonu gündelik dilin yanındadır. Gündelik dilde araştırılması gereken çok sayıda kelime bulunmasının sebebi kaos değildir! mevcut düzenin çok sayıda kelimenin kullanımını *gerekli* kılmasıdır. Felsefede merkezi kavramların bu gerekliliği görmezden gelme girişimi oldukları dahi iddia edilebilir. 'Özgürlük', 'sorumluluk', 'irade' gibi önemli ve gerekli kelimeleri, felsefe de yeterli ilgiyi görmemiş diğerkelimelerden statü olarak üste yerleştirmek ve söylemi bu tip temel kavramlarla organize etmek, insanların dilin kelimelerine duydukları ihtiyacı görmezden gelmektir.

eğer felsefi söylemi fiziksel yasallıkta türetmek/oluşturmak istersek zorunlu olarak insani eylemin olanağını dışlayan -solipsizm, şüphecilik vb.- sonuçlara varırız.

Betimlemeye çalıştığımız Austinci yaklaşımın kapsamı ve felsefe için taşıdığı değerin ardından Austin'in Linguistik Fenomenoloji araştırmasına dair sunduğu koşullara geçebiliriz. Yani yeni bilimin olanağını oluşturan kurallar.

1.1.1. Veri olarak Gündelik Dil

Austin'in felsefeye olan negatif ilgisini ilk bölümümüzde ele aldık. Austin için filozoflar gündelik dilin tuzaklarına kapılan ve söylemlerinde ciddi olmayan dil kullanımlarına yer verdiklerinden birçok hataya düşmüşlerdir. Bu hatalardan arınmaya ve felsefenin ele aldığı kimi konuların yeni bir yöntem yardımı ile incelenmesine ihtiyaç duyulduğu görüşündedir. Ele almak istediğimiz fenomen için felsefe tarihine başvurmamıza gerek kalmadan hareket edeceğimiz zemin gündelik dil olacaktır. Bu sayede tekrarlayan ve skolastik bir saplantıda karakterini bulan felsefi tavırdan uzak kalınabilir.

Austin Gündelik dili hiçbir şekilde nihai bir kavrayışı ya da kendinin anlaşılması ile 'hakikate' ulaşılabilceği yegâne dil olarak ele almamaktadır. Felsefeye ve filozofa yönelik geliştirdiği bilgide kesinlik saplantısının kendi yaklaşımında yeri yoktur. Bu sebeple dilde *Nihai Söz* arayışının yerinde olmadığı konusunda bizleri uyarır. Bunun sebebi onun için açıktır. Dil birçok insan neslinden miras kalmış deneyim ve kavrayışın taşıyıcısıdır. Özellikle pratik konularda çok sayıda ve zengin kelime haznesini barındırır. İnsanlık tarihinde vuku bulan pek çok zor konuda sınanarak önerilmiş ve insani ihtiyaçları karşılayan bu kelimelerin keyfi ve rastgele olduğunu iddia etmek olanaklılıklar listesine alınamaz. Yine de dilde bulunan her türden hurafe, hata ve fantezilerle karşılaşılır. Bu fantezi ve hurafeler bazen hayatta kalma testinden geçerler. Ancak Austin sıkı bir araştırma sonucunda bunları fark etmenin mümkün olduğunu düşünür. Sonuçta insanlık dilin geliştiği, biçimlendiği, olgunlaştığı her dönemde mikroskoplar ve teleskoplarla ya da sosyal bilimlerin korelasyonlar sonucu önerdiği terimlerle beslenmemiştir. Dolayısı ile

dil ilke olarak her yerde tamamlanabilir ve geliştirilebilirdir. Kısaca Austin gündelik dili *İlk Söz* olarak ele almaktadır(Austin, 1979, s. 185).⁷⁵

Austin dile teorik bir perspektiften bakılmasına son derece karşıdır. Felsefi teorilerin ve dile dair araştırmada ‘dilin neliği’ ya da ‘mantıksal yapısı’ gibi konuların bir an için susturulması gerektiğini hem savunur hem de bizleri uyarır. Bir süreliğine her söylenenin ‘doğru’ olup olmadığını değil; söylerken neler yapmakta olduğumuza, hangi dilsel olanaklara sahip olduğumuza ve elbette dilin mahir görülebileceği alanlarda nasıl bir tablo çizdiğine odaklanmamızı ister. *İlk Söz* olmak araştırılacak alana dair dilsel zenginliğin yarattığı kavrayış olanaklarının açığa çıkartılabileceği yegâne kaynak olmaktır. Austin bu kaynağın ‘taş devri metafiziğinden’ çok daha fazlasını vaat ettiğinde ısrarcıdır.

Birincisi, kelimeler bizim araçlarımızdır ve en azından temiz araçlar kullanmalıyız: Neyi kastettiğimizi ve neyi kastetmediğimizi bilmeli ve dilin bize kurduğu tuzaklara karşı kendimizi hazır tutmalıyız. İkinci olarak, sözcükler (kendi küçük köşeleri dışında) gerçekler ya da şeyler değildir: Bu nedenle onları dünyadan ayırmamız, ondan ayrı ve ona karşı tutmamız gerekir ki yetersizliklerini ve keyfiliklerini fark edebilelim ve dünyaya at gözlükleri olmadan yeniden bakabilelim. Üçüncüsü ve daha umut verici bir şekilde, ortak sözcük dağarcığımız, nesiller boyunca insanların çizmeye değer buldukları tüm ayrımları ve işaretlemeye değer buldukları bağlantıları bünyesinde barındırır: bunlar kuşkusuz daha fazla sayıda, daha sağlam olacaktır, çünkü en uygun olanın hayatta kalmasına ilişkin uzun sınava dayandılar ve en azından sıradan ve makul ölçüde pratik tüm konularda, sizin veya benim - en çok tercih edilen alternatif yöntem olarak- bir öğleden sonra koltuklarımızda düşünebileceğimizden daha inceliklidir(Austin, 1979, s. 182).

Austin açısından dil araştırmak istediğimiz konulara *içkindir*. İçkinlik Austin’in savladığı bir iddia değildir. Ancak söyleminden çıkarsanabilir. Dil felsefesinin temel, ancak sahte/sözde problemlerinden biri dil ve dünya ilişkisinin nasıl kurulacağıdır. Austin bu

⁷⁵ Orijinallik elbette önerilen sonuçların mahiyetine de etki etmektedir. Austin gündelik dili, belirli bir kültürde ve dil grubunda ‘işteş’ olarak gerçekleştirdiği bir süreklilik, bir organizma olarak görmektedir diyebiliriz. O, dil hakkında konuşurken, evreler halinde gelişen bir evrim sürecine her daim vurgu yapmaktadır. Dil kavranan ve düzen *verilen, verilmesi gereken* bir şey değildir. Dil, biz dil kullanıcılarının ortak yaşantısından, düşüncelerimizden, uyuşumlarımızdan ve uzlaşımlarımızdan beslenen bir organizmadır. Müdahil olunabilir, ancak bir bütün olarak kavrama yoluyla, yani teorik bir bilgi iddiası ile değil, keşfederek, yeni kavrayışlar önererek, tartışarak, uyuşarak gelişen ve değişen, aynı zamanda olgunlaşan bir organizmadır. Her nesil için İlk Söz ve hiçbir nesil için Son sözdür! Linguistik Fenomenolojide amaç, olanı olduğu haliyle bırakmak değildir! Olanı olduğu haliyle anladıktan sonra, olanın gelişimine katkı sunmaktır. Uyuşumları, uzlaşımın eşliğinde geliştirmektir.

konu hakkında bir şey söylemez. Ancak yukarıda da alıntıladığımız pasajda “Bu nedenle onları dünyadan ayırmamız, ondan ayrı ve ona karşı tutmamız gerekir ki yetersizliklerini ve keyfiliklerini fark edebilelim ve dünyaya at gözlükleri olmadan yeniden bakabilelim.” Demektedir. Burada açıktır ki Austin, gündelik dilin gerçeklik ile ilişkisine dair yaklaşımı söylemine yansıtmaktadır. Bir dil filozofunun genellikle ‘dili’ felsefi açıdan incelediği ön yargısına sahibizdir. Ancak Austin’in üzerine düşündüğü şey gerçekliktir. Gerçeklik ile gerçeklik hakkında konuşmalarımız tabiri caiz ise ‘yapışık’tır. Bu sebeple onları ayırmamız gerekir. Bu felsefi düşünümün birinci bölümde çizdiğimiz biçiminin tam tersi bir yaklaşımı getirir. Çünkü felsefe de kelime ya da kavram ile gösterdiği/temsili ettiği ‘obje’ arasındaki ilişkiyi kurmak esastır. Yani ilkin bu ikisi ayrı kabul edilir, ardından ilişkisi sergilenir. Buradaki kabul, iki varlık alanını bir dikotomi oluşturacak şekilde farklı varlık alanları olarak görmekle eşdeğerdir. İlk bölümümüzde bunu duyumsama ile kavram arasındaki ilişkinin inşa edilme süreçlerine dair söylemimizde dile getirdik. Burada önemli olan tümelin varlığının net şekilde reddedildiğinde dil ve dünya arasında bir uçurumun da dolaylı olarak reddedildiği *fikridir*. Austin bir ilişki kurmaktan değil, düşünerek ve hatta zorlayarak, birbiri ile ilişkilendirilmiş iki şeyi ayırmaktan ve onları ayrı tutmaktan söz eder.⁷⁶ Nitekim gündelik dil her halükârda hem gündelik hem de fikri çalışmalarda, kendisinden *başladığımız* ve yükseldiğimiz/geliştirdiğimiz dildir. Dile dair konuşurken, dilin hakkında olduğu dünyayı ve dili kullanan insan(lar)ı görmezden gelmemeliyiz, daha doğru bir ifade ile söylemimizde ya da araştırmamızda gizlememeliyiz.

Etik, estetik, politik vb. -pratik- konularda olaylar, olgular ve/veya söylemler her daim gündelik dilde yaşanır. Bir şeyi isimlendirdiğimizde bunu teorik ya da dil-dışı ya da ‘ideal’ bir dil içinde yapmayız.⁷⁷ Yıldızlı gökyüzünü araştırdığımızda, romantik bir ilişki

⁷⁶ Konu ilerleyen bölümlerde daha derinlikli olarak ele alınacaktır.

⁷⁷ Bir fikrin ya da ideanın ya da terimin vd. aktarımında esas belirleyici olan gündelik dildir. Heidegger’in ‘Dasein’ kavramını felsefe tarihi içinden yorumlayarak anlamaya çalışsak da ancak ve ancak Almanca’nın kurallarına ve olanaklarına göre kurulmuş bir kelime olduğunu görmezden gelemez. Gündelik dilde bir fikri gündeme getirmenin yanında, gündelik dilin bu fikri zuhura gelmesinin etkenlerinden/oldurucularından biri olduğunu kavramak elzemdir. Varlığın örtüsünü ancak onun evinde kaldırıabiliriz. Nitekim olanaklı diller sayısınca olanaklı ‘varlık’lar yoktur. Felsefenin eğilimini belirleyen yönelimlerden biri de bu fundamental ontolojik *telostur*. Ancak Austinci hedef açısından, bilim ve gündelik dilin belirleyiciliğinin farkındalığına geldiğimizde ise varlığın dil ve dasein ile ilişkisini ciddi olmayan - metaforik- ifadelerle ‘döngüsel söylencelere’ tabi tutarak sanatsal yaratıma yaklaştırmayı aydınlatamayız.

yaşadığımızda ya da birisine bir şeyi bildiğimizi söylediğimizde dilimizin sağladığı olanakları kullanırız. Filozoflar da bundan münezzeh değildir. Descartes şöminesinin başına geçip meditasyon yaparken Fransızca yazmaktaydı ve birilerinin okuması için yazmaktaydı. Meditasyonu onu Fransızcanın olanaklarını kullanmadığı⁷⁸ bir evrenden konuşma olanağını kullanamazdı ya da hakikatle arasındaki perde kalkmamaktaydı. Descartes ne yaptıysa dil içerisinde yaptı, dilin sağladığı olanaklar dahilinde yaptı. Biz burada dilsel olanaklarının geliştirilemeyeceğini iddia etmemekteyiz. Ancak olanağın geliştirilebildiğini söylemek ile olanağın ‘belirli kurallarca’ değiştirilerek ‘idealleştirilebileceğini’ söylemek farklıdır. Gerçekte insanın yaşadığı her olayda, durumda ve düşüncede dil bu gelişme sürecinin *bütüne*⁷⁹ dahildir. Her türlü tartışma, uzlaşma ya da düşünme gündelik dilde gerçekleşmektedir. Bazı teknik terimler belirli uzlaşım alanlarında kullanılsa da bu terimler gündelik dilde izah edilir ve yine gündelik dilde konumlandırılır. Bu açıdan ‘epistemoloji’ dahi pratik bir konudur. Çünkü bir şeyi bildiğimi söylediğim her defasında belirli bir dili kullanıyoruz. ‘Biliyorum’ dediğimde bu dildeki bilmeye yönelik uyları takip ediyoruz.

Elbette biz insanlar dilimizi her daim ciddi bir biçimde kullanmayız. Çoğu durumda meramımızı anlatmak için dilimize özen göstermeyiz ya da alternatif teşkil ettiğini zannettiğimiz kelimeleri birbirinin yerine kullanırız. Bir dili iyi konuşmak çoğu zaman bu tip kullanımların farkında olmak ve dikkatli olmayı gerektirir. Austin için dilin özensiz kullanımı sanıldığı kadar sık olan bir durum değildir. Aynı vakıa hakkında kısa bir konuşmanın/tartışmanın ardından, olgulara dair olan kelimelerin hiç de düzensiz ifade edilmediklerinin farkına varırız. Sorun çoğu zaman durumun biraz farklı hayal edilmesinden kaynaklanır. Ele alınan bir durumda ne kadar ayrıntılı bir şekilde ve özellikle durumu arka planını hayal edilirse durumlar hakkında neler söylememiz gerektiğine yönelik anlaşmazlıklarımız azalır. Hangi kelimenin nerede nasıl kullanılacağı konusunda hemfikir olunabilir. Tam tersi durumlar da yani anlaşılamama durumları da söz konusudur.⁸⁰ Uzun tartışmalar sonucu aynı fikirde bir araya gelemediğimiz durumlar da

⁷⁸ Ya da başka bir dil. Bunun bir önemi yoktur.

⁷⁹ Geliştiren insan, kendisinin aydınlatılması için gelişime kapı açan dünya ve geliştirilen olarak dil’in birlikteliğini sağlayan bütünlük.

⁸⁰ Örneğin akıl ve us. Gündelik dildeki kullanımları bizlerin bu iki kelimeyi birbirinden farklı anlamlarda kullanmamızın anahtarını elinde bulunduruyor olabilir.

olabilir. Austin gündelik dilde bu tip durumlara izin verilmesi ve araştırılmasının daha heyecan verici olduğunu düşünür. Kullanımlar uyuşmuyor ise benim ‘x’ kullandığım yerde siz ‘y’ kullanıyorsunuz ya da daha büyük olasılık ve daha ilgi çekici şekilde kavramsal sistemlerimiz bu kelimelerin farklılık nedenlerini farklı iki yapılanma sonucu desteklemiyordur. İyi bir gündelik dil araştırmasında böyle bir sonuç büyük ölçüde tutarlı ve işe yarar bir ayrımı gösterir: Neden aynı fikirde olunmadığı bulunabilir: Durum iki farklı şekilde yapılandırılabilirdi(Austin, 1979, s. 183).

Gündelik dile dair getirilebilecek bir diğer eleştiri de mecazi dile ‘ev sahipliği’ yapmasıdır. Lafzi ve ciddi bir araştırmanın mecazi kullanımların ‘cirit attığı’ gündelik dilde gerçekleşmesinin imkân olmadığına inanılır. Bu sebeple onu ideal ve nesne merkezli bir dil haline getirmeliyizdir. Bu konuyu birinci bölümümüzde yeterince ele aldık. Gerçekte bu eleştiriden hareket edildiğinde elimizde mecaz kullanımından başka bir olanak kalmıyor gibidir. Austin’e göre gündelik konuşma olgu ve olay merkezli bir eksene sahiptir. Bilimsel araştırmanın ciddi bir dille yapılması son derece önemli olmakla beraber mecazi dile dair bir farkındalıkla bu tip hatalara düşmeyebiliriz(Austin, 2009). O yüzde bir şair gibi ya da hakikati kavrayan bir filozofun onu anlatmak için bilinçsizce kavramlarını mecazlar vasıtasıyla yapılandırması durumundan kendimizi koruyabilir ve çağdaş birçok filozofun yakalandığı hastalıklardan kendimizi koruyabiliriz.

Bütün bu sıkıntılarına rağmen gündelik dil, dünya hakkında konuşabileceğimiz tek fiili ve gerçek dilimizdir. Austin araştırmasına hiçbir ‘idealleştirilmiş’ dili ya da felsefi kavramı katmak istemez. Bu açıdan bağımsız bir düşünürdür. Ele alınacak fenomenlere dair uygun bir araştırma bir filozof silsilesinin kavramlarını takip ederek değil, gündelik dilin olanaklarının araştırılması ile başlamalıdır. Filozofların yaptıkları hatalardan kurtulmanın ilk basamağı fenomene dair gündelik dilin sunduğu olanakları oldukları haliyle kavramaktır. Bu açıdan gündelik dil Linguistik Fenomenoloji için bir ‘veri’ kaynağıdır. Ancak şu hususta dikkatli olunmalıdır: dil bir ‘veri’ kaynağıdır, verinin kendisi değildir. Her an yepyeni olgularla yeni kelimelerle tarihsel sorunlarla yenilenen canlı organik bir yapıdır.

Austin araştırmasında gündelik dilin verilerinden kaynağın insani eylemi açığa çıkartan doğasına doğru bir araştırmaya girişmektedir. Linguistik olan bu ‘veri’ dilbilimin kurallarını fenomene uygulama gibi basit bir varsayımla ele alınmamalıdır. Dilbilimsel veriler de bizlere gündelik dile dair çok az bilgi sunmaktadır. Linguistik Fenomenoloji’de gündelik dile dair bir araştırma bir keşif bilinci ile hareket edilmesi gerekmektedir. Austin dilbilimci ile filozofun gündelik dilin zenginliğini ıskaladığını her fırsatta dile getirir. Ona göre gündelik dil içkin olduğu fenomeni aydınlatmak için çok değerli fırsatları kendisinde saklamaktadır. Gündelik dilin sakladığı şeyler uylaşımlardır. Gündelik konuşmamızda *örtük* ve *açık* uylaşımlarımız vardır. Bu uylaşımalar dünya ve/veya diğer insanlar hakkında hatta kendimiz hakkında *konusurken* kullandığımız yapıların ve olanakların bütünü oluştururlar. Dilbilimciler açık uylaşımlarımızın kurallılıkları ile belirli bir tarzda ilgilenirler. Ancak dil, hem bu açık uylaşımaların neden oldukları formda vücuda geldiklerini hem de açıkça dile getirilmeseler ya da bilinçsizce kullanılsalar da araştırılabilecek olan örtük uylaşımaların bulunduğu bir yapıdır.

Linguistik fenomenoloji bu açıdan bir keşif süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki keşif sürecinin hangi prosedürlerle yürütülmesi gerekir? Yani bilimsellik kıstasları ve bu kıstasların uygulanması için önerilen prosedürler nelerdir? ‘Veri’, ‘araştırmacı’ ve ‘bulgular’; bulguların yorumlanması ve teorilerin geliştirilmesi süreçlerine kısaca bakalım.

1.1.2. Austinci Bilimsellik Kıstasları: Uylaşımalar Üzerine Uzlaşımın Olanığı

Ama şunu söylemeyi ele aldığımız konuya borçluyum, bu konu bana felsefenin çok sık şekilde düşünüldüğü, yapıldığı ve çoraklaştırıldığı şeyi - keşfetmenin eğlencesini, işbirliğinin hazzını ve uzlaşmaya ulaşmanın tatminini uzun zamandır sağlamaktadır(Austin, 1979, s. 175).

İlk bölümümüzde Austin’in felsefeye yönelik eleştirilerini üç madde altında ele almıştık. Bunlardan ilki filozofun kesinliğe yönelik saplantılı yaklaşımı; ikincisi olgulara yönelik son derece kısır olan ve yeterli çalışılmamış örneklem/olgu sunumları; son olarak da ele aldığı konuyu çok az sayıda ve aşırı genelleştirilmiş, dolayısı ile aşırı basitleştirilmiş kavramlarla söylemlendirmesidir. Bu üç negatif eleştiri ele alındığında filozofun hakkında konuştuğu fenomene dair söyleminin dayanaksız sahte varlıklar olarak

‘tümelleştirilmiş’ kelimelerin metafor ve kişileştirmelerle sistemleştirilmiş bir söylence olduğu eleştirisini/teşhisini sunmuştuk. Gerek sahte varlıkların kabulü ve bu varlıkların kavranışına dair zihin yetileri ve varlık alanlarına ihtiyaç duyan filozofun, varlığın bütünlüğünü bilgisel bir kavrayışta insani bilişselliğin olanağı olarak sunma çabası ile felsefe tarihindeki dikotomilere bağlı kaldığını ifade etmiştik. Dolayısı ile filozofun idealleştirilmiş bir dil araştırması bağlamında okunabileceğinin ve ürettiği söylemin filozof olmayanlar tarafından anlaşılabilir olmayan sistemler ürettiğini ve nihayetinde başarısız olarak görülebileceğini söyleyebiliriz. İdeal dil, ideal nesne ve ideal zihin yaklaşımının fenomeni aydınlatmada başarı sağlayamayacağını, aslında bu yaklaşımın ancak insani olmayan bir bilişsellik iddiası ile kavranabileceğini, dolayısı ile bilimselliğe oturtulamayacağını, insan bilişselliğinin sınırlarını aşma -ya da en azından sınır konumunda bulunma- girişimi olduğunu dile getirmiştik. Şimdi Austin’in aynı fenomenleri, pozitif olarak nitelendirdiği, bir yaklaşımla nasıl çalışılması gerektiğine yönelik kıstaslarını ele alacağız.

Austin’in pozitif yaklaşımı filozofa yönelttiği negatif tutumlardan kaçınmasında görülebilir. Bunlar fenomeni aydınlatma yolunda bir dizi uyarı olarak okunabilir. İlk filozof saplantı teşhisi minvalinde psikolojik bir hasta değildir. Yalnızca kendi saplantılı bakış açısını fenomene dayatma tehlikesi bulunan bir insandır. Bu açıdan araştırmacı kendisini bu tehlikeden korumalı ve inceleyeceği konuyu bir grup çalışması ile gerçekleştirmelidir. İkinci uyarı acele etmeden olabilecek en geniş ölçüde verilerin listesi çıkartılmalı, olgular üzerine son derece titiz çalışılmalı ve en geniş ölçüde örneklem alanı oluşturulmalıdır. Son olarak yeterli sayıda veriye ulaşıldığında dahi gereğinden fazla ve aşırı genelleştirmelerden kaçınılmalıdır.

Austin’in araştırmada temkinli ve titiz bir çalışmanın sonunda elde edilecek keşiflerin insana sağladığı keyif, birlikte yapılan işten duyulan haz ve nihayet uzlaşımın gerçekleşmesi ile gelen tatmin duygusuyla taçlandığını bildirir. Bu noktada kendisini duygulardan, eğlenceden ve arzulardan sıyrın filozoflardan⁸¹ bir kez daha ayırmaktadır.

⁸¹Her ne kadar felsefenin asli sorularından biri olmasa da filozof ve filozof olmayan arasındaki ilişki son derece önemlidir. Filozofun idealleşmiş düşüncelerinin gerçek yaşama nasıl uygulanacağı, filozof olmayanlara kendi problemlerini nasıl ileteceği ve filozofun ‘belirlediği’ kriterlerin nasıl hayata geçirileceği

Bu duygular onu ciddi bir çalışma sergilemekten alıkoymayacağı gibi çalışma biçimi olarak son derece sosyal ve arzulu bir insan profili çizer. Birlikte çalışmak yalnızca duyguların değil, keşfin de olanağını sağlamaktadır. Çünkü inceleme araştırmacıların da kullandığı dilin uylaşımlarını açığa çıkartmayı hedeflediğinden her daim birlikte çalışmayı bir gereklilik olarak sunar. Birlikte çalışmanın gerekliliğinin asıl sebebi gündelik dilin araştırmacılar arasındaki uzlaşım zemini sağlayan yegâne ortaklık olmasıdır. Verinin kaynağı olan gündelik dil insanların uylaştığı bir zemindir ve verilerin analizinde bu uylaşımları keşfetmek uzlaşmayı hem gerektirmekte hem de temel sağlamaktadır. Kısacası disiplinler arası bir çalışmadan ziyade öncelikle disiplin içi bir uzmanlaşmayı kastettiğimizi belirtmeliyiz. Elbette Austin'in tarif ettiği anlamda bir Linguistik Fenomenolog ile karşılaşmak şu an için mümkün görünmemekle birlikte, uylaşım ve uzlaşımın imkânı, Austin açısından, gündelik dilde sağlanmaktadır.

Birlikte çalışma ve uzlaşım arayışı araştırmanın kimi tehlikelerden korunması için de önemlidir. İlkın biz insanlar kendi teorik varsayımlarımızı, felsefi yaklaşımlarımızı, fenomene dair kişisel tecrübelerimizi ve elbette hatalarımızı araştırmaya bilinçsizce katabiliriz. Diğer katılımcı araştırmacılar bu noktalarda hem bizleri uyarabilir hem de 'siyah kuğuyu' gösterebilir. İkinci olarak farklı perspektiflerin duruma bakışı hem uzlaşım için hem de katılımcılar için bir şanstır. Böylece farklı bakış açıları kazanabilir, kendi eksikliklerimizi giderebiliriz. Son olarak, daha önce de değindiğimiz gibi, veride iki farklı olanağın farkına varabiliriz. Böylece yalnızca düzeni ya da düzensizliği değil, daha garip bir keşfe, bir durumun birden farklı şekilde kavranmakta olduğu durumların varlığına dair kavrayışa/farkındalığa ulaşabiliriz. Austin bu durumu bir atom çekirdeğinin

Platon ve Sokrates'ten beri filozofun aklındaki sorunlardan biridir. Felsefi bir yaşam tavrının/tarzının ya da tutumunun bir erek olarak benimsetilmesinin yanında filozofun toplum içindeki rolü, özellikle politik felsefede su yüzüne çıkmaktadır(bknz. Küçük, 2019). Toplumu uyarmak amacıyla bir 'at sineği' rolünü üstlenen Sokrates'ten(Platon, 2008, s. 72); bir sinek-şişesine sıkışmış sineğe çıkış yolunu gösteren Wittgenstein'a kadar(bknz. Yücel & Yılmaz, 2022) felsefi yaklaşım, kimi karşıt tutumlar olsa da insani bilişsellğin arzular ve tutkularından uzak bir düşünsel yaşam biçimi ile karakterize olmuştur. Nitekim filozof olmayanla ilişkinin kurulabilmesi için öncelikle arada bir uçurum olduğunu kabul etmemiz gerekir. Austin bu uçurumun ortadan kaldırılmasına bu noktada da öncülük etmektedir. Filozof, Austin'in karakterinde de normalleşir. Filozof ve filozof olmayan arasındaki uçurum, felsefe için -alınabilecek iki anlamda da- *yaşamsal* bir dikotomiye bina etmektedir.

etrafında tersine dönen bir elektronun keşfine benzetir. Fizik için *beklenilmeyen* ancak büyük bir keşfe benzetmektedir(Austin, 1979, s. 184).

Başka bir açıdan birlikte çalışma tecrübesi, bilimsel bilginin bir şartı olan ‘diğer bilim adamlarınca onaylanma’ sürecini de hızlandırmaktadır. Böylece kendi bakış açılarımızı aşırı genelleştirilmiş ve tutarlı hale getirilmiş söylemlere dönüştürmek yerine adım adım sürdürebileceğimiz bir sürece girmiş oluruz. Her keşif bir grup tarafından sınanmış ve yeni tip sınanmalara açık hale getirilir. İçten dışa doğru ve/veya özel konulardan daha genel konulara geçerken bir emniyet görevi görmektedir.

Olgu ve örneklem seçimi konusunda ise son derece titiz davranılmalı acelecilikten korunulmalıdır. Bir microglot⁸² gibi en ince ayrıntısına kadar her olasılığı denemek elzemdir. Sabır titizlik ve keskin bir zekâ ile geniş bir hayal gücü ve birkaç teknik yardımıyla gündelik dilin insani eylemde etkinliğini ve sunduğu olanakları bilimsel bir araştırmaya tabi tutabiliriz.

Bütün bu uyarılardan sonra bilimsellik kıstaslarına dair net birkaç söz söylenebilir. Austin için diğer bilimlerde olan ancak felsefede olmayan şey ‘veri üzerine uzlaş’ıdır. Bilim adamları neyin üzerine çalıştığını bilirler ve nasıl çalışacağını organize etme imkanına sahiptirler. Fenomenin nasıl ele alınması gerektiğini, hangi deneylerin uygulanacağını ve dar alanda hangi girdilerin korelasyonunu araştıracaklarını belirlerler. Araştırmalarını amaçları doğrultusunda *kısıtladıkları* bir alana uygularlar. Alan hakkındaki diğer disiplinlerdeki çalışmaları gözden geçirirler. İnceledikleri fenomene etki eden temel bileşenleri bu bileşenler arasındaki ilişkiyi titiz bir şekilde analiz ederler. Austin Linguistik fenomenoloji için bu bilimsellik kıstaslarını karşılayacak ve fenomenine genel amaç olarak insanın eylemliğine uygulayabileceği prosedürler belirlemiştir(Birken-Bertsch, 2014, ss. 92-94).

⁸² Kelime Austin’e aittir. ‘-glot’ belirli bir sayıda dil bilen alama veren bir son ektir. Microglot bir dilin son derece ince ayrımlarına haiz olacak şekilde bilme durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır.

Austin'in sunduğu prosedürler Linguistik Fenomenolojiyi bir bilim olabilmesi ve hatalardan sakınabilmesi için büyük bir projeye dönüştürür. Yöntem olması açısından uygulanması son derece detaylı bir süreci betimlemektedir. Kısıtlandırılmış çerçevesi iyi çizilmiş alanlardan araştırma başlatır. İnsani eyleme dair araştırmayı adım adım ilerletildiği uzun erimli bir sürece dönüştürür. Prosedürler, zihnin bir defada kavrayamayacağı fenomenin yapısı parça parça araştırılarak; verimli bir bilişsellik sürecini etkinleştirme girişiminin kuralları olarak ele alınmalıdır. Yani Austin felsefeden ayırmak istediği konuları teker teker seçmeyi ve üzerine çalışmayı önermektedir. Yalnızca önermekle kalmaz aynı zamanda kendisi de öğrencileri ile uygular. Sonuç olarak, felsefe tarihinde yöntemi pek karşılık görmese de yönteminin sonuçları son derece etkili olmuştur. Austin'in -ve çalışma arkadaşlarının- uylaşmaları açığa çıkarmaya çalıştığı prosedürlerini ve uzlaşımalarını izlemeye geçebiliriz.

1.2. Prosedürler

Prosedürler Linguistik Fenomenoloji'nin veri kaynağı olan gündelik dile doğru ve düzgün olarak uygulanmasını sağlayan bir dizi uygulamayı listeler. Ancak Linguistik Fenomenoloji bu prosedürlere indirgenemez. Prosedürler fenomenin gündelik dilde kavrandığı biçimin, daha doğru bir ifade ile dilin fenomenden bahsedebilme potansiyellerinin, yani fenomene dair uylaşımların belirli kurallarla açığa çıkartılması için tasarlanmıştır. Ancak bu aydınlatma yalnızca gündelik dilin uylaşımlarını keşfetmek için yapılmamaktadır. Aynı zamanda fenomene dair uygun olmayan bir kavrayışın değiştirilmesini de amaçlar. Değişim gündelik dildeki kelimelerimizin anlamları ile oynamakla değil, yeni terimler yeni kelimeler önerilmesi ile gerçekleşecektir. Kısaca prosedürler yalnızca bir dil betimi değil, dilin işlevini ve insani eylemi daha uygun şekilde kavra(t)mayı hedeflemektedir. Elbette yeni kelime önerilecek bir alanın, en genel ifade ile eylemlilik düşüncesinin yeniden kavranışının, *İlk Söz*'e dayanması gerekmektedir. Ancak İlk Söz'ün suistimal edilmemesi elzemdir. Prosedürlerin korumaya çalıştığı ya da saygı duyduğu şey dili olduğu haliyle kavrama imkanıdır. Eğer sınırlandırdığımız belirli bir alanda dilin uylaşımsal kurallarını kavrayabilirsek, bu uylaşımlarda fenomene uygun olmayan, sorun yaratan noktalara müdahalede bulunabiliriz.

1.2.1. Analizin Prototip İfadesi

Linguistik fenomenolojiyi diğer bilim dallarından ayıran ve müstakil bir bilim olma hedefine yönlendiren nesnesinin *prototipi* ya da felsefi araştırmasının yöneldiği temel formu şudur: ‘hangi koşullarda ne söylemeliyiz’⁸³ (Austin, 1979, s. 129). Genel itibari ile bu prototip araştırmanın seyrini belirler. İlk yalnızca söylenenlere ya da söyleme bakmak ya da bunları belirli bir alanda almak sözcelemlerdeki merakımızı aydınlatamaz. Cümlelerimiz ancak belirli koşullar altında dile getirildiklerinde belirli anlamlar kazanır. Kısaca dil belirli koşullarda anlaşılacak şekilde olgunlaşmıştır. Gündelik dil kullanımında hem konuşan hem de dinleyen sözün geçtiği koşulların farkındadır. Elbette burada koşul kelimesi mantıksal bir terim değildir. Koşul konuşulan ortamı, içinde bulunulan durumu, yapılmakta olan eylem ya da etkinliği, yaşamakta olduğumuz olayı vs. bütün *dünyevi*⁸⁴ ortamın cümleye etkisi olarak görülebilir. Kısaca bir kelime ya da cümlenin bir anlama sahip olduğu yer, dile getirildiği yer görmezden gelinmemelidir. Eğer bir kelimenin anlamını dile getirildiği koşuldan ayırırsak, onun anlamını bir sözde nesneye bağlamak zorunda kalırız. Özel isimlere uyguladığımız gündelik bir dil pratiğini özel isim olarak görülemeyecek kelime türlerine yüklemiş oluruz. Örneğin ‘nedensellik’ kelimesi böyledir. Duyumsanan nesnenin adı değilse, başka ‘özel’ tür bir nesnenin adı olmalıdır. ‘Su 100 derecede kaynar’ cümlesi/önermesi yalnızca fiziksel alana göndermede bulunan bir cümle değildir. Bu cümle konuşan ve dinleyen arasında belirli uylaşımlar neticesinde anlamlı görülebilir. Lakin bu uylaşımlar koşulları da barındırır. En azından şu an yaşamakta olduğumuz gezegende ve deniz seviyesinde, - 1 atm basınç altında- ve saf su olmalıdır. Bu cümle hakkında konuşanların koşullar hakkındaki yetersiz bilgisi cümlenin sanki *her koşulda doğru* olacağı sanrısını

⁸³ ‘What we should say when’. Gündelik dil araştırmasında kullanılacak olan bu model, aynı zamanda dil-dünya-düşünme birliğinin fenomenin araştırmasındaki ilk örneğini temsil etmektedir. Ancak sunulan prototip yapı, felsefede ele aldığımız idea ya da formlara benzememektedir. ‘Nelik’ sorusundan ziyade bir yapının temel bileşenlerinin bir bütünlük içerisinde araştırılmasını ve konuşma eyleminin temel formunu sunmaktadır. Prototip bir soru formu değil, bir inceleme şablonudur.

⁸⁴ Her kelime kendi karşıt çifti ile anlam kazanmamaktadır. Bu sebeple belirli alışkanlıklardan kurtulmak önemlidir. Uhrevi bir koşul olduğu gibi bir iddiaya sahip değiliz. Austin’de ruhsal bir tözle ilişkilendirilebilecek herhangi bir düşünce içeriği/nesnesine gönderimle karşılaşmamaktayız. Şu noktayı çok iyi kavramak gerekir. Austin bilimsel bir yaklaşımın ‘araştırılabilir’ veriden hareket etmesi gerektiğine inanmaktadır. Aklın ve doğanın yasaları gibi iki farklı yasalılık alanı Austin’de söz konusu değildir.

yaratabilir.⁸⁵ Aynı cümlenin ilk okulda bir öğretmen tarafından söylenilmesi ile üniversitede bir öğrencinin sınav kağıdındaki ‘bildiğiniz evrensel bir doğruyu yazın’ sorusuna cevap olarak yazıldığını düşünerek bu ikisini karşılaştırabiliriz. Koşullar yalnızca fiziksel koşullar değildir. Cümlenin dillendirildiği koşullar da söz konusudur.

Koşullar yalnızca sıradan insanla ilgili değildir. Gündelik dil, tek gerçek ve temel dilimizdir. Klasik fiziğin felsefe de gerçekleştirdiği devrim neticesinde modern felsefenin ortaya çıkışını tarihsel⁸⁶ bağlamında ele alabilmekteyiz. Tarihsel olarak ters yönden baktığımızda ise klasik fizikte gerçekleşen devrimlerin/değişimlerin felsefi düşünceye etkisini/yansımasını, henüz bu teorik koşulları kavrayamadığımızdan dolayı felsefi söyleme entegre edememekteyiz. Söylem hep *bir şeylere* göre şekillenmektedir. Gündelik dilimizde, daha doğrusu dilimizin bizlere sunduğu söylem olanaklarında ‘koşul’ her daim gözetilir. Koşulların görmezden gelindiği her durumda da bedelini düşüncelerimiz ve söylemlerimiz öder. Koşulların görmezden gelindiği, ihmal edildiği her söylem her dilsel ifade ister bir kelime ister bir önerme olsun anlaşılabilir olanağını kaybeder. Bu şu demektir: Kelimeler tümel kavramlara, önermeler ise objelere ya da referanslara ‘koşutlanamaz’. Bir dikotomi bu tip bir koşullanma ile ideal bir dil yaratımının ile sonuçlanan koşulluluktur. Ancak dilin asli koşulu *dillendirildiği* koşullardır. Dolayısı ile anlam teorilerinin ya da teorileri koşul alan söylemlerin geçerlilikleri yoktur.

Prototipin ‘geçerlilik’ koşulu gündelik dil için hazırlanmış olmasıdır. Gündelik dilin ‘koşul’ koşulunu açığa çıkartmanın gerekliliğini ifade eder. Ancak yalnızca koşulluluk değil başka bileşenlerini de analiz etmemiz gerekir. Örneğin ‘biz’ zamiri ‘tüm insanlara’ karşılık gelecek şekilde kullanılmamaktadır. Biz zamiri, belirli bir dil kullanan insanlar için kullanılmaktadır. Ancak prototip, gündelik dilin mekanizmasını açığa çıkartmak için kurulduğundan farklı dillerde de araştırılabilir. Yani Türkçe ve İngilizcenin çalışma mekanizmasını aynı şekilde ele alamayız. Ancak bazı ortaklıklar tespit etme imkânımız

⁸⁵Böyle bir bildirimin her koşulda doğru olduğu sanrısını yaratabilecek başka bir koşulda ‘olgu betimlerinde’ sözcenin ya da bildirimin ‘bilinç’ sahibi olmayan bir özne ile kullanılmasıdır. Austin bu sorunu edimsöz eylemi ile ele alacaktır. Çünkü betimleme de -ya da bildirimde- insani edimin belirtik kılınması önemlidir.

⁸⁶ Minervanın baykuşu tarih kendisini tamamladığında kanatlarını açmaktadır. İnsani bilişsellikte gerçekleşen değişimleri geriye doğru yorumlamak ve bu yorumdan geleceğe ve şimdiye bakmak son derece olağandır.

vardır. Prototip, farklı dilleri Linguistik fenomenolojide araştırılması gerekenlerin bir bütün olarak ele alınması için tasarlanmıştır; dil teorisi ortaya koymak için değil.⁸⁷

Prototip ifadenin belki de en önemli kısmı ‘ne söylemeliyiz’ parçasıdır. ‘Ne söylemeliyiz’ ‘ne söylemek zorundayız’ anlamında kullanılmamıştır. ne bir zorunluluk yoktur ne de bir keyfilik belirtmektedir. Dilde konuşma olanaklarımız kısıtlanmıştır. Bu hem insanlık tarihinin bizlerce aktarılan kültürel ve bilişsel içeriğini nesillere nakletmesi hem de uyuşimsal birlikteliğimizi sağlaması açısından önemlidir. Her yerde her şeyi söylemeyiz ya da herhangi bir zamanda herhangi bir şeyi dillendirmeyiz. Dil, ortamına göre söylenecekler hakkında uyulaşım olanaklarını da içerir. Nerede neyi hangi yollarla söyleyebileceğimizi bilmekteyizdir. Hangi kelimenin hangi koşulda ve kişilere, hangi amaçlarla söylenebileceğine dair geniş bir biliş düzeyine sahibizdir. Uygun olmayan koşullarda ve uygun olmayan durumlarda uygun olmayan cümleler sözcelemek garip karşılanır. Dilin uyuşimsal örgütlenmesini suistimal ettiğimiz durumlarda, kendi bireysel hayallerimizde ürettiğimiz sahte varlıkları dayattığımızda, dil gerçekleştirmek için var edildiği görev(ler)ini yerine getiremez. Gündelik dili zorlayamayız ya da zorunluluk dayatamayız. Ancak belirli konularda uzlaşmak ve araştırmalar yapma olanağını da reddetmeyiz. Her daim dilin uyulaşım kurallarına sıkı sıkıya riayet etmemiz de gerekmemektedir. Bazen kelimeleri gevşek kullanırız ya da kelimeleri sanki eşanlamlıymış gibi birbirlerine alternatif olduğunu düşünürüz. Nerede ne zaman hangi koşullarda ve kiminle nasıl konuşulacağını bilmek dili iyi konuşmayı/yazmayı bilmekle mümkündür. Kelimelerin görevleri, cümlelerin anlamları belirli ölçülerde iyi çizilmiştir. Örneğin birisine sabretmesini söylediğimizde ya da tahammül etmesini söylediğimizde aynı şeyi mi söylemekteyiz? Bu iki kelimeyi bazen karıştırabilmekteyiz, ancak bu durum onların eş anlamlı oldukları anlamına gelmez. İki kelimenin de kullanımı konusunda belirli koşulların sağlanmış olması ve konuşanın bu koşullarda hangi kelimeyi seçerek kullanması gerektiğini öğrenmiş olması gerekir. Bu tip kelimelerin ayrımlarını çalıştıkça ve neden ayrımlara gerek duyulduğunu anladıkça, gündelik dilimizin insani ihtiyaçlar için

⁸⁷ Üçüncü bölümümüzde Söz Edimleri teorisinin kuramsallığını düşünme ve uzlaşım boyutunda ele alırken, prototipin düşünüm için taşıdığı değeri ele alacağız.

sunduğu ayrımları da öğrenir ve insanın eylemde bulunduğu durum koşul ve düşüncelerin dilde nasıl temsil edildiklerini kavramaya başlarız.

Linguistik fenomenoloji yalnızca filozofun ölümcül hatalarını araştırmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Ayrıca dilimizin gerçekleştirdiği işlevlerinden bazılarını da aydınlatmayı amaçlar. Dil bir bütün olarak kavranamaz, ancak dili kullanırken gerçekleştirdiğimiz edimleri aydınlayabiliriz. Nitekim dil, kullanıcısı yokken var olmayan bir şeydir. Dil onu kullanan insanlarla birlikte Dünya dahildir. Söz ve dünya dili kullanımımız sırasında bir bütündür. Austin'in de dediği gibi dünyaya dair kavrayışımızı keskinleştirmek amacıyla dilimize dair kavrayışımızı keskinleştirmeliyiz. Linguistik Fenomenoloji'de prototip ifade bunu planlı ve düzenli olarak gerçekleştirmemize imkân sağlar.

1.2.2. Alan Seçiminin Kural ve Koşulları

Prosedürlerden ilki öncelikle yöntemin uygulanacağı uygun bir alan seçmektir. Alan, veri toplamak için sınırlandırılmış dil kullanımının, bu veri ile analiz edilmeye başlanacağı konu sınırlarını belirler. Austin konu belirlerken iki temel noktayı göz önüne alır. Bunlardan ilki konunun daha önce filozoflar tarafından çalışılmamış bir alanı kapsaması ikincisi ise filozoflarca çalışılmış olan alana komşu olmasıdır. Örneğin “A Plea for Excuse” (Mazeretler için Bir Savunu) da Mazeret bildiren ifadelerin çalışılmasını tavsiye ederken; *Söylemek ve Yapmak*'ta Edimsellere⁸⁸ dair bir araştırma gerçekleştirir. Her ikisinde de felsefenin son derece üzerine düştüğü konulara komşu alanları çalışmıştır: mazeretlerin karşısında haklılandırmalar/gerekçelendirmeler⁸⁹ ve edimseller karşısında ise saptayıcılar söz konusudur. Bu tercihin sebebi karşıt alanın kavranış biçiminin gündelik dil açısından değerlendirilerek yeniden ele alırken teorik önyargılara düşmemektir. Tercihin hedefi karşıt alanda filozofların meydana getirdikleri tahribatı bertaraf ederek onların kavrayışlarının hatalarını göstermektir ve düzeltmektir. Genel

⁸⁸ Bir şey söylerken bir şey yapmakta olduğumuz sözcelemleri araştırmaktadır.

⁸⁹ ‘Justifications’

amaç ise eylem alanına daha uygun bir söylemin üretilmesine yönelik bir edimde bulunmaktır(Austin, 1979, ss. 177-178).

Peki alanın seçimi hedefleri açısından nasıl gerçekleştirilmelidir? Öncelikle Linguistik Fenomenoloji'nin ele aldığı genel konunun pratik alanlar olduğunu tekrar belirterek başlayalım. Gündelik dilin en mahir olduğu konu pratik konulardır. İçkinlik nosyonu ile değindiğimiz gibi dil etik, politik⁹⁰ ve epistemolojik konuların genel belirleyicisi konumundadır. Bu sebeple mazeretler konusu, etik başlığı altında sınıflandırılabileceğimiz ve felsefe tarihinde yüzyıllardır işlenmiş 'özgürlük' 'sorumluluk' gibi kelimelere komşu ancak bu kelimelere bağlılığı dolaylı olan birçok kelimeyi barındırmaktadır. Bunun yanında Austin, 'zaman' gibi bir konunun gündelik dil dilde araştırılmasının uygun olmadığı görüşündedir(Austin, 1979, s. 182). Bunun sebebi gündelik dilin zaman konusunda mahir olamayacağı, çünkü bu konuda pratik kavrayışların insani tecrübede yeterli düzeyde işlemediğini düşünür.

Etik alana dair araştırma daha önce de belirttiğimiz gibi içten dışa doğru gerçekleşir. Mazeretler konusu bir başlangıç noktası olacak ve hedefi olan etik problemlere ışık tutmak için kullanılacaktır. Ancak etik alana geçmeden önce yapılması gereken çok şey vardır. Austin etikte iyi ve kötüyü, haklı ve haksızlığı incelendiğini ancak bu konuların çoğunlukla davranış ve eylemlerle bağlantılı olduğunu düşünür. Dolayısı ile bu konunun hakkı ile ele alınmadan önce araştırılması gereken çok konu vardır. Bu bağlamda en önemlisi 'bir eylemde bulunmak' ya da 'bir şey yapmak' ifadelerinin ne anlama geldiğini ya da gelmediğini, nelerin bu kapsama alınıp alınamayacağını göz önünde bulundurmak gerektiğini söyler. Bu tip ifadeler üzerine bir ilgi yoğunlaşmasının olmaması, en azından filozoflar tarafından, büyük eksiklik oluşturur. Sonuç olarak Austin Linguistik Fenomenolojide etik konusunda konuşmak için henüz çok erken bir safhada olduğumuzu düşünür(Austin, 1979, s. 178). Ancak mazeretler insanın fiili olarak kendisini savunduğu

⁹⁰ Austin'in politika hakkında bir yazısı yoktur. Yine de pratik bir konu olarak ele alınabilecek ve linguistik fenomenolojinin araştırma alanı olmasında hiçbir engel yoktur.

durumlarda kullanıldığından ve nihayetinde eylemlerimizi nitelediğinden çok şey vaat eden bir alandır.

Gündelik dil incelemesinde konuyu araştırarak uzmanların üzerine uzlaşabildikleri bir zemin vardır: Dile halihazırda sahip olmaları. Ancak bir insan kendi anadilinin olanak ve kurallarını tam olarak bilemez. Araştırmanın sonuçlarını öngöremez. Yine de başlangıç için yeterli arka plana sahiptirler. Dolayısı ile veri kaynağı üzerine uzlaşmak ilk basamağı oluşturur. Araştırmaya başlamadan önce birkaç ayırım yapmak yerinde olur. Mazeretler alanını sınırlandırmak amacıyla Prototipin ‘hangi koşullar altında’ bölümüne dair sorgulamasını gerçekleştirebiliriz. Yani mazeretler ne zaman dile getirilir?

Genel olarak, durum, birisinin bir şey yapmakla suçlandığı veya (eğer bu onu daha net kılacaksa) birinin kötü, yanlış, beceriksiz, istenmeyen veya sayısız olası başka yollardan bir şey yaptığının söylendiği durumdur. Bunun üzerine o ya da onun adına biri, onun davranışını savunmaya ya da onu bu durumdan kurtarmaya çalışacaktır (Austin, 1979, s. 176).

Mazeretlerimizi dile getirdiğimiz durumları sınırlandırmak prototip uygulamanın ilk basamağını teşkil eder. Bir sonraki basamak bu durumlarda kendisine yakın olan alanı ayırmaktır. Austin mevcut durumların olanaklarını kısaca ele almaktadır: çizilen taslakta bir savunu yapmaktayız. Ancak kendimizi savunurken birden fazla olasılık vardır. İlk olasılık X kişinin A eylemini tam anlamıyla yapmış olduğunu ancak bunun iyi veya mantıklı ya da özel koşullarda izin verilen bir eylem olduğunu iddia etmektir. Bu eylemi *haklı çıkartmak* için ve/veya eylemi yapmak için haklı *gerekçeler* sunmaktır. Bu durum mazeretler başlığına girmemektedir çünkü eylemin meşruiyetini, haklılığını savunur, yani bir haklılandırmadır. Genel anlamda X’in eylemi gerçekleştirdiği için suçlanamayacağını iddia etmektir. Bunun yanında yapılan eylemi savunmak için haklılandırma ediminden farklı olanaklar da mevcuttur. Yapılmış olanın iyi bir şey olmadığını kabul etmek ve kalın harflerle ‘X, A eylemini gerçekleştirdi’ demenin adil olmayacağını savunabiliriz: X birinin etkisi altında kalmış olabilir ya da bunu yapmaya itilmiş olabilir vb birçok olanak söz konusu olabilir. Başka bir açıdan X’in A eylemini yaptığını söylemek adil olmayabilir: X, B eylemini yaparken A olayı tesadüfen gerçekleşmiş olabilir ya da A olayını gerçekleştirirken A eyleminin B eylemi olduğunu zannetmiş olabilir. Yani ya sorumluluğu kabul ediyoruz ve bunun kötü olduğunu kabul ediyoruz ya da kötü olduğunu

kabul ediyoruz fakat sorumluluğu ya tam ya da hiç kabul etmiyoruz. Bu açıdan ilk durum bir meşrulaştırma ve gerekçelendirme olduğundan mazeretlerden ayrı tutulmalıdır, Austin haklılandırmanın felsefede çokça konu edindiği gerekçesiyle şimdilik bu konunun ele alınmaması gerektiğini söyler(Austin, 1979, s. 176).

Austin bir eylemin haklılandırılması ve mazeretlendirilmesi konularının karıştığı kimi durumlara dair örnekler vermektedir. Elinizdeki çay tepsisini düşürdünüz: (a) evet, ama duygusal bir patlama anı yaşadım: ya da (b) bir böcek gördüm. Dikkat edilirse her iki savunma da eksik görülmektedir. Ancak ilki bir gerekçelendirme ikincisinin ise bir mazeret olduğu anlaşılır. Öldürme eylemini ele alalım eğer savaşta gerçekleşti ise meşruiyet sağlayan gerekçelendirmeler sunarız. Eğer öldürme eylemi kaza ile olduysa ya da başka -hafifletici- sebepler içeriyorsa farklı bir savunma yaparız. Her durumda eylemin koşullarını gerektiği ölçüde ayrıntılandırmamız gerekir. Eylemin gerçekleştiği sahneyi itirazlar geldikçe açıklamak durumunda kalırız. Gerekçelendirme, meşruiyet, sorumluluk vb. gibi eylemler için kullanılan kelimelerimiz, kelimelerin kendileri ile değil bu kelimelerce ifade edilen eylemlerin dildeki kelime çeşitliliğimizin ayrıntılandırılmalara izin verdiği ölçüde ve bu olgusal ayrıntılar ile sınıflandırılabilir.

Koşulların muhataplar nezdinde *doğrulanması* ve açıklığa kavuşturulması, gerçekleştirilen eylemin araştırılmasında ve sınıflandırılması da olmazsa olmazdır. Elbette filozof kelimenin anlamından eyleme gitmeye çalışır. Ancak tümel kavramlar gerçek hayatı açıklayamaz. Koşulların ayrıntılandırılması gerektiği vurgusu, bizleri gündelik dilin zenginliğini kavramaya -yalnızca mazeretler değil eylem için kullandığımız kelime çeşitliliği ve uyulaşım kuralları ile- ve etik alandaki bütün alanlara bu açıdan bakmamız konusunda bir gerekçedir. Eylemler hakkında felsefi söylemin *meşruiyeti* koşulların yeterli düzeyde gösterilmemesi ya da hiç gösterilmemesi yüzünden kaybolur. Hatta gündelik hayatta koşullar bağlamında ele alınmayan ‘özgürlük’, ‘sorumluluk’ ‘bir eylemin meşruluğu’, ‘eylemin iyi mi kötü bir eylem mi olduğu’ gibi kavram ve tartışmalar bu sebeple anlaşılabilir bile değildir.

Birinci bölümümüzde dile getirdiğimiz *alan dışı müdahale* stratejisinin bu konu için de uygulandığını görmekteyiz. Temel kaygı şudur: geniş alanı felsefi önyargılardan arındırıp

yeni bir araştırma biçimini hâkim kılmak. Austin etikte iyi ve kötüyü; estetikte güzelliği, oranı, beğeniyi; bilgide kesinliği, doğruluğu ve değeri bir kenara bırakıp, gündelik dilin kelimelerini analiz edebileceğimizi düşünür. Daha geniş bir perspektifle Kant'ın, Aristoteles'in ya da Platon'un kavramlarını hatırlamadan aynı alan hakkında daha uygun fikirler öne sürmenin ve insani eylemleri kavramanın yolu açıktır(Austin, 1979, s. 182).

1.2.3. İfadeleri Toplama

Felsefi kavramların üzerimizdeki etkisini dil araştırmasına yansıtmamak için araştırma alanını, bu kavramlarla daha sonra ilgilenmek üzere, komşu bir alan olarak belirledik. Ardından alanın genel koşullarına dair kimi değinilerde bulunduk. Şimdi sırada alanın içindeki kelime hazinesini toplamaya yani alanda kullanılan kelimeleri listelemeye geldi. Böylece Alanın sınırlarını ve araştırılan gündelik dilin alan için sahip olduğu ve bizlerin kullanımına sunulmuş olan keşfedebiliriz. Bu noktada Austin kelime listesinin zihnimizde değil, belirli bir pratikle toplanması gerektiğini dile getirir. Amaç ilgili alanda üretilen durum çeşitlerini hayal etmek ve ilgili eylemde kullanılan ifadeleri incelemektir. Canlı bir hayal gücü ve geniş bir tecrübe gayet başarılı işler çıkartılabilir, ancak sistemli bir yardım ihtiyaç duyduğumuz gerçeği de yadsınamaz. Mazeretler söz konusu olduğunda insanların kendi yaptığı akılsızlıkların listelerini tutmadığını düşünerek üç veri toplama alanını tanıtır(Austin, 1979, s. 186).

Austin dilde alan ile alakalı kelimelerin listesini sözlüklerden araştırılması ve bir liste tutulmasını tavsiye eder. Araştırılan dil varlığına dair en geniş kapsamlı sözlüğün detaylı bir okumaya tabi tutularak alanla ilgili görünen kelimelerin bir listesinin oluşturulmasını ya da bariz bir şekilde alanla alakalı terimlerden başlanılıp sözlükte bu kelimelerin altında yer alan örnek kullanımlardaki diğer kelimelerin tespiti ve bu kelimelere aynı prosedürün uygulanmasının yararlı olabileceğini dile getirir. Her bir kelimenin çeşitli anlamlarının açıklanmasında şaşırtıcı sayıda kelimenin açığa çıkacağını söyler. Kelimelerin artıyor oluşu göz korkutsa da bir süre sonra tekrarların başladığını ve aile çemberinin kapandığını fark ederiz. Kelimeler listesinde belirli sayıda ancak birbiriyle ilişkili uzun bir liste

araştırma sonucunda ortaya çıkacaktır. Böylece alana dair sınırlı bir kelime kullanımına sahip olduğumuzu keşfederiz.⁹¹

Mazeretlere yönelik araştırmasında ilgi çekici bir sonucun felsefi ilginin pek de üzerinde olmadığı zarfların en yüksek yüzdelikle kullanıldığı tespitinin olduğunu söyler. Felsefi ilgi genellikle isim, ad ya da sıfat ve elbette fiilde toplamıştır. Bunun yanında araştırmanın sonuçlarında zarfların çıkması aslında doğal bir durumdur, çünkü mazeret bildirirken genelde ‘şunu yaptım ama *şu şekilde*’ gibi bir formu kullanırız. Yani bir mazeret genellikle eylem belirten fiilin modifiye edilmesini gerektirir. Bunun yanında her türden kelime ile karşılaşılır: soyut isimler, bağlaçlar, edatlar vs. Her bir kelime türü kendi özel ilgisini hak etmektedir, cümledeki kullanım yeri ve nedeni araştırılması gerekmektedir. Dildeki bu kelimelerin kendilerine özgü bir aradalıkları da bu araştırma sırasında sezilir. Örneğin ‘bardağı dikkatsizliğimden dolayı kırdım’, ‘bardağı dikkatsizlikten kırdım’ ya da ‘dikkatsizlik ederek bardağı kırdım’ arasında farklar vardır.

İkinci kaynak hukuktur. Davalarda mazeretlere yönelik birçok örnekle karşılaşılabilir. Ancak davalarda hâkim karar verme baskısı altındadır ve gündelik durumlardan çok daha az kelime ile yönetilmektedir. Hukukta kullanılan kelimelere dair yasal tanımlar sebebiyle basmakalıp ve kararı belirli ölçülerde kontrol eden bir baskı vardır. Anlayışsızlık ya da düşüncesizlik gibi ahlaki birçok mazeretin yasalarda yeri yoktur. Emsal teşkil eden davalar da dikkate alındığından çoğu zaman biricik olan dava kendi özelliğini kaybeder. Yine de davalar gerçek örnekler teşkil ettiği için kelimelerin dikkatli kullanılıp kullanılmadığını kavrayabileceğimiz birçok örnekle doludur. Avukatlar müvekkillerinin savunma sorumluluğunu yerine getirmek için konuşmalarına dikkat etmeleri gerektiği gibi şahitlerin ve karşı tarafın dili kullanırken seçtiği kelime ve kullanım olanaklarını çok yakından takip etmelidirler. Savunmanın nasıl yapıldığı, eylemin hangi zarflar ışığında sunulduğu, eylemin ayrıntılarında neler yaşandığına dair çizilen bütün bir olaylar zinciri ve sıralaması son derece önemlidir(Austin, 1979, ss. 187-

⁹¹Araştırılan konu alanının sınırlarını filozofların kavramları değil, gündelik dilin kelimelerinin gördüğü işlevler ve uyuşumsal kurallarının analizleri sürecinde belirlenir, ortaya çıkartılır.

188). Hukukta davalı, işlediği cürmün cefasını kendisini anlattığı dil kullanımının ve avukatının savunma performansının bir sonucu olarak çekmektedir.

Bir diğer kaynak Psikolojidir. Psikoloji bir bilim dalı olarak kendi terimleri ile çalıştığından gündelik dil araştırması için tehlike teşkil eder. Yine de gündelik hayatta fark edilmeyen ya da *kutsanmayan*, ancak psikologların kendi alanlarında titizlikle çalıştıkları, eylemlere ilişkin çok sayıda ilgi çekici durum tespit edilebilir. Farklı davranış çeşitleri, psikolojik rahatsızlıklar ve bazı hareket etme biçimleri – örneğin sürü psikolojisi- gündelik hayatta pratik bir öneme sahip olmadığından dilde belirtik hale getirilmemiş ancak eylemin temel mekanizmasında bulunan kimi konuları açıklığa kavuşturabilir. Nitekim gündelik dil araştırmalarında gündelik dilin kavrama sürecindeki hedefi konusunda çok dikkat edilmesi gereken bir kaynaktır(Austin, 1979, s. 189). Asıl kaynak ve rehber her zaman gündelik dildir.

Sözlüklerden çıkartılan kelime listeleri ve bu listelerin türlerine ayrılmasında sonra, dilin uylaşımsal kurallarının yavaş yavaş açığa çıkmaya başladığını fark ederiz. Öncelikle kelimelerin konunun felsefede ele alındığı gibi kullanılmadığı açığa çıkacaktır. Çok sayıda kelimenin son derece karmaşık bir yapıda birbirine bağlı olduğu, yakın anlamlı kelimelerin arasında ince nüanslar barındırdığı, her fiilin her zarfla, her ismin her sıfatla kullanıl(a)madığı görülecektir.

1.2.4. Ayrımlar ve Bağlantılar

Araştırma sürecinin sayım döküm aşaması bittiğinde bir değerlendirme aşamasına geçeriz. Bu aşamayı dildeki yolları, köprüleri ve yaşamı açığa çıkarma aşaması denilebilir. Araştırmacıların daha aktif olduğu ve kendi zekalarını konuşturduğu bu süreçte ilgili fenomene dair kelimelerin nasıl kullanıldıkları ele alınmaktadır. Dildeki uylaşımların uzmanların uzlaşıları ile ortaya çıkarıldığı, birlikte çalışılarak kelimeler arasındaki ilişkilerin, cümlelerin yapılarındaki gizli düzenliliklerin, kelime türlerinin kullanım olanaklarının analizini yapmak amaçlanır(Pears, 2011, s. 53). Bu durumda yeni bir koşullandırma etkinliğini kullanmamız gerekir: hayali vakalar.

Eyleme dair kelimeler tek başlarına anlaşılabilir değildir. Sözlüklerde kelimelerin alternatif kullanımlarını görürüz. Yani sözlükler farklı cümlelerde geçen kullanımlar üzerinden kelimeleri bizlere sunarlar. Sözlüklerdeki bu sunumlar cümle içindeki anlamı ve bu anlamda hangi cümlelerde kullanıldığına dair iki bölümden oluşur. Bir kelime ya da deyim anlamı bir cümle içindeki anlamından türetilmektedir. Dolayısıyla bir kelimenin anlamını bilmek bir cümlenin içinde geçtiği anlamı bilmektir. Austin bu noktadan hareketle gerçekte anlamı olanın cümle olduğunu ifade eder (Austin, 1979, s. 56). Kelimeler listesi cümlenin içinde kullanılmak ve karşılaştırılmak için orada duran yüzlerce kelimedenden oluşmaktadır ve çalışma bu kelimelerin neden farklı olduğunu bulmaya çalışmakla başlar.

Kelimelerin birbirlerinin yerine geçip geçememeleri, geçtikleri durumda cümlede yarattıkları anlam değişimleri, yalnızca kelimelerin değil cümlenin anlamındaki değişimleri gözlemlemek ve bir şeyler aramak son derece sıkıcı bir etkinliktir. Ancak bazı kelimelerin birbirine karıştırıldığı fark edildiğinde, bu kelimeler birbirlerinin yerine dikkatsizce kullanıldığı durumlarda, kelimeler arasındaki nüansların ortaya çıkarılması önem arz eder. Dilde gereksiz olan çok az şey vardır, bu sebeple ayrımların nüanslar olarak ele alınması ve bu ayrımın gerekliliğine dair bir çalışma yapılması gerekir. Austin bunun için iki yöntem önerir: kelimeleri ya gerçek yaşantılardan alınan örneklerle ya da kelimeler arasındaki nüansları açığa çıkartacak hayali durumlarda konumlandırarak ele alınmalıdır. *Gerçek durumlardan* faydalanmak ya da nüansları göstermek, örneğin bir mahkeme salonunda cürüm işleyen kişinin kendisini savunduğu esnada kullandığı kelimeler -özellikle yapmış olduğu mazeret gerektiren eylemin öncesi ve sonrasında yaptığı edimleri nitelemek için kullandığı zarflar- ve bu kelimelerin doğru kullanımları ve yerindeliklerinin tartışılmasını açığa çıkarmak için avukatların savunmalarını ve elbette hakimın hüküm verirken hangi gerekçelere dayandığının uzunca bir analizini yapmak, mümkündür.⁹² Ancak spesifik iki kelimenin ve bu kelimelerin en azından

⁹² Austin böyle bir örneği “A Plea for Excuses” (Mazeretler için bir Savunu) metninde ele almaktadır. Lakin kısa ve öz bir şekilde gerçekleştirilmiş olsa da çevirinin yeterli etkinliği göstermemesi sebebiyle Tezimizde yer vermiyor, ancak olanağını gösteriyoruz.

birbirine göre farklarını açığa çıkartabileceğimiz durumları da hayal edebiliriz. Biraz hayal gücü ve deneme ile hayali durumlar tasarlayarak işin içinden çıkılabilir.

Özellikle mazeret bildirirken içinde bulunduğumuz durumdan ötürü aceleci davranırız ve çoğu zaman söylediklerimizi karıştırırız. Mazeretlerimiz bazen bir özür bazen bir bahane olarak anlaşılabilir ya da mazeretimizin hata mı yoksa kaza mı olduğunu açıklarken birbirine karıştırabiliriz. Hata ve kaza arasındaki nüansa dair hayali bir vakıyı Austin'in verdiği ünlü örneğinde görelim:

Eşeğin var, benim de var ve aynı tarlada otluyorlar. Gün gelir, benimkinden hoşlanmadığımı düşünürüm. Onu vurmaya gidiyorum, nişan aldım, ateş: mahluk olduğu yere düşüyor. Kurbanı inceledim ve dehşet içinde bunun senin eşeğin olduğunu anladım. Cesetle kapına geliyorum ve diyorum ki- hangisi? "Ahbap, çok üzgünüm, kazara eşeğini vurdum" mu? Yoksa "hatayla" mı? Sonra yine, teminki gibi eşeğimi vurmaya gidiyorum, nişan aldım, ateş- ama bunu yaptığım sırada hayvanlar hareket ediyor ve benim şanssızlığımı seninki düşünüyor. Yine kapı eşiğindeki sahne- ne diyeyim? 'hatayla'? Yoksa "kazara" mı(Austin, 1979, s. 185)?

Nüanslar genellikle iyi kurulmuş hayali vakalarla açıklığa kavuşturulabilir. İki kelime arasındaki ayrım çoğu zaman durumun ayrıntılı ve *yeterli derecede* resmedilmesi ile aşılır. Kelimeler cümlelerin içinde anlaşılırken bazen biraz daha *düşünmeye* yani hikayelerdeki yerlerini -cümle içindeki anlamını, içeriğini, işaret ettiği şeyi ya da kullanımını daha isabetli şekilde belki bunların hepsini- netleştirmeye ihtiyaç duyarız. Ancak kelimeler birbirlerinin yerine gevşekçe kullanabilelim diye üretilmemişlerdir. Nasıl ki kelimelerin kullanımı belirli nüanslar barındırıyor ise, nüansa ihtiyaç duyulan durumlar da yeni kelimelere ihtiyaç duyar. Eylemlerimizi değerlendirdiğimiz, konumlandığımız açıkladığımız birçok kelime, insani eylemde ihtiyaç duyuldukları için kullanıma girmişlerdir.⁹³ Hayali durumlar oluşturmak kelimeleri *belirli bağlamlara* yerleştirmektir. Kelimeler anlamlarını gerçek durumda kazandıklarından hayali durumlar

⁹³ Elbette bir dilden 'saf' bir dil olarak, yani başka dillerden etkilanmemiş tarihsel süreçte yalıtık bir dilden bahsedemeyiz. Bazen bir dile başka dillerden kelimeler girebilir. Türkçemizdeki Arapça ve Farsça birçok kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin anlamlarının Türkçe'de eş değerlilerinin bulunmadığını savlayarak onlardan kurtulamayız. Başka bir dilden gelmiş olsalar da yeni kelimeler nüanslar yaratırlar. Farklı kültürlerden gelen kelimeler girdikleri kültürlerde farklı anlamlarla kullanılmaya doğru dönüşüm geçirirler. Dilin uyluşım kurallarına dahil olurlar. Örneğin Dünya kelimesi Türkçeye Arapçadan geçmiş olmasına rağmen, Arapça da 'Dünyevileştiremediklerimizden misiniz?' sorusunun gramatik yapısı uygulanamaz.

ancak nüanslara odaklanabilir.⁹⁴ Kelimeleri birbirinin yerine dikkatsizce kullanmak ne kök ne de başka bir açıdan birbirlerine benzememelerine rağmen aynı anlam çatısı altındaymışçasına birleştirmek, eylemlerin çeşitliliğini ve dilin dünyadan bahsedebilme olanaklarının görmezden gelinmesi demektir. Dilin bu kelimelerde, bu ayrımlara hangi sebeplerden ihtiyaç duyduğunu araştırmak her defasında yeni imkanlar açacaktır.

Dilde gereksiz bir kelime yoktur. Birbirine karıştırdığımız kelimeleri hayali durumlarda karşılaştırarak bu kelimelerin farklı anlamlarda kullanıldıklarını kısa sürede açıklığa kavuşturabiliriz. Yine de ortaya çıkan kelime zenginliği bizi hiçbir yere götürmez. Sadece birkaç kelimenin anlamını öğrenmiş oluruz. Hangi durumlarda hangi kelimeleri kullanacağımız konusunda bilgi sahibi olmuş oluruz. Bu da bilimselliğe bir şey katmayacaktır. Bilim için iki şey önemlidir: ilk olarak fenomeni aydınlatmak, ikinci olarak gizil mekanizmaları, yani düzenliliği açığa çıkartmak. Şu an yalnızca kelime sayısını ve hassasiyetini arttırdık ve de her şeyin filozofun aşırı basit söyleminden daha karanlık ve karmaşık olduğunu gösterdik. Bunun sebebi Austin'in araştırmada genelleştirmelere geçmeden önce alanın haritasını ince ayrıntılarına kadar çıkarmayı ve bu haritaya ölçülebilir belirli bir mesafeden bakmak gerektiğini düşünmesidir. Sonuç olarak bu kelimeler arasındaki köprüleri, yolları ve patikaları değerlendirmek gerekir.

Austin genellikle kelimeler arası ayrımlara odaklandığı ve bunun bir şey kazandırmadığı konusunda eleştirilir. Ancak durum böyle değildir. Çünkü gündelik dilimiz yalnızca bir kelime üreticisi değildir. Gerçekte dil kelime üretmez; insanlar üretir. Bizler ilkin bu dile tabii oluruz ve yapabileceğimiz dile bir ölçüde katkıda bulunmaktır. Henüz bu fikri değerlendirmek için erken olmakla birlikte, Austin için gündelik dil araştırmasının alması gereken çok yol vardır. Dil kullanımında -en azından- yalnızca çok sayıda 'gerekli' kelime listesine değil, bu kelimelerin nasıl kullanılacağına hatta hangi koşullarda kullanılacağına dair bilginin de açığa çıkartılmasına ihtiyacımız vardır. Yani dil bu kelimelerin birbirleri ile nasıl bağlantılandırılacağının bilgisini de içerir. Zaten anlamlı

⁹⁴ Örneğin şunları karşılaştırabilirsiniz: 'Akıllı', 'Uslu' ve 'Zeki'; 'Düşünceli' ve 'Anlayışlı'; 'Maharetli' ve 'Yetenekli'; düzenlenmişlerdeki karışıklıklar için: 'Düş', 'Hayal' ve 'Rüya', çok daha keskin ayrımlar için 'Anlık' ve 'Anlak'.

olanın cümleler olduğunu dile getirmiştik. Ancak cümleler belirli bir sözdizim kurallılığına tabidir. Bu kurallar hemen anlaşılabilceği üzere farklı dillerde *farklıdır*.

1.2.5. Dilin Uylaşımsal Doğası

Austin'in bizim açımızdan en önemli kavrayışlarından biri, belki de en önemlisi 'uylasıım'⁹⁵ kavramıdır. Bu kavram Austin'in Linguistik Fenomenolojiye dair metinlerinde, metnin ya da sunumun tarihi ilerledikçe daha çok kullanılmakta ve daha merkezi bir rol oynamaktadır. Şu an için kavramın yöntem ve gündelik dilin doğası için önemine değineceğiz. Ancak Fenomene dair derli toplu açıklamalar yaptığı *Söylemek ve Yapmak* kitabındaki Söz Edimleri öğretisini ele alırken, Uylasıım son derece merkezi bir kavram halini alacaktır.

Austin açısından dil(ler) *ekonomi prensibine* göre çalışmaktadır. Bu şu anlama gelmektedir: farklı dilbilgisel (gramatik) formlar bir diğer formun yerini dolduramaması durumunda hayatta kalmaktadır. Eğer bir form dilde ihtiyaç duyulan bir işlev yerine getiriyor ise meydana çıkar. Aynı mantık kelimeler içinde geçerlidir. Gündelik dilin gereksiz herhangi bir kelimeye ya da forma yeri yoktur.⁹⁶ Farklı formların var olması bir

⁹⁵ Kelimenin İngilizcedeki aslı 'convention' için çevirinin sahibi Prof. Dr. R. Levent Aysever bu kelime terciğini şu ifadelerle açıklar: "... 'convention' karşılığı 'uylasıım', 'conventional' karşılığında 'uylasıımsal' kullanacağız. Bu terimleri 'uzlaşıım' ve 'uzlaşıımsal' olarak çevirenler de var ki bu tercih belli bağlamlarda kabul edilebilir sayılsa da böyle bir dil felsefesi metninde hayati bir ayrımı gözden kaçırmaya neden olur. Evet, her ikisinde de kastedilen şey bir tür 'anlaşma', ama buradaki anlaşma, *dile özgü bir anlaşma*: Yani karşılıklı görüşmelerle, tartışıp ödünler verilerek varılan bir anlaşma, yani uzlaşıma değil; dili kullanan bireylerin dilin kurallarına *uymayı* kabul etmesini şart koşan bir anlaşma. Dil, dili konuşanlarla kurallarını tartışmaz, kurallarını dayatır: Dil "X Y sayılır/olsun" der, konuşanlar da buna *uyar*. Uylasıım, dilin nedensizliğine, keyfiliğine gönderme yaparken, uzlaşımanın *gerekçeleri vardır -ç.n.*" (Austin, 2009, s. 51 çevirenin notu.) Aysever'in kelime için önerdiği çeviriye katılmakla birlikte tezimizde daha sonra ele alacağımız bir noktaya ışık tutmak gerekmektedir. İlkın uzlaşıım kelimesinin politik ya da kişiler arası problemlerin çözümünde kullanıldığı haliyle 'ödün' vermeyi gerekli kılmayan kullanımları da olan bir kelimedir. Aysever elbette bunun farkındadır. Nitekim 'uzman' kelimesinin de aynı kökten türetildiğini düşünecek olursak ya da daha geniş açıdan 'uzak' kelimesi ile ilişkilendirirsek, farklı bir kullanım imkanına kavuşabiliriz. Uylasıım ise 'uyruk' ve 'buyruk' ilişkisi açısından anlaşıldığında kimi tersliklere sebebiyet verir. Özellikle dilin 'buyurganlığının' altını gereğinden fazla çizmektedir. Austin dili, felsefe ve bilim açısından yeni terimler önerilebilen ya da dilin gelişimi açısından yeni kelimelerin dilin uylasıımsal sistemine (bu kelime geniş bir anlamda kullanıldı) katılımlarını olanak dahilinde tuttuğundan dolayı bir 'buyurganlık' olarak ele alamayız. Dil aşılacak bir şey değildir kuşkusuz, tahttan indirilmesi gerektiğine inanılan bir Tiran da değildir. Dil organiktir ancak insan gibi düşünen bir canlı değildir; bitki gibi faydalı bir organizmadır.

⁹⁶ Austin için dil evrimsel bir süreçte geliştiğinden dolayı kelimelerimiz ve dilsel uylasıım kurallarımız, yaşamda karşılaşılan gereklilikler neticesinde ortaya çıkmaktadır. İnsanlar ne rastgele yeni kelimeler

sebebe bağlanır: ya bir ayrımı belirtikleştirmek ya da bir bağ kurmak. Eğer bir teksir söz konusu ise, yani aynı görevi birebir üstlenmesi tasarlanan iki farklı kavrayış tarzını yansıtan kelime ya da form ortaya çıkarsa, biri ortadan kalkacak ve diğeri hayatına devam edecektir(DiGiovanna, 1989, ss. 37-38). Bu sebepleri bilmek dildeki uylaşımsallığa dair gerekçelendirmeleri bilmektir ki, bu Linguistik Fenomenolojinin ‘veri’ analizinin ‘keşif’ bölümünü oluşturmaktadır.

Peki dilbilgisel formlar nelerdir? Bu aslında dilbilimin bir dili incelerken tespit ettiği birçok ayrıma denk gelir: zarf, tümleç, zamir, özne, yüklem, fiil, bağlaç vb. Ancak Austin gündelik dilin bu biçimde ele alınmasının yerinde olmadığını düşünür ve filozofa yönelttiği birçok eleştiriyi dilbilgisi uzmanına da yöneltir. Evet, dilde bu ögeler vardır, ancak başka kimi uylaşımsal kurallar da söz konusudur. Bu uylaşımlar kimi zaman, dilbilgisinde olduğu gibi, *açık*; kimi zaman da Linguistik Fenomenolojide keşfedilebileceği gibi *örtüktür*.

Şimdilik mazeretlere dair araştırmada ortaya çıkarılan örtük uylaşımlar için verdiği birkaç örneği ele alacağız. Elbette bu uylaşımlar İngilizcede araştırıldığı için Türkçemiz ile örtüştürülebileceği ölçüde yer vereceğiz. Buradaki temel amacımız Linguistik Fenomenolojide keşif sürecine dair bir betim sunabilmek, yoksa nihai ‘bilgi’lere ulaşmak değil. Bunun yanında ve Austin’in işaret ettiği üzere, uylaşımlar hakkında bir *uzlaş* tesis etme girişiminde bulunmuş oluruz: Fenomene dair ‘veri’leri ‘kaynağına’ göre ve ‘uzmanlar’ kendi aralarında tartışarak ‘keşfettiği’ ‘uylaşımlara’ dair bir dizi kısmi örnek.

üretirler ne de ürettikleri kelimeleri ‘dil-dışı bir kaynaktan yararlanarak onay(lat)ıp dilin organik yapısına dahil edebilirler. Bir dilsel ifade -asgari bir koşul olarak- ancak dil kullanıcılarının onayı ile uylaşım sistemine katılır. Bu tezde yapılacağı gibi, toplumun ya da belirli bir bilim dalının ya da felsefenin yeni bir kelimeye ihtiyacı olduğunu savlayabiliriz. Ancak bu savlama o toplumun ya da grubun onayından geçmelidir. Kendi ihtiyaç tespitimizin yalnızca bir öneri olduğunun her daim farkında olmalı, zaman içerisinde farklı alternatifler arasından toplumun ihtiyaç duyduğu o kelimenin tercih edilebileceğini unutmamalıyız. Austin’in gündelik dilin gelişiminde ‘hayatta kalma testi’ olarak dile getirdiği süreç, bireysel düşünmenin ihtiyaçlarından daha geniş bir grubun ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Düşünme tarihindeki ‘işteşlik’ bu perspektiften okunarak, felsefe tarihini bir hakikat araştırması olarak, yalnızca filozofların uslamalarının değil, aynı zamanda bir ‘uslaşım’ tarihi olarak ele alınabilir. Böylece gündelik dile dair bir evrimleşme süreci fikrini düşünme tarihine de entegre edebiliriz.

İlkin ortada bir fiil olduğu durumlarda kendimizi bu fiili bir zarfla ya da herhangi bir zarfla tadil etme konusunda özgür hissederiz. Dilin doğal ekonomisi gereği bazı fiillerin standart durumlar için tasarlanmış olduğunu düşündüren örnekler vardır. Örneğin bir şeyi ‘yemek’, bir şeye ‘tekme atmak’ ya da ‘oturmak’ gibi eylemler ya çoğu zaman zarflandırılmaz ya da özel bir yolla ve koşulda zarflandırılır. Yani koltuğa alışılmış şekilde otururum – bunu ne şaşkınlık içerisinde ne de bir tehdit altında yapmayız. Normal şartlar altında ‘koltuğa isteyerek oturdum’ ya da ‘koltuğa isteyerek oturmadım’ demeyiz. ‘Koltuğa otomatikman oturdum’ ya da ‘kasten oturdum’ gibi cümleler de kurmayız. Bu cümlelerdeki zarflar gerçekte eylemin nasıl yapıldığı ile ilgili değil, eylemi gerçekleştirenin eylemi nasıl gerçekleştirdiği ile alakalıdır. Yani zarfla tadil edilen eylem, eylem hakkındaki değişimi değil, eylemde bulunan ile eylem arasında olanı işaret eder. Austin burada herhangi bir sapma olmadan, başka bir deyişle fazladan bir bilgiye ihtiyacın fark edilerek; fiilin değil koşulların önemine dikkat çekmeden, fiilde tadilatın mümkün olmadığını dile getirmektedir(Austin, 1979, ss. 188-189).

İkinci olarak her zarf her fiile uygulanmamaktadır. Aslında bu zarflara özgü olmamakla birlikte zarflar bu hususta en hassas olan kelime türüdür. Örneğin ‘gözünün üzerinde kaş olduğu için *spontane şekilde* yumruk attım’ kabul edilebilir değildir, ancak başka kabul edilebilir zarflar elbette mevcuttur. Austin genel olarak ne *söyleyemeyeceğimizi* fark etmenin ne söyleyebileceğimizi fark etmekten daha açıklayıcı olduğunu; hatta kendi felsefesinde daha genel bir yaklaşım olarak, anormal olan durumların normal olanlara ışık tuttuğunu düşünür(Austin, 1979, s. 189).

Eylemlerin mekanizmalara sahip olduğunu düşünen Austin -ki uylaşımlar aslında bu mekanizmaların da keşfini içermektedir- zarfların bu mekanizmanın iç detaylarını da belirlediğini söyler. Örneğin ‘dikkatsizlik’ ve ‘beceriksizlik’ genellikle bedenimizle alakalı aşamaları açığa çıkartan kusurları ifşa eder. Elbette ele alınması ve araştırılması gereken mekanizmaların sayısı çoktur. Başarılı bir eylem belirli aşamaları gerektirir ve aşamalar genel itibari ile hem uylasımsal kuralların işletilmesi hem de dilde açığa çıkartılan birim ve bu birimler arası ilişkilerin ‘ilgilendirilmesi’ ile ortaya çıkartılır. Söz edimleri teorisinde eylemin mekanizmasına ve bileşenlerine tekrar dönecektir(Austin, 1979, ss. 192-193). Ancak bu noktada Austin’in hedefine giden yola dair konuşabiliriz.

Yarış arabası olarak kullanılacak aracın çok iyi ayarlanmış olması gerekir. Ancak aynı araç günlük kullanımda bu kadar hassas ayarlara ihtiyaç duymaz. Biri her daim dakik bir konuşma yapmayı seçebilir, bir başkası ise buna ihtiyaç duymaz(DiGiovanna, 1989, s. 61). Lakin Austin'in hedefi gereği ayar yapması şarttır.

Bazı durumlarda gerçekleşen bazı mazeretler kabul edilemezlik standartlarına sahiptir. Bu tip durumların eylem mekanizması için de gündelik hayattaki uylaşımların belirlenmesine de olanak sağladığını söyleyebiliriz. Bizler herhangi bir fiilin dilsel icrasında yalnızca seçicilik değil bazen yasaklarla karşılaşırız. Dil olgu ve olaylar hakkında konuşmak için vardır. Elbette çok farklı olaylarda çok farklı durumlar vardır: 'yanlışlıkla' bir salyangozun üstüne basabiliriz ancak 'yanlışlıkla', 'dikkatsizce' veya 'düşüncesizce' bir bebeğin üzerine bastığınızı söylemeyi kendimize dahi yasaklarız. Bazı şeyleri dile dahi getirmek hem kendimize hem de başkalarına yasaklanır, savunmanın kendisi akim kalır(Austin, 1979, ss. 194-195).

Dilin doğal ekonomisinin sonuçlarından biri de karmaşık durumların basit kelimelerle açıklanabildiğinde yeni bir kelimeye ihtiyaç duyulmamasıdır. Özel kelimelere ancak özel durumların yarattığı gerekliliklere binaen ihtiyaç duyulur. Örneğin bir 'hata' bir 'kaza' ile sonuçlanırsa, olayın bir kaza mı yoksa bir hata mı olduğunu sormak ya da olayın daha kısa bir tanımını talep etmek yeterli olmayacaktır. Burada dilin doğal ekonomisi işler. "Ancak olgular, söz dağarcığından zengindir(Austin, 1979, s. 195)." Dilimiz ne kadar donanımlı olursa olsun, ortaya çıkabilecek ve betimleme gerektirebilecek tüm olası durumlara karşı asla hazırlıklı olunamaz.

Son olarak Austin'in mazeretler araştırmasını -daha genel olarak eylem araştırmasını- hataya sürükleyecek kimi örnekler hakkındaki düşünceleri ile bitirebiliriz. 'Sonuç', 'etki' ve 'netice' gibi *dışsal* ya da 'niyet', 'amaç' ve 'güdü' gibi *içsel* kelimeler 'varlık alanlarına' gönderim yapmaya son derece uygun olduğundan değişik zorluklar yaratır. Bu kelimeler felsefenin de kullandığı kelimelerdir ki, onları incelemek çoğu zaman yanlış yönlendirmelere sebep olur. Ancak Austin bu konuda umutsuz değildir. Bir kelimenin kullanıldığı anlam süreç içerisinde değişmekte olsa da etimolojideki sürekliliği izlenebilir. Yani kelimenin etimolojide açığa çıkartılabilen anlamını terk etmesi çok az

rastlanan bir durumdur. Etimolojik anlamlar bizler için belirli modeller sunarlar(Austin, 1979, ss. 200-201).

Bütün bunları dışında kelimelerin cümle içindeki sırası, seslendirmedeki vurgu, konuşmanın geçtiği bağlam, mimikler gibi birçok konu uylaşımların hem ürünü hem de göstergeleridir. Dilbilgisinin yanında örtük çok sayıda uylaşımsal linguistik yapı üzerine uzlaşım sağlanabilir. Nitekim uylaşımlar belirli bir dilde araştırılabilir olmakla birlikte, Uylaşımsallık her dilde görülebilir, çünkü insanın edimselliğinin bir ürünüdür.

1.2.6. Yeni Kelime ve Terimler

Ancak yine de (a) geniş ve çoğunlukla nispeten eski sıradan sözcük dağarcığımızda somutlaşan ayrımların ne az ne de her zaman çok açık olduğunu ve neredeyse hiçbir zaman keyfi olmadığını her zaman akılda tutmak tavsiye edilir; (b) her halükârda, kendi hesabımıza herhangi bir tahrifat yapmadan önce, neyle uğraşmamız gerektiğini bulmamız gerektiğini ve (c) alanın küçük bir köşesi olarak gördüğümüz bir yerde kelimeleri kurcalamanın bitişik bölgede öngörülemeyen yansımaları her zaman olabilir. Kurcalama, aslında, çoğu zaman sanıldığı kadar kolay değildir, genellikle sanıldığı kadar haklılandırılmaz ya da ihtiyaç duyulmaz ve çoğu zaman sırf elimizdekiler yanlış temsil edildiği için gerekli olduğu düşünülür. Ve bir kelimenin olağan kullanımlarından bazılarını (hepsini değilse de) 'önemsiz' diye bir kenara atma şeklindeki felsefi alışkanlığa karşı her zaman özellikle dikkatli olmalıyız; bu alışkanlık, çarpıtmayı neredeyse kaçınılmaz hale getirir(Austin, 1964, s. 63).

Austin Linguistik Fenomenolojide ilk adımın İlk Söz olarak gördüğü gündelik dilin yeterince araştırılması olduğuna inanmaktadır. Dilimizi yeterince incelediğimizde fenomeni açıklamakta uygunsuz olduğunu gördüğümüz bazı durumların da farkına varırız. Bu farkındalık ışığında bazı müdahaleler gerekebilir. Müdahale felsefede alışıla geldiği gibi mevcut kelimeleri kurcalamak, onların anlamları üzerinde belirlemeler yapmak değildir. Dili bir bilim insanı hassasiyetiyle, deney ortamındaki bir nesnenin araştırır gibi araştırırız ve ilgili alanın haritalandırmasını yaparız. Bu haritada yalnızca kelimeler değil bunların yanında açık ve örtük uylaşımlarımız da vardır. Bu uylaşımlardan belki de en tehlikelileri dile dair olan felsefi uylaşımlarımızdır. Geniş bir perspektifte bakacak olursak felsefe tarihinde uylaşımlarımızı görmezden gelerek, dili suistimal edilen bir düşüme pratiği izlenmiştir. Dili, uylaşımları, kelimeleri ve soru biçimlerimizi suistimal ederek, Austin'in işaret etmeye çalıştığı büyük yanılgıların kapısı açılmaktadır. Ancak müdahalenin başka boyutları da vardır. Austin felsefenin idealleştirilmiş dilin

yapabildiklerine dair uyarılarından sonra ele almamız gereken konu fenomene dair bilimsel araştırmalarımız sonrası gerçekleşecek, yani keşfin ardından gelecek bir icat evresidir: Yeni terimler.

Elbette, bir kelimenin gerçekte nasıl kullanıldığını keşfettiğimizde mesele bununla bitmeyebilir; genel olarak her şeyin tam olarak bulduğumuz gibi bırakılması için kesinlikle hiçbir neden yoktur; durumu biraz toparlamak, haritayı yer yer revize etmek, sınırları ve ayrımları oldukça farklı şekilde çizmek isteyebiliriz(Austin, 1964, s. 63).

Bu amaç Linguistik Fenomenoloji'nin felsefeye yönelttiği sert eleştirilerle uyuşmayabilir. Ancak unutmamak gerekir ki Austin gündelik dili Son Söz görmediği gibi gelişen, canlı bir yapı olarak ele almaktadır. Ulaşımlar değişebilir. Yeni kelimeler felsefe, bilim, sanat tarafından önerilebilir. Bunun yanında dil karşılaşılan yeni olgularca da etkilenebilir. Austin gündelik dilin de kendisi ile baş etmekte zorlandığı birçok konu, olgu ya da olayla karşılaştığını her daim vurgulamaktadır. Onun ilk savunusu gündelik dilin kılavuz edinilmesi yönündeydi. Şimdi bu kılavuzdaki kimi özel durumların kavranılmasındaki temel hatalardan yola çıkarak önerdiği yeni terimleri ele alacağız. Kısaca Austin yalnızca bir bilimsel yaklaşım geliştirmekle kalmamış bu yaklaşımı uygulayarak yeni kavrayış biçimleri sunmuştur. Unutulmaması gereken nokta bu sonuçların felsefi kavram olmadığı; fenomenin, fenomene içkin olan dil dolayımında analiz edilirken ulaşılan kimi kavrayış değişimleri yarattığıdır.⁹⁷ Kısacası yeni kelimeler ulaşımımız için önerilir. Austin'in bu etkili yaklaşımının düşünce tarihinde en etkili olan kısmı Söz Edimleri kuramı olarak tanınmaktadır. Ele aldığı fenomene dair kavrayışımızı fenomene daha uygun olarak değiştirecek kelime önerileri ise 'edimseller', 'düz söz eylemi', 'edimsöz eylemi' ve 'etkisöz eylemi' ve 'edimsözel güç' kelimeleridir. Şimdi bu yaklaşımı incelemeye başlayabiliriz.

⁹⁷ Austin, bizim 'negatif eleştiri' olarak başlıklandığımız, felsefeye ve filozoflara yönelttiği eleştirilerde olduğu gibi düşünme ilkin bir uygunsuzluk teşisi, hataların sayım dökümünden hareket etmektedir. Ancak Linguistik Fenomenoloji'in amacı yalnızca felsefe eleştirisi değildir. Ulaşımları tartışarak uygunsuzlukları ortaya çıkartmak ve nihayetinde bunu ulaşımımızla sağlamadıktan sonra yeni kelime ve kavramlar önerip ulaşımımıza müdahil olmaktır. Hilary Putnam'ın da değindiği gibi bilim, bizlere yeni perspektifler sunarak, doğası gereği dilsel olan kavrayışımızı geliştirme yönünde yeni imkanlar açmakta, bu sayede gündelik dilimizin gelişiminde yeni imkanlar sunmaktadır(Özcan, 2016, ss. 265-267). Austin'in farkı bunu dile dair bir bilim kurarak gerçekleştirmek istemesindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. EYLEMSEL PARADİGMA: SÖZ EDİMLERİ KURAMI

Söylemek ve Yapmak kitabı Austin'in Harvard üniversitesinde verdiği on iki bölümlük bir ders dizisindeki⁹⁸ notlarından derlenmiştir. R. Levent Aysever'in de belirttiği gibi Austin dersleri baştan sona doğru sunulduğunda -ya da kitap bu şekilde okunduğunda (1'den 12'ye)- felsefede bir sorunun Linguistik Fenomenoloji ile nasıl çözümleneceğini; sondan başa doğru okunduğunda ise 'bir şey söylemek, bir şey yapmaktır'⁹⁹ şeklinde özetlenebilecek 'edimsellik' düşüncesine odaklanarak kurulan bir kuramı temellendirmektedir(Aysever, 2009, s. 13). Buna ek olarak 1. ve 7. Bölümler arasında bizim *dıştan içe* olarak isimlendirdiğimiz; 8. ve 12. bölümler arasında ise *içten dışa* dediğimiz bir araştırma biçimi ihtiva eder.

Dıştan içe incelemede birinci bölümde değindiğimiz alan dışı müdahale stratejisinin uygulandığını görürüz. Felsefede çokça çalışılmış ve işlenmiş olan bir alanın – saptayıcı sözcelemeler- karşısına felsefece yeterli odaklanmaya mazhar olmamış başka bir alanı -- edimsel sözcelemeler- inceleyerek başlamaktadır. Böylece felsefenin etki ettiği alana dair eleştirilerini felsefece işlenmiş bir alana doğru, ancak önerilecek olan kuramsal yaklaşımın ve mevcut kavrayışı dışlayacak şekilde *dışarıdan* başlayarak, yönlendirmektedir. Bu süreçte Austin iki alan arasında aktif bir ilişki kurarak bu ilişkinin kendileriyle çözümleneceği yeni bir kavrayışın zeminini hazırlamaktadır. Dıştan içe analiz ifadesinden meramımız tamda budur. Ele alınan fenomene dair felsefi yaklaşımları önce karşıt bir alanın varlığında sorunlu hale getirmeyi ve böylece fenomenin mevcut ele alınışındaki hataları 'çözumsuzlük' noktasına taşıyarak elemine etmeyi amaçlar. Konuyu

⁹⁸ Bu dersler Öğretim Üyeliği yaptığı Oxford üniversitesinde 'Words and Deeds' ismi ile daha önce de verilmiştir(Warnock, 2010, s. 11).

⁹⁹ Bu ifade edimsellik düşüncesini yansıtmasının yanı sıra Söz Edimleri kuramının asli kavramları 'bir şey söylerken ne yaptığımız' üzerine bina edilmektedir.

problemin merkezine doğru yönelen bu negatif çözündürme sürecinden hareketle yeni bir araştırma biçimi ile tekrar fakat yeni kelimelerle kökten ele alınması gereken bir pozisyona ulaştırır.

İçten dışa incelemede ise ele alınan fenomenin gerçekleşme anı *fiili* haliyle sunulmakta ve bu fiili halin yeni bir uzlaşma zemini olanağından başlayarak genel kuram oluşturulmaktadır. Kısaca ifade edecek olursak fenomenin karmaşıklığının filozofun basitliğine ve mevcut dilbilimsel ayrımlara sığdırılamayacağı gerçeğinin fark ettirilmesinin ardından, fenomen hakkında yeni bir kavrayış yapılandırılır ve filozofun basit kavrayış biçimleri lav edilir. Kitabın başında yaratılan karşıtlık sonunda çözümlenmekte ve yeni bir kavrayış olanağı ile sonlanmaktadır. Yeni kavrama biçimine dayanan genellemeler ise tümel kavramsallaştırmalardan ziyade, belirli problemlerin ışığında gerekli görülen belirli sınıflandırmalar ya da kimi problemlerin kendileri aracılığı ile çözülebileceğine inanılan kimi ayrımlara denk gelir. Filozof bir ‘dil kavrayışı’ önerdiği yerde, Austin bir inceleme imkanının kapısını aralamış ve kimi felsefî endişelerin yersizliğini göstermiş ve bir çözüm imkânını canlandırmış olur.

Kitapta yine bir stratejinin işletildiğini açık ve net bir biçimde görme imkanına da sahip oluruz. Şöyle ki, genel olarak filozofların genel yaklaşımlarına eleştiriler gündelik dil ile uygunsuzlukları nispetinde karşılaştırılır. Filozofların hataları gündelik dilde çözümlenir, eritilir. Çok sayıda örnek sözcelem ve durumlara dair betimlemelerle konunun basit örneklerle ele alınamayacağı her an hissettirilir. Kısaca kitabın/derslerin büyük bir bölümü sorunun çözülemediği örneklendirmelere ayrılmıştır. Yine tekrarlırsak Austin filozofun fenomeni saplantılı ele alış biçiminden mümkün olduğunca uzak kalmaya ancak onu zikretmeye bu önemli eserinde de devam etmektedir. Örnekler gündelik hayattan seçilmekte ve konuşmanın fiili/gerçek mekânı olan insanlar arası konuşma ve bu konuşma ile edimlerde bulunma durumları olarak görünür kılınmaktadır.

Biz kitabı ders sırası ile tek tek ele almayacağız. Bunun iki temel sebebi vardır. İlki kitapta Türkçeye tercüme edilmesi ile anlaşılamayacak çok sayıda örnek olması ve bu örneklerin birçoğunun sonuç çıkarmaktan ziyade yapılan ilk ayrımın terk edilmesinin gerekçelerini oluşturmasıdır. İkinci olarak da İngilizcenin sağladığı düşünüm olanaklarına dayandığı

aşikâr olan kimi sonuçlara ihtiyaç duymamamızdır. Gerçekten de iki farklı dil iki farklı kavrayışı temsil eden uylarımlara sahiptir, ancak göreceğiz ki insanın dil ile fenomendeki yerine dair temel bir ortaklığa işaret edilmektedir. Son olarak Austin için yalnızca filozoflar değil dilbilimciler de dile dair yanlış bir yaklaşım içerisinde oldukları ve dilin işlevini yansıtmak şöyle dursun, hatalı kavrayışlarla yanlış yönlendirici teorileri savunmaktadırlar. Bu sebeple kitap çok fazla ve derin dilbilgisi eleştirisi de içerdiğinden bu içeriğe gerek duyulduğu kadar değinilecektir. Bu sebeple ilkin dıştan içe incelemeyi içten dışa incelemenin bir hazırlayıcısı olarak sunacağız. Ardından içten dışa incelemenin gerekli ayrıntıları eşliğinde bu önemli kitabın¹⁰⁰ başarılarını açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

1.1. Saptayıcı ve Edimsel Sözcelem Ayrımı

Austin derslere iki sözcelem¹⁰¹ tipini birbirinden ayırt ederek başlar: İlki doğru ve yanlış olabilen, olduğu iddia edilen ya da bu niteliklemlerle değerlendirilen Saptayıcılar (Constatives)¹⁰²; ikincisi ise Austin'in incelemeyi önerdiği ve 'bir şey söylemenin bir şey yapmak' olduğu sözcelemleri içerecek şekilde Edimseller (Performatives)¹⁰³. Her iki kelimeyi de Austin önermektedir. İngilizce dilbilgisinde bulunmayan bu kelimelerin meramına ve felsefece önemine biraz değinmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Önceki

¹⁰⁰ Bir kitap başarı elde edebilir mi? Bir konuşma, birinin konuşması ve başkaları ile bir konuşma olarak alındığı sürece bu sorunun cevabını 'evet' olarak kabul ediyoruz. Doğruluğu ve hakikati yansıttığı, belirli bir 'teorik' bilgiyi taşıdığı iddia edildiğinde ise cevabımız 'hayır' olacaktır. Austin'in de kabul edeceğini düşündüğümüz yaklaşım şudur: konuşmak, yazmak, kavratmak, düşünmek, düşündürmek vd. bütün 'entelektüel' faaliyetler, diğer bütün faaliyetler gibi edimdir.

¹⁰¹ Sözcelem 'utterance' kelimesine karşılık Aysever tarafından önerilmiştir. Tümceler (sentences) bir sözcelem türüdür. Bildirimler (statements) ise bir tümce türüdür. Elbette bildirim harici birçok tümce türü de vardır: emir, dilek, soru ünlem ve taviz gibi. Bildirim türüne/tipine atanmış olan görev 'betimleme'dir (description)(Austin, 2009, s. 39). dikkat edilirse Austin ayırma edimini/eylemini en genel olandan ya da en dış bölgeden başlatmaktadır.

¹⁰² 'Constatives' (Saptayıcılar) durum anlatan sözcelemlerin birlikte ele alınışını gösterebilmek için Austin tarafından önerilmiştir. Austin, filozoflar tarafından doğruluk iddiasında bulunulabilecek ya da bulunula gelen sözcelem tiplerinin, aslında her türlü ifadenin kapsandığı bir kelimeye ihtiyaç duymuştur.

¹⁰³ Performative (Edimsel), Austin'in kendi önerdiği bir kelimedir. İngilizce de eylem (action) ismine sıkça eşlik eden 'perform' fiilinden türetilmiştir için bu tercihte bulunduğunu iletmektedir. 'to perform an action' kullanımı 'bir eylemde bulunmak' ya da 'bir eylemi gerçekleştirmek' olarak çevrilebilir. Bu sebeple Austin'in bir fiille anlatmaya çalışacağı meramı Türkçede karşılamak bir hayli zordur. Nitekim Türkçe 'etmek' fiilinde türeyen 'edim' kelimesi alanda kabul görmüştür. Lakin kitapta çok önemli bir ayrımı Eylem (action) ile Edim (perform) arasındaki ayrımı gizlemektedir. Örneğin Austin düzsöz, edimsöz ve etkisöze 'act' yani eylem derken biz edim diyoruz, yani eylemin yerine de kullanıyoruz. Eylem demek istediğimizde ortaya çıkacak birçok kavrayış örtölmüş olur.

bölümlerden de anlaşılacağı üzere, Austin kelimelere büyük bir özen göstermektedir ki, herhangi bir amaç olmadan bu kelimeleri kullanmış olabileceğini düşünmek dile yüksek derecede hâkim olması dolayısı ile pek de mümkün görünmemektedir.

İlkin Austin filozofların uzun süredir ciddi bir tartışmada bulunduğunu düşünmektedir. Hangi cümle tipinin doğru ya da yanlış olabilen ‘bilgiyi’ iletebildiği üzerine tartışmak ya da -mantık açısından bakıldığında- kıyasa girebilecek olan bildirim tiplerini ayırma ve tercihte bulunma ciddi bir sorundur. Nitekim daha ileri bir sorun, son dönemlerde kusursuz gibi görünen formlarına rağmen farklı açılardan saçma (nonsense) örnekler içeren ‘bildirim’ tümcelerinin keşfedilmiş olmasıdır. Filozofun kendini içinde bulduğu zor durumun sebebi/koşulu aslında bildirimleri diğer türlerden ayırmanın eldeki zayıf dilbilgisel araçlarla pek mümkün olmamasıdır (Austin, 2009, s. 39). Filozofların ilgisi bu alana son derece yoğunlaşmışken ve tartışmalar bugün dahi sürüyorken Austin, konuya farklı bir alandan yönelmek ister. Gerçekte filozofların tartıştığı konu ve problemleri ‘betimlemeye’ gerek dahi duymaz. Problematik alanın dışına çıkmalı ve yeni bir perspektiften durumu tekrar gözden geçirmelidir. Felsefenin başlangıcından beri yapıla gelen biçimi ile saplanmış olduğu karmaşayı belirli bir alan içinde tutmak bu sebeple önemlidir.

Peki Saptayıcı, yani Constative, kelimesi bu alanı hangi ölçülerde sınırlandırmaktadır. Genellikle bu kelimenin işaret ettiği alanın analitik felsefe içinde kaldığına yönelik bir algı söz konusudur. Austin’in de kullandığı ‘betimleyici yanlış’ ifadesi ile *yalnızca* mantıkçılığın genel kabullerine karşı bir eleştiride bulunulduğu -ve onu aşmaya çalışıldığı- gibi son derece *kısıtlayıcı* bir yargıya vardırılmaktadır. Austin betimleyici yanlışla yönelik, zaten o güne kadar *yapılmış* olan, eleştirileri -bildirimin üretildiği koşulların önemi; bildirimin nasıl alınması gerektiği, ya da bildirimde aktarılan gerçekliğe dair tuhaf ancak bildirimin yapısında bulunmayan özelliklerin olduğu garip iddialarda bulunulduğu gibi- tekrarlamakla kalmamaktadır. Saptayıcılar yalnızca olgu durumları hakkındaki bildirimlerin ‘doğru ve yanlış’ olabileceğine dair yaklaşımı değil, aynı zamanda herhangi bir ifadenin doğrulanabilirliğine dair bütün yaklaşımları içine alır. Örneğin herhangi bir

duygu ya da kavramın, zihnimizde ya da ruhumuzda bir ‘şey’ ya da bir ‘durum¹⁰⁴’ gibi ele alınabileceğini ima eden bütün yaklaşım biçimleri bu sözcelem tipinin altında konumlanır. Aynı bir ‘gerçeklik’ alanında var olduğu savlanan ‘idea’ gibi bir nesneleştirilenin ya da ‘salt form’ ve ‘ilk madde’ gibi mantıksal varlıkların, bir bildirimin – daha doğrusu bildirme eyleminin- konusu edilebildiği tüm durumlar saptayıcıdır. Dolayısı ile saptayıcılar doğrulanabilirliğin sabite ve kesinlik arayışının kaynağını teşkil edebilecek her iddiayı kapsar. Kısaca felsefe mümkün olan en geniş ölçüde ötekileştirilir.¹⁰⁵ Austin’in ifadesi ile;

Geleneksel felsefedeki birçok kafa karışıklığı, bir yanlışlıktan -ya (dilbilgisinin dışında birtakım değişik nedenlerle) saçma olan ya da çok farklı bir niyetle üretilmiş olan sözcelemlerin doğrudan olgu bildirimleri olarak alma yanlışlığından- kaynaklanmaktadır(Austin, 2009, s. 41).

Edimsel, yani Performative, sözcelemler ilk sunuluşlarında doğru ya da yanlış olmayan, bu bakımdan da felsefede çok ilgi görmediği düşünülen bir alan olarak karşımızda belirir. Edimsel kelimesinin seçiminde, İngilizcede eylem ismi ile kullanılan bir fiilden türetildiğinden, ilginin zaten eylemde olduğu son derece açıktır. Edim, ya da İngilizcedeki ‘perform’ fiili, gerçekleştirilen eylem ile eylemi gerçekleştirenin arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Son tahlilde de eylemde bulunanın *etkinliğine* gönderimde bulunur. Austin, filozofların düşünme biçimini şekillendiren dil kullanım tipinde bulunan ve/veya saptayıcılarda gözlenen iki temel hatayı, yani metafizik atıflarda bulunmak için kullanılmaları ve ‘betimin’ ‘objektif’ olduğu/olabildiği iddialarının *fiili* dilin kullanım pratiğine aykırı olduğunu göstererek, insanın dil kullanımını ya da söz/konuşma eylemini bir edim olduğu fikrini düşünümün merkezine naksetmeye çalışacaktır. Kısacası bizler şeylerle, diğer insanlarla ve kendimizle olan ilişkimizde ve kavrayışımızda -çünkü kavramak ve düşünmek de bir edimdir- sözcelemlerimizi *saptamalarımız* olarak değil,

¹⁰⁴ Burada ‘durum’ ile ‘durmak’ fiilinin -garip bir şekilde eyleminin- ilişkisini gözden kaçırmamalıyız.

¹⁰⁵ Farklı bir perspektiften Constative kelimesini Durağanlaştırıcı olarak da çevirebiliriz. Felsefe başlangıcında kazandığı ‘değişenlerin arkasında değişmeyen şeyleri’ arama eğilimini(Cevizci, 2014, ss. 53-57) kendi tarihinde devam ettirmiştir: arke, idea, ikincil töz ya da formlar, Tanrı idesi, apriori bağıntı kavramları, özgürlük, irade, mantıksal form, referans vd. Filozoflara göre doğruluğun/hakikatin imkânı sabitelerde bulunabilir. Austin ise daha ilk başta -çünkü bu geçici bir ayrım- Durağanlaştırıcıların karşısına Edimselleri koyarak hedefini belli etmektedir. Çeviride saptayıcı kelimesini tercih etmek, filozofa yönelik ‘saplantılı’ (obsessive) eleştirisi ile -en azından Türkçe ifadelerde- uyumlu olduğundan yine benzer bir meramı taşımaktadır.

edimlerimiz olarak almamız gerekir. Bu sebeple Austin konuyu -dıştan içe doğru ele aldığı bölümde, yani 1. ve 8. dersleri arasında- dilbilgisi açısından sürdürmektedir. Bizler de konuyu işlerken öncelikle Austin'in Edimsel sözcelemlere dair belirlemelerine, Linguistik Fenomenolojide araştırma alanına dair sunumuna yoğunlaşacağız. Hem dilbilgisi hem de uylasımlar açısından bir şey söylemenin bir şey yapmak olduğu durumları aydınlatmaya çalışacağız. Uylasımlar konusunda daha önce söylediklerimiz geçerli olmakla beraber, başarılı bir eylemin ilk koşullarını ve mekanizmasını oluşturduğunu göreceğiz.

1.1.1. Edimsel Sözcelemlere dair Ön Belirlemeler

Edimseller hakkındaki incelemesinde Austin, bu sözcelemleri gereksiz tartışmalardan korumak amacıyla belirli önlemler alır. Bu önlemler filozofların ilgili alana dair kendi tartışma biçimlerini yansıtmamaları, konunun sağın bir şekilde ele alınması ve hedefi olan saptayıcılar ile fark, benzerlik ve bağlarının incelenebilmesi için alınmaktadır. Hedef 'bildirim' kategorisinden başka bir kategoride ele alınmayan, yani bu kategoride görüldüğü halde bu kategoride ele alınamayacak bir alan belirlemektir. Böylece iki alanın kesişimleri olamayacak olsa da temas noktalarından bir sonuca varmayı amaçlar. Bu sebeple saptayıcı araştırmalarında saçma kategorisine sokulamayan; filozofların keşfettiği sözel tehlike işaretlerinin ('iyi' ya da 'her' gibi tekin olmayan kelimeler, '-meli' ve '-ebilmek' gibi tartışmalı kiplikler, kararsız yapılar) hiçbirini içermeyen sözcelemleri inceleyerek konuyu ele almak istemektedir(Austin, 2009, s. 42). Bu sebeple birinci tekil şahıs şimdiki zaman bildirme kipi ve etken çatıdaki sözcelemlere yer vermektedir.¹⁰⁶ Kısaca edimseller bu yapıda olmak zorunda değildir, ancak amacı gereği gereksiz tartışmalara girmek istememektedir.

¹⁰⁶ Bu noktada Austin'in örnekleri İngilizcedeki dilbilgisi uylasımları gereği genellikle geniş zaman kullanmaktadır. Türkçede bu sözcelemleri şimdiki zaman formunda kullanıyoruz. Nitekim bu durum konumuz için büyük bir farklılık yaratmamakta, ciddi bir önem arz etmemektedir. Gösterilmek istenen ve fark edilmesi gereken 'eylemde bulunma' ve 'doğru yanlış olmama' durumlarıdır.

Bu önlemlerden sonra edimsellerin iki temel özelliğini belirtir:

A. bunlar bir şey “betimlemezler”, “aktarmazlar”, ya da saptama da bulunmazlar; “doğru ya da yanlış” olmazlar;

B. bunlarda tümceyi sözcelemek, eylemde bulunmaktır, ya da eylemde bulunmanın parçasıdır bu eylem de normal olarak bir şey söylemek, ya da “yalnızca” bir şey söylemek olarak betimlenemez(Austin, 2009, ss. 42-43).

Austin bu sözcelem tipinin son derece açık ve anlaşılır olduğunu konusunda emindir. Bunun sebebi hepimizin bu sözcelemi kullanıyor, yani eylem gerçekleştiriyor olduğumuz oluşudur elbette. Austin’in bizleri çağırdığı uzlaşma mevcut uyuşumlarımızda zaten kodlanmış olduğunu ve sunduğu verinin gündelik dil kaynağında, yani hayatımızın tam ortasında olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Örnekler çok çeşitlendirilebilir, ancak bizler bu noktada Austin’in örneklerine sadık kalmak istiyoruz.

(Örn. a) Evlilik töreni sırasında söylenen “evet (X’i karım olarak kabul ediyorum)”

(Örn. b) Geminin pruvasında şişeyi kırarken söylenen “Bu gemiye ‘Queen Elizabeth’ adını veriyorum”.

(Örn. c) Bir vasiyetnamede yer alan “Saatimi kardeşime miras bırakıyorum”.

(Örn. d) “Seninle beş lirasına bahse girerim, yarın yağmur yağacak”(Austin, 2009, s. 43).

Austin bu örneklerde geçen sözcelemleri uygun koşullarda söylediğimizde bir betimleme yapmadığımızı ya da bir şey bildirmediğimizi, gerçekte bir eylemi gerçekleştirdiğimizin rahatlıkla görülebileceğini düşünür, hatta kanıtlamaya gerek dahi görmez(Austin, 2009, s. 43). Burada sözcelemin üretilmesi bir eylemde bulunmaktır. Edimseller ele alınırken dikkat edilmesi gereken ilk konu bu sözcelemleri dile getirmenin kendisi ile yapılan eylemin birbirine karıştırılmamasıdır. Evlenirken ‘evet’ dediğimizde bir edimsel sözcelem dile getiririm, ancak bu sözcelem eylemin tamamı olarak ele alınamaz. Yine de eylemin ayrılmaz bir parçası olduğu da son derece açıktır. Mesela aynı durumda ‘hayır’ dersek evlilik eylemi gerçekleşmeyecektir. Yahut bahse girmek için bu sözceleme ihtiyacım

olmayan kimi koşullarda vardır: bir deliğe jeton atarak bir kumar makinesi ile bahse girebilirim. Yine de her iki durumda da belirli eylemlere girmiş, ilkinde eylem tamamlanmamış, ikincisinde ise eylem gerçekleşmiş ancak edimsel sözceleme gerek duyulmayan bir ortamda bulunulmuştur. Austin her halükarda çoğu eylemin bu edimsel sözcelemeleri içerdiğini ve nihayetinde onların *bizzat* eylemin ana unsurlarından olduğunu düşünür(Austin, 2009, ss. 45-46).

Eylem hiçbir zaman yalnızca sözcelemelerden ibaret sayılamaz ya da sözcelemeler onun sözcelendiği ortam ve uylaşımlardan ayrı ele alınamaz. Edimseller bu açıdan kimi ‘saçma’ olma olanaklarına sahiptirler. Çünkü belirli koşullar altında üretilmeli, çoğu zaman başka insanların da bu eyleme katılım göstermeleri ve bu katılımcıların müteakip başka eylemlerde bulunmaları gerekmektedir. Evlenirken her iki tarafın ‘evet’ demesi, yetkili bir nikah memurunun hazır bulunması, ilgili sürecin tam ve eksiksiz uygulanması – ‘evet’ demek ancak imza atmayı unutmak gibi-, bütün eylemin geçerli olabilmesi için ön şartları -örneğin Türkiye’deki nikahlar için *zaten* evli olmama koşulu-, eyleme müteakip olarak başkası ile evlenemeyecek olmam gibi çok sayıda koşul, şart ve prosedürler etkin haldedir. Bu sebeple edimseller uylaşımsal eylemlerin toplumsal hayat biçimlerinin çoğu zaman ayrılmaz bir parçasıdır.

Bunların yanında edimsel sözcelemeler dillendirilse ve bütün uylaşımsal koşullar yerine getirilse de eğer edimsel sözceleme sözcelenirken ciddi olmayan bir şekilde dillendirilirse eylem farklı bir *boyutta* akim kalır. Örneğin iki sanatçı tiyatro oyununda bir evlilik sahnesi canlandırıyor olsun. Bir arkadaşları onlara şaka yapsın ve nikah memuru ve gerçek nikah defterini oyuna dahil etsin. Bütün şartlar gerçekleşip deftere imza atıldığında, yani devlet nezdinde -ya da kâğıt üzerinde- karı koca olsalar da gösterecekleri mazeret bu eylemi gerçekleştirirken ciddi olmadıkları, bir oyunculuk sergiledikleri olacaktır. Yani devlet kabul etse de uylaşımlar gereği devletin bu yazılı kâğıdı bozması gerekir.

Austin bu noktada felsefede hatalara sebebiyet veren bir eğilim konusunda bizleri uyarır. Kimi eylemlerin ciddi olmayan şekilde gerçekleştirilebilmeleri sanki bizlerin bu eylemlerin tinsel/içsel/ruhsal koşullar ile örtüşen kimi durumların olduğuna inandırır.

Örneğin ‘söz veriyorum’ dediğimde aslında içimden bu sözü tutmayacağıma dair başka bir söz söylemişim ve asıl ‘doğru’ olan sözcelemin bu olduğuna yönelik bir inancı taşımakta olduğumuza dair gibi hayali durumlar yaratabiliriz. Halbuki bana sözümü tutma yönünde sorumluluk yükleyen, eyleme kendisi ile katıldığım edimsel sözcelemdir. Austin bu durumda iki hatalı ve kötü niyetli -hatta ahlaksızlığa açılan bir kapı olan- tavır ortaya çıktığını söyler:

Çünkü “Söz vermek çıkıp birtakım sözler söyleme durumu değildir! Söz vermek dahili ve tinsel bir edimdir” diyen biri, daha çok, derinlikten yoksun bir kuramcılar kuşağının karşısına dikilen katı bir ahlakçı görünümündedir: (...) Aynı zamanda (...) iki eşli adama, söylediği “Evet” için bir özür; dolandırıcıya da söylediği “Bahse girerim” için bir savunma sunar. Kesinlik de ahlaklılık da gelir *söz senettir* özdeyişine dayanır(Austin, 2009, s. 47).

Edimsel sözcelem yalnızca eylemin alelade bir parçası -ya da koşulu- değildir. Bizleri eylemin uyuşumsal gerekliliklerine bağlar. Öyle ki, eylem hakkında kafamız karışık olsa da tam anlamı ile ne yapılacağını bilemesek de eyleme girmiş oluruz. Belirli kültürde yaşayan insanlar bir edimsel sözcelem kurduklarında, bu sözcelemin hangi eylemin hangi gerekliliklere ihtiyacı olduğunu da öğrenmektedirler. ‘Hangi koşullar altında ne söylememiz gerektiği’ konusunda -bazen fark etmesek de- son derece donanımlıyızdır. ‘Akla bürüne’ yani toplumca kabul görmeyen bir davranışın haklıymış gibi olduğunu akli gerekçelendirmelerle tartışmak her daim mümkün değildir. Yalnızca ahlak değil, aynı zamanda kesinlik hakkındaki yargılarda çoğu zaman tinsel bir edim gerçekleştiriyormuşuz gibi ele alınır. Bilginin olanağı ‘zihnimizin içindeki’ koşullarla resmedilir. Ya da başka bir açıdan ‘içsel’ dayanakları olan bu sözcelemler (saptayıcılar) sanki bu zihinsel içeriğin ‘dünyevi olmayan farklı bir manevi varlığa’ göndermede bulunan dilsel içerik ve anlamlandırmaların mümkün olduğu formlar olarak ele alınır.

Bu sebeplerle, daha en baştan, Edimsel sözcelemlerin ‘yanlış’ olduğunu, saptayıcı bir sözcelemle aynı anlama gelecek şekilde, söyleyemeyiz. Ortada üretilen betimlemenin karşılığı olacak bir olgu durumunu hayal etmek zordur. Yapabileceğimiz katıldığımız eylemi hükümsüz kılan koşulların neler olabileceğini, eyleme hangi niyetlerle dahil olduğunu sınırlamak, tamamlanıp tamamlanmadığını vs. gözden geçirmektir. Austin bir eylemin *yerindelik koşulları* dediği bir koşul listesinde ele alınabileceğini

düşünmektedir. Eylemin hakkı ile yerine getirilip getirilmediğini kontrol edebileceğimiz bir liste oluşturmayı teklif eder. Ancak Austin bu listenin incelenmesini genel yaklaşımlarından biri olan *anormalin normale ışık tuttuğu*, yani fenomene uygunsuzluğun yeni bir uyarlama gerektirdiği durumların da değerlendirilmesi gerektiğini düşünür. Bir eylemin başarılı şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli koşullara *yerindelik koşulları* eylemde işlerin ters gittiği durumlara ise *isabetsizlikler öğretisi* adını verir.

1.1.2. Yerindelik Koşulları ve İsabetsizlikler Öğretisi

Austin açısından bir eylemin tamamlanması ya da doğru bir şekilde işletilmesi için şu altı koşulun sağlanması gerekir.

(A.1) Ortada, belirli bir uyuşimsal etkisi olan kabul görmüş uyuşimsal bir işlem olmalı, bu işlem de belirli koşullarda belirli kişiler tarafından belirli sözlerin sözcelenmesini içermelidir ve ayrıca,

(A.2) Belirli bir durumda her bir kişi ve koşul, sözü edilen o belirli işleme başvurmaya uygun kişiler ve koşullar olmalıdır.

(B.1) İşlem, işleme katılan bütün kişilerce hem hatasız

(B.2) hem de eksiksiz bir biçimde yürütülmüş olmalıdır.

(Γ.1) İşlemin, belirli düşüncelerle duygulara sahip kişilerce kullanılmak üzere ya da işleme katılanlardan herhangi birinin belli bir biçimde davranmasını sağlamak üzere tasarlanmış olduğu bir durum söz konusuysa (ki sık sık olur), işleme katılıp ona başvuran bir kimse gerçekten de o duyguları ya da düşünceleri taşımalıdır; işleme katılanlar söz konusu davranış şeklini sergileme niyetinde olmalıdır ve ayrıca,

(Γ.2) müteakip olarak gerçekten de o davranış şeklini sergilemelidir(Austin, 2009, ss. 51-52).

Görüldüğü üzere Austin yerindelik koşullarını üç farklı harfe ve her bir harfi iki maddeye ayırmış, üçüncü ikiliyi ise Yunan alfabesinden seçmiştir. Bunun sebebi eylemin yerinde olmama durumlarında farklı tip hatalara sebep olmasıdır. Anlaşılacağı üzere A koşullarında ana konu eylemin uyuşimsal doğasına atıf yapmaktadır. Belirli prosedürlerin işletilmesi gereken bir süreç olarak eylemin, eyleme katılan taraflarca

bilinen ve uyulan bir yapısı vardır. A.1 maddesi uylaşımın hem var olmasını, yani belirli bir kültürde halihazırda aktif olarak -uylaşımdan kalkmamış- bulunan bir uylaşımsal eylemin bulunması gerektiğini, hem de bu uylaşımsal işlemin kabul görmüş olduğunu, yani toplumun bireylerince ve bireylerin kendi aralarında bu işlemin kabul edildiğini varsayar. A.2 maddesinde ise uylaşımda belirlenen katılım koşullarını karşılayacak insanlarca bu işlemin gerçekleştirilebileceğini iletir. Her iki maddenin de belirleyicisi uylaşımlardır. Çünkü kişilerin haiz olması gereken nitelikler de uylaşıma dahildir. Gündelik dilin uylaşımsal doğasına binaen, Austin'in burada dil ve dilin evrimine ve hayatımızdaki konumuna dair yaklaşımını açıkça görmekteyiz.

B maddeleri işlemin yürütülmesi esnasındaki süreci konu edinmekle birlikte bireylere yüklenen sorumlulukların altı çizilmektedir. A maddelerinde uylaşım bireyin uyması gereken uylaşımları koşullarken; B maddeleri bu koşulların bireyin eksikliklerince gerçekleştirmediği durumları konu edinir. B.1 işlemde gerçekleşecek hataların – ki bunlar genellikle beceriksizliklerdir- yarattığı A dan farklı durumları ele alır. B.2 ya uylaşımsal işleme dair bilgisizlikten ya da işleme dair dışsal bir etkidenden dolayı ortaya çıkan isabetsizlikleri konu edinir. A ve B koşulları yerine getirilmediğinde eylem başarılı bir şekilde gerçekleşmez. Ancak Γ kuralları için aynı durum söz konusu değildir. Bu kurallarda eylem gerçekleşir ancak suistimal edilmiş olur(Austin, 2009, s. 52). Çok genel bir perspektiften Γ kurallarını filozoflar açısından ele alacak olursak: Belirli bir dilde, dilin uylaşım kurallarınca belirlenen dilin kullanımını, bu kullanım kurallarını suistimal ederek değiştirme girişiminde bulunan filozofların sanki bir düşünüm edimi gerçekleştirdiğini ancak bu edimin özel bir biçimde yerinde olmadığını söylemek durumunda kalırız: örneğin saplantılı bir yaklaşım geliştirdiklerinde olduğu gibi. Bu tip isabetsizliklerde edim sahte olmaktadır. Uylaşım kurallarının insan için birinci kuralı önce uylaşım kurallarına uymaktır. Uylaşımların uygunsuzluğu dahi uylaşımlara uygun olarak kavratılabilir.

Austin bu kuralların yerine getiril(e)mediği İsabetsizlik (infelicities) durumlarını da isimlendirmiştir. A ve B kuralları edimi hükümsüz kıldığı için *Karavanalar* (Misfires) başlığında ele alınır. A kuralları uylaşımın bir işlem olarak görüldüğünden ve prosedürlerin önemini hem prosedürlerin işletimi hem de katılımcıların uylaşımdaki

niteliklendirilmesinin ihlalini kapsadığından, *yanlış-biçimde-kullanıma-sokmalar* (misinvocations) olarak isimlendirilir. A.1 için bir kelime önermemekle birlikte, A.2 maddesi için *yanlış-biçimde uygulamaya koymalar* (misapplications) ismini uygun görmüştür. B maddeleri bireyin işlemi nasıl yürüttüğü ile ilgili olduğundan *İşlemi yanlış biçimde yürütmeler* (misexecutions); B.1 *Kusurlar* (flaws) ve B.2 *Aksaklıklar* (hitches) olarak isimlendirilir. Γ maddeleri *Suistimaller* (abuses) olarak isimlendirilir ve edimsel dile dökülmesine rağmen sahte bir eylem olarak nitelenir. Γ.1 *İçsamsızlıkları* belirirken; Γ.2 için bir isim bulamamıştır. Elbette bu İsamsızlıklar birbirlerini dışlamazlar. Bazı durumlarda birden fazla isamsızlık türü aynı anda aktif olabilir. Eylemler son derece karmaşık yapılardır.¹⁰⁷ Bunları basitleştirmenin tek yolu dünya ve dil dışı varlık alanlarında *sabiteler* varsaymakla mümkün olabilir. Yine de Linguistik Fenomenoloji’de; “Eğer isteseydik, en azından belirli durumlar için onları tanımlayabilirdik. Ancak ne olursa olsun, aşırı-basitleştirmelerden; meslekleri zaten tam da bu olmasaydı ‘filozofların meslek hastalığı’ denebilecek aşırı-basitleştirmelerden de kaçınmamız gerekir(Austin, 2009, s. 71).”

Austin’e göre İsamsızlıklar genel yapıları itibari ile yalnızca sözcelemelerin değil, her tür ritüel ve törenlerin özelliklerine sahip olan bütün eylemlere, daha doğrusu uylasımsal bütün eylemlere uygulanabilir niteliktedir. Ancak her ritüel her isamsızlık türüne maruz kalmaz. Bu durumun en sık rastlanan örneği uylasımsal işlemde bir edimsel sözcelemenin yer almadığı eylemlerdir. Bu durum basitçe A.1 maddesinin sözcelemeye dair özel gönderimini ihmal etmek olacaktır. Yine de birçok konuda edimsel sözceleme mevcut uylasımsal eylemin önemli koşulu olmakta, hatta bazı durumlarda sözcelemenin kendisi için hukuki yaptırımlar dahi gözlenmektedir(Austin, 2009, s. 55). Uygun olmayan koşullarda, uygun olmayan yerlerde, uygun olmayan kimi edimsel sözcelemeler sözceleme, mevcut durumu kurgulayan uylasımlar gereği cezai hükümler gerektirebilir. Özellikle siyasilerin edimsel sözcelemeleri bu tip isamsızlıklar ile her daim kuşatılmıştır.

¹⁰⁷ “Günlük hayattaki işlemlerde birtakım şeylerin ihmal edilmesine ses çıkarılmaz-yoksa üniversitelerde hiçbir iş yapılamazdı(Austin, 2009, s. 70)!”

Austin edimsel sözcelemelerin araştırılmasında kendisini en çok ilgilendiren konunun Etik olduğunu belirtir:

Ancak bizi doğrudan ilgilendiren şey, Etik'in alanına giren edimlerin büyük bir çoğunluğunun, aynı şekilde, filozofların sık sık zannettikleri gibi eninde sonunda gelip *fiziksel hareketlere* dayanan edimler *olmadıklarını* görmemizdir: Bu edimlerin birçoğu, bütünüyle ya da kısmen, genelde uyuşumsal edim ya da ritüel karakterindedir, bu nedenle de, başka şeylerin yanı sıra, isabetsizliğe açık olurlar(Austin, 2009, s. 55).

İsabetsizlikler öğretisinin sınıflamalarının tamlığı söz konusu olduğunda ise Austin son derece mütevazidir. Gerçekte edimseller birer sözcelem olduklarından dolayı eylemlerin tabi olduğu bütün yetersizlik ölçütlerine tabidir. Ancak isabetsizlik öğretisinde yer verilen hata tipleri bir eylemin yeterlilik koşulları ile bağlantılandırıldığından bir eylemi gerçekleştirmenin ya da bir edimde bulunmanın genel yapısına dair kurgulanan isabetsizliklerdir. Bir eyleme çok farklı şekilde hâle getirebiliriz ancak onu belirli şekillere hükümsüz ya da sahte kılabiliriz. Austin bu geniş yelpazenin farkında olmakla birlikte özel tip bir hükümsüzlüğü de kendi hedefleri gereği göz ardı ettiğini itiraf eder. Bir edimsel sözcelem sahnede bir oyuncu tarafından dillendirilirse ya da bir şiirde geçiyorsa veyahut bir iç konuşmada geçiyorsa özel bir biçimde hükümsüz olacaktır. Austin bu gibi durumlarda dilin ciddiye alınmadan kullanımı, ama normal kullanımın *asalağı* olarak kullanıldığını düşünür(Austin, 2009, s. 57).

Austin son olarak yerindelik koşullarının ve isabetsizlikler öğretisinin saptayıcı sözcelemlere de uygulanabileceğini dile getirir. Şöyle bir örnek verelim, 'üçgenin iç açıları toplamı yüz seksen derecedir' doğrulanabilir bir önermedir. Bununla beraber bu önerme bir uyuşumsal işlem içerisinde doğrudur – örneğin belirli aksiyomların kabul edildiği ya da eğik düzlem geometrisinde ele alınmadığı uyuşumlarda doğrudur. Uzayda ışığın dahi eğildiğini bildiği halde içtensiz bir şekilde dile getirildiği; geometrinin günümüzde geldiği noktayı ya da karşılaştığı sorunları merak eden bir öğrencisine konuyu geçiştirmek için konuşan bir profesörün sözceleminde sözcelendiği durum göz önüne alındığında isabetsizliklerin betimlemelere de uygulanabildiğini görürüz.

1.1.3. Belirtik ve Örtük Edimseller: Dilin Evrimi ve Felsefe

Edimsel sözcelemelerin yani ‘bir şey söylerken bir şey yaptığımız’ konuşmaların formları çoğu zaman *örtüktür*. Örneğin bir yüzbaşı eğitim verdiği piyadeye ‘sana sürünmeni emrediyorum’ demez, yalnızca ‘Sürün’ der. Bazı durumlarda uylaşımlar ve uylaşımlardaki rollerimiz o kadar belirgindir ki, edimsel sözcelemelerin kendi meramlarını örtük dilsel uylaşımlar taşımaktadır. Austin’in dikkat çekmek istediği bir konu da bazı edimsel sözcelemelerin örtük olmasının sebep olduğu problemlerdir. Örneğin hiçbir yetki ya da yetkili yokken ‘sürün’ denildiğinde edimselin meramının ne olduğu yalnızca söylemde ve/veya sözcelemin analizinde kalarak anlaşılamaz. ‘Sürün’ bir beddua mı, yoksa bir emir mi? Karar verilemez. Daha açık bir örnekle ‘Git’ dedim, ancak bu ifade ile öğüt verebilirim, emir verebilirim ya da uyarabilirim her biri mümkündür(Austin, 2009, s. 66). Bunlardan hangi eylemi gerçekleştirdiğimiz uylaşımlarımız tarafından ve konuşmamızın bağlamından çıkartılarak anlaşılmakta ve sözcelemin anlamı taraflarca dil dışı bağlama göre alınmaktadır. Ancak meramımız çoğu zaman -aşırı kuralları bulunduğu ordu ve mahkeme gibi- yalnızca koşulların ve uylaşımların açıklığında kavratılmaz. Bu sebeple edimsel sözcelemlerinde belirtik olmasını gerektirir.

Sözcelemlerde yapılan bazı genişletmeler hem sözcelemin edimsel bir sözcelem olduğunu hem de hangi edimin yerine getirilmekte olduğunu belirtik hale getirir. Örneğin ‘O, senin’ dediğimde bunu ‘Onu sana veriyorum’ anlamında ya da ‘o, zaten sana ait’ anlamında kullanabilirim. Burada tümcedeki genişleme Austin’e göre meramın belirtikliğini artırmaktadır(Austin, 2009, s. 91).

Başka bir açıdan saptayıcı ve edimsellerin karıştığı bir durumu göz önüne getirmek gerekir. Austin edimsel sözcelemelerin özellikle birinci tekil şahıs şimdiki zaman bildirme kipinde ve etken çatı yapısında ele almaktadır. Bu yapının felsefenin kimi eleştirilerinden kaçınmak amacıyla kullanıldığını söylemiştik. Şimdi yapıdan bir miktar uzaklaştığımızda, yani bu olağan olmayan özel kullanımdan uzaklaştığımızda, bu sefer saptayıcıların farklı bir durumda olacağını bizlere göstermek ister. Eğer aynı fiili birincil tekil şahıs harici öteki kişiler ve farklı zamanlarda kullanırsak edimsel sözcelem bir saptayıcı sözceleme dönüşmektedir. Austin bu durumu *asimetrik* durum olarak niteler ve

doğruluk koşullarının, edimselleri olgular olarak konumlandığı bir yapıyı ortaya çıkartmak için kullanır. Örneğin ‘Bahse giriyorum’ açık bir edimsel sözcelemken; ‘O bahse girdi’ bir betimdir. Nasıl ki ‘X koşuyor’ betimlemesi X’in koşuyor olduğu olgusu ile ilişkilendirilerek ‘doğru’ olduğu söylenebiliyorsa, ‘O bahse girdi’ sözcelemesini dile getiren kişinin bu betimi, ‘bahse giriyorum’ edimsel sözcelemesini dile getiren kişinin edimi neticesinde doğru olur. Yani uyuşimsal yapıdaki eylem bir olgu durumu oluşturmaktadır. Veyahut bir annenin misafirlerin yanında çocuğuna ‘söz veriyor, değil mi evladım?’ dediğinde, bu sözcelemin doğru olması için çocuğun ‘söz veriyorum’ demesi gerekmektedir. Belirtik edimsellerin olmadığı çoğu durumda bu asimetriler ortaya çıkmamaktadır.

Belirtik olmak filozofların anladığı şekliyle betimlemek ya da bildirmekle aynı şey değildir. Austin için belirtik olmak, ortada bir sözün olmadığı durumlarda dahi uyuşımların kendilerini dilde açığa çıkartacak sözel ifadelere duyduğu ihtiyaçta ya da talepte aranır. Uyuşimsal bir eylemin yerine getirildiği dilsel olmayan ancak edimsel sözcelemlerin yerindelik koşullarına uygun bir törensel eylemi göz önüne getirebiliriz. ‘Önünüzde eğiliyorum’, ancak selam mı veriyorum, yoksa yerde bir şey mi arıyorum belli değildir. Biraz daha netliğe ihtiyacımız olduğu bir davranış gerekir: ‘Elimi kalbimin üzerine koyup başımı hafif eğiyorum’. Biraz daha belirtik durumu göz önüne getirelim: ‘Selam’ diyorum. Ancak kimi selamlıyorum? ‘Seni selamlıyorum’ dediğimi düşünün. İşte bu sözcelem Austin için bir belirtik edimseldir.

Austin tam da bu noktada gündelik dilin nesiller boyunca geliştiği ve ihtiyaç duyduğumuz kelimelere dair yeterli ayırım ve bağlantılara sahip olduğu düşüncesini *dilin evrimi* fikri ile ayrıntılandırır. Belirtik edimseller dilin uyuşımsallığında ortaya çıkan, meramın belirtikleşmesinde ve konuşan canlılar olarak fiziksel hareketten dilsel anlatıma doğru bir gelişimin bulunduğu bir varsayım ileri sürer:

Evet, dilsel yapının belirtik edimsellerdeki mahiyetine, hatta sadece bu yapının kendisinin işleme tarzına bile bakarsak, en azından bir şey muhtemel görünüyor: Dilin evrimi açısından bakıldığında, edimsel sözcelemlerin ortaya çıkışı, tarihsel olarak, en azından birçoğu bugün örtük edimsel olarak karşımıza çıkan ve çoğu ya da birçok belirtik edimselde bütünün bir parçası olarak beliren birtakım daha ilkel sözcelemlerden sonraki bir gelişme olmalıdır. Örneğin “yapacağım”, “Söz veririm

ki yapacağım”dan önce ortaya çıkmış olmalıdır. İnsanlara nasıl kabul ettirilebileceğini tam bilmiyorum ama şu akla yatkın bir görüş gibi görünüyor: İlkel dillerde, (daha sonraki ayrımları kullanarak) yapabildiğimiz çeşitli şeylerden aslında hangisini yapmakta olduğumuz belki henüz açık değildi, belki bu şeyler henüz birbirinden ayırt edilemiyordu. Örneğin, “Boğa” ya da “Gök gürültüsü” ifadeleri, tek-sözcüklü sözcelemlerden oluşan ilkel bir dilde bir uyarı, bir bilgilendirme, bir öndeyi vb. olabiliyordu. Bu sözcelemlerin taşıyabilecekleri farklı *güçleri* açıkça ayırt etmenin de dilin daha sonraki bir başarısı, hem de kayda değer bir başarısı olduğu; ilkel ya da birincil sözcelem biçimlerinin ilkel dildeki bu “belirsizliği”, “çok anlamlılığı”, ya da “bulanıklığı” daha sonra da devam ettirdikleri ve sözcelemin tam olarak taşıdığı gücü daha sonra da belirtik kılamadıkları da akla yakın bir görüş gibi görünüyor. Belirtik olmamanın birtakım yararları olabilir: Ama toplum biçimleriyle toplumsal süreçlerin karmaşıklaşması ve gelişmesi açıklığı gerekli hale getirmiştir. Fakat, unutmamak gerekir ki, bir şeyi açık hale getirmek, buluş yapmak ya da betimlemek kadar yaratıcı bir edimdir! Bu, açık seçik ayrımlar yapma meselesi olduğu kadar, var olan ayrımları açık hale getirme meselesidir de (Austin, 2009, s. 99).

Kelimelerimizden uylarımlarımıza daha uygun olanların hayatta kalması gibi, sözcelemdeki meramın açığa çıkması da dilin bir organizma davranışı sergilediğinin varsayılmasıyla bağlantılandırılan bilimsel bir yaklaşım için hayli hayali bir iddia gibi durmaktadır. Ancak insanın eylemliliğinin edimsel olduğu düşünöldüğünde -çok yavaş olsa da- dildeki değişimlerin bu açıdan değerdendirilmesi hiç değerdendirilmemesine yeğdir. Bu açıdan belirtik olmayı, filozofun saptayıcılarla sağlamaya çalıştığı açıklık ile dilin kendi uylarımlarında sağladığı belirtiklik biçimi ile karşılaştırır:

Ne var ki, tümcelerin birincil ya da ilkel kullanımının bildirimsel ya da saptayıcı olması gerektiğini, çünkü böyle olmasının zorunlu olduğunu; filozofların söylemeyi daha çok sevdikleri şekliyle, bir şey sözcelemenin biricik iddiasının doğru ya da yanlış olmak olduğunu, başka herhangi bir bakımdan eleştiriye açık olmadığını bir şekilde *bildiğimizi* düşünmek, her zaman, yapılması en tehlikeli şey kalacak, ama bunu yapmaya da pek meyilli olacağız. Bütün sözcelemlerin (bazılarının ileri sürdüğü gibi) ilkin emir, ya da küfür/yemin-sözleriyle başlaması gerektiği konusunda nasıl bir bilgiye sahip değilseniz, elbette, bu konuda da değiliz; şu çok daha muhtemel: “Saf” bildirim bir hedef, bir idealdir ve bu ideal yolunda ilerleme itkisini de, tıpkı kesinlik hedefine ilerleme itkisinde olduğu gibi, bilimin tedrici gelişimi vermiştir. Dilin kendisinde ve ilkel evrelerinde kesinlik olmadığı gibi, burada söyledığımız anlamda bir belirtiklik de yoktur. Dilde kesinlik, söylenen şeyi - sözcelemin anlamını- daha açık hale getirir: Burada söyledığımız anlamda belirtiklik ise sözcelemin gücünü, ya da (,,,) “nasıl alınması gerektiğini” daha açık hale getirir (Austin, 2009, ss. 99-100).

Filozofların amaçları ile gerçekte dilde ortaya çıkan yapıların bu derece net karşılaştırılması, felsefe ile gündelik dil felsefesi arasında da bir devamlılık kurar.

Edimsel sözcelemlerde Austin'in aradığı şeyi yani uyuşumlardaki 'güç' fikrini açığa çıkartır. Bu açıdan Austin Saptayıcıların aslında gizli edimsel sözcelemler olduğunu dile getirmenin yolunu açmaktadır. İleriki bölümlerde netleştireceğimiz gibi bir saptayıcı, dilsel evrimin devamlılığına uygun olarak, bir edimsel olarak alınmak durumundadır. Ancak bu durumun temellendirilmesi evrim gibi varsayımlarda değil, Linguistik Fenomenolojinin analizlerinden çıkartılmalıdır. "Dahası, (tıpkı ölçümün ya da standardizasyonun konuşmada *kesinliği* geliştirmek için bugüne kadar bulunmuş en başarılı gereç olması gibi) belirtik edimsel söz kalıpları, onunla aynı işlevi yerine getirmek için az ya da çok başarıyla her zaman kullanılmış olan sayısız konuşma gerecinin en sonuncusu ve 'en başarılı'sı'dır(Austin, 2009, s. 100)."

Austin yine de kullanımları karşılaştırarak belirtik edimsellerin nasıl ortaya çıkmış olabileceğine dair fikirlerini ortaya koymak ister. Austin belirtik edimsellerin, aktarım ve yarı-betimleyici edimsellerden oluşan birincil edimsellerden türediğine yönelik bir düşünce sunmaktadır(Austin, 2009, s. 108). Bu yaklaşımını nihai öğretisi olarak göremesek de filozofun hatalarına dair bir söylence statüsünde ele alması dolayısı ile yerinde buluyoruz.

İnsan hayatında öyle durumlar vardır ki, bu durumlar karşısında insanın 'heyecan' ya da bir 'istek' hissetmesi uyuşumsal olarak belirli bir duruma uygun olan tepkiler sayılmaktadır. Bizler başkasının duygularını dolaysız olarak kavrayamadığımızdan bu duyguların karşımızdaki kişi tarafından hissedildiğine dair işaretlere ihtiyaç duyarız. Yanakların pembeleşmesi, mimiklerin değişmesi gibi birçok veri bizlere karşımızdakinin hislerine dair fikir verir. Ancak dilsel aktarımlar da bu hislerin belli edilmesinde en insani ve gelişkin yöntemdir. Sonuç olarak dilsel uyuşumlar vasıtasıyla kendi duygu ve düşüncelerimizi aktaracağımız sözcelemlerin imkanlarını her daim artırmıştır. Austin başkalarına açılan duyuları üç evrede gelişen bir süreçte ele alır: aktarımlar – yarı-betimleyici sözcelemler- edimsel sözcelemler. Örneğin,

- (A) Aktarım: Minnettarlık hissediyorum
- (B) Yarı-betimleyici: Minnettarım
- (C) Edimsel: Teşekkür ederim

(A) durumu bir hissi, içinde bulunduğu değil içinde bulunan bir durumu aktarmaya çalışır gibidir. Burada ‘gerçekten minnettarlığı hissediyor mu?’ gibi bir soru yöneltirsek bize asla açılmayan bir *içsel* alana dair soru sormuş oluruz ki, bu saçmadır. (B) durumunda ise yalnızca bir betim vardır. Karşı tarafa açık bir şekilde hiçbir şey iletilmez. Bu durup dururken ‘şişmanım’ demeye benzer. Sözcelem olma açısından çok basit bir formdur. İnsanlar arası bir ilişki kurmaz ancak konuşma esnasında uylaşımların ve koşulların tam belirgin olduğu durumda işlevseldir. Betimlemelere olan inancın, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, insanlar arasındaki uylaşımda kabul edilmesi gerekir. Bu filozofun ‘kesinliğe’ ya da ‘doğruluğa’ ya da ‘doğru bilginin’ imkanına dair -elbette *mensubu* olduğu felsefe akımına göre- uylaşımsal bir ortaklıkta bir araya gelmelerine benzer. Bir betimin doğruluğunun *kaynağını/dayanağını* ne dünyada ne de konuşmada araştırmaya gerek olmayacak şekilde, bir defa ve her zaman geçerli kılacak *değişmez* koşullara bağlantılandırma isteğini gösterir. (C) durumunda ise durum son derece farklıdır. Sözcelem bir edimsel olarak, yani bir eylemde bulunma olarak, diğer insana açılmaktadır. Kısaca ifade edilirse minnettarlık hissedip hissetmediğimiz tartışmalı ve kavrayışa kapalı iken; teşekkür edildiğinde teşekkür edip etmediğimiz tartışmaya kapalı ancak kavrayışa açıktır. Elbette edimselin içtensizlik türünde bir isabetsizlik durumu her daim vardır. Ancak kişinin bizden özür dileyip dilemediği son derece belirtiktir. Zaten kişi çoğu zaman samimi olmadığı için teşekkür etmek ya da özür dilemek gibi edimsel sözcelemler sözceleme davranışını sergilemez.

Kısaca özetlersek dilde belirtikleşme bir evrilme mantığı bağlamında okunabilir. Dilin organik gelişimi nasıl uylaşımların ve koşulların anlam kazandırdığı kimi fiziksel hareketleri eylemin parçası kıldı ise, dilsel sözcelem türleri de aynı şekilde gelişmektedir ve Austin’in teşhisinde betimlemeler -belirli ölçülerde- edimsellere doğru evrilmektedirler. Filozoflar bu durumu fark edemediklerinden kendi teorilerini saptayıcılar üzerinden kurmaktadırlar. Nitekim “İlk adımlar bölük pörçük, önyargılı ve çok başka amaçlarca atılmış adımlar olması şaşırtıcı gelmemelidir; bütün devrimlerde böyle olur(Austin, 2009, s. 41).”

1.2. Söz Edimleri Kuramı

Austin Edimsel ve Saptayıcı ayrımını uzun bir analize tabi tuttuktan sonra bu ikisinin nasıl ayrılacağına dair dilbilgisel bir altyapı bulamadığını itiraf etmektedir. Ancak araştırmasında ulaştığı sonuçları gözden geçirerek konuyu daha derinden ele almaya karar verir. Kısaca bir düşünür olarak fenomeni en baştan, sözcelemenin üretilmesi¹⁰⁸ safhasından ele almaya geçer. Buraya kadar bir fenomen olarak çok açık olan edimselleri ele alırken bu sözcelem tipleri ile saptayıcı sözcelemleri karşılaştırdık. Austin hem edimsel hem de saptayıcıların ayrılmasında kullandığı ‘doğruluk’ ve yerindelik koşullarının her iki sözcelem içinde geçerli olduğu görüşüne ulaşmıştı. Her edimselin ilkece belirtik edimsel haline getirilebileceğini, daha doğrusu böyle bir olanağın dilin evriminde görülebileceğini iddia etti. Betimlemenin de bir edimsel olarak ele alınabileceğini, yani bir eylem gibi tasarlanabileceğini ileri sürdü. Şimdi her ne kadar bir çıkmaz sokakta olmasa da yeni bir şey denemesi gerektiğini düşünmektedir. Bu sebeple temellere dair yani ‘bir şey söylerken ne yaptığımıza’, yani tam da ‘söylemek’ eylemini gerçekleştirirken neler yaptığımıza bakmak(Austin, 2009, ss. 114-115). Kısaca şu ana kadar bir edimsel sözcelemle neler yapabildiğimizi araştırdık. Şimdi bir sözcelemini nasıl yaptığımızı, yani konuşma eylemini inceleyeceğiz.

Austin incelemeyi üç yeni terim ışığında gerçekleştirmektedir: Düz söz eylemi (locutionary act), edimsöz eylemi (illocutionary act) ve etkisöz eylemi (perlocutionary act). Düz söz bir sözceleminin ilk üretilme sürecini incelediğinden konuşmanın bütün birimlerine yönelik bir incelemedir. Edimsöz bu üretilen sözcelemeyle belirtik şekilde hangi eylemleri gerçekleştirdiğimizi ortaya çıkartan, yani düz sözün hangi eylem için kullanıldığını açıklığa kavuşturan eylem türünü oluşturur. Edimsöz bir şey sözcelerken yaptığımız şeydir. Etkisöz ise bir şey söyleyerek yaptığımız, yani başkaları üzerinde bir

¹⁰⁸Bu üretim anı daha sonra ele alınacaktır. Ancak şuna dikkat etmek önemlidir: Bir sözcelemin üretimi beden kullanımı ile başlatılır, yani bir ses çıkartma. Şunu ifade etmeye çalışıyoruz: Austin bu seviyede yaptığı ayrım dil kullanımının fiziksel bir mekânda, bir bireyin konuşmasından başlatılmaktadır ve bu kavramlar arası bir ayrım yapmaya benzemez. Şununla karşılaştırabiliriz: ‘düşünemiyorum’ ile ‘beynim durdu’. Düşünme için beyin fiziksel olarak ne ise, bizim açımızdan Austin’in konuşmayı ve dolayısı ile dili incelemeyi başlattığı yer ve zeminde odur. Biz bir kelimeyi nasıl kullanıyorsak, o anda o saniyede orada yaptığımızı dikkate alarak ayrımlarını gerçekleştirmektedir. Yapılacak ayrımları bu zeminde okumak önemlidir.

tesir ya da etkide bulunmak, daha doğru bir tabirle etkinin tepkilere sebep olduğu konuşmadır.

1.2.1. Düz söz Eylemi

Peki, ‘bir şey söylemek bir şey yapmaktır’ ifadesinin içlemi hakkında neler söylenebilir? Austin düz söz eyleminin birbiri ile bağlantılı üç farklı eylemi gerçekleştirmek olduğunu kabul ettiğimizi söyler.

(A.a) her zaman, birtakım sesler çıkarma ediminde (bir “seslendirme” ediminde) bulunmak demektir; burada sözcelem bir seslemdir;

(A.b) her zaman, birtakım sözler ya da sözcükleri, yani belli bir söz varlığında yer alan belli sesleri o belli söz dağarcığında yer aldığı için, belli bir yapıda, yani belli bir dilbilgisine uygun bir yapıda ve o dilbilgisine uygun olduğu için, belli bir tonlamayla vb. çıkarma ediminde bulunmak demektir. Bu edime, “dillendirme” edimi; ses çıkarma edimiyle ortaya çıkan sözceleme de (dil kuramının “birimcil”inden farklı olarak) “dillendirim” diyebiliriz.

(A.c) genellikle söz konusu dillendirimi ya da onu oluşturan bileşenleri az çok keskin bir “işlem” ve az çok keskin bir “gönderme”yle (bunlar birlikte “anlam”a denk gelmektedir) kullanma ediminde bulunmak demektir. Bu edime “anlamlandırma” edimi ses çıkarma edimiyle ortaya çıkan sözceleme de “anlamlandırım” diyebiliriz (Austin, 2009, s. 116).

Austin bu noktaya kadar yaptığı incelemeye düz söz incelemesi demektedir. Bunun sebebi edimsel ve saptayıcı sözcelemleri dillendirim ve anlamlandırım eylemleri açısından incelemesidir. İki sözcelem linguistik uylaşımlar açısından ve olgulara -uylaşımsal ya da nesnel- gönderimde bulunma biçimlerinin yanında bu gönderimde edindikleri içlemleri açısından karşılaştırıldılar. Varılan noktada aralarında keşfedilen benzerlikler ve ortaklıkların yanı sıra bunlara karşıt olarak da aralarında net bir ayırım yapmanın imkanını elde edememiştir. Peki, düz söz incelemesi bir sonuç vermiyor ise Austin neden düz sözü hem bütün diğer sözcelemlerin merkezinde ya da temelindeki edim olarak konumlandırmaktadır? Austin’in bu yeni kelime ile kazanmaya çalıştığı açıklık nedir?

Gerçekte olan şudur: Austin düz söz incelemesindeki temel bir kavrayış hatasını düzeltmek için bu eylemi analiz etme gereği duymuştur. Aslında hemen anlaşılacağı gibi

konuşma ya da bir şey söylemek bu edimi gerçekleştiren insan için yalnızca ses çıkarmak değildir, aynı zamanda bir uylaşım sistemine de katılmaktır. A.a ile A.b yi birlikte okur isek dilbilgisel uylaşım lar ve fiziksel ses çıkarma -çıkarılan seslerde genellikle konuşulan dile göre değışiklik göstermektedir- birbirlerine sıkı sıkı bağılıdır. A.c maddesinde sanki betimleyici sözcelemlerin mantıksal yapısına ya da anlam teorilerine bir gönderim var gibi görüldüğünden kafa karışıklığı yaşıyoruz. Ancak anlamlandırma ancak bir dillendirme eylemi ile mümkündür. Dolayısı ile farklı uylaşım ların etkisini anlamlandırma eyleminde açıkça hissederiz.¹⁰⁹ Konuyu açmak için Austin’in düzsöz edimine dair yaklaşımına bakmak gerekir. Ancak Austin daha en başta şunu dile getirecektir: “Elbette, hemen eklemeliyim ki, amaç bu edimin yalnızca kendisini incelemek olsaydı, elbette, başka birçok düzeltme -yalnız filozoflar açısından değil, sözgelişi dilbilimciler ile ses bilimciler açısından da çok büyük önem taşıyan başka birçok düzeltme- daha yapılabilirdi, hatta gerekli bile olabilirdi(Austin, 2009, s. 117).”

Austin bir sözceleme üretirken seslendirme ediminin dillendirme ediminden ayrılamayacağını, ancak anlamlandırma ediminin ayrı olduğunu gösterilebileceğini düşünür. “Kedi paspasın üzerinde’ dedi” bize bir dillendirme edimini aktarır. “kedinin paspasın üzerinde olduğunu söyledi” ise bir anlamlandırma edimini aktarır.(Austin, 2009, s. 118) Dikkat edilirse Austin her iki edimde de bir aktarımdan söz ediyor. Yani dillendirim edimi aktarandan başka bir insan tarafından gerçekleştirilmiş ve örnek cümlede bir olgu olarak alınmıştır. Bu olguda edimin anlamı değil yalnızca seslendirim ve uylaşım sal yapıların -söz dağarcığı ve dilbilgisel yapının- olduğunu görürüz. Aktaran açıkça seslendirme ve dillendirmeyi taklit eder, onun anlamlandırma edimini aktarmak gibi bir meramı yoktur. Aktarımı bilmediğimiz bir dilde de yapabiliriz: ““ucing dina tikar’dedi” diyebiliriz ancak Sundanizce bilmiyorsak – ya da bu dillendirim ediminin

¹⁰⁹ Şöyle düşünebiliriz: yeni bir kelimeye ihtiyaç duyduğumuz noktaya ulaştık ve gökyüzüne baktığımızda bazı gökcisimlerinin mevcut ayrımlarda -örneğin gezegen, yıldız ve uydudan ibaret bir kelime dağarcığımız var diyelim- tanımlamalarımızdan farklı hareket eden bir gökcismi hakkında farklı bir kategori yaratma ihtiyacı duyduk: Yüzgen. Şimdi daha önce yıldız mı yoksa gezegen mi olduğunu kararlaştırmadığımızdan bu cisim bizim ayrımlarımızı etkileyecektir. Uylaşım lar değışecek ve objelere dair gönderim yapmama imkân tanıyan dillendirim uylaşım larım değışecek, hatta içlemlerini tekrar gözden geçirmek durumunda kalacağız. Ancak bu değışimler hep kısmi olacak, yani uylaşım lar sıfırdan değil önceki uylaşım ları göre tekrar şekillenecektir.

hangi işlem ve gönderimlerle kullanıldığına dair uylasimlari- bilmiyorsak, bu tümcede kişi ‘kedinin paspasın üzerinde olduğunu söyledi’ diyemeyiz.

Austin anlamlandırma edimi olmayan bir dillendirme ediminde bulunabileceğimizi, ancak bunun tersinin olamayacağını belirtir ve bu duruma da hiç beklenmedik bir örnek verir: ‘Bütün üçgenlerin üç kenarı olur’. Austin’e göre bu sözcelem de bir gönderme yoktur. Bu durum ne anlama geldiğini bilmeden Arapça ya da Latince okumaya benzer (Austin, 2009, s. 119). Başka bir açıdan, “Farklı dillendirimler aynı işlem ve gönderme ile kullanıldıklarında aynı anlamlandırmadan ya da birbirinin aynısı anlamlandırma edimlerinden (aynı sözcüklerin kullanılmasını gerektiren, belli bir anlamda aynı bildirimden) söz edemeyiz ama anlamlandırma bakımından birbirinin eşdeğeri olan edimlerden (başka bir anlamda “aynı bildirim”den) söz edebiliriz(Austin, 2009, s. 120).”

Dillendirim *dilin* bir birimidir: Tipik bir bozuk dillendirim, saçmadır -anlamsızdır. Oysa anlamlandırım *konusmanın* bir birimidir; tipik bir bozuk anlamlandırım, bulanıktır, hükümsüzdür, karanlıktır vb(Austin, 2009, s. 120).

Buradaki ayrım son derece önemlidir. Austin açıkça dil ve konuşmayı birbirinden ayırmaktadır. Bu dilin uylasimlariyi uygulamak -seslendirmenin ve dillendirmenin ayrılmazlığında- ile diğer insanlarla uylasimlamak arasındaki ince çizgidir. Anlamlandırma edimi düzsözün ötekine açıldığı bir konuşma (speech) olduğu yerdir. Hatta düzsözün de bir söz edimi (speech act) olduğu yerdir. Ancak bu edimin zemini diğer iki edimdir: yani konuşanların aynı dilin uylasimlarına uyum sağlamış olmasıdır. Peki kendi kendime konuşurken; ya da bir şöminenin karşısında meditasyon yaparken bir anlamlandırma edimi gerçekleştiriyor muyuz? Ses çıkartmadan dillendirim edimini -içimizden- gerçekleştiremez miyiz? Ya da ‘bir üçgenin üç kenarı olduğu doğrudur’ gibi bir sözü göndermesiz olduğu için neden anlayamayalım? Aslında bu sorular şu an için Austin’e sorulamaz, çünkü incelediği konu ‘söylemek’ tir; ‘düşünmek’ değil.¹¹⁰ Sunumundaki hedefi Edimseller ve Saptayıcılar arasında giriştiği incelemeyi nihayete erdirmektir.

¹¹⁰ “Peki ‘söylemek’ ve ‘düşünmek’ arasındaki ilişki hakkında ne söyleyebiliriz? Öncelikle kendi kendine konuşmak düşünmek midir? Bu durumda ben kendi içimde kaç kişiyim? Peki karşımdaki benim anlamlandırma edimim hakkında ne söylüyor? Yoksa yine mi ben cevaplıyorum? Peki yaptığım şey ne?

Bizim için önemli olan Austin'in giriştiği ayrımların merkezindeki düzsöz eyleminin yapısıdır. Bu yapıda üç öge bulunmaktadır: edimi gerçekleştiren kişi, edimin uylaşımsallığı bağlamında dil ve bunlarla hakkında konuştuğu gerçeklik olarak gönderim. Austin'in bu birliği, kendisinin en temel birim olarak ele aldığı düzsöz ediminde dahi terk etmediği bir yapıdır. Edimsellik mefhumu, Linguistik fenomenolojinin belirli bir fenomeni ele alırken daima göz önünde bulundurduğu 'hangi koşullarda ne söylemeliyiz' prototipi ile uyumludur. Bu yapıda koşullar her daim sözceleminin meramına etki etmekte olduğunu ele almıştık. Uylaşımların dilde nelerin söylenebileceğini nasıl belirlediği hakkındaki görüşlerini ele aldık. Edimsellik düşüncesi genel olarak koşullarca şekillenen uylaşımlarımızda 'kendi' yerimizi, yani eylemde *bulunma* ve eylemi *gerçekleştirme* ve eyleme *katılma*¹¹¹ gibi birçok konuyu fenomenin 'bütünlüğünde' Austin'in ifadesiyle toplamında araştırmaktadır. Toplam fenomenin dilsel bir boyutu olan, düzsöz sözcelerle gerçekleştirildiğimiz farklı bir tür eyleme *gönderme* yapan Edimsöz edimine geçebiliriz.

1.2.2. Edimsöz Eylemi ve Edimsöz Gücü

Bir düzsöz eylemi gerçekleştirmek, genel olarak, diyebiliriz ki, aynı zamanda ve bizzat kendisi olarak, benim adlandırmayı önerdiğim gibi, bir edimsöz eylemi gerçekleştirmektir. Hangi edimsöz eyleminin bu şekilde gerçekleştirildiğini belirlemek için, düzsözü ne şekilde kullandığımızı belirlemeliyiz(Austin, 2018, s. 98).

Kendime bir şey söylerken mi bir şey yapıyorum? Yoksa bir şey söyleyerek mi bir şey yaptırıyorum? Kendimle konuşuyor olsam ya edimsel ya da saptayıcı sözcelemelerden birini mi seçmek zorundayım? Ya da kendi kendime emir verebilir miyim? Düşünmek konuşmaktan farklı olmalı? Ya da düşünmek diye bir şey olmaz! Ancak düşünceleri mi yazarak ya da konuşarak başkaları ile paylaşabiliyorum: O halde konuşmanın olanağı düşünmek, ama düşünmenin olanağı da konuşmak. Hangisi önce hangisi sonra? Bunlar ayrı mı yoksa aynı mı? Birbirlerinden türetilebilirler mi? Birbirinden türetmek için önce birinin var olması sonra da diğərinin var olması gerekir! nasıl karar vereceğim? O halde iki varlık alanına ihtiyacım var: Doğru düşünmenin kuralları zihnimde mi, dilimde mi?" edimlerimizi basitleştirilmiş parçalara ayırıp bu parçaların ilişkisini tekrar düzenleyerek aydınlatmamızın imkânı yoktur. Bakınız: birini bölüm.

¹¹¹ Bu kelimeler eylemi açık bir şekilde Türkçeye göre fiillendiriyor. Ancak meramları son derece açık. İsbetsizliklerle karşılaştırsak: bir eylemden ayrılabilirim, yani eylemde bulunmaktan vazgeçebilirim; bir eyleme katılmamayı seçebiliriz, ya da bir eylemi gerçekleştirmemeyi seçebiliriz. 'Perform an action' ifadesi farklı İngilizce fiillerle de kullanılabilir, bu çok açık. Bu fiilin seçiminde Austin'in meramı Edimselliğin ön plana çıkarılmasıdır. Çünkü karşıtı olan felsefe tarihinde 'düşünme', 'üzerine/hakkında düşünülen' ve 'diğer düşünenler arasında' kapatılamaz ayrımlar açılmaktadır; ancak ve ancak 'değişmezlerin', başka bir açıdan felsefede 'değiştirilmeleri teklif dahi edilmezlerin' hükümlerinde doğru düşünülebileceği üzerinde ısrarla durulmaktadır.

Edimsöz eylemi, düzsöz eylemini gerçekleştirirken¹¹² yapmakta olduğum eylem olarak anlaşılabilir. Belirtik edimselleri ele alırken, bazı edimsellerin dilin evrimi sürecinde gerçekleştirilen eylemlerin uyuşumsallığında eyleme dair gizil olan *güçleri*¹¹³ dilin kullanımda belirtikleştirdiğine dair bir anlatı tasarladığına yer vermiştik. Austin şimdi edimsöz eyleminin bu güçleri belirtik kılan dilsel bir yapı olarak, düzsöz eyleminden -ve etkisöz eyleminden- ayıracaktır. Böylece saptayıcı sözcelemelerle edimsel sözcelemeler arasında kurduğu karşıtlığı ortadan kaldırmayı, daha doğrusu kavramayı hedeflemektedir. Her halükârda ‘Yap!’ ile ‘Yapmanı emrediyorum’ sözcelemelerinde fark edilen belirtiklik, genel olarak bütün dil kullanımına yayılacaktır. Daha önce ortam ve koşullardan çıkarsanan uyuşumsal eylemler, edimsözler aracılığı ile belirtik hale gelmektedir.

Filozoflar uzun zamandır, bütün sorunları birer “düz söz kullanımı” sorunu olarak ele alıp bu araştırmayı ihmal ettikleri, hatta I. Derste sözü edilen “betimleyici yanlış”ın ilk türe giren bir sorunu ikinci türe giren bir sorun zannetme yanlışından doğduğu söylenebilir. Evet, şimdi buna son veriyoruz; bir sözcelemin üretildiği ortamın ciddiye önemli olduğunu, kullanılan sözcüklere bir ölçüde içerisinde tasarlandıkları ya da bir söz alışverişinde fiilen söylendikleri “bağlam”ın “bir açıklık getirdiğini” birkaç yıldır giderek daha açık bir biçimde anlıyoruz. Ancak, galiba bu açıklamaları hala “sözcüklerin anlamları”na dayanarak yapmaya fazla eğilimliyiz. Kabul, “anlam”ı edimsöz gücünü anlatmak için de kullanabiliyoruz: “Bunu emir anlamında söyledim” vb. diyebilmekteyiz sözcüğü. Fakat ben, işlem ve göndermeyi birbirinden ayırmak nasıl zorunlu hale geldiyse, *güç* ile anlamı da, anlam işlem ve göndermeye eşit olacak biçimde birbirinden ayırmak istiyorum (Austin, 2009, ss. 121-122).

Düz söz eyleminin ne şekilde kullanıldığını belirlemek, düzsözün uyuşum, koşullar, bağlam vb. nin içinde örtük olan gücünü tespit etmek ve dolayısıyla dilde yansıdığı şekliyle edimsöz eylemini belirlemektir. Belirli bir düzsözün *soru gücü taşıyıp taşımadığı* ya da bir *tahmin olarak alınıp alınamayacağı*; düzsözün bir betimleme mi, emir mi, itiraz mı, hüküm mü olduğunu belirlemek, ya da dildeki kullanımda belirtmek bir edimsöz *güç* tespit etmektir (Austin, 2009, s. 121). Bu açıdan bakıldığında birçok fiil ve kiplik

¹¹² Illocutionary act, yani edimsöz eylemi, adı Türkçede ‘...iken’ diye çevirdiğimiz İngilizcede ‘in’ edatının locutionary act, yani düzsöz eylemine bir ön ek olarak eklenmesi ile elde edilmiştir.

¹¹³ Austin burada aslında ‘kuvvet’ olarak çevrilmesi daha doğru olacak bir kelimeyi kullanmaktadır: ‘Force’. Kuvvet ve güç kelimeleri arasındaki ayrım son derece nettir. Bu iki kelime de biri durağan diğeri ise hareketlilik anlatır. Hatta kuvvet için aktif güçte denebilir. Dolayısıyla Austin’in bu ayrımın farkında olduğunu düşünüyoruz. Austin bu kelimeyi belirtik bir edimsel için kullanmadığı durumlarda dahi ‘force’ olarak kullanmıştır. Uyuşumlarda açığa çıkan bu güç edimsellerde sadece belirtikleşir. Austin gündelik dilde *keşfedilebilir* olana dair bir ayrım yapmaktadır, statik olanı kinetik hale getirmez.

otomatik olarak edimsözel güç olma durumundadır. Bu sebeple Austin ilerleyen bölümlerde İngilizcedeki fiilleri¹¹⁴ inceleyerek edimsözel güç sınıflandırması yapmıştır.

Düzsöz ve Edimsöz arasındaki temel ayrımın, edimsözün uyuşimsal bir güç içermesi ile temellendiği iddiasın da başka bir tespit daha vardır. Nasıl ki anlamlandırma eylemi ile dillendirim eylemi arasında ilkinin konuşmaya ikincinin dile ait bir birim olması söz konusu ise, anlam ile güç arasındaki ayrım da anlamlandırım eylemini aşan bir yönün edimsöz eyleminde içerilmesinde aranabilir. Edimsöz eylemi, uyuşimsal gücün bir edimsel olarak alınmasının sağlanması ile, elbette bir konuşma esnasında, başkası üzerinde birtakım etkiler yaratmayı *amaçladığımız* eylemlerdir. Anlamlandırma eyleminde işlem ve gönderim vardır, çünkü öteki ile konuşurken uyuşılmış¹¹⁵ ifadelerle, neyin *hakkında/üzerine* ve ne ile (*içlemi olan kelime*) kullanarak *konuşuruz*. Ancak edimsöz eyleminde meramımız öteki üzerinde bir etki bırakmaktır, yani bir tür güç/kuvvet¹¹⁶ uygulamaktır.

Edimsöz eylemi yerindelik koşullarında belli bir tür etkiyi gerçekleştirme olarak alınan güçtür. Dilin uyuşma dayalı, *konuşmadaki etkisi* açık olmayan düzsöz eyleminin, her daim edimsözle birlikte ele alınması gerekiyor oluşu buradan kaynaklanır: Dillendirim - elbette seslendirimle birlikte- “X’ dedi” aktarımında bir anlama sahip olamıyorken; dillendirim eylemini gerçekleştiren kişi ifadeleri -az çok- işlem ve göndermeye

¹¹⁴ Yaklaşık 10³ adet -1000 ile 9999 arası- fiil üzerine çalışarak yaptığı bir sınıflandırma. Ancak bu sınıflandırma ne tezimizin konusu ile ne de Türkçe ile yeterli derecede örtüşürülebilir. Austin’in sunduğu edimsel güç sınıflandırmaları İngilizce konuşan insanlara, İngiliz toplumunun uyuşmalarına dairdir. Bu sınıflandırmalar üzerinden yapılacak bir edimsel sözcelem incelemesi bir Türk için -en azından- keskin bir kavrayış sağlamayacaktır.

¹¹⁵ Tam bu noktada Türkçe uyuşma ile İngilizce convention birbirinden ayrılmaktadır. Gerçeği söylemek gerekirse başından beri ayrıydılar. Nitekim İngilizce -ya da Latince- ‘co-’ ön ekinin verdiği ‘birliktelik’ uyuşması/anlamı, Türkçenin işteş fiil üreten işteşlik ekinin sağladığı olanakları taşımaz. Türkçedeki işteş etkiyi görmek için ‘yardımlaşma’ kelimesi düşünülebilir.

¹¹⁶ Austin fiziksel hareketten edimselliğin türetilmeyeceği konusunda ısrarlıdır. Linguistik fenomenolojinin ele aldığı konuları felsefeden kopartarak ayrı bir bilim dalı olma iddiası taşımaktadır. Ancak fizik ile olan -en azından fiziğin kelimelerini kullanmaktan da vazgeçememektedir. Bu kadar büyük erimli ve felsefece derin konulara girişirken eylemin *mekanizması*, konuşma eylemlerindeki *kuvvet/güç* gibi kavramlarla, tekil insanlar arasındaki ilişkiye dair konuşmak derin bir iç çelişkinin göstereşi olarak yorumlanabilir. Ancak değildir. Çünkü seslendirme ile dillendirme de birbirine bağlı olarak tasarlanmaktadır. Konuşmak ya da (kendi kendine) sözce üretmek indirgendiği şeyle kavranamaz, ancak bir yönden de fiziksel olandan koparılmamalıdır. Çünkü bizler fiziki varlıklarız ve Austin’de dil insan başarısıdır. Birlikte başarıyı arttırmaktayız.

bağlayarak, aynı dili konuşan -ya da konuşabilen- kişilerin *anlayabileceği* bir birim olarak sözcelemektedir. Nitekim bir konuşmadaki sözcelemen başarısı yalnızca bir işlem ve gönderimin, yani anlamlandırım eyleminin gerçekleştirilmesi, iletilmesi değildir. Aynı zamanda bu iletimin anlaşılma olma sağlandığında gerçekleşmiş olan eylemdir de. Bu eylem edimsöz eylemdir. Başarısı ise gücün uygulanmasında, yani dilin uyuşumsal kullanımında ötekine, örneğin belirtik şekilde bir ‘betimleme’, ‘uyarı’ ya da ‘emir’ gücünde düzsöz sözceleyebilmesindedir. Anlam ile güç arasındaki temel farkın burada yattığını düşünmekteyiz.

Edimsözel gücün başarılı olması için elbette dinleyicilerin/okuyucuların konuşanı duyması/okuması ve nihayetinde bu duydukları ve okudukları üzerine bir etkinin oluşması gerekir. Bu noktada Austin başka bir söz edimini ayırmak için -etkisöz- edimsöz gücünün etkisini sınırlı bir etki anlamında kullandığını ifade eder. Genellikle edimsöz eyleminin etkisi düzsözün anlamının ve gücünün anlaşılmasının sağlanmasına denk gelmektedir. Austin Edimsözel etki hakkında daha açık olarak şöyle söyler: “Dolayısıyla bir edimsöz ediminin yerine getirilmesi, *kavramanın* sağlanmasını gerektirir(Austin, 2009, s. 135).”

Austin Edimsöz eylemlerinin etkilere bağlayan üç yol olduğunu dile getirir: Kavramayı sağlamak, etkisini göstermek ve bir tepkiye davetiye çıkartmak(Austin, 2009, s. 136). Bir tez yazmak, sunum yapmak bir tepkiye davetiye çıkarmaya; inandırma, kabul ettirme gibi etkiler gösterilmesini sağlamaya; ancak en temelde kavramayı sağla(t)maya çalışmaktır. Çoğu zaman üzerine uyuşulmuş ayrımların gözden geçirilmesini, tekrar ele alınmasını sağlanmasını meram eden bir etkinliktir. Edimsözeller, insanlar arası uyuşumun aktif olarak bir eylemde, ancak dilsel bir eylemde bulunduğumuz sözcelemelerdir.

Burada iki noktanın üzerinde bir daha durmak gerekir. Edimsöz gücünün anlaşılması ne demektir? İlk gücün zaten konuşma ortamında gizil olarak kullanılmakta olduğunu ve bağlamda kavrandığını dile getirmiştik. Austin edimsözel güç ile bu durumun tıpkı bağlam ve koşul gibi meramın anlaşılmasında belirleyici bir etken olarak fenomenal durumlarda göz önünde bulunması elzem bir konu olduğunu dile getirmiş olur: Hem felsefe hem dilbilim açısından. Zaten anlayışa ve kavrayışa dahil olan güç, edimsöz

eyleminin bir eylem olarak düzsöz ve etkisözden ayırarak ya da ayrı olduğu gösterilerek¹¹⁷ -aslında söylemenin de bir eylem olarak incelenmesi sebebiyle ayrıştırılan bu üç eylemin nüanslarının sunumunda- *tam* kılınmaya çalışılır. Filozof ve dilbilimcinin dili ele alma biçimlerinden ötürü farkına varamadıkları şey işte budur: Edimsözel güç zaten hep oradaydı ancak fark edilmiyordu: Bir şeyi betimlediğimizde betimlemek için kullandığımız düzsöz sözcelemini sanki konuşmadan, konuşandan ve konudan -ontolojik olarak- ayrı özel bir birim olarak alınmasının sebebi budur. Mantığın bir bilim olarak kutlanması varken; mantıkçı pozitivism de felsefeyi dil analizine indirgemesinin sebebi budur. Başka açıdan hakkında zaten yerinde ve rahatlıkla konuştuğumuz, anlaştığımız şeyler hakkında konuşma olanağımızı sonlandırma girişimi olarak, susmamız gerektiğine dair bir değer yargısını, olgu bildirimlerine dayanan bir yanlış kavrayış sonucu sözcelememizin sebebi budur.

1.2.3. Etkisöz Eylemi

Bir diğer Söz Edimi etkisöz eylemidir. Austin bu konuşma eylemini yine Düzsöze dair bir güç düşüncesi nezdinde ele alır. Edimsöz eyleminden farkı ‘bir düzsöz sözcelerken’ değil, ‘bir düzsöz sözceleyerek’¹¹⁸ yaptığımız konuşma eylemidir. Burada bir etkinin gözlenmesi yani başka bir insana başka bir edimin yaptırılmış olması ve/veya bunun dillendirilmiş olması gerekir. Örneğin ‘Bana onu öldürttü’¹¹⁹ gibi bir sözcelemler bu söz edimi türündendir. Elbette bir etkisöz eylemi konuşarak gerçekleştirilen bir edime göndermede bulunur. “Çünkü *her*, ya da neredeyse her etkisöz ediminin, birtakım özel koşullarda, önceden hesap ederek ya da etmeden, her ne türden olursa olsun herhangi bir sözcelemler, özellikle de saptayıcı olduğu apaçık bir sözcelemler (tabi böyle bir şey gerçekten varsa) üretilerek başarılan edimlerden olduğu açıktır(Austin, 2009, s. 130).” Örneğin A kişisine ‘X yaparsan Y olur’ dediğimizde eğer o kişi X yapmaktan bu sözcelemler sebebiyle

¹¹⁷Austin için bu iki durum, yani Austin’in ayırması ile ayrı olduğunun gösterilmeye çalışılması -ya da semantiğin gösterilmesi- ayırımın anlaşılması esnasında aynı şeydir. Austin elbette dilin kullanımı ya da uylarımlarını ya da sayısız olanaklarını araştırırken kendisi de bunlara tabidir. İşaret ettiğı hususun da burada yattığını, hassasiyetin odaklanılan şeye dahil olan bir etkileyen olarak kendimizi de içerdığını, asla göz ardı etmez -sanımız- ya da göz ardı ettiğine yönelik bir sözcelemler bulunmaz-kanımız-.

¹¹⁸ Bu sebeple Etkisöz, Austin tarafından, *perlocutionary* olarak isimlendirilir. ‘per-‘ Latince bir önektir ve ‘vasıtası ile’ anlamına gelir.

¹¹⁹ Elbette burada bir katilin, uyuyan bir insandan aldığı parmak izini cinayet silahına işlemesi ve mahkemede parmak izi alınan şahsın ‘bana onu öldürttü’ demesi gibi bir durum kastedilmemektedir.

vazgeçiyor ise; kişiyi bilgilendirerek, belki de tehdit ederek ('Bir daha bilgisayarına dokursan Y olur'), ya da uyararak ('Bu kadar yüz verirsene Y olur') vb. özel koşullarda gerçekleşen bir A'yı X yapmaktan vazgeçirme etkisinin -ya da tesirinin- görüldüğü durumları bu türün altında ele alabiliriz.

Etkisözün pratik hayattaki ve etikteki önemi son derece belirgindir. Örneğin "...bir kadına X'in yatak odasındaki mendilin onun mendili olup olmadığını sorarak, ya da mendilin onun olduğunu bildirerek, beni onun zina yaptığına inandırmanız mümkündür"(Austin, 2009, s. 130). İkna etmek, inandırmak, vazgeçirmek gibi etkisöz edimleri listesi çıkartabiliriz. Ancak sözcelemlerle etkide -ya da tesirde- bulunmak - filozofların ele aldıkları biçimiyle- A yaptığım için B, B yaptığım için C gerçekleşti gibi fiziksel nedenselliğin *zorunluluğuna* benzer bir *zorlamaya* tabi değildir: Etkisözel eylemde A, C nin zorunlu nedenidir diyemem. Konuşma eylemlerimizin yapısı fiziksel hareketlerimizden türetilemez. Bu fiziksel hareketin hem sonsuzca geriye gidiş problemine hem de geriye gidişin fiziksel olmayan ancak teleolojik bir arzu nesnesinin ya da insani ruhta (gönderimi belirsiz olan bir şey olarak) yer bulmuş bir 'özgür irade'nin ya da kendisi *ruhsal* olan bir kavrama duyulan ihtiyaca duyulan bir sanrıya sebep olmaktadır

Çoğu etkisözün isabetsizliği gündelik dilde isteyerek ya da istemeyerek, dikkat etmeden -ya da daha az belirtik olarak dikkatsizce- gibi çok sayıda zarfla tadil edilmiş fiillerin geçtiği cümlelerde görünür olur. Kısaca özetleyecek olursak, birini silahla öldüren kişi kendisini 'tetiği ben değil, parmağım çekti' şeklindeki bir mazeretle savunamaz. Kendini edimindeki durumları mümkün olduğunca detaylandırarak ve kendisinin olay anındaki düşünsel ve duygusal etkinliğini, hâkim veya jüri tarafından -gündelik hayatta ise daha genel olarak konuşulan kişiye- anlaşılmasını sağlayarak, yani bir etkisöz eylemi gerçekleştirmeye çalışarak, savunur. Bu konuyu Linguistik Fenomenolojide prosedürleri anlatırken yeterince ele almıştık. Ancak şunu da eklememiz gerekir ki, etkisöz eylemi ancak jürinin ya da hâkimin bir karar vererek edimde bulunması tepkisini oluşturması, yani etkisözün tesirin gerçekleşmesi ile meramını bulur. Austin her daim bir şeyi yapmaya çalışmak, denemek, uğraşmakla, yani bir eyleme girişmekle; o şeyi yapmak

arasındaki temel ayrımın inceleme sırasında akıldan çıkarılmaması gerektiği uyarısında bulunmaktadır(Austin, 2009, s. 126).

Edimsöz eyleminden ayrı olarak Etkisöz eyleminde tesirin görünmesi bir yerindelik koşuludur. Şöyle ki, ‘X’ düzsözü ile emir verdim ve meramım anlaşıldı/kavrandı: edimsöz sözcelemleri yerinde ve gücünün etkisi sağlandı. Ancak emrim yerine getirilmedi: Etkisöz başarısız. Emir verdiğim kişi emri yerine getirdi: hem meramımı kavrandı hem de tesir etti ve sonuç aldım, yani emir alan kişi bir eylem gerçekleştirdi: Etkisöz başarılıdır. Tepki, etkisözün yerindelik koşullarından olmasına rağmen etkisözle nedensellik bağı içerisinde ele alınamaz. Örneğin birini sokakta köpeklerin olduğunu söyleyerek onu yolda ‘dikkatli yürümesi’ tepkisini vermesini bekleyebilirim ancak karşıdaki kişi -henüz köpekleri görmeden- köpek korkusundan bir kriz geçirip bayılabilir. Etkisöz edimi, eylemin sözcelenme bağlamının bir bileşeni olarak ele alındığından karşıımızdaki *zorunda* bırakmayan -daha medeni- örneklerle doludur. Ancak sözle yapılan eylemler elbette fiziksel olarak gerçekleştirebileceğimiz eylemlerin incelmış, üzerine uylaşlmış halleri olduğunu da unutmamak gerekir. Ortaya çıktıkları uylaşım ve koşullar, etimolojinin bulutlarında anlamın takip edilebildiği gibi, fiziksel karşılıkları ile her daim iç içedir. Koşullar -daha geniş ve ekonomik bir ifade ile içinde var olduğumuz, yaşamımızı sürdürdüğümüz *dünyada*- sözcelemin alınma biçimini -edimsöz ya da etkisöz -düksöz edimsözsüz alınamadığı için- yani dil kullanımını, konuşmayı- uylaşımların devamlılığında biçimlendirmektedir.

Etkisöz eyleminin gücünde, yani bir başkasına bir şey yaptırmak için sözcelediğimiz sözcelemlerde, yalnızca bir yönlendirme değil bir tür baskı da görülebilir. Sözel olarak değil, fiziksel olarak tehdit ettiğimizde ya da edildiğimizde bu açığa çıkar. Sopa sallayarak, silah doğrultarak da bir şeyler yaptırabiliriz. Burada tepki ile etki arasında daha net bir bağlantının farkına varırız. Etki sözlerde her daim tehdit söz konusudur demiyoruz ancak sözcelemleri duyanın tepkisi sözcelemleri alış biçimine, geçmiş uylaşımsal yapılarla bağlanması açısından ele alınabileceğini ima ediyoruz: yani bir edimsöz eylem gerçekleştiriyoruz. Tabi ki bu durumların ima ettiğimiz gibi alınmasını zorunlu kılabilceğimiz sözel araçlar tasarlayarak, örneğin eylemin zorunlu olarak bir ahlaki buyruğa bağlanması için yasallığa dair bir inanç temellendirmeye çalışabiliriz. ‘Us’

‘Akıl’ ya da ‘Zekâ’ gibi her şeye kadir sözde-tözellikler ile sözde ahlaki eylemlerde bulunmaya *zorlamak* için sözde-varlıklar içeren söylemler tasarlayabilirim; ya da özgürlüğümüzün ‘zorunlu’ içsel bir ‘güdü’ olduğunu savlayarak sizleri eylemin ahlaki altyapılarının olmadığı konusunda ikna edecek edimsözel sözcelemlemlerle bir söylem tasarlayabilirim. Elbette verilecek tepki hiçbir zaman öngörülemez, ancak dayanak olarak sunulma yoluyla, kabul ettirilmeye çalışılabilir.¹²⁰

Etkisözel gücün uygulanmaya çalışıldığı bu söylemlerden olgu ve değer arasındaki bir ayrım vasıtası ile kurtulmaya çalışıldığında da farklı tip birçok hataya saplanılmıştır. Nitekim eylem düşüncesinin Austin açısından doğru şekilde ele alınmasının olanağı gündelik dilin uylaşımlarının araştırılmasındadır ki uylaşımlarda birer olgudur(Austin, 2009, s. 144). Bildirmek ve betimlemek de birer edimsözel eylem gücü içermektedir, yani edimseldir(Austin, 2009, s. 149). Bir sözcelemin üretilmesinin, yani düzsözde bulunulmasının, bir eylem olarak alınması edimsözel olan betimlemenin düzsözdeki anlamlandırma eyleminde gerçekleştirdiğim edimin yerindelik koşullarına doğru ya da yanlış olmasını da eklememiz bir soruna yol açmaz(Austin, 2009, s. 150). Edimseller için söz konusu olacak bütün yerindelik koşulları saptayıcı olarak ele alınmış sözcelem tipleri içinde geçerlidir.

1.3. Fenomen Kavramı II: Dil-Dünya-Düşünme Birliği

Austin *Söylemek ve Yapmak* isimli eserinde derslerine katılan öğrencilere dersinde ne yapmış olduğunu şu cümle ile açıklamaktadır:

(A) Toplam konuşma ortamındaki toplam söz edimi, son çare olarak aydınlatmaya giriştiğimiz, tek *fiili* fenomendir.

(B) Bildirmek, betimlemek vb. pek çok başka edimsöz ediminden *yalnızca ikisinin* adıdır; hiçbir ayrıcalıklı konumları yoktur(Austin, 2009, s. 160).

¹²⁰ Bu tip edimsözel eylemlerde bulunmak, bizim bu tezde yapmamaya çalıştığımız edimlerdendir.

Tezimizin erimleri açısından Söz Edimleri kuramına dair yeterli izahatı verdiğimizizi düşünüyoruz. Elbette Austin ve düşünceleri konusunda daha söylenebilecek daha çok şey vardır. Bunun için Austin'in fenomen kavramının Dil-Dünya-Düşünme¹²¹ bağlamında analizini yapmamız gerekmektedir. Öncelikle şu ana kadar örtük biçimde dile getirdiğimiz fenomen kavrayışını Söz edimleri ile belirtikleştiriceğiz. Ardından Austin'in edimini bir fenomen olarak ele alıp kısa bir değerlendirme sunacağız.

İlk bölümümüzde Austin'in filozofların felsefe yapma biçimlerine yönelik eleştirilerini ele alırken; Austin'in filozofları felsefi söylemleri açısından eleştirdiğini ve felsefedeki temel hataları 'gizlenmiş saikler' bağlamında ele aldığını, aslında bu yaklaşımının filozofu bir fenomen olarak eleştirmek olduğunu dile getirmiştik. Söz edimleri açısından artık şunu açıkça ifade edebiliriz, Austin filozofların söylemini sözcelemelerindeki edimsellik açısından ele almaktadır. Filozofu konuşmasında bir edim gerçekleştiren insan konumuna getirdiğimizde, eyleminin yerindelik koşullarının A maddelerine göre, gündelik dilin uyuşimsal işlemlerine uygun olmayan sözcelemelerinden dolayı isabetsiz olduğunu ya da yerinde olmadığını söyleyebiliriz. Bu koşul Austin için filozofun başarısız edimini açıklamaya yeter gibidir, ancak Austin Γ koşuluna dahi almadığı ciddi-olmayan kimi konuşma biçimlerini, metafor ve kişileştirme gibi dilsel uyulaşım olanaklarını, yani dilin şiirsel kullanımlarını, fikirlerini temellendirmek için kullanmasını da aslında özel tip bir başarısızlık olarak yorumlanabilir(Austin, 2009, s. 125).¹²²Hatta saplantılı tutumlarının kaynağı burada alınabilir. Yine de filozoflar her ne kadar hatalar yapsalar da bu hataların fark edilmesi ile yükseldiğimiz, kendileri ile uyuştığımız, uzlaştığımız -ve belki de uslaştığımız- yegâne tarihsel Edimleyicilerdir. Düşünmenin tarihteki öncü

¹²¹ Burada küçük bir uyarı yapmamız gerekmektedir. Bu üç önemli kelimenin olanaklı kıldığı bir birlik olarak ele alacağımızdan dolayı aralarına tire çekerek göstermekteyiz. Kelimeler arası sıranın hiçbir önemi yoktur. Dünya-düşünme-dil de olabilir mesela. Sıra, ancak ifadenin bir 'birim' olarak değil, bir 'söylence' olarak tasarlandığında önemli olabilir.

¹²² Filozoflar elbette şair ya da birer aktör değildir. İlk akla gelen şudur filozofların üzerlerine konuştukları tümellerin referansı olmadığı konusunda net bir gönderme yapmamalarıdır. Bu açıdan dikkatli olmak gerekir, çünkü matematik, geometri ve fizik de 'doğru' sözcelemeler üretebilmelerine rağmen içerik ve göndermede bulunmayan formüller olarak ele alınır. Örneğin Austin'in uyulaşım kuralları hakkında söyledikleri de aynı nitelikte olmaktadır/ya da olmasını istemektedir. Düzsöz ediminin 'bilgi' oluşunun bir karşılığı ancak uyulaşım, bir açıdan insanlar arası ortaklıkta zeminini bulmasındadır. Biz bu uyulaşım olanağına 'uzulaşım' diyeceğiz.

kahramanlarıdır. Austin'in filozofları eleştirme sebebi normal olana anormalin ışık tuttuğu düşüncesidir diyebiliriz.

Geleneksel felsefede filozofları bir ano(r)mal(i) kılan temel sorunu dilsel uylaşımlarımızda herhangi bir 'kesinlik' ölçütü olmamasına rağmen, bu ölçüt varmış gibi davranmaları ve bu ölçüte dair bizlere hiçbir anlaşılabilir açıklama yap(a)mamalarıdır: Ya gerçekten biliyorlar ve anlatamıyorlar ya da kendilerini kandırıyorlar.¹²³ Bilinemeyeni bildirmeye çalışmaları ya da sorulamayanı dahi cevaplamaya çalışmaları bundandır. Sonuç olarak filozof tek başına herkes için konuşan bir insan olarak, uylaşımın *biz* modundaki herhangi bir birlikteliğe ya da beraberliğe katılmasına gerek olmayan, tekillikte tümelliği¹²⁴ 'us' sayesinde bir kerede yakaladığını iddia etmek durumunda kalan *bir insandır*.¹²⁵

Söylemek ve Yapmak kitabında Saptayıcılara yönelik alan dışı müdahalesi daha en baştan Edimsellerin bütün bir konuşma sürecini kapsaması gerektiğinin farkındalığında gerçekleşmiştir. Saptayıcılar, yani Constativerler, bilginin imkanını kesinlikte, kesinliği ise değişmezlikte kavrayan filozofların, dilde kendi saplantılarını dile getirebildikleri bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Saptayıcılara karşı girişilen bu karşıtlık, Austin'in insanı, eyleme (action) katıldığı ediminde (perform) ele alması ile bizleri insanın dahi edimselliğinde kavranması gerektiğine yönelik bir noktaya taşımaktadır. İnsan söz edimlerinde konuşmanın birinci edimi olarak düzsöz eylemini gerçekleştirirken dahi uylaşımlara, tabiri caizse, göbek bağıyla bağlanmaktadır. Edim (perform) ve eylem (act) ayrımı insanı fenomenin hem bir parçası hem faili haline getirir. Türkçe de çok iyi dile

¹²³Dogmatist filozofların ölçüt iddiası kendi düşüncelerini matematik 'nesnelermiş' gibi temellendirmelerindedir. Gerçekten matematik gündelik dile hiç benzemeyen bir iç tutarlılığa sahiptir. Bilginin imkanını arayan her insanın dikkatini celp eden, kendi kavramlarını sanki matematiksel kavramlarmış gibi kullanmanın hayalini kurmayanların, filozof olarak nitelenmeleri bile zordur.

¹²⁴ Klasik mantıktan nicelemeler mantığına geçişte 'tekillerin' tümel olarak ele alınmak zorunda olmadığı bir mantık dili inşa eden mantıkçıların başarısı olarak görülebilecek bu kavrayış, yine mantıkçıların bütün insanların ediminden bağımsız 'doğruluk' nesnesine yönelmeleri ilerlemeyi sekteye uğratmıştır diyebiliriz. Nicelemede *bize* yer yoktur. Bazı insanlara, insana, tek bir insana yer bulunmuştur, ancak bize ve size yer yoktur. Austin'in dahi edimsel sözcelem örneklerinde 'tekil şahıs' kullanmak durumunda kaldığını dile getirmiştik.

¹²⁵Bu sebeple de Filozof bir açıdan 'yalnız olma' yazgısına boyun eğmektedir.

getirilebildiği şekliyle insan eylemde *bulunan*¹²⁶ bir canlıdır ve hatta eylemi *gerçekleştiren* bir canlıdır. Onu diğer canlılarda ayıran dil kullanımı¹²⁷, dil *sahibi* olan bir canlı olarak değil, dilsel eylemlerin bu dünyada yaşamakta olan faili olan bir canlı olarak kavramamıza imkân sağlar. Dil ve insan birbirinden ayrı ele alınamaz. Filozoflar söylemlerinde hatalı bir şekilde ayrı görülen iki varlık alanı tasavvur ederek düşündüklerinden ‘felsefî problemleri’ dikotomilere sıkıştırmaktadırlar. Nitekim bu ayrım, Austin’e göre, filozofun -tümevarım- yöntemlerince sözde kabul edilen varlıklara, tümel kavramlara karşılık gelmektedir. Dil -en azından- klasik filozoflar tarafında *unutulmaz* ancak söylemdeki önemi, hakikate duyulan saplantıda, ikincil plana itilerek düşünmenin kullanabileceği bir araç halini almaktadır.

Dilin insanlar için araçlar sunduğu elbette doğrudur. Sözlerimiz *dilsiz duyumların* seslendirilmesidir adeta. Tam tersten bakacak olursak da olgular da sözlerimizin belirleyicileridir. Ancak olgular ‘saf’ numenal varlıklara dayandırılarak ele alınamazlar: “bildirimlerin doğruluklarının olguların bilgisine değil de olgulara dayandığı gibi bir iddiada bulunamayız(Austin, 2009, s. 157)”¹²⁸ ikinci bölümümüzde ele aldığımız gibi konuşma ortamı her daim bir bütün olarak¹²⁹ *alınmak* durumundadır. Kısaca fenomen kavramı, mantıkçıyı da kendi içine bir *eylemde bulunan insan* olarak ele almaktadır. Farklı Austin okumalarında yoğunlaşılın Saptayıcı sözcelemelerin Edimseller ile birleştirildiği konunun mantıkçı pozitivizme bir eleştiri olduğu haklı yorumları da buradan kaynaklanmaktadır.¹³⁰ Gerçekte biz insanlar bilğimiz kadar doğruluk iddiasında

¹²⁶Bu hem eylemde etkin olması anlamında hem de insanı eyleminde anlamak, yani bulmak gerektiği anlamında Austin’e uygulanabilir bir ifade olanağıdır. Lakin güzel Türkçemizde bizler zaten eylemimizde dilbilgisel açıdan da bulunuyoruz: Düşünüyorum, düşünüyorum.

¹²⁷ ‘Anlam kullanımı’ teorisine karşı çıkan Austin hem mantıkçı iddialar hem de antik ya da metafizik felsefeden çok da ileri gidilmediğini düşünür. ‘Kullanım’ her ne kadar bir eylem tipi gibi görünse de, kavram olarak hiçbir açıklama getirmez. Uylaşmaları görünmez kılar.

¹²⁸ Mantıkçıların geleneksel felsefî hatalardan devrıldıkları ideal *şey* niceleyicilerin ‘bütün, her’ ile başlayan önermelerde matematiksel bir yapı sergilediği ve dilin bu yapıya göre idealleştirilebilirliği yanlıştır.

¹²⁹ ‘Hangi koşullarda ne söylememiz gerekir’ prototipinde ‘koşul’u dünya ile *denk* tutmuştuk. Buradaki bütünlük dil-dünya-düşüme birliğine denk gelmektedir.

¹³⁰ Biz Austin’in daha geniş bir perspektiften okunduğunda bu haklı yorumu da kapsayan, ancak Austin’i dil felsefesi geleneği içine konumlandırmak amacıyla Frege’den başlayarak okursak, onu bir pragmatist olarak görme hatasına düşmekten kendimizi alıkoyamayız(Bknz. Rossi, 2013). Çünkü pragmatist aksiyomun imkanını reddettiğinde ‘fayda’ ya mahkûm kalan insan olarak görünmektedir. Halbuki Austin pragmatistlerin anavatanı sayılabilecek Amerika Birleşik Devletleri’nde açıkça “(...), pragmatistlerin, doğru olanın işe yarayan şey vb. olduğu yolunda ortaya attıkları birçok öğretiden tamamen farklı bir öğreti. Bir bildirimin doğruluğu ya da yanlışlığı yalnızca sözcüklerin anlamına değil, hangi koşullarda hangi

bulunabiliriz. Austin'in ünlü 'Fransa altıgendir biçimindedir' örneği bu durumu tasvir edebilmek için kurulmuştur:

"Fransa altıgen biçimindedir"i olgularla, yani bu örnekte Fransa'yla karşılaştırdığımızı düşünelim. Bu doğru mudur, yoksa yanlış mıdır? Evet, kabul edersiniz ki, bir dereceye kadar doğrudur; elbette, belli niyet ve amaçlarla bunun doğru olduğunu söylerken ne demek istediğinizi anlayabilirim. Üst düzey bir general için yeterince işe yarar olabilir, ama bir coğrafyacı için değil(Austin, 2009, s. 156).

Elbette bu tip örneklerin mantıkla bir ilgisi olmadığını ve Austin'in mantığa karşı olmadığını söyleyebiliriz. Ancak Austin'i mantığı diğer bilimler arasında bir bilim olarak görmesi ile bazı mantıkçıların doğruluğu bir nesne olarak görmesi arasında ciddi farklar vardır. Evet Austin çok açık şekilde anlamlandırma edimini mantıkçıların işlem ve gönderme kavramlarının yerindeliliğinden şüphe duymadan kullanmaktadır. Ancak konuşmayı -bir ölçüde dili¹³¹- ele alış biçimi sebebiyle bu edimi konuşmanın birimi olarak görür. Burada söz edimlerinin Saptayıcı ve Edimsel ayrımını hem filozoflar hem de dilbilimciler açısından değerlendirdiği bölümü düzsöz eylemi incelemesi olarak ele aldığını, edimsöz eyleminin uylaşında gizli olan gücü belirttik kıldığımızda edimsel-saptayıcı ayrımı hatasının ortadan kalktığını hatırladığımızda, konuşmanın bir bütün olarak 'eylem' olduğunu, her aşamada her insanın bu eylem içinde yaşadığını zaten dile getirmiş oluyoruz. Yani Austin açısından mantıkçı da edimde analiz edilebilirdir. Filozoflar, bilim adamları ve elbette eylemde bulunan insanlar- toplam konuşma

edimlerde bulunduğunuza bağlıdır(Austin, 2009, s. 158)." demektedir. Anlaşılan Austin edimsözel eylemin kavratma iddiasında yeterli etkiyi gösteremediğinden, yerindelik koşullarını sağlayamadığı bir edimde bulunmuştur.

¹³¹Buraya yine bir mim koymakta fayda görüyoruz. Söz Edimleri belirli koşullar sağlandığında/kavradığında bir dil teorisi demek gayet anlamlıdır. Nitekim biz bu şekilde ifade etmekten imtina ediyoruz. Bunun sebebi bir Dil teorisinin Dili kavramsallaştırdığı ve kavradığı yönündeki kısmen Austinci dayanaklarımızdır. İkinci bölümde yeterince değindiğimizi düşündüğümüz bu duruma şunu ekleyeceğiz. Austin'in amacı, tekrar, insani eylemi fenomene insanın edimselliği ile dahil olan, yani içkin olan dil üzerinden araştırmaktır. Araştırma ne bitirilmiştir ne de Son Sözdür. Kıstas araştırmanın felsefe geleneğinin skolastik bir devamı niteliğinde değil, bilimsel olduğudur. Dolayısı ile Austin'e sadık kalamayarak, kendi yapmadığı şeyi ona yüklemek yanlış olacaktır.

ortamlarında¹³² sergiledikleri toplam söz edimlerinde¹³³ kendi fiili¹³⁴ eyleminde yani fenomenliğinde, son çare olarak¹³⁵ aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Linguistik Fenomenolojinin ele aldığı konu alanı insani eylemlerdir. Bu eylemler, insanın prototip form, yani ‘hangi koşullarda ne söylememiz gerektiği’ formundan, hareketle araştırılmaktadır. Austin en başında beri insanın eylemini dil-dünya-düşünme bütünlüğünde/toplamında ele aldığını; gündelik dilin kullanımlarında -konuşmada- sıradan insanın bu durumun farkında olduğunu, çünkü gündelik dilde kesinlik diye bir şey olmadığını ve kimi insanların konuşma ediminde kesinlik aramasının basitçe anlamı açık hale getirme eylemi ya da girişimi olduğunu; ancak bu kesinlik ‘idealinin’ edimsöz eylemi olarak *alınması gerektiğini* söyledik. Şimdi daha ileri bir soru kafamızı kurcalamalıdır. Çünkü Austin hiçbir şekilde bilime, mantığa, felsefenin ve sanatın imkanına karşı durmamaktadır. Dil-Dünya-Düşünme üçlüsünün ikisi üzerine Austinci öne sürümler hakkında yeterince konuşmuş olduk. Ancak ‘düşünme’ hakkında -en azından bilimselliğin olanağı açısından- Austin açısından pozitif neler söylenebileceğini ele almadık. Austin filozofları ‘tümeller’ hakkında tabiri caiz ise acımasızca eleştirmektedir. Buna karşın kendisi felsefenin konu alanlarını kapsayacak bir tür ‘bilim’ önermektedir. Yalnızca önermekle kalmamakta, uylaşımların ortaya çıkarılması ile yetinmemekte, açık bir edim gerçekleştirerek yeni kelimeler/terimler önermektedir.¹³⁶

Bizim için bu noktadaki asıl incelenmesi gereken şey, felsefe tarihinin iddiaları içerisinde fenomenin dil-dünya-düşünme birliğinde, hem de bu birliğin gündelik dil analizinin prototip formu/postulatu/formülü olarak uygulamasının meşruiyetini sağlayan bireysel düşünüm ve uygulamanın başkalarına kavratılabilmesi sürecini analiz etmektir. Dilin

¹³² Örneğin filozofların Us üzerine konuştukları uylaşımlarının analizinde

¹³³ Düz söz, edimsöz ve etkisöz toplamında

¹³⁴ ‘Actual’, gerçek olarak da çevrilebilmektedir. İnsan eyleminde fiili olan gerçektir. Austin açısından Eylemlerin de tıpkı maddi nesneler gibi insanların iletişim ve yaşam ortamında gerçekleştirilen olgusalıklar olarak kavrandığını söylemiştik.

¹³⁵ Fenomenin karmaşıklığı ve dilin Son Söz olamayışı bağlamında

¹³⁶ Şöyle itiraz edilebilir: Edimsözler zaten uylaşımsallıkta birer güç olarak vardır ve Austin’in yaptığı da bu gücün belirtikliğini artırmaktır. Süreç, düşünümü dışarıda bırakarak, felsefe tarihini dilsel uylaşımda, dilin insan eylemine ‘buyurduğu’ bir Uylaşımsallıkta belirtiklik ihtiyacı olarak ele alınabilir. Ancak bu itiraz edim (perfor) ile eylem (act) arasındaki ayrımı görmezden gelmek demektir. İnsan yalnızca eylemde bulunmaz ya da eyleme katılmaz aynı zamanda onu gerçekleştirir. İnsanı hayrete düşüren ‘düşünme edimi’ tam da burada açığa çıkar.

uylaşımlarını, felsefenin dayattığı uylasımları aşabileceğimiz insani eylem birimi hakkında, kısaca uzlaşımları olanağı hakkında bir sorunsala değinmemiz hem felsefenin hem de bilimlerin olanağının taşıyıcısı düşünüm hakkındaki Austinci yaklaşımı aydınlatmamız önem arz eder. Çünkü ne dil ne düşünme ne dünya bilimin ve bilginin tiranı değildir. Biz insanlar felsefe, bilim ve sanat gibi üst düzey başarılarımızı herhangi bir kavrama ya da kelimeye değil, kendi potansiyellerimize ve bu potansiyellerle gerçekleştirdiğimiz edimlerimize borçluyuzdur.¹³⁷ Kısaca Austin'in eylemsel paradigmasında eylem, edim, düzsöz, etkisöz, edimsöz ve edimsel gibi kavramları, insanın düşünüm olanağının felsefi düşünüm imkanını ortadan kaldırmamaktadır. Ancak ona fenomene daha uygun yeni bir kavrayış boyutu önermektedir. Bu öneride dil ve dünya hakkında yeterince açıklamada bulunduk. Şimdi düşünümde tümellerin reddi sonrası Austin'den hareketle neler söyleyebileceğimize bakalım.

Buraya kadar uylasımlı, insanı bütün eylemlerinde belirleyen bir kavram olarak, dil-dünya-düşünme birliğini her daim ayakta tutan bir 'yapı' olarak betimlemiş olduk. Etkisözün 'öteki insana' dair tesirini ön görülemediği için uylasımsal olmadığı yönünde tespitini göz önüne aldığımızda, ötekinin bana konuştuğu için ve benimle uylasımsal işleme girmeme iradesi de bulunduğu için öteki insanları 'etker' bir varlık olarak konumlandırabiliriz.¹³⁸ Ancak bu kolay çıkarsanan, gündelik hayatta zaten kabul etmek durumunda kaldığımız durum, yani ötekinin -örneğin filozofun- düşünmesini söyleminde araştırmak, bizlere uylasımsal olgu olarak açıktır. Nitekim şu anda ele almak istediğimiz konu hem bireysel hem de birlikte düşünümü bilimsellik açısından temelini sorgulamak olacaktır. Tekrar edersek, Austin nasıl oluyor da Linguistik Fenomenolojiyi belirli bir postulatta bizlere anlatarak kavratabilmektedir. Ya da matematik, geometri, fizik -hatta

¹³⁷ Dikkat edilmesi gereken husus Austin'in felsefeye yönelttiği eleştirilerin felsefeyi yok etmediği, tam aksine 'saçma' tiplerinden felsefeyi arındırarak Fenomene uygun araştırmaların olanağını araştırdığını anlamaktır. İnsani eylemin bilişsellikte de kendini gösteren bir 'özgürlük' boyutunu kavramamız gerekmektedir. Ancak bunun yanında dünyevi olan insanın, dünyeviliğindeki düşünümünü ele almamız da gerekmektedir.

¹³⁸ Gündelik dil için konu çok basittir. Bu, şu-bunlar, şunlar ve ben, sen – biz, siz kullanımlarına bakıldığında dünyanın bilinçli ve bilinçsiz şeylere ayrıldığını görürüz. İkisine verdiğimiz değer farklılıkları da aşikârdır. Uylasımlar bizi zorlamaz, dil açık gerçekliklere uyar. Filozof en temelde bu düşünsel eylemlerin yansıması olan kullanımları ve uylasımları, kendi 'idealleştirilmiş kavramlarında' temellendirmek ister. Halbuki düşünümümüzün temeli gündelik dildedir. Daha önce de değindiğimiz gibi gündelik dil olgulara açıktır, 'felsefi/ideal dil' ise olgulara kapalıdır.

teorik fizik ve soyut matematik- yapabilmekteyiz. Austin kendi -prematüre- bilimini bunlardan nasıl ayırabilir? gibi netameli bir konu hakkında konuşmak gerekiyor. Bu Austin’i kendi ediminde analiz etmek, ya da söyleminin düşünme açısından nasıl alınması gerektiğine dair konuşmak demektir.

Austin’in ele aldığı konu açıktır, ancak ele alma biçimi garip gelebilir. Bunun kendisi de farkında olarak aslında konunun doğrudan dilbilim ve psikoloji açısından tartışabileceğini söyler. Ancak böyle bir yol izlemek yerine, neden söz edimleri gibi bir kavrayış noktasından hareketle gündelik dil üzerinden hareket ederek, düşünme tarihinde alışık olmadığımız, uzlaşımlarımızın net olmadığı kelimelerle gerçekleştirdiğini şöyle açıklar:

Evet, elbette ben de bunun yapılmasının gerekeceği konusunda mutabıkım – ancak ben, sonunda ortaya yadsınamaz güçlü bir öge çıksa bile bunun ancak günlük konuşmadan neler koparabileceğimizi gördükten *sonra* yapılması, daha önce yapılmaması gerektiğini söylüyorum. Yoksa çok hızlı yol alır, bazı şeyleri gözden geçiririz(Austin, 2009, s. 140).

Austin gündelik konuşma ile düşünme arasında önemli bir ilişki olduğu konusunda gerçekten ısrarcıdır¹³⁹. Bu ısrarının sebebini anlamak son derece önemlidir. Gündelik hayatta bizlerin düşüncelerimizi değiştirecek çok fazla olgusal durumla karşılaşabileceğimizi sıklıkla vurgular. Verdiği hayali ve anormal bir örnek biraz olsun ne demek istediğini anlamamıza olanak tanır: Beş yıldır bir kediniz olduğunu düşünün ve bu kedinin bir gün durup dururken size esaslı sözel bir eleştiri getirdiğini hayal edin. Bu durum karşısında ne diyeceğinizi bilemezsiniz. Gündelik dilimiz semantik açıdan *kırıılır*. Durum karşısında hangi kelimeyi kullanacağımızı, onun bir kedi olup olmadığını düşünebiliriz belki.¹⁴⁰ Austin gündelik dilin yapısı gereği kırılgan olduğunu, ancak ideal

¹³⁹ Tezimizin ilk bölümünde de dile getirdiğimiz gibi düşünme için bir ‘mekân’ tasarlamak ancak metaforik bazı aktarımlarla mümkündür. Düşünme için ya bir ruhsal töze ya da bir algılama mekanizmasının kavram türetimine dair soyut mekanizma tasavvurlarına veyahut dilin belirlenmiş kurallarına atıf yaparak *değişmez* işleyiş formları çıkarsamak, bizlere düşünme hakkında konuşabilmek için gerçek bir meşruiyet sağlamaz. Austin’in de vurguladığı gibi eğilimlerimiz genellikle bu yöndedir. Nitekim düşünme bir düşünüm olarak gündelik hayatta da bir edimsellik olarak ‘uylaşım’ zemininde ilerlemektedir. Organik bir süreklilik içerisinde gelişen ve olgunlaşan bu temel düşünüm sürecine ‘Uylaşımsal Düşünüm’ demeyi makul görmekteyiz. Her ne kadar Austin düşünme hakkında net bir yaklaşım öne sürmese de ya da bunu açıkça dile getirmese de filozofa yönelttiği söylem analizlerinden hareketle rahatça dile getirilebilen bir kavrayış biçimidir bu.

¹⁴⁰ Bir süre sonra kedi ile sohbe koyulacağımız aşikardır. Ancak karşımızdaki canlının ‘konuşan bir hayvan’ olması hasebiyle tanım gereği ne ilan edileceği ay(kı)rı bir konudur.

dillerin kırılmamak için tasarlanan diller olduğunu düşünmektedir.(Austin, 1979, ss. 67-68) Gündelik hayatta yanılma payı hep vardır ve bu durum insani eyleme daha uygundur. Olgulara uyarlanma açısından teorik bakışların büyük bir sorunu vardır. Ancak gündelik dil kendisinin uygun olmak için olduğu şeye, insan eylemindeki öngörülemezliğe, uyum sağlama açısında ele alınması gereken dildir.¹⁴¹

Günümüzde hayali olmasa da benzer bir durumla karşılaştık ve bu durum gün geçtikçe hayatımıza sirayet etmektedir: Yapay zekâ ile sohbet etmekteyiz. İlginç olan gündelik hayatta bunu olağan üstü görüp heyecanlanan insanlar olmasına rağmen, felsefede garip bir dikotomide, ütopya ya da distopya üzerinden karşılamaktayız. Ya da İnsan zekâsı ile yapay zekayı karşılaştırırken nedense, yapay zekâ ile insan zekasını birbirinden nasıl ayırt edeceğimiz konusunda tartışmalara girişmekteyiz. Austinci ısrar üzerinden bakarsak aslında talep edilen yaşadığımız semantik kırılmayı çözüme ulaştıracak kelimeler üzerinde uylaşım arayışına girişmemizdir. Çünkü kırılmanın yarattığı sapma semantiktir olgusal değildir. 10 yaşındaki bir çocuk elbette bir bilgisayarla konuştuğunu bilmektedir, ancak sorunu iki adet zekâ olduğuna dair ve bunların hangisinin insan olduğu konusunda garip bir karar verme sürecini ‘uslamlamaya’ açan insan, kendi zorunlu perspektiflerinden hareketle konuyu ele almaktadır. Gündelik hayat son derece karmaşıktır. Fenomen son derece karmaşıktır ve hep yeni durumlara gebedir. Austin açısından uygulanabilecek en iyi politika, gündelik dilin olanaklarını olabildiğince araştırmaktır. Çünkü bizlerin düşüncesi yalnızca olgularla değil, olgulara dair uylaşımlarımızı da değiştiren olgu durumlarının müdahalesine de açık bir olağan dile sahip olmamızla doğrudan bağlantılıdır.¹⁴² Bu aynı zamanda gündelik dili son derece sıkı

¹⁴¹ Filozofun anlatısı iki varlık alanının ilişkisinde dikotomi olarak örgütlenir. Ancak gündelik dil insan faktörünün değişkenliği ve ediminin düşünüm açısından değerlendirildiğinde daima yeni durumlara açık kalması gerektiğinden ve yeni durumları göz önüne aldığından dolayı öngörülemezdir. İdeal diller bize bir düzen verir ancak verdiği düzen, düzeni olmak için düzenlendikleri şeye uygun değildir. Austin bu durumu birinci bölümümüzde aşırı basitleştirmelere dayandığı anlatılmıştır. Bu durum filozofun fenomenin karmaşıklığını kavrayamaması olarak ifade edilmektedir. Gündelik dil olmaktan olana uygun olandır. Çünkü olmakta olanın parçasıdır. Olan gündelik dilde de olgunlaşmalara sebep olmaktadır.

¹⁴² Kısaca iki zekanın benzer yönleri var ve biri insan diğeri makine. Makine düşünümü ile insan zekâsı mı taklit edilmekte, yoksa insan zekâsı makine gibi ele alındığından dolayı makine, bir insan olarak mı görülmekte? İdealleştirilen bir akıl, us ya da zekâ yaklaşımı, ideal bir yapay zekâ, akıl ve us yaklaşımını çıkarsayacağından kendi korkusuna sebep bulur: Bulaşık makinemizin bizden daha iyi yaptığı bir iş var: Yapay zekanın da bizden daha iyi yapabileceği işler olacaktır. Örneğin çok yakında bir makale yazdı. Daha da yakında doktora tezleri yazabilecek. Hatta Kant’ı Austin’i vd. filozofları öğrencilere akademisyenlerden

şekilde işlenen tutarlı söylemlerdeki hatalar üzerine düşündürmek – ya da kavrayış sağlamak- olanağını, daha Austinci bir ifade ile edimsöz gücünün kavratma, etkide bulunma ve tepkiye neden olma hedeflerine olanak tanıyan bir dil kullanım/uylaşım prensibi olarak fenomene uygundur. Biz insanlar yalnızca anlamayız, daha uygun ve daha yerinde kavrayışlar geliştiririz. Gündelik dilde -ve elbette insanın dünyevi bilişselliğinde- Son Söz'ün imkân dahilinde olmaması bu anlama gelir.

Gündelik hayattaki anormal durumların insan eylemselliğindeki yeri uylaşımda gerçekleştirebildiği farklılıklardır. Austin de tıpkı eleştirdiği filozoflar gibi uylaşımlarımızda açığa çıkarttığı 'güç' ile uylaşımlarımızı değiştirme yönünde bir hamlede bulunmaktadır. Bu hamle gündelik dili araştırmanın merkezine almak ve düşünme ile eylem arasındaki ilişkiyi dil-dünya-düşünme birliğindeki edimselliğe katılımda açıklamaktır/aydınlatmaktır. Yine de düşünmenin bilişsel kısmına henüz geçmedik. Sözü daha fazla uzatmadan problemimizin *kalbine* gidelim.

Dillendirim *dilin* bir birimidir: Tipik bir bozuk dillendirim, saçmadır -anlamsızdır. Oysa anlamlandırım *konusmanın* bir birimidir; tipik bir bozuk anlamlandırım, bulanıktır, hükümsüzdür, karanlıktır vb(Austin, 2009, s. 120).

Birinci bölümümüzde filozofların tümellerinin anlaşılamadığı ancak matematik, geometri ve fizik yasaların bir nebze de olsa anlaşılabilmesine değinmiştik. Şimdi bu durumu Austin'de açarak 'teorik' olarak isimlendirdiğimiz bilme tarzımıza dair neler söylenebileceğine göz atalım. Bu alan Austin açısından insan eylemi ya da edimi ile doğrudan ilişkilendirilebilir bir alan olmadığından *Söylemek ve Yapmak*'ta açıkça konu edinilmemiştir. Buna rağmen bazı değiniler söz konusudur.

Gönderme yapmadan ya da adlandırmadan bir anlamlandırma ediminde bulunabilir miyiz? Yanıt, genellikle yapamayız gibi görünüyor, ama kafa karıştırıcı durumlar da yok değil. "Bütün üçgenlerin üç kenarı olur"da gönderme yaptığımız şey nedir? Buna karşılık şu açıktır: Anlamlandırma edimi olmayan bir dillendirme ediminde bulunabiliriz, ama tersi doğru değildir(Austin, 2009, s. 119).

daha iyi anlatabilecektir. Asıl felsefi problem İnsanın bir *makine* gibi çalışmaktan ne zaman vazgeçeceği: Felsefi düşünümü bir kavramdan diğerine aktarmayı değil, felsefe edimini ne zaman deneyeceğimizdir.

Düzsöz eylemi üç eylemden oluşmaktadır. Bunlardan ikisi birleşiktir: Seslendirme ve dillendirme. Genel olarak bizler konuşurken üçüncü eylemi yani anlamlandırmayı, dillendirimimizde az ya da çok belirli bir işlem ve göndermeyle kullanırız.¹⁴³ Ancak öyle durumlar var ki, gönderme yapmıyoruz: ‘Bütün üçgenlerin üç kenarı olur’ gibi bir şeye göndermede bulunmayan sözcelemlerde olduğu gibi.

Daha önce de altını çizdiğimiz gibi bir düzsöz eyleminde bulunurken her daim bir edimsöz eyleminde de bulunuruz. O halde gönderimde bulunmadığım ancak dillendirimde bulunduğum, bunu da edimsözel eylem bağlamında kavrayış yaratmak için kullanabildiğim bir durum ortaya çıkar. Örneğin tahtada matematik ya da fizik anlatıyorum: Bir formül yazıyorum -ya da seslendiriyorum: Austin açısında formülün gönderimi olmayacaktır. Bu açıkça birinci bölümde filozoflara yönlendirdiğimiz tümel kavramın anlaşılabilirliğine karşılık bilim insanının matematiksel ifadelerini az çok anladığımız duruma benzer. Bilim insanının önermesini anlayabiliyorum: örneğin $F=m.a$ ya da $E=m.c^2$. Ancak bunları bir gönderme yapmadan kullanabiliyorum.

Tekrar edersek ‘daireellik’ bir tümel kavramken *anlaşılamıyor*, ancak filozof bunun yere ya da kâğıda çizilmiş şekille ‘yakınsama’ olduğunu iddia ediyor. Bu durumun karşısında bilim insanının önermesi başka bir önermedir. Her şeyden önce ideal bir dilde ifade edilmeye çalışılan bir formül: İlki form, ikincisi formül. İkisinin de göndermesi yok, ancak ilki anlaşılabilir, ikincisi bir nebze anlaşılabilir. Bunun düzsözdeki karşılığı şudur: Form dediğimiz bozuk bir dillendirimdir saçmadır, anlamsızdır. Ancak ikinci dillendirim bozuk değildir saçma değildir-anlamlıdır.

Peki tahtadayım ve gönderimi olmayan bir formül tahtaya yazıyorum-seslendiriyorum. Bu dillendirim eyleminin düzsöz olabilmesi için seslendirilmiş-ya da yazılmış- ve belirli bir (uylaşımsal) kurallılıkla *dil birimi* olarak nakşedilmiş formülü, nasıl olur da Edimsöz eyleminde, yani bir ölçüde kavramayı sağlama, etkisini gösterme ve bir tepkiye davetiye

¹⁴³ İşlem ve gönderme anlamlandırma ediminin yan edimleridir, ikisinin toplamı değildir(Austin, 2009, s. 119).

çıkartmak gibi hedeflerle, kullanabiliyorum? Kısaca gönderimsiz kavrayışı nasıl sağlatabiliyorum?¹⁴⁴

Bu durum Sokrates'in Menon'un kölesine anımsamasını sağlayarak, geometri sorusu çözdürmesine benzemektedir(Platon(Eflatun), 2020, ss. 81-86). Austin etik konuları insani eylemin gündelik dildeki araştırmasına dayanan bir bilimle incelemek istemektedir, amacı bunları hesaplamak değildir. Önce eylemi gündelik dilde en karmaşık durumlarda araştırır ve ardından dilbilimsel genellemelere ya da düzsöz gibi fiziksel koşullarla ilişkili -seslendirme- sözce üretimi anına dayanan genellenebilir bir koşulda¹⁴⁵ yapılmakta olanı kavramaya, kavratmaya çalışır: Matematiğin anımsama ile ruhta önceden bilindiği ve erdemlerin de aynı şekilde öğretilbildiği/anımsatılabildiği gibi iki farklı alanı paralel *düşündürerek*¹⁴⁶ yakınsama yaptırmaz. Her halükârda ortada görmezden gelinemez ancak gönderme yapılması muallak olan bir formül vardır: 'Bu formül nereden gelmektedir?' gibi bir soru Austin tarafından birinci bölümümüzde anlatıldığı şekli ile *yasaklandı*. Çünkü soru tipi metaforik ve anlamsızdır: Bu gönderimsiz önerme biçimi, Linguistik Fenomenoloji'nin kabulleri gereği duyumda verilmiş, soyutlanmış, doğuştan eklenmiş, bedene girmeden önce temaşa edilmiş vs. olamaz – oldurulamaz: Dili matematikselleştirmeden, zihni matematikselleştirmeden, dünyayı matematiksel nesneler olarak görmeden bunları iddia edemeyiz:¹⁴⁷ Peki 'Düşünce nesneleri' olmadan nasıl düşüneceğiz? Ya da düşünmek başka türlü nasıl mümkün olacaktır?

¹⁴⁴ İşte bu hayret verici bir durum. Tüm felsefe tarihinde olduğu gibi. Ancak insanın hayret ettikleri her çağda yeniden kurgulanır. Peki Hayret etmek şey midir?

¹⁴⁵ Genellenebilir koşul, yalnızca 'düşünülebilir' değildir elbette. Her insanın Cogito'yu şömine karşısındaki meditasyonunda fark etmesine benzemeyen bir durumdur bu. 'Sözcelemek için ses çıkarıyorum ve bunu belirli bir dil kuralına uyarak gerçekleştiriyorum' gerçeğini kavramamız ile karşıt bir durumdur. Dil'e dil dememin, ses tellerimin dil köküne yakın olması ile düşünülmesine benzemektedir: Titreşim boğazımda gerçekleşiyor bunu hissediyorum: boğazımın içinde ise dil kökü var: demek ki sesleri dilimin yardımı ile çıkartıyorum demek gibidir. Halbuki 'cogito' bir şekil ya da başka bir fiziksel nesnenin formuna göndermede bulunmadan -en azından metodik bir şüphe ile bunlar düşünmeden temizlenir- noktanın bir aksiyom oluşu gibi 'uzam-dışı tinsel bir nesne' gibi kavratılabilmektedir.

¹⁴⁶ Felsefenin, bilimin ve sanatın insan bilişselliği için yegâne amacı -ya da amaçlarından biri olarak: düşündürmek.

¹⁴⁷ Matrix filmindeki Neo'nun Seçilmiş Kişi olarak 'kendini bildiği' an içinde bulunduğu evreni 1 ve 0 kodları ile görmesi gibi bir duruma benzemektedir.

Linguistik Fenomenoloji açısından bakarsak buraya kadar ki izahatımız şuydu: Gündelik dili araştırmamız gerekir; çünkü filozofun tümeli anlamsız/saçma, tümeli içeriklendirmesi ciddi-değil ve soruları olması gerekenden çok daha geneldir: O halde konu, yani insan eylemi, filozofun yöntemi ile incelenemez. Yapılması gereken gündelik dilde eylemin nasıl gerçekleşmekte olduğunu açığa çıkartmak ve ardından düşünmek - belki de felsefe yapmak. Peki nasıl ve neye göre analiz yapacağız? Austin'i takip edecek olursak cevap acıktır: 'hangi koşullarda ne söylememiz gerektiği' prototipine göre analiz edeceğiz. Peki bu ifadeyi *nasıl almalıyız*? İkinci bölümün başında prototip ifade hakkında durumu izah etmiştik ama şu soruyu sormamıştık: Prototip ifadenin yerindeliğini nasıl bilebiliyoruz? Neden filozofun zihin ile duyum arasında kurduğu ilişkilerden vazgeçeceğiz ve Austin'in sunduğu prototipi kabulleneceğiz? Daha açık konuşmak gerekirse, dili ayrı bir fenomen, dünyayı ayrı bir fenomen, zihni ayrı bir fenomen olarak alıp inceleyerek ilişkilendirmek varken; neden bunları aynı anda birlikte incelememiz gereksin, yani neden dil-dünya-düşünmeyi aynı anda ve birlikte bir fenomen olarak görmeliyiz?

Austin için bir şeyi düşünmek bir edimdir(Austin, 1979, s. 179). Uylaşım aracıyla ile işlemektedir. Bu uylaşım dilseldir, dil birimlerindeki edimimizde -düzsözün dillendirim eylemi boyutunca- edime katılışımızda ortaya çıkan bir edimdir. Düşünme hakkında düşünmek istediğimde aslında bir edim hakkında düşünürüm. Ancak Linguistik Fenomenolojide bunu tek başıma yapmam istenmez, çünkü bana özel bir dil söz konusu değildir. Uylaşım kuralları bana özel değildir, dillendirim rastgele seslendirim değildir.¹⁴⁸ Kurallıdır, ancak kural bir işlemdir. İşlem, dillendirilebilirdir fakat gönderme yapılarak izah edilen yapılar değildir. Uylaşımlara uyum sağlandığı için gündelik düşünüm uylaşımsaldır. Uylaşım kurallarımız ayrı bir ruhsal töz vasıtası ile görünmezler, onlara yalnızca uyulur. Ancak sorumuz bu değildi. Nasıl olur da insan matematiği anlıyor, fizik formülleri anlıyor veya Austin'in insan eylemini fenomen olarak belirli bir *prototip* açısından anlayabileceğini iddia edebiliyor? Düşünmenin imkânı sabitelere ihtiyaç

¹⁴⁸ Bir 'tanışıklık' durumu söz konusu değildir. İdelerin zihnin gözü ile zihnin içinde *görülenmesi* ya da mütevazi transandantal tümeller gibi sezilmesi gibi kavramsal varlıkların özel yetilerce açıklanmasına benzememektedir. Fizikseldir, tecrübeden anlaşılır ve bu sebeple temeldir.

duymamakta mıdır? daha genel ifade edecek olursak, Eylemsel paradigma düşünüm açısından nasıl *işlerlik* kazanabilir?

Başka bir açıdan biz, dil aracılığı ile dünyayı ve insanı nasıl anlıyoruz? Dil bir *aracı* mı yoksa bir *bağlayıcı* mı? Dilin mantıksal formu ya da mantıksal formun dili bir sabite mi? Bu tip soruları ancak yalnız kaldığımızda sorabiliyoruz. Yalnızlık ile düşünme arasında ya da sessizlik ile düşünme arasındaki ‘fiziksel’ ilişki bireysel tecrübeye *sabittir*. Lakin yalnız kaldığımızda kavradığımız ile kavradığımız arasında bir karşıtlık olabilir mi? ilkinde kavradığım ötekinin onayına veya eleştirisine kapalıdır. İkincisinde açıktır. Şimdi şunu sormak gerekir, hangi durum zamansal olarak önce? Filozoflar dahi kavramsız düşünebileceğimizi iddia edecek kadar ileri gitmekte zorlanırlar: En kötüsü ya aksiyomları ya da fonksiyonları vardır. İlkinde tümel kavramlar ikincisinde soyut bildirim yapıları söz konusudur. Austin’in kafamızı karıştıran edimselliği, sabiteleri reddetmekte, ancak sabit olduğu iddia edilenlerin dillendirim eylemindeki yerini göndermesiz de olsalar korumalarına izin vermektedir. Mantık bilimi vardır ve belirli bir anlamda doğrudur. Ancak bir form olarak mantıksal yapı bir idealdir, anlamsızdır. Hem anlıyorum hem anlamıyorum, açık çelişki gibi görünüyor. Eğer düşünme söz konusu olduğunda düşünümü edimselliğe dahil etmezsem, yani düşünmenin fenomenin birliğinde bir katılan olarak bulunmasına izin vermezsem, bu durumu anlayamam. Bu insan eylemini olduğu haliyle kavramaya bir davettir. Gündelik hayatta yaşanmakta olandır diyebiliriz.

Nitekim edimsöz ile düzsözün hep birlikte olduğuna daha önce değinmiştik. Gönderimde bulunmadığım bir düzsözde, yani dillendirimde, dillendirimimi kavratırken ya da kavratmak için gerçekleştirdiğim edimsöz eylemi birbirinden ayrı anlaşılamaz. Düşünüm uyuşmanın görece kontrolündedir. Düşünümde biz insanlar uyuşımsal bir dillendirimin eylemselliğine tabi olarak düşündüğümüzden, uyuşımın dildeki sentaktik ve semantik olanaklarının farkındayızdır ve bu farkındalıkta bilimsel önermeler ve kavrayışlar *önerebilmekteyiz*¹⁴⁹. Önermek elbette ötekilere açılmak, konuşmak, bir edimsöz

¹⁴⁹ Ciddi olmayan bir izahla, düşünümün ana vatanı gündelik dilin uyuşımıdır. Dünyanın her daim şaşkınlığa uğratabildiği insanın, semantik kırılmalar karşısında açığa çıkacak *kendi düşünme ediminin sonuçlarını* uyuşıma sokulması için önermesi, *önerme formunda* ele alınabilir. Ancak bir önerme, edimsöz edimi olarak diğer insanlara önermedir. Bundan gerçeklikten kopuk *kendinde var* olan şeyler olarak alınamaz.

gerçekleştirmek, bir edimde bulunmaktır. Kavrayışı sağlatmak, kavrayışı yeni bir postulata göre sağlaması gerektiğini söylemek bir uygunsuzluğu fark etmekle başlar. Ancak uygunsuzluk gündelik dilde fark edilir/ortaya çıkar ve gündelik dile önerilerle çözümlenir. İdeal dillerde uygunsuzluk durumlarından kaçınılır. Konuşan kedilere ya da yapay zekalara hayretle yaklaşılmaz, onlardan korkulur. Halbuki kediler konuşuyor¹⁵⁰ ve zekalar da yapaydır. Gerçek olan gerçek insanın konuşması, konuşma ortamı ve konuştuklarıdır. Gündelik dile yabancılaşmak, yalnızlaşmak, tekilleşmek ve böylece tümelleşmek insani eylemin bir fenomen olarak ele alınmasından vazgeçilmesi¹⁵¹ anlamına gelir. Yine de yalnız kaldığımızda da uylasimlardan kaçamayız; edimde bulunuruz, tümelliğe yükselemeyiz ve nihayetinde hakkaniyetli şeyler söyleyebiliriz. Ancak Linguistik Fenomenolojinin fenomenini, yani dil-düşünme-dünya birliğini eylem perspektifinde ve toplamında kavradığımızda, gündelik dilin olanakları karşısında hayrete kapılıp; dilbilim ve psikoloji yerine sözün edimselliğinden başlayarak fenomenin kavranması gerektiğini dinleyicilerden/okurlardan talep edebiliriz, kavratmaya çalışabiliriz.

Fenomende düşünüm, fenomenin dışında ele alınmaması gereken bir edim olarak, fenomenin bütünlüğünde kavranması/kavratılması gereken bir parçadır. Austin filozofa bu sebeple -de- itiraz etmektedir. Çünkü filozof genel hatlarıyla fenomenin üç boyutunu birbirinden ayrı söylencelendiren kişidir. Filozof birbirinden ayırdığı dil ile dünyanın, düşünme ile dünyanın, düşünme ile dilin ilişkisini, biz gündelik dil insanına yani konuşan insana¹⁵², eylemde bulunmakta olan insana sunarken bunların birer *statik yapı olarak gördüğünü* ya da bu *statik yapıyı söylemde nasıl sağladığını* açıklamak durumundadır.

¹⁵⁰ Sadece yemek ve tuvalet temizliği talepleri kastedilmemektedir. Olgular kavrayışı değiştirir: Satın alma sahiplen.

¹⁵¹ Elbette Austin'in Felsefeye yönelik negatif eleştirisindeki tümel ve teori karşıtlığı yine insani bir eylem olması açısından bir olanağı da kendi içinde barındırır. Ancak yine Austin açısından bakıldığında böyle bir edimsellik filozofların dili, dünyayı ve düşünmeyi hatalı kavradığı ciddi olmayan bir düşünüm olarak görülmektedir. Filozofun düşünmeye biçtiği elbise hem ona dar gelmekte hem de tektipleştirmektedir. Ancak Fenomende reddedilmez olan bir gerçeklik vardır: Düşünüm çeşitlilikler doğurmaktadır. Aynı anda çelişkili görünen ancak doğru olabilen sözcelemler insanlık tarihinde ve tarihinin sürekliliğindeki şimdilerde -şimdi de olduğu gibi- olanak dahilindedir.

¹⁵² Çoğu zaman düşünmenin özsel ve temel kurallarına her an dakik ve sıkı bir biçimde riayet etmeyen insana

Ancak filozof hem düşünmenin bir kavrama *süreci* olduğunu *zorunlu* olarak kabul eder hem de süreci bir yere vardığında neden son olarak görür, bilinemez.¹⁵³

Austin Söz Edimlerinde, Saptayıcıların (Constatives) Edimsel (Performatives) olduklarını ‘bir sözcelemenin üretilişinde’ düzsözün (locutionary) kavratılış durumunu - ya da gücünü- belirtikleştirdiği edimsöz (Illocutionary) eylemini tanıtarak gerçekleştirir. Biz tezimizde Austin’in edimsöz eylemini kavratmaya çalışma girişimini,¹⁵⁴ Austin’in gelecekte ortaya çıkabilecek bir bilim olarak insan eylemi araştırmasının Linguistik Fenomenoloji yöntemi açısından değerlendirdik. Austin’in biliminin konusu olan insan eylemini, biliminin fenomeni olduğunu ve Austin açısından bu fenomeni diğer bilimlerden ayıran şeyin ‘insan ögesi’ olduğunu ve fenomende dil-düşünme-dünya birliğinin insanın ediminden dolayı sağlandığını ileri sürdük. Fenomen bir bütün olarak kavrandığında, kavratıldığında ya da böyle kavramasının fenomene daha uygun olduğu yönünde Austin’in kavratış denemelerinin de bir edimsöz eylemi olduğunu iletmeye çalıştık. Etkisöz öngörülemezdir ve konu kavratmak olunca neye sebep olacağı kontrol edilemez. Ancak bizlere açık görünen şey Austin’in sunduğu biçimde ele alındığından filozof ile fenomenin karmaşıklığının, edimsellik düşüncesinde felsefenin en temel ‘saplantılarından’ birine ‘değişenler arkasındaki değişmeyenlere’ karşı bir ‘oluş’ felsefesi değil, Eylem felsefesi önerdiğiidir.¹⁵⁵ Düşüncelerimiz her daim gündelik hayatın karmaşıklığına açık olmalıdır ve teorik bakışların temel postulatları ile problemlere bakmamamız gerekir.

Linguistik Fenomenolojide bilimselliğin ‘veri’ üzerine uzlaşıda başladığını ve gündelik dil kaynağından elde edilen verilerin uylarımların göstergesi olduğunu dile getirmiştik. Aynı yerde birlikte çalışmanın yani uylarımlarda temellenen bir uzlaşının önemine değinmiştik. Aslında her ne kadar işaret etse de Austin’de uylarımların kullanımına ithaf edilen bir uylarımlar kavramı yoktur. Uylarımlar bir dili kullanan herkesi birbirinden farklı

¹⁵³Neo, Seçilmiş Kişidir ama onu seçen yine the Architect’tir. Neo, The Architect’e ulaşmaya the Architect de Neo üzerinden yaptığı bir kurguda kendi tutarlılandığı sistemini, Neo’yu tanıyarak düzeltmeye çalışır.

¹⁵⁴ Her daim başarısız olabileceği için

¹⁵⁵ The Architech, Matrix’in temel kodunu tekrar ve tekrar yazmak, mevcut hatalardan kurtarmak için Neo’yu seçmesi gibi, temel kod olan ontolojinin ele alınması elzem kılan Trinity’dır. The Architech insanın edimselliğinin biz modunu kavramak istemektedir

ancak bir arada eylemenin imkanını sağladığından ‘işteştir’, bilimsellik söz konusu olduğunda ise Austin’de bir uzlaşım ısrarı net olarak görememekle birlikte işaret edildiğini söyleyebiliriz. Uzlaşımı bilimde en temel düzeyde sağlayan neyi araştırdığını bilmektir. Bu da bir formülün kabulünü gerektirir. Bilim insanları formülü bilir, saygı gösterir ancak olguların formülde değişiklikler gerektirebileceği konusunda da hep uyanıktırlar. Uzlaşım kavramını Uylaşımlarımız üzerine ‘birlikte düşünme etkinliği’ olarak alınması ve dillendirimin göndermesiz kavratışına birlikte açıldıkları için bütün bilimsel çalışmaları gösterecek şekilde ele alıyoruz.¹⁵⁶

Elbette Austin söz konusu olduğunda uylaşım ve uzlaşım birbirinden ayrı ve ilişkisiz iki kavram değildir. Uzlaşım¹⁵⁷, uylaşımaları araştırma, anlama; uyumu, uyumsuzlukları ve uygunsuzlukları keşfetme; ardından uygunsuzluklara dair uyarılarda bulunma nihayetinde ise uygun uyarlamaları önerme sürecinin tamamıdır. Ele aldığımız konular hakkında düşüncelerimizin olgunlaşması, olguya uygun hale getirilmesi bağlamında uzlaşımın öneminin altını çizmek gerekir.

Uzlaşım bir bilgi arayışının birlikte gerçekleşmesi olgusunu tartışmanın ve konuşmanın işteş olduğunu belirginleştirir. Austin uylaşımı gündelik dilin evrimindeki önemini nasıl görüyorsa, bizde uzlaşımın önemini kavrayış açısından öyle görmekteyiz. Bilim tarihindeki gelişmeler uzmanların birlikte çalışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Kendi yöntemini geliştirdikçe felsefeden ayrılan bilimlerin ortak özelliği uzlaşmaya açık olmalarıdır. Yani ‘veri’ üzerine düşünüp tartışacak bireyler tarafından fark edilmekte ve az çok belirgin ve uygunluk iddiası taşıyan yöntemlerce incelenebilir durumda

¹⁵⁶ Türkçemizin ‘işteş fiil’ üretme potansiyeli İngilizcenin çok üzerindedir. Çoğu zaman Austin’in -ya da herhangi bir düşünürün- söylemini Türkçeye göre anlıyor olduğumuz aşikardır. Ancak düşünümün dillendirimle ilişkisinde bu kaçınılmaz bir süreçmiş gibi karşımızda duruyor. Bu sebeple Austin’i İngilizce okusak da Türkçe anlamaktan kaçamayız, kaçmamamız gerekir: Çevirinin imkansızlığı, başka imkanların kapısını açar. Düşünmenin bir edim olduğunu anlamakta bu bile yetmektedir, ancak ufukların kaynaşması için farklı dillerin olanaklarına da kapıyı açtığımız gibi, kendi dilimizin uylaşım sal düşünüm e sağladığı olanakların kapılarını kapatmamalıyız.

¹⁵⁷ Uzlaşım kelimesi uzman kelimesi ile son derece uyumludur. Aynı zamanda uzak kelimesi ile ilişkilidir. Austin’in aşırı genellemelere karşı sert tutumunda gereğinde fazla genelleme yapılmaması gerektiği, ancak genellenmenin de şart olduğu yollu görüşü ile uygundur. Aynı zamanda Türkçede çok sık kullanılan Yaklaşım kelimesini ayrıntılara inmek ya da konuyu kendi sınırlarında görmek olarak alırsak; uzlaşım ele aldığımız konuyu ondan uzaklaşarak belirli bir uzaklıktan ve belirli bir görüş açısı ile teorik yaklaşım gerçekleştirdiğimiz anlamını taşıyabilir. Bunun dışında ne uy- ne de uz- bir yeti olarak kavranan kökler değildir. Her ikisi de rahatlıkla türetilir.

olmalarıdır. Yöntemin farklılığı, yine Austin açısından bakıldığında, karşısındaki ile anlaşılacak durumunda olduğundan uzlaşmacıları ikna etmek zorundadır. Yöntemin herkes tarafından uygulanabilir olması ise olmazsa olmaz bir şarttır. Yoksa uzlaşmaya ulaşabileceğimiz bir yapılanmaya gidebilmenin imkânı söz konusu değildir. Verinin açık seçikliği dahi yöntemin kişiselliği tarafından ‘teorik’ olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Linguistik Fenomenolojinin prosedürleri açısından bakıldığında yöntem uygulanabilir olarak tasarlanmıştır. Ancak keşif süreci ile uygunsuzluğun kavranması ve yeni terim önerilmesi süreci ise bulanıktır. Yeni öneriler ile yöntem arasındaki ilişki bu sebeple tam kurulamaz. Biz burada Söz Edimleri ile Linguistik fenomenoloji arasındaki ilişkiyi kumaya çalıştık. Austin ilişkiyi hedefler bazında yani eylemin aydınlatılması bazında kurduğundan ‘felsefi’ bir iş yapmaktadır. Bu elbette ele aldığı sistemin parçası olmanın zorunlu bir sonucu olarak görülebilir. ‘X, olmayabilir’ pozisyonu felsefeyi eleştirmek için kurulmuş bir konum olduğundan Linguistik Fenomenoloji bir Prematüre-olgunlaşmamış bilim olarak karşımıza çıkar. Düşünme-dil-dünya tarihsel bir refleksiyona indirgenme tehlikesini yaşamaktadır. Bu refleksiyona eklenen edim düşüncesi genel hatlarıyla uyulaşım bilincinde sağlandığından, net olarak ifade edilmese de biz modunun işteşliğini açığa çıkartmaktadır. Gündelik hayatta konuştuğumuzda biz bu döngüsellliği açık olarak kavrayamamaktayız. Ancak düşünüm istemsiz olarak, kendi bireyselliğini aşmak için uzlaşır. Bu aşma tümele gitmeden *biz modunda* durdurulmalıdır ki; insan kendini aşacak söylemlerde, kendini kaybetmeden, kendi bilişselliği kendinden ayrı olmadan, dünyevi insaniliğinde dile getirebilsin.

SONUÇ

Düşünmenin¹⁵⁸ dilselliğinin ve edimselliğinin zuhur ettiği an yeni terimin ya da kelimenin uylaşmalarımızda etki ettiği andır. Burada hem üreten hem kullanan hem de dil devrededir. Uylaşimsal düşünümde etkili olduğu anlaşıldığında, dilin uyruk ve buyruk ilişkisi içinde ele alınabilmesinin de olanağını ortadan kaldırmış oluruz.¹⁵⁹ Düşünmenin kurallarını kendisine felsefî bir kavram ile atadığımız özel mekansallıkta keşfetmek ve uygulamak bir amaç olarak bizleri döngüsellğe hapsedmekte, spekülasyonu zorunlu göstermektedir. Birbirine açılmayan iki farklı varlık alanının ilişkisinde temellenen felsefe problemleri, felsefî düşünceyi gerçekte yaşanmakta olan düşünüm olanaklarına yabancılaştırmaktadır. Austin, Linguistik Fenomenolojiyi yeni terimleri ve kelimeleri gündelik dilin yeterli araştırması sonucunda uylaşmalarımızdaki uygunsuzlukları gidermek için önereceğimiz bir süreç olarak tasarladığını düşünürsek; temel gayesi, veri toplama aşamasında her şeyin gündelik dilde olduğu şekli ile bırakılarak araştırılması ve sonra yeterli kavrayışla farkına varılan yeni olanakların, yeni kavrayış imkanlarının açığa çıkartılmasıdır.

Tezimizin birinci bölümünde Austin'in felsefî düşüncede tespit ettiği uygunsuzluk, filozof ve fenomen arasında kurulmuştur/dikkat çekilmiştir. Daha sonra bu uygunsuzluğun nasıl giderilebileceğine yönelik bir yöntem ikinci bölümümüzde tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde uygunsuzluğun kaynağı olarak filozofların fenomeni ele alırken kullandığı saptayıcılar karşısına önce yeni bir kelime önerilmiştir: Edimseller. Edimsel ve saptayıcılar arasında, yani gündelik dilde açıkça gösterilebilen örnekleri olan bir alandan filozofun kullanmaya çalıştığı sözcelem tiplerine doğru bir ilerleme kaydedilmiştir. Nihayetinde 'söylemek yapmaktır' araştırması 'söylerken ne yapıyoruz' araştırmasına dönüşerek, üç yeni eylem tipi için üç yeni kelime türetilerek önerilmiştir: düzsöz, edimsöz ve etkisöz. Bu kelimeler mümkün olduğunca ayrıntılı şekilde ayrımları

¹⁵⁸Sanatın üretimini insani düşünmenin dışında görmemekle birlikte Austinci ciddiyeti, yani uzlaşımçı özeni gösterilen araştırmadaki düşünmeyi kastetmekteyiz. Zira Austin çok *mekanik* bir ses tonuyla konuşmaktadır. Eleştirdiği filozofun düzenli görünen sistemine yalnızca birkaç karışık durum ekler. Her ne kadar sınırlı bir alan hakkında konuşsa da seslendirme eyleminde ses sanatçıların performanslarını, edimlerini işin içine hiç katmaz. Seslendirmenin, dillendirme olmadan anlam iletebileceği bir olanağı görmezden gelir. Müzikteki uylaşmalarımız üzerine düşünmez. Belki de başka uzmanların uzlaşımına bırakır.

¹⁵⁹Düşünmenin en *demokratik* anı olarak 'işteşlikte' bir arada olduğumuzu anlarız, hissederiz.

ve ilişkileri gösterildi. Neyi temsil ettikleri, nasıl alınmaları gerektiği ele alındı. Bugün birçok sosyal bilim alanında kabul edilen bu terimler, yalnızca dili ve insani eylemi değil aynı zamanda düşünme edimini de yeni bir boyutta anlamamızı sağlarlar. İnsani eyleme, insanın edimine farklı gözlerle bakmamızı, yani felsefede ve/veya düşünsel uyuşmalarımızda bir değişimi önermektedirler.

Austin açısından değerlendirdiğimizde felsefe ediminin gayesi, gündelik dilin sağladığı kavrayışsal uyuşmaları yeterince araştırmadan girişilecek herhangi bir müdahalenin dili suistimal etmesinden kaçınarak, yeni kelimeler ile onu geliştirmeye dahil olmaktır. Gündelik dile dair yaklaşımı da bunu açıkça gösterir. İlk bölümümüzde filozofun karşısına bir konuşan olarak onu negatif eleştiriye tabi tutan Austin, daha sonra gündelik dilin uyuşimsal düşünme sağladığı olanakları araştırmış; ulaştığı dilin fenomeni kavrayış biçiminden hareket ederek yeni bir uzlaşım imkânı olarak hem bir yöntemsel yaklaşım hem de birtakım bilişsel kavrayış olanakları ileri sürmüştür. Yani Austin kendi düşünümünde insanlık tarihindeki dilsel kavrayışa bir konuşmacı olarak katılmanın ve insan bilişselliğinin fenomene daha uygun olacak bir kavranışının olanağına katkıda bulunmaktadır.

Üçüncüsü ve daha umut verici bir şekilde, ortak sözcük dağarcığımız, nesiller boyunca insanların çizmeye değer buldukları tüm ayrımları ve işaretlemeye değer buldukları bağlantıları bünyesinde barındırır: bunlar kuşkusuz daha fazla sayıda, daha sağlam olacaktır, çünkü en uygun olanın hayatta kalmasına ilişkin uzun sınava dayandılar ve en azından sıradan ve makul ölçüde pratik tüm konularda, sizin veya benim - en çok tercih edilen alternatif yöntem olarak- bir öğleden sonra koltuklarımızda düşünebileceğimizden daha inceliklidirler(Austin, 1979, s. 182).

Austin, bir gündelik dil işçisi gibi, dilin gelişimine katkısını sunduğu bir edimi yöntemli olarak gerçekleştiren bir filozoftur. İnsanlar asla yalnız değildir. Dillerinin geliştirilmesini bilinçli ya da bilinçdışı olarak beraber gerçekleştirir ve bu gelişimde tarihsel yükleri olan kelimeler bize hayatı daha kavranabilir kılar. Bu durum biraz mistik kalmaktadır, ancak kendisine kapalı olsa da insan, yapabildiği/yapmakta olduğu ve yapmaya devam edeceği şeyi, düşünme edimini devam ettirmektedir. Uzlaşimsal ve uyuşimsal düşünümünün önerdiği ayrımlar son tahlilde nihai bir 'yargı' olmak zorunda değildir. Yeni kelime kabul de edilmeyebilir. Ama denemekten vaz geçilseydi, bugün varoluşumuz karşısında bulunduğumuz kavrayış düzeyinde olamazdık. Dil, yalnızca buyruklarda bulunmak,

düşünceyi taşımak için orada değildir. Yaşamak, düşünmek, denemek ve sayamayacağımız eski ve yeni, unutulmuş ve keşfedilmemiş kelimelerle insanın üretmesini, eylemesini beklemektedir ve elbette düşünme edimi insanın yalnızlığında ve/veya kendi tekilliğinde hakkı ile gerçekleştirilemez. Hem bir dile hem dünyaya hem de diğer insanlara ihtiyacı vardır. Kendi kendine biçim veren ya da kendi kendini hedefleyen bir düşünme tasavvuru terk edilmeli, kendisinin en üst etkinlikleri durağan ve ‘varoluş açısından’ bağımsız olarak tasarlanmaktan vaz geçilmelidir. Bütün bu analizler sonucunda Austinci bir ontoloji ilk olarak ‘kavramsal ontoloji’den vaz geçmelidir. Çünkü ontoloji, felsefenin kalbinde epistemoloji ile yer alır. Filozof özel yetisi olarak sunduğu Us sayesinde hakikatin dayanağı ‘formal Us’ ile bağlantıya geçerek bu dünyanın hakikatini kavrayan/kavramaya çalışan/söylemlendiren kişi olarak görülemez.

Felsefe birçok filozof tarafından ‘yalnız’ gerçekleştirilen bir etkinlik olarak sunulur. Yalnızlık, filozofun tutarlı söylemlerinde bir ‘hakikat anlatısı’ formunda alınır. Ancak bu anlatılar asla tam olarak anlaşılamaz. Bütün sürecin filozofa özel olması nedeniyle anlaşılmaması çok anlaşılabilir bir durumdur. Austin saplantı teşhisi ile filozofu sıradanlaştırır. Fenomenal olana dahil eder. Edimini tahlil eder ve uygunsuz ilan eder. Ardından filozofun anormalliğini gösterir ve anormalliklerinden faydalanarak normal olana ışık tutmaya çalışır. Son olarak da kadim ‘değişmezler’ fikrini edim düşüncesi ile gereksiz kılar.

Tezimizde Austin’in uygunsuzluğun teşhisini gösterebilmek amacıyla Fenomen kavramı, dil-düşünme-dünya birliği bağlamında, filozofun ediminin geçersizliğini yansıtmaları için kurulmuştur. Austin filozoflara da kendi eylem incelemesinin prototip ifadesini uygulamaktadır. Ancak Filozofları ilgilendiği konuda söylenceler üretmiş oldukları için eleştirmektedir. Eylemselliği nasıl kavrayacağımızın prototipi, uylaşım kurallarına, edimi bu kurallara göre gerçekleştirenin bilişsellik iddialarına ve edimin gerçekleştiği koşullara ihtiyaç duyar.

Sonuç olarak Austin’in felsefeye yönelttiği negatif eleştirinin ve kurduğu pozitif yaklaşım olarak eylemsel paradigmanın ana ekseninin ve düşünümün yöneldiği fenomenin, dil-dünya-düşünme birliğinden mürekkep olduğunu göstermeye çalıştık. Düşünce kendisini

ele aldığı fenomenlerden ayrı olarak kavrayamaz. Felsefenin söylemindeki asli sorunlardan biri sanki düşünmenin ele aldığı fenomenlerden kendini mantıksal olarak ayırabileceği bir 'Us'a' sahipmiş gibi söylencelendirmesidir. Tezimizin sonuç bölümünde, Austin'in çizdiği sınırlara uygun olarak Us kelimesini fenomen kavramının dil-düşünme-dünya birliğine uygun hale getirmeyi önereceğiz. Bunu yaparken yine Austinci bir yol izleyeceğiz ve bir kelime önereceğiz: Uslaşım.

Felsefede ontoloji, uzlaşımın ya da uylaşımın konusu değildir. Linguistik Fenomenoloji ise Austin tarafından bir bilim olarak kurulduğundan uzlaşım temellidir. Us nasıl felsefeye ait bir terim olarak kavranabiliyor ise uslaşım kelimesi de -en azından- Türkçe felsefeye ait bir kelime olarak kavranabilir. Kelimenin Türkçe oluşu son derece anlaşılır bir durumdur. Türkçe'deki belirli uylaşım kurallarına göre türetilmiştir ancak Türkçe de kullanımı -us kavramına yönelik felsefi uylaşım gereği- yoktur. Amacı uylaşımımızda değişim meydana getirmek ve dil-dünya-düşünme birliğini edimsellik düşüncesi ile ontolojiye yönelik kavrayışımızı değiştirmektir. Türkçe'ye uygun türetildiği için meramı çok açıktır. Birkaç kez cümle içerisinde kullanıldığında alışılabilecek ve us terimine yönelik kavrayışımızı değiştirebilecek; kavramsal haritamızı tekrar ele almamızı sağlayabilecek bir kelimedir. Ancak bizim kullanımımızda özel bir anlamı vardır. Austinci uygunsuzluk uyarısını dikkate aldığımızda fenomenin ontolojiye değil, ontolojinin fenomene göre kurgulandığını iddia etmektedir. Yani Austinci bir ontoloji Uylaşımı temele alır; bilimsel gelişmelerdeki uzlaşımı takip eder ve bunlara göre uslaşımında bulunur. Uslaşımın amacı gerçek olan hayata uygun olmaktır. Bunun için uzlaşımın yardımı gerekir. Filozof öte-dünyaların felsefesini yapmaktan vazgeçmeli, gerçek insanın araştırılmasından hareketle, uzlaşımında yükselerek, insani edimi kuşatacak yeni bir felsefeyi kavrayışı hedeflemelidir. Felsefe tarihinde bir terse dönüşün işareti olarak, filozof kendi zihinsel tecrübesinden değil filozof olmayanın araştırılmasından başlamalıdır.

Başka bir açıdan Uslaşım kelimesi ontolojinin erimini değiştirmektedir. Varlığı olduğu halin, tabiri caizse, ‘kaynak kodunun’¹⁶⁰ yeniden kavranabilirliğinin, düşünce tarihinde değişebileceğini kabul eder. İşteş olan bir fiil kavrayışa katılarak, felsefenin bir edim oluşunu, diğer insani edimlerde olduğu gibi birlikte gerçekleştirilen bir edim olduğunu açığa çıkartır. Yanılma olanağını söylemde gizlemek ya da görmezden gelmek gibi, hakikati dile getiren bilinç olarak ‘us’ kavrayışını değiştirmemiz gerektiğini vurgular. Sözde-varlık iddialarında bulunmak yerine, varlığın temel kodunu bir postulat olarak açık kılmaya davet eder. İnsanın yapay zekâ ile farkını insanların birlikte çalışmasında olduğunu, düşünsel boyutta işteşliğin aranması gerektiğini vurgular. Usun ‘nihai’ ve dolayısı ile insan bilişselliği için yapay olan kavranışını dışlar. Us diğer insanlara yöneltilen öneri(ler) olarak vardır ancak; ayrı bir varlık olarak yoktur. Dilsel bir işlemdir.

Bu tip bir ontolojik yaklaşım için en büyük sorun onu izah edecek olgusal kelimelere sahip olmamasıdır. Bir postulat olarak dile getirilmesi sakıncalar doğurmaktadır. Biz, felsefe tarihinde kullanıldığı haliyle, ‘Dil-Dünya-Düşünme birliği’ yaklaşımıyla Austinci fenomen kavramının bütünlüğünde araştırılması gerektiğinin altını çizdik. Ancak Austinci bir ontoloji söz konusu olduğunda düşünme en geniş anlamında alınmalıdır. Nitelenmemiş bir kelime, edim olmayan bir işaret daha yerinde olacaktır kuşkusuz.¹⁶¹ Dünya düşünmeyi etkileyen bütün koşulları içerir, düşünümün kendisini de. Aynı şekilde dil uylaşım olarak kavranmakla birlikte, uylaşım dilsel olmak zorunda olmadığından diğer ikisini de kapsar. Düşünme ise diğer ikisi ile uygunluğun düşünülmesi olduğundan yine mevcut üçlemenin ayrılmaz bir ögesi olarak ele alınmalıdır. Düşünme bir refleksiyon bir spekülasyon olarak kendisini sunduğunda dahi, dil ve dünya ile ilişkisini kaybetmemektedir. Dil-Dünya-Düşünme birliğinin bütünlüğü insani bilişsellikte - bilişsellik iddiasında bulunurken bir sapma yaratıcı söylence yapılandırılmadığı sürece-

¹⁶⁰ Neo’nun Mimar tarafından ‘kaynak kodu’ tekrar yazmak amacıyla kullanılması gibi. Farklı olan Mimarın anlamaya çalıştığı insanı insan kılan işteşliği, yani birbiri ile bağını, yani birlikteliğin anlamının olanağı olarak ‘biz modu’ nun koda işlenmemesini tersine çevirmektir. Bu zaten olduğumuz halin tasviri olarak anlaşılmalı. Biz olmadan ben olamayız, belirlenmeden düşünemeyiz, düşünmeden değişemeyiz, değişmeden değiştiremeyiz.

¹⁶¹ Can önerilebilir bir kelimedir. Canlı olmanın kategori olmasını teknik bir terime indirger isek, Türkçedeki kullanımında son derece saygın ve özellikle insanı ve bilinçli her şeyi içine alan bir kelimedir. İnsanın öteki insana saygısını en yüksek düzeyde taşımaktadır. ‘Sonuçta o da bir can’ gibi. İki insanı birbirine bağlar: ‘can ve canan’ gibi. Yaşamakta olmaya çokça atıf yapar. Ancak biz Uslaşımın bir düşünüm olduğunu ileri sürdüğümüzden bu olanağı yalnızca not etmek istiyoruz.

temel yapı görevini her daim sürdürür. Austinci bir ontoloji her daim bu birliği işaret etmektedir. Ancak birlik, tekillik (singularity) olarak ele alınamamaktadır. Çünkü düşünme, birliğin bütünlüğünün edimsel bir parçasıdır. Yine tekrarlamak gerekirse uslaşım, ‘usun varlığı bütünlüğünde kavraması’ iddiasını taşımaz. Birliğin bir kod olarak her etkinliğin merkezinde bulunması gerektiğini önerir.

Yakın gelecekte meydana gelebilecek bilimsel kanıtlar felsefenin Dil-Düşünme-Dünya birliğine uygun yorumlar yapılmasına veya ontolojik birliğin yeniden yorumlanmasına, yani Uslaşımın imkanlarının kullanılmasına açık olduğunu kabul ediyoruz. Örneğin sinirsel dilbilim çalışmaları Austin’in yapmış olduğu gündelik dil analizleri ile birleştirilebilir ya da Austin’in çalışmalarının yanılgılarını göstererek yeni bir kavrayış imkanını ortaya çıkartabilir.

Felsefe hayretle başlar ve asla bitmez: İnsan her şeyden önce kendine -yani yapabildiklerine hayret eder. Bu hayret karşısında felsefenin yapabileceklerini tartışmak ne yazık ki bu tezin konusunu teşkil etmemektedir. Austin’in de vurguladığı gibi felsefe bir edimdir. Olguların sayım dökümünü yapmak, durumu tahlil etmek, betimlemek ve sözel formüller oluşturmak felsefenin görevi olarak görülemez. İnsan kendini anlamak istiyor ise harekete geçmeli ve elindeki bütün olanakları kullanmalıdır. Bilim ve teknolojiye yaşanan devrimsel gelişmeler bizlere söylemimizi/söylemlerimizi olgusallaştırarak olgunlaştırmamız yönünde ciddi olanaklar sağlamaktadır. Öncelikle yöntem açısından, olanı olduğu gibi tekrar incelemek için elimizde neler olduğuna bakmak ve yeni olanaklar ile yeni bir geleceğin hayalini kurmak için gözlerimizi ileriye çevirmeliyiz. Felsefe aktifleşmeli ve ideallerini yeniden ele almak için insanlığın mevcut kavrayışının üzerinde yeni öneriler sunmalıdır. Kadim felsefenin geçirmekte olduğu dönüşümün geleceği, insani edimin aydınlatılması ve insanın kendini tekrar tanımasından başka bir hedefe doğru ilerlemeyecektir. Bilimlerin gelişmesi, çoğalması felsefenin de bilim olmasını zorunlu kılmaz. Filozof ile filozof olmayan arasında bir ayrım yapmaya çalışmanın, filozofu bilişsellikte bir ideal olarak kurmanın günümüzde karşılığının kalmadığını, bilmenin değil eylemin insana yakışacağını anlamamız gerekiyor.

Bilişselliğin tarihteki gelişimini, usun kendisini kavrarken ulaştığı noktayı, biz insanların işteş şekilde gerçekleştirdiği bir serüven olarak görmenin yerinde olduğunu düşünüyoruz. Biz insanlar her ne kadar farklı dil ve kültürlerde, farklı kavrayışlarla ve farklı bilim alanları ile uğraşsak da temel hedefimiz ‘kendimizi tanımaktır’. Austin’in düşündürttükleri ile kavratmaya çalıştığımız bu edimsözel tezin sonuç meramını felsefeye küçük bir katkıyı tartışmaya açabilmek için gerçekleştirdik. İnsanın kendini, tanımlanmış tümel bir kavram üzerinden araştırmasının yerinde olmadığını; felsefenin temel düsturlarından biri olan ‘kendini bil’ hedefinin aydınlatılmasının olanaklı bir yolunun da ‘kendimizi bilmek’ten geçtiğini, bunun da olanı olduğu haliyle kavramaktan, fenomene uygun bir araştırmadan, yani biz modunun düşünümün her safhasında gözden kaçırmamamız gerektiğini dile getirmeye çalıştık. Böylece de Türkçe bir kelimenin insani bilişsellikte geldiğimiz safhada ve felsefede işaret ettiği bir olanağı uslaşım kelimesi ile belirtikleştirmeyi hedefledik.

KAYNAKÇA

- Allison, H. E. (2001). *Kant's Theory of Taste: A Reading of the Critique of Aesthetic Judgment*.
- Arendt, H. (2018). *Zihnin Yaşamı* (İ. Ilgar, Çev.; 1. bs). İletişim Yayınları.
- Aşar, H. (2014). Heidegger ve Sartre Felsefesinde “Kaygı” ve “Bulanı” Kavramlarının Analizi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, Article 17.
- Austin, J. L. (1964). *Sense and Sensibilia* (G. J. Warnock, Ed.). Oxford University Press.
- Austin, J. L. (1979). *Philosophical Papers* (J. O. Urmson & G. J. Warnock, Ed.; 3. bs). Oxford University PressOxford. <https://doi.org/10.1093/019283021X.001.0001>
- Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak: Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri* (R. L. Aysever, Çev.; 1. bs). Metis Yayınları.
- Austin, J. L. (2018). *How to Do Things with Words* (J. O. Urmson, Ed.). Martino Fine Books.
- Aysever, R. L. (2009). Sunuş. İçinde *Söylemek ve Yapmak: Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri* (1. bs). Metis Yayınları.
- Bennett, J. (2011). “Real”. İçinde K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin* (1st Edition). Routledge.
- Berkeley, G. (1996). *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine* (H. Turan, Çev.). Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Birken-Bertsch, H. (2014). Austin's Method. İçinde B. Garvey (Ed.), *J. L. Austin on Language* (2014th Edition, ss. 89-107). Palgrave Macmillan.
- Cevizci, A. (2014). *Felsefe Tarihi 1: İlkçağ Felsefesi* (9. bs). Say Yayınları.
- Descartes, R. (2021). *Meditasyonlar* (E. Sunar, Çev.). Say Yayınları.
- DiGiovanna, J. J. (1989). *Linguistic Phenomenology: Philosophical Method in J.L. Austin*. P. Lang.
- Fischer, E. (2014). Verbal Fallacies and Philosophical Intuitions: The Continuing Relevance of Ordinary Language Analysis. İçinde B. Garvey (Ed.), *J. L. Austin on Language* (2014th Edition, ss. 124-140). Palgrave Macmillan.
- Glendinning, S. (2011). Unmasking the Tradition. İçinde M. Gustafsson & R. Sørli (Ed.), *The Philosophy of J. L. Austin* (ss. 32-50). Oxford University Press.

- Glendinning, Simon. (2001). Inheriting “Philosophy”: The Case of Austin and Derrida Revisited. İçinde S. Glendinning (Ed.), *Arguing with Derrida* (1. publ, ss. 9-35). Blackwell.
- Gustafsson, M., & Sorli, R. (Ed.). (2012). *The Philosophy of J. L. Austin* (1st Edition). Oxford University Press.
- Hegel, G. W. F. (1991). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* (C. Karakaya, Çev.; 1. bs). Sosyal Yayınlar.
- Husserl, E. (2020). *Kesin Bilim Olarak Felsefe* (A. Kaygı, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- John R. Searle. (2014). Recollections of J.L. Austin. İçinde B. Garvey (Ed.), *J. L. Austin on Language* (2014th Edition). Palgrave Macmillan.
- Kant, I. (2016). *Pratik Aklın Eleştirisi* (İonna Kuçuradi, Ülker Gökberk, & Füsün Akatlı, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Küçük, S. (2019). *Devlet ve Yasalar’da Platon’un Politika Felsefesi* [Yüksek Lisans]. Uludağ Üniversitesi.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. Basic Books.
- Locke, J. (2017). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme* (V. Hacıkadiroğlu, Çev.). Kabalcı Yayınları.
- Lyotard, J. F. (2000). *Postmodern Durum* (A. Çiğdem, Çev.). Vadi Yayınları.
- Narboux, J.-P. (2011). ‘There’s many a Slip between Cup and Lip’: Dimension and Negation in Austin. İçinde M. Gustafsson & R. Sørli (Ed.), *The Philosophy of J. L. Austin* (ss. 204-240). Oxford University Press.
- Nietzsche, F. (1971). On Truth and Lie in an Extra-Moral Sens. İçinde W. Kauffmann (Ed.), *The Portable Nietzsche*. Viking Press.
- Nietzsche, F. (2020). *Böyle Söyledi Zerdüşt* (M. Tüzel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, Z. (2016). *Dil Felsefesi II* (1. bs). Sentez Yayıncılık.
- Özcan, Z. (2020). *Dil Felsefesi IV* (1. bs). Sentez Yayıncılık.
- Pears, D. (2011). An Original Philosopher. İçinde K. T. Fann (Ed.), *Symposium on J. L. Austin* (1st Edition, ss. 49-58). Routledge.
- Platon. (2008). *Sokrates’in Savunması* (A. Cevizci, Çev.; 1. bs). Sentez Yayıncılık.

- Platon(Eflatun). (2020). *Menon* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Richard Rorty. (1992). Introduction. İçinde Richard Rorty (Ed.), *Linguistic Turn: Essays in Philosophical Method* (2. bs). The University of Chicago Press.
- Rossi, J.-G. (2013). *Analitik Felsefe* (A. Altınörs, Çev.; 1. bs). Bilge Kültür Sanat.
- Russell, B. (2022). *Our Knowledge of the External World as a Field for Scientific Method in Philosophy*. Legare Street Press.
- Ryle, G. (2011). *Zihin Kavramı* (S. Çelik, Çev.). Doruk Yayınları.
- Warnock, G. J. (2010). *Austin-Arg Philosophers* (1st Edition). Routledge.
- Yücel, E., & Yilmaz, H. (2022). Ludwig Wittgenstein’in “Sinek Şişesindeki Sinek” Metaforuna Dair. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 329-342.
<https://doi.org/10.53844/flsf.1074945>

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Okan		KÜÇÜK
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
ve Düzeyi	C1		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	2002	2005	Otakçılar Lisesi
Lisans	2008	2013	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2016	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora	2016	-	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2014	2014	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
2.	2014	2018	Bursa Uludağ Üniversitesi
3.	2018	-	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Kullandığı Burslar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:	Makaleler		
Kongre Faaliyetleri	Tam Metin Olarak Yayımlanmış Uluslararası Bildiriler Okan Küçük. (2022). Frege'nin Anlam ve Referas Ayrımı. İçinde Marin Rusev (Ed.), <i>ARTS AND HUMANITIES</i> (ss. 40-47).		
İletişim (e-posta):			
		Tarih İmza Adı Soyadı	